

คู่มือหลักสูตรพระพุทธศาสนา

ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย

พุทธศักราช 2524

(ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533)

DCID LIBRARY

0000031603

ด375.2

ว546ด

ค.2

กรมวิชาการ

กระทรวงศึกษาธิการ

คู่มือหลักสูตรพระพุทธศาสนา

ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

ใน

หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช ๒๕๒๔

(ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓)

กรมวิชาการ

วันที่	
เลขทะเบียน	๗๐ 1116 ค. ๒
เลขเรียกหนังสือ	๓๗๕๐.๒ ๒๕๔๖.๑

กระทรวงศึกษาธิการ

10. 11. 67

วันที่	10/11/67
เลขที่	2538
ชื่อ	1. 01. 2538

คำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ

ที่ วก ๑๑๙๕/๒๕๓๔

เรื่อง เปลี่ยนแปลงคำอธิบายรายวิชาพระพุทธศาสนา ในหลักสูตรมัธยมศึกษา
ตอนปลาย พุทธศักราช ๒๕๒๔ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓)

ตามที่กระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดให้นักเรียนที่นับถือศาสนาพุทธทุกคนต้องเรียน
วิชาพระพุทธศาสนา ภาคเรียนละ ๑ รายวิชา ตามคำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ ที่ วก ๑๓๓/๒๕๓๔
ลงวันที่ ๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๔ นั้น

บัดนี้ กระทรวงศึกษาธิการได้ปรับปรุงคำอธิบายรายวิชาพระพุทธศาสนาในหลักสูตร
มัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช ๒๕๒๔ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓) ให้เหมาะสมยิ่งขึ้น
ฉะนั้น อาศัยอำนาจตามคำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ ที่ วก ๖๑๓/๒๕๓๓ ลงวันที่ ๑๐ สิงหาคม
๒๕๓๓ จึงให้ยกเลิกคำอธิบายรายวิชาพระพุทธศาสนา ตามคำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ ที่ วก
๑๓๓/๒๕๓๔ และให้ใช้คำอธิบายรายวิชาพระพุทธศาสนา แทนท้ายคำสั่งนี้แทน

ทั้งนี้ ตั้งแต่ปีการศึกษา ๒๕๓๕ เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๒๔ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๓๔

(นายสมชัย วุฒิปรีชา)

ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

คำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ

ที่ วก ๑๙/๒๕๓๔

เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการปรับปรุงหลักสูตรพระพุทธศาสนา

เพื่อให้การเรียนการสอนพระพุทธศาสนาในหลักสูตรทั้งระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาเป็นประโยชน์ต่อผู้เรียนอย่างแท้จริง และสามารถใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการดำรงชีวิต กระทรวงศึกษาธิการเห็นสมควรปรับปรุงเนื้อหาสาระของหลักสูตร พัฒนาสื่อการเรียนการสอน และพัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในส่วนที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา

ฉะนั้น อาศัยอำนาจตามความในข้อ ๒๓ แห่งประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๒๑๖ ลงวันที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๑๕ และระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการให้รางวัลหรือค่าตอบแทนผู้จัดทำหลักสูตร หนังสือ หรือคู่มือที่ใช้ในการเรียนการสอน พ.ศ. ๒๕๒๗ จึงแต่งตั้งคณะกรรมการปรับปรุงหลักสูตรพระพุทธศาสนา ดังต่อไปนี้

๑. พระเทพเวที	ที่ปรึกษา
๒. พระราชธรรมนิเทศ	ที่ปรึกษา
๓. พระเมธีธรรมาภรณ์	ที่ปรึกษา
๔. นางสุนน อมรวิวัฒน์	ประธานคณะกรรมการ
๕. ประธานคณะกรรมการนักศึกษา สภาการศึกษา-
มหาวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์
หรือผู้แทน	กรรมการ
๖. ประธานคณะกรรมการนิสิตมหาจุฬาลงกรณ-
ราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ หรือผู้แทน	กรรมการ
๗. ประธานชมรมครูศีลธรรมแห่งประเทศไทย
หรือผู้แทน	กรรมการ

๘. นายสุชีพ ปุญญานุภาพ	กรรมการ
๙. นางอำไพ สุจริตกุล	กรรมการ
๑๐. นายจำรัส ดวงธิสาร	กรรมการ
๑๑. นายเสฐียรพงษ์ วรรณปก	กรรมการ
๑๒. นางก่องแก้ว เจริญอักษร	กรรมการ
๑๓. นางศรีจันทร์ เทพรักษ์	กรรมการ
๑๔. ผู้อำนวยการกองศาสนศึกษา	กรรมการ
๑๕. ผู้อำนวยการศูนย์พัฒนาหลักสูตร	กรรมการ
๑๖. ผู้อำนวยการสำนักงานทดสอบทางการศึกษา	กรรมการ
๑๗. ผู้อำนวยการศูนย์พัฒนาหนังสือ	กรรมการ
๑๘. นางประไพพรรณ โกศัยสุนทร	กรรมการและเลขานุการ
๑๙. นางจิตรา ทองเกิด	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๒๐. นางสาวจำเริญ ให้อย	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๒๑. นางสาวเพราพรรณ โกมลมาลย์	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๒๒. นางศิญาภรณ์ สุขพยัคฆ์	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

ทั้งนี้ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๑๐ มกราคม พ.ศ. ๒๕๓๔

(นายทวีศักดิ์ เสนาณรงค์)

รองปลัดกระทรวง ศึกษาราชการแทน

ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

คำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ

ที่ วก ๒๐๐/๒๕๓๔

เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการปรับปรุงหลักสูตรพระพุทธศาสนา

อนุสนธิคำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ ที่ วก ๑๙/๒๕๓๔ เรื่องแต่งตั้งคณะกรรมการปรับปรุงหลักสูตรพระพุทธศาสนา ลงวันที่ ๑๐ มกราคม พ.ศ. ๒๕๓๔ นั้น เพื่อให้การดำเนินงานจัดทำจุดประสงค์ คำอธิบายรายวิชา และรายละเอียดของหลักสูตรพระพุทธศาสนาทั้งระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาเป็นไปด้วยดีและเสร็จโดยเร็ว ฉะนั้น อาศัยอำนาจตามความในข้อ ๒๓ แห่งประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๒๑๖ ลงวันที่ ๒๙ กันยายน พ.ศ. ๒๕๑๕ และระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการให้รางวัลหรือค่าตอบแทนผู้จัดทำหลักสูตร หนังสือ หรือคู่มือที่ใช้ในการเรียนการสอน พ.ศ. ๒๕๒๗ จึงแต่งตั้งคณะกรรมการปรับปรุงหลักสูตรพระพุทธศาสนา ดังต่อไปนี้

อนุกรรมการปรับปรุงหลักสูตรพระพุทธศาสนา ระดับประถมศึกษา

๑. พระเมธีธรรมาภรณ์	ที่ปรึกษา
๒. นางอำไพ สุจริตกุล	ประธานอนุกรรมการ
๓. นายสุชีพ ปุญญานุภาพ	อนุกรรมการ
๔. นายวิชัย สุธีรชานนท์	อนุกรรมการ
๕. นางศรีจันทร์ เทพวัชร	อนุกรรมการ
๖. ผู้อำนวยการศูนย์พัฒนาหลักสูตร	อนุกรรมการ
๗. นายวรเดช อมรรพพิพัฒน์	อนุกรรมการ
๘. นางนที เงินประยูร	อนุกรรมการ
๙. นางสาวจำเริญ ให้อย	อนุกรรมการ
๑๐. นางสาวเพราพรรณ โกมลมาลย์	อนุกรรมการ

๑๑. นางวัลภา สิงห์ธรรมสาร	อนุกรรมการ
๑๒. นางสุตารัตน์ แก้วคุณ	อนุกรรมการ
๑๓. นางรัตนา ฤชาฤทธิ์	อนุกรรมการ
๑๔. นายดวงชัย ผลชีวิน	อนุกรรมการและเลขานุการ
๑๕. นางสาวจันทนา ตั้งสุวรรณพานิช	อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๑๖. นางจุฑามาศ สรวีสุต	อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๑๗. นางสาวภา นาคทอง	อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

อนุกรรมการปรับปรุงหลักสูตรพระพุทธศาสนา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

๑. พระเทพเวที	ที่ปรึกษา
๒. นายจำรัส ดวงธิดา	ประธานอนุกรรมการ
๓. ประธานคณะกรรมการนักศึกษา สภาการศึกษา มหาวิทยาลัยราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์ หรือผู้แทน	อนุกรรมการ
๔. พระมหาสุทิน อุซุชลินโท	อนุกรรมการ
๕. ประธานชมรมครูศีลธรรมแห่งประเทศไทย หรือผู้แทน	อนุกรรมการ
๖. นางก่องแก้ว เจริญอักษร	อนุกรรมการ
๗. ผู้อำนวยการศูนย์พัฒนาหนังสือ	อนุกรรมการ
๘. นายสุเมธา ผลาheim	อนุกรรมการ
๙. นางบุญสม น้ำเจริญ	อนุกรรมการ
๑๐. นายบุญสืบ อินสาร	อนุกรรมการ
๑๑. นางประไพพรรณ โกศัยสุนทร	อนุกรรมการและเลขานุการ
๑๒. นางสาวดลฤดี สุจิตตานนท์รัตน์	อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

อนุกรรมการปรับปรุงหลักสูตรพระพุทธศาสนา ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

๑. พระราชธรรมนิเทศ	ที่ปรึกษา
๒. นางสุนน อมรวิวัฒน์	ประธานอนุกรรมการ
๓. ประธานบริหารคณะกรรมการนิสิตมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ หรือผู้แทน	อนุกรรมการ

๔. พระมหาดไทย ปณฺธิโต	อนุกรรมการ
๕. นายเสฐียรพงษ์ วรรณปก	อนุกรรมการ
๖. ผู้อำนวยการกองศาสนศึกษา	อนุกรรมการ
๗. ผู้อำนวยการสำนักงานทดสอบทางการศึกษา	อนุกรรมการ
๘. นางอมรา รอดดารา	อนุกรรมการ
๙. นางวณี วัชรการ	อนุกรรมการ
๑๐. นายสุระ ดามาพงษ์	อนุกรรมการ
๑๑. นางจิตรา ทองเกิด	อนุกรรมการและเลขานุการ
๑๒. นางศัญญาภรณ์ สุขพยัคฆ์	อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๑๓. นางอัปสร มีสิงห์	อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

ให้คณะอนุกรรมการฯ มีหน้าที่ปรับปรุงจุดประสงค์ คำอธิบาย และเนื้อหาสาระเกี่ยวกับ พระพุทธศาสนาในหลักสูตรทั้ง ๓ ระดับ และเสนอผลการปรับปรุงหลักสูตรดังกล่าวต่อคณะกรรมการปรับปรุงหลักสูตรต่อไป

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๓๔

(นางสมชัย วุฒิปรีชา)
ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

คำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ

ที่ วก ๑๐๙๔/๒๕๓๔

เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำคู่มือหลักสูตรพระพุทธศาสนา

อนุสนธิ คำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ ที่ วก ๑๙/๒๕๓๔ เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการปรับปรุงหลักสูตรพระพุทธศาสนา ลงวันที่ ๑๐ มกราคม พ.ศ. ๒๕๓๔ นั้น เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ตามหลักสูตรที่ปรับปรุงใหม่ทั้งระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ จึงแต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำคู่มือหลักสูตรพระพุทธศาสนา ทั้งนี้ ตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการให้รางวัลหรือค่าตอบแทนผู้จัดทำหลักสูตรหนังสือ หรือคู่มือ ที่ใช้ในการเรียนการสอน พ.ศ. ๒๕๒๗ และระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการตรวจและการพิจารณาหนังสือหรือคู่มือที่ใช้ในการเรียนการสอน พุทธศักราช ๒๕๒๔ ดังต่อไปนี้

คณะกรรมการที่ปรึกษา

๑. พระธรรมราชานุวัตร (กมล โกวิท)
๒. พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต)
๓. พระราชธรรมนิเทศ (ระบแบบ จิตญาโณ)
๔. พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต)
๕. อธิบดีกรมวิชาการ
๖. รองอธิบดีกรมวิชาการ (นายโกวิท ประวาลพุกษ์)
๗. นางสุนน อมรวิวัฒน์
๘. ผู้อำนวยการศูนย์พัฒนาหลักสูตร

คณะกรรมการจัดทำคู่มือหลักสูตรพระพุทธศาสนา ระดับประถมศึกษา

๑. นางอำไพ สุจริตกุล	ประธานกรรมการ
๒. นางศรีจันทร์ เทพักษ์	กรรมการ
๓. นางวัลภา สิงห์ธรรมสาร	กรรมการ
๔. นางสุตารัตน์ แก้วคูณ	กรรมการ
๕. นางสาวภิรมย์ ศรีเพชร	กรรมการ
๖. นางรัตนา ฤชาฤทธิ์	กรรมการ
๗. นางสาวจันทนา ตั้งสุวรรณพานิช	กรรมการและเลขานุการ
๘. นายดวงชัย ผลชีวิน	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๙. นางจุฑามาศ สรวิสุต	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๑๐. นางสาวภา นาคทอง	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

คณะกรรมการจัดทำคู่มือหลักสูตรพระพุทธศาสนา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

๑. นายจำรัส ดวงธิสาร	ประธานกรรมการ
๒. นายณรงค์ ตามรักษา	กรรมการ
๓. นายสุเมธา ผลาheim	กรรมการ
๔. นายพิฑูรย์ มลิวัลย์	กรรมการ
๕. นางพานิ แสงกิจ	กรรมการ
๖. นางบุญสม น้ำเจริญ	กรรมการ
๗. นางประไพพรรณ โกศัยสุนทร	กรรมการและเลขานุการ
๘. นางสาวคลฤดี สุจิตตานนท์รัตน์	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

คณะกรรมการจัดทำคู่มือหลักสูตรพระพุทธศาสนา ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

๑. นายเสฐียรพงษ์ วรรณปก	ประธานกรรมการ
๒. นางอมรา รอดดารา	กรรมการ
๓. นางวณิ วัชราก	กรรมการ
๔. นายสมประสงค์ น่วมบุญลือ	กรรมการ
๕. นายเดือน คำดี	กรรมการ
๖. นางสาวอาภา จันทรสกุล	กรรมการ
๗. นายสุระ ดามาพงษ์	กรรมการ
๘. นางจิตรา ทองเกิด	กรรมการและเลขานุการ

๔. นางศุภยาภรณ์ สุขพยัคฆ์

กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

ให้คณะกรรมการมีอำนาจเชิญผู้ทรงคุณวุฒิร่วมพิจารณาและหรือจัดทำคู่มือดังกล่าวได้
ตามที่เห็นสมควร

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๓๔

(นายสนั่น อินทรประเสริฐ)

ผู้ตรวจราชการกระทรวง รักษาราชการแทน
รองปลัดกระทรวง ปฏิบัติราชการแทน
ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

คำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ

ที่ วก ๑๘/๒๕๓๕

เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำคู่มือหลักสูตรพระพุทธศาสนา เพิ่มเติม

ตามคำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ ที่ วก ๑๐๘๘/๒๕๓๔ สั่ง ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๓๔ แต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำคู่มือหลักสูตรพระพุทธศาสนา นั้น เพื่อให้คณะกรรมการสามารถปฏิบัติงานได้รวดเร็ว และมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น กระทรวงศึกษาธิการจึงแต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำคู่มือหลักสูตรพระพุทธศาสนาในแต่ละระดับ เพิ่มเติม ดังรายนามต่อไปนี้

คณะกรรมการจัดทำคู่มือหลักสูตรพระพุทธศาสนา ระดับประถมศึกษา

๑. นางบุญชู ชลัษเฐียร

คณะกรรมการจัดทำคู่มือหลักสูตรพระพุทธศาสนา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

๑. นางปฏิพัทธ์ สุวรรณศรี

คณะกรรมการจัดทำคู่มือหลักสูตรพระพุทธศาสนา ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

๑. นางจิตรียา ไชยศรีพรหม

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๘ มกราคม พ.ศ. ๒๕๓๕

(นายอรุณ ปรีดีติลก)

รองปลัดกระทรวง ปฏิบัติราชการแทน
ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

คำนำ

การพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมของเยาวชน เป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่งที่จำเป็นต้องดำเนินการควบคู่ไปกับการพัฒนาด้านอื่น ๆ ดังนั้น กระทรวงศึกษาธิการจึงได้มอบหมายให้กรมวิชาการปรับปรุงหลักสูตรฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓ ทุกระดับ โดยกรมวิชาการได้เรียนเชิญ ดร.ก้องสวัสดิพาณิชย์ เป็นประธานคณะกรรมการพิจารณาหลักสูตรพระพุทธศาสนา และได้อาราธนาพระพรหมคุณาภรณ์ (สมเด็จพระพุทธาจารย์) พระเทพเวที พระราชธรรมนิเทศและพระเมธีธรรมาภรณ์เป็นที่ปรึกษา โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิจากหลายหน่วยงาน รวมทั้งอธิบดีกรมการศาสนาร่วมเป็นคณะกรรมการด้วย คณะทำงานได้พิจารณาข้อมูลต่าง ๆ อย่างรอบคอบและได้เสนอแนะแนวทางการปรับปรุงหลักสูตรเฉพาะส่วนที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาไว้หลายประการ ซึ่งเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการปรับปรุงหลักสูตรพระพุทธศาสนาในเวลาต่อมา

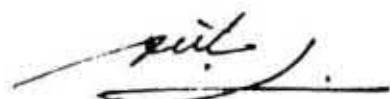
ในการปรับปรุงหลักสูตรพระพุทธศาสนาครั้งนี้ กรมวิชาการได้เรียนเชิญศาสตราจารย์สุมน อมรวิวัฒน์ เป็นประธานคณะกรรมการ และได้อาราธนาพระเทพเวที พระราชธรรมนิเทศและพระเมธีธรรมาภรณ์ เป็นที่ปรึกษา โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนา ด้านหลักสูตรและการสอนเป็นกรรมการ ในการปฏิบัติงานได้แยกเป็นอนุกรรมการ ๓ คณะ โดยกรมวิชาการได้เรียนเชิญศาสตราจารย์อ่ำไพ สุจริตกุล เป็นประธานอนุกรรมการระดับประถมศึกษา อาจารย์จำรัส ดวงธิดา เป็นประธานอนุกรรมการระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และศาสตราจารย์สุมน อมรวิวัฒน์ เป็นประธานอนุกรรมการระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ซึ่งอนุกรรมการทั้ง ๓ คณะนี้ได้ทำงานประสานกันโดยตลอดจนสำเร็จเรียบร้อย

สำหรับคู่มือหลักสูตรพระพุทธศาสนาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายนี้ กรมวิชาการได้เรียนเชิญรองศาสตราจารย์เสฐียรพงษ์ วรรณปก เป็นประธาน และได้อาราธนาพระธรรมราชานุวัตร พระเทพเวที พระราชธรรมนิเทศ พระเมธีธรรมาภรณ์ และเรียนเชิญอธิบดีกรมวิชาการ รองอธิบดีกรมวิชาการ (นายโกวิท ประวาลพฤกษ์) ศาสตราจารย์สุมน อมรวิวัฒน์ และผู้อำนวยการศูนย์พัฒนาหลักสูตร เป็นที่ปรึกษา โดยมีครูผู้สอนและผู้เชี่ยวชาญด้านการเรียนการสอนพระพุทธศาสนา รวมทั้งนักวิชาการของกรมวิชาการร่วมเป็นกรรมการ คณะกรรมการได้ทำงานอย่างหนักและเสียสละเป็นอย่างยิ่ง เพื่อให้ได้คู่มือหลักสูตรพระพุทธศาสนาเล่มนี้

กรมวิชาการพิจารณาแล้วเห็นว่า คู่มือหลักสูตรพระพุทธศาสนาเล่มนี้ จะเป็นแนวทางอย่างดีสำหรับครูในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมของนักเรียน

กรมวิชาการขอกราบหมัสการขอพระคุณพระธรรมราชานุวัตร พระเทพเวที พระราชธรรมนิเทศ พระเมธีธรรมาภรณ์ ขอพระคุณศาสตราจารย์สุมน อมรวิวัฒน์ ศาสตราจารย์อ่ำไพ

สุจิตกุล อาจารย์จำรัส ดวงธิสาร และรองศาสตราจารย์เสฐียรพงษ์ วรรณปก ที่เป็นกำลังสำคัญ
ทำให้การปรับปรุงหลักสูตรและการจัดทำคู่มือพระพุทธศาสนา ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย
ตลอดจนการตรวจแก้ไขต้นฉบับขั้นสุดท้ายสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี และขอบคุณกรรมการทุกท่านที่
มีส่วนในการจัดทำหนังสือคู่มือเล่มนี้ กรมวิชาการหวังเป็นอย่างยิ่งว่า คู่มือนี้จะเป็นประโยชน์
ต่อนักเรียน ครูและโรงเรียนทั่วประเทศในการเรียนการสอนพระพุทธศาสนาตามหลักสูตรมัธยม-
ศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช ๒๕๒๔ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓)

(นายจำเริญ เสกธีระ)

อธิบดีกรมวิชาการ

๑๑ สิงหาคม ๒๕๓๔

คำชี้แจง

ขั้นตอนที่สำคัญที่สุดของกระบวนการพัฒนาหลักสูตร คือ การนำหลักสูตรไปใช้ ฉะนั้น หนังสือเล่มนี้ จึงจัดทำเพื่อชี้แนะสาระสำคัญของหลักสูตรพระพุทธศาสนา ระดับมัธยมศึกษา ตอนปลายเกี่ยวกับ หลักการ เจตนารมณ์ โครงสร้างเนื้อหาสาระ แนวการสอน สื่อการเรียน การสอน การวัดและประเมินผล ทั้งนี้เพื่อให้ครูผู้สอนมีความรู้ความเข้าใจ มีเจตคติที่ดีต่อการเรียน การสอนพระพุทธศาสนาและสามารถนำไปจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ให้นักเรียนบรรลุตาม จุดประสงค์ของหลักสูตร

หนังสือเล่มนี้ ประกอบด้วยสาระสำคัญดังต่อไปนี้

บทนำ กล่าวถึงสภาพปัญหาของการเรียนการสอนพระพุทธศาสนาที่ผ่านมาและเหตุผล ที่ต้องปรับปรุงหลักสูตรพระพุทธศาสนาในหลักสูตรฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓ รวมทั้งข้อเสนอแนะ ของคณะกรรมการเพื่อการปรับปรุงหลักสูตรครั้งนี้ด้วย

ตอนที่ ๑ และตอนที่ ๒ กล่าวถึงกรอบแนวคิดหลักของหลักสูตรพระพุทธศาสนา หลักการ เจตนารมณ์และโครงสร้างเนื้อหาสาระของหลักสูตรพระพุทธศาสนา

ตอนที่ ๓ เสนอแนะแนวการสอนรายวิชาต่าง ๆ จำแนกตามหัวข้อเรื่องที่ปรากฏใน หลักสูตรพระพุทธศาสนา

ตอนที่ ๔ กล่าวถึงหลักการและนโยบายของสื่อการเรียนการสอนในภาพรวม บทบาท ของครูในการแสวงหาและเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับเนื้อหาและผู้เรียน

ตอนที่ ๕ กล่าวถึงการวัดและประเมินผลการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนาตามจุดประสงค์ ด้านความรู้ ความคิด เจตคติและการปฏิบัติ รวมทั้งเสนอแนะตัวอย่างไว้ด้วย

สาระตอนที่ ๓ คณะผู้จัดทำได้เสนอแนะแนวการสอนเพียงเพื่อให้ครูเห็นช่องทางในการจัด กิจกรรมการเรียนการสอนเท่านั้น มิได้หวังให้ครูผู้สอนยึดเป็นแม่บท ครูผู้สอนมีอิสระที่จะปรับใช้ หรือจัดใหม่ได้ตามความเหมาะสม ทั้งนี้ **ขอให้ยึดจุดประสงค์ของหลักสูตรเป็นสำคัญ** อนึ่งคาบเวลา ที่กำหนดไว้นั้น คณะกรรมการได้กำหนดขอบข่ายไว้กว้าง ๆ บางหัวข้ออาจจะนำไปสอนสอดแทรก ไปกับเรื่องที่เกี่ยวข้องได้ด้วย เช่น เรื่องการบริหารจิตและการเจริญปัญญา รวมทั้งการฝึกภาคปฏิบัติ เกี่ยวกับมรรยาทชาวพุทธ ศาสนพิธีและวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ควรจัดทั้งกิจกรรมหลักและ กิจกรรมเสริม เพื่อให้นักเรียนได้เชื่อมโยงความรู้สู่การปฏิบัติได้อย่างแท้จริง ในการจัดการเรียน การสอนทุกครั้ง ครูควรจัดกิจกรรมสร้างศรัทธาเพื่อเร้าให้นักเรียนเกิดความสนใจ มีบรรยากาศ ของกัลยาณมิตรระหว่างครูกับศิษย์ อันจะทำให้การเรียนการสอนพระพุทธศาสนามีความหมาย ต่อการพัฒนาคุณภาพจิต สมรรถภาพจิตและสุขภาพจิตของผู้เรียนอย่างยิ่ง

คณะผู้จัดทำ หวังว่า หนังสือคู่มือนี้ จะเป็นประโยชน์แก่ครูผู้สอนพระพุทธศาสนาสมดัง เจตนารมณ์ที่กำหนดไว้ทุกประการ

คณะผู้จัดทำ

สารบัญ

บทนำ

- สภาพปัญหาการเรียนการสอนพระพุทธศาสนา ๑
- เหตุผลและความจำเป็นที่ต้องปรับปรุงหลักสูตรพระพุทธศาสนาในหลักสูตรฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓ ๓

ตอนที่ ๑ หลักการ เจตนารมณ์และโครงสร้างของหลักสูตรพระพุทธศาสนา

- หลักการของหลักสูตรพระพุทธศาสนา ๖
- จุดประสงค์ของหลักสูตรพระพุทธศาสนา ๗
- โครงสร้างหลักสูตรพระพุทธศาสนา ๘
- การจบหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย ๘

ตอนที่ ๒ สาระสำคัญของหลักสูตรพระพุทธศาสนา

- หัวข้อเรื่องและคาบเวลา ๑๐
- ขอบข่ายสาระสำคัญ ๑๒

ตอนที่ ๓ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

- การเสริมสร้างศรัทธา ๒๐
- การจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อม ๒๓
- การจัดการเรียนการสอนที่เน้นกระบวนการ ๒๔
- แนวการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ๓๑

ส ๐๔๘

ส ๐๔๙

ส ๐๔๑๐

ส ๐๔๑๑

ส ๐๔๑๒

ส ๐๔๑๓

หน้า

๑

๑

๓

๖

๖

๗

๘

๘

๑๐

๑๐

๑๒

๒๐

๒๐

๒๓

๒๔

๓๑

๓๑

๖๓

๙๑

๑๒๑

๑๕๑

๑๗๙

	หน้า
ตอนที่ ๔ สื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการ	๒๐๓
- หลักการ/นโยบาย	๒๐๓
- สื่อการเรียนการสอนพระพุทธศาสนา	๒๐๔
- บทบาทของครูในการเลือกและใช้สื่อการเรียนการสอน	๒๐๕
- แนวทางการพิจารณาหนังสือเรียนและหนังสือประเภทอื่น	๒๑๑
- แนวทางการพิจารณาแหล่งวิทยาการ	๒๑๒
- การประเมินการใช้สื่อการเรียนการสอน	๒๑๓
ตอนที่ ๕ การวัดและประเมินผลการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา	๒๑๔
- หลักการวัดและประเมินผล	๒๑๔
- การกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้	๒๑๕
- การวิเคราะห์จุดประสงค์	๒๑๖
- การวัดและประเมินผลจุดประสงค์ด้านความรู้ความคิด	๒๑๗
- การวัดและประเมินผลจุดประสงค์ด้านความรู้สึก	๒๑๘
- การวัดและประเมินผลจุดประสงค์ด้านการปฏิบัติ	๒๒๑
บรรณานุกรม	๒๒๘
คณะผู้จัดทำ	

บทนำ

“ในทางการศึกษานั้น เมื่อมองโดยภาพรวม พระพุทธศาสนาจัดเป็นวิชาสำหรับเรียนรู้โดยสถานะหลัก ๒ อย่าง คือในฐานะที่เป็นระบบจริยธรรมสำหรับประชาชนส่วนใหญ่หรือเป็นแหล่งคำสอนจริยธรรมของประชากรแทบทั้งหมดของประเทศ และในฐานะที่เป็นส่วนสำคัญของวัฒนธรรมไทย ทั้งในด้านวัฒนธรรมและในด้านนามธรรม ซึ่งมีอิทธิพลครอบคลุมมากที่สุดอย่างหนึ่งในวิถีชีวิตของสังคม เป็นมาตรฐานการดำเนินชีวิตสำหรับผู้นับถือ และเป็นสภาพแวดล้อมอันกว้างใหญ่ทางสังคมสำหรับผู้มิได้นับถือ” ข้อความนี้ พระเดชพระคุณพระเทพเวที (ประยุทธิ์ ปยุตฺโต) ได้เขียนไว้ในหนังสือ “ทางสายอิสรภาพของการศึกษาไทย” ในปี ๒๕๓๔ เป็นการอธิบายถึงความสำคัญของพระพุทธศาสนาที่คนไทยทุกคนต้องเรียนรู้ให้เพียงพอในฐานะที่เป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี

เมื่อมองย้อนอดีตประมาณ พ.ศ. ๒๔๔๖ ที่กระทรวงธรรมการหรือกระทรวงศึกษาธิการปัจจุบัน ได้ออกหลักสูตรหลวง โดยให้ความสำคัญ “วิชาจรรยา” เป็นวิชาอันดับแรกในโครงสร้างของหลักสูตร (กรมวิชาการ, ๒๕๑๓) กำหนดให้เรียนทุกระดับชั้น วิชาจรรยานี้ก็ได้รับการปรับปรุงพร้อม ๆ กับวิชาอื่น ๆ มาโดยลำดับ มีการเปลี่ยนชื่อเป็นวิชาศีลธรรม วิชาจริยศึกษา จนถึงวิชาพระพุทธศาสนา ในปัจจุบัน ซึ่งถือว่าเป็นวิชาที่มีความสำคัญมากต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยเฉพาะทางด้านจิตใจ

สภาพปัญหาการเรียนการสอนพระพุทธศาสนา

มีการวิพากษ์วิจารณ์ในวงการศึกษามาว่า การสอนพระพุทธศาสนานั้นล้มเหลว เพราะสอนกันเฉพาะความรู้ แต่ผู้เรียนไม่ได้เกิดความซาบซึ้งพอที่จะนำหลักธรรมไปประพฤติปฏิบัติให้บังเกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณธรรมและคุณภาพทางจิต จึงมักจะส่งผลออกมาว่าเยาวชนไทยขาดระเบียบวินัย ดิตยาเสพย์ติด ก่อการทะเลาะวิวาท ก่อคดีทางเพศ ฯลฯ (กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๒๗) ทำให้กระทรวงศึกษาธิการต้องประกาศใช้แผนพัฒนาจริยศึกษา ในปี ๒๕๒๘ เพื่อให้ทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเด็กและเยาวชนเร่งดำเนินการในด้านนี้โดยเร็ว แม้กระนั้นสภาพแวดล้อมของสังคมไทยก็ไม่เอื้อต่อการเรียนการสอนพระพุทธศาสนาเท่าใดนัก เพราะข่าวเกี่ยวกับการประพฤติปฏิบัติไม่เหมาะสมของบุคคลในสังคม ก็มีส่วนกระทบต่อการเรียนการสอนพระพุทธศาสนา (พระเทพเวที, ๒๕๓๓) เพราะถือว่าสภาพแวดล้อม โดยเฉพาะบุคคลทางพระพุทธศาสนาเป็นสื่อการเรียนการสอนที่สำคัญและมีอิทธิพลต่อการสร้างศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา รวมทั้งการโน้มน้าวจิตใจให้ผู้เรียนประพฤติปฏิบัติตามอีกด้วย

การจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในสถานศึกษาเท่าที่ผ่านมา จากการศึกษา ผลการวิจัย ผลการประชุมสัมมนาและผลการนิเทศติดตามการเรียนการสอน พอจะสรุปสภาพ ปัญหาในภาพรวม ตั้งแต่ตัวหลักสูตร สื่อ ครู และการเรียนการสอนได้ดังนี้

โดยที่หลักสูตรวิชาสังคมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช ๒๕๒๑ และระดับ มัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช ๒๕๒๔ ใช้หลักการบูรณาการเนื้อหาในรายวิชาต่าง ๆ ดังนั้น เนื้อหาเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา จึงปรากฏในบางรายวิชาเท่านั้น ได้มีข้อวิพากษ์วิจารณ์ว่า เนื้อหา ที่บรรจุไว้มีน้อยเกินไป จนเกือบจะหายไปจากหลักสูตร ต่อมากระทรวงศึกษาธิการก็ได้ประกาศ เพิ่มเติมเนื้อหาพระพุทธศาสนา ในหลักสูตรวิชาสังคมศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นทุกรายวิชา ในปี ๒๕๒๕ และกำหนดให้มีรายวิชาเลือกเสรีพระพุทธศาสนาในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย ในปี ๒๕๒๗ โดยได้จัดทำแผนการสอนและหนังสือเรียนทุกชั้น จัดประชุมชี้แจงผู้เกี่ยวข้อง อบรม ครูทั่วประเทศ รวมทั้งมีการนิเทศ ติดตามให้ความช่วยเหลือครูด้านการเรียนการสอนมาโดยตลอด การประกาศเพิ่มเติมเนื้อหาพระพุทธศาสนาครั้งนี้ แม้ว่าจะด้วยเจตนาดีต่อการศึกษาด้านพระ- พุทธศาสนาของบุคคลทุกฝ่าย ก็ยังพบว่า หลักสูตรไม่บังเกิดผลในทางปฏิบัติ เนื้อหาที่เพิ่มเติม ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นนั้นมากเกินไป เมื่อเทียบกับคาบเวลาที่มีได้เพิ่มตามโดยเฉพาะใน ชั้น ม.๓ ซึ่งเนื้อหาที่มีอยู่เดิมก็มากอยู่แล้ว (กรมวิชาการ, ๒๕๓๒) จนทำให้โรงเรียนต้องเพิ่ม คาบเวลาเรียนพิเศษในวันหยุด เพียงเพื่อจะดำเนินการตามนโยบายและคำสั่งของกระทรวงศึกษา- ธิการเท่านั้น แต่นักเรียนจะมีความรู้ ความเข้าใจ มีเจตคติและพฤติกรรมตามที่หลักสูตรมุ่งหวัง เพียงใดหรือไม่ เกือบจะไม่ได้คำนึงถึง ทั้งนี้เพราะมีเสียงบ่นจากครูผู้สอนว่า เนื้อหาพระพุทธศาสนา ที่เพิ่มมานี้มากและยากเกินรู้ความสามารถที่มีอยู่ของครูผู้สอนที่จะตีความและปรับย่อยให้ เหมาะสมกับวัยและวุฒิภาวะของผู้เรียน ผลจึงปรากฏว่า ครูร้อยละ ๔๒ สอนตามหนังสือเรียนและ ครูร้อยละ ๔๐ ใช้วิธีสอนแบบบรรยายอย่างเดียว (กรมวิชาการ, ๒๕๒๗ และนางลักษณ์ จันทรแสนโรจน์, ๒๕๒๔) นักเรียนจึงขาดทักษะในการค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง ขาดความกระตือรือร้นที่จะเข้าร่วม กิจกรรม (พัฒนา จันทนาและพรณี เอื้อตรงจิต, ๒๕๒๗) ที่สำคัญก็คือนักเรียนเกิดความเบื่อหน่าย ต่อการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา ทั้ง ๆ ที่เป็นวิชาที่มีความหมายมากต่อการพัฒนาคุณภาพจิต สมรรถภาพจิตและสุขภาพจิตของนักเรียน และจากรายงานการวิจัยสังเคราะห์ของกรมวิชาการ เกี่ยวกับหลักสูตรสังคมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลายได้พบและยืนยันสอดคล้อง กันว่านักเรียนไม่มีค่านิยมและจริยธรรมที่พึงประสงค์ ไม่เปลี่ยนพฤติกรรมภายหลังการเรียน วิชาพระพุทธศาสนา รวมทั้งไม่สามารถเฝ้าหาความรู้อย่างมีหลักการ แต่จะรู้เท่าที่ครูบอก ทั้งนี้ เพราะนักเรียนขาดประสบการณ์ในการคิดอย่างเป็นระบบ เนื่องจากไม่ได้รับการฝึกฝนอบรมมา (กรมวิชาการ, ๒๕๓๐) นอกจากนี้ ยังพบปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญในการเรียนการสอนพระพุทธ-

ศาสนาที่คือครูและบุคคลในสังคมเป็นต้นแบบที่ดีในด้านความประพฤติปฏิบัติแก่นักเรียนไม่ได้ (กรมวิชาการ, ๒๕๓๔) ดังนั้น จึงปรากฏว่า การพัฒนาเด็กและเยาวชนในด้านคุณธรรมและศีลธรรม ยังคงเป็นปัญหาใหญ่ปัญหาหนึ่งของกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่ง ดร.ก้อง สวัสดิพานิชย์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการคนปัจจุบันได้กล่าวไว้ในหนังสือ ๑๐๐ ปี กระทรวงศึกษาธิการว่า “เด็กยังมีความประพฤติไม่ดี เราก็คยอมรับ เราจะต้องทำให้ดีขึ้น”

เหตุผลและความจำเป็นที่ต้องปรับปรุงหลักสูตรพระพุทธศาสนาในหลักสูตรฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓

จะด้วยเหตุผลหรือการมองเห็นคนละมุมก็ตาม ทุกคนต่างก็ปรารถนาดีต่อการศึกษาของชาติ ในการที่จะพัฒนาเด็กและเยาวชนให้เป็นคนดี มีคุณธรรม รู้จักใช้ปัญญาด้วยกันทุกฝ่าย หลังจาก ที่กระทรวงศึกษาธิการ โดยกรมวิชาการได้มีคำสั่งให้ใช้หลักสูตรฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓ ทุกระดับตั้งแต่ปีการศึกษา ๒๕๓๔ เป็นต้นไปนั้น ได้มีการวิพากษ์วิจารณ์กันอย่างกว้างขวาง รวมทั้งมีผู้ตั้งข้อสังเกตว่า การปรับปรุงหลักสูตรครั้งนี้ ได้ตัดทอนวิชาพระพุทธศาสนาให้ลดน้อยลง ทั้งเนื้อหาและเวลาเรียน ดังนั้น เพื่อให้ได้ข้อมูลที่แท้จริง กระทรวงศึกษาธิการจึงได้แต่งตั้งคณะทำงาน ประกอบด้วยผู้ทรงคุณธรรมและผู้ทรงคุณวุฒิ ทั้งฝ่ายสงฆ์และฆราวาส คณะทำงานได้พิจารณา ข้อมูลต่าง ๆ อย่างรอบคอบและได้เสนอแนะแนวทางการปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓ เฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาไว้ดังนี้

ก. ข้อมูลและสภาพปัญหา

๑) กระทรวงศึกษาธิการได้ปรับโครงสร้างหลักสูตรประถมศึกษาและมัธยมศึกษาใหม่ เพื่อให้ยืดหยุ่นและตอบสนองเป้าหมายการพัฒนาผู้เรียนและท้องถิ่นตามศักยภาพ ดังนั้นจึงกำหนด ให้มีวิชาบังคับเลือกเพิ่มเติมมาในโครงสร้าง โดยปรับลดจำนวนคาบของวิชาบังคับแกนลง และกำหนด ให้มีวิชาบังคับเลือกและวิชาเลือกเสรีมากขึ้น วิชาสังคมศึกษา เป็นวิชาหนึ่งที่ได้รับผลกระทบ จากการปรับโครงสร้างของหลักสูตรครั้งนี้ โดยเฉพาะในส่วนวิชาบังคับแกน ซึ่งเหลือเพียงสัปดาห์ละ ๒ คาบ จึงจำต้องปรับลดเนื้อหาวิชาสังคมศึกษา โดยส่วนรวมลงตามส่วน เนื้อหาพระพุทธศาสนา จึงดูขาดหายไปในลักษณะดังกล่าว

๒) รูปแบบการเขียนคำอธิบายรายวิชาในหลักสูตรฉบับปรับปรุง ไม่ระบุเนื้อหาใน รายละเอียดไว้ และอีกประการหนึ่งวิชาสังคมศึกษา มีเนื้อหาในลักษณะผสมผสานจึงดูประหนึ่งว่า เนื้อหาพระพุทธศาสนาหายไป

๓) การจัดการเรียนการสอนจริยธรรมและคุณธรรม ในลักษณะบูรณาการในวิชา บังคับและสอดแทรกไปกับรายวิชาอื่น ๆ นั้น ไม่ใช่การเรียนการสอนที่เหมาะสมเพราะพระพุทธศาสนา เป็นสถาบันหลักที่สำคัญของชาติไทย มีบทบาทสำคัญในวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของคนไทย มีความ

สอดคล้องสัมพันธ์กับวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ตลอดจนการดำเนินชีวิตของคนไทย การเรียนการสอนจึงต้องอาศัยการฝึกฝนอบรมอย่างมีระบบและต่อเนื่องบนพื้นฐานคุณธรรม จริยธรรมของพระพุทธศาสนา มีการเชื่อมโยงระหว่างบ้าน วัด โรงเรียนกับชุมชน การเรียน การสอนจึงจะบังเกิดผลสมบูรณ์ ดังนั้น นอกจากจะมีการปรับปรุงหลักสูตรพระพุทธศาสนาแล้ว ครูผู้สอนจะต้องมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องพระพุทธศาสนาเป็นอย่างดี มีความสามารถในการจัดการเรียนการสอน การหาสื่ออุปกรณ์ ตลอดจนการวัดผลและประเมินผลด้วย

บ. ข้อเสนอแนะ

ให้มีการปรับปรุงหลักสูตรฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓ ทั้ง ๓ ระดับ โดยไม่ให้ กระทบกระเทือนโครงสร้างส่วนรวม ซึ่งอาจกระทำได้ด้วยการเพิ่มเนื้อหาและเวลาเรียนเฉพาะ ในกลุ่มประสบการณ์และกลุ่มวิชาที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

ระดับประถมศึกษา

เพิ่มเนื้อหาและเวลาเรียนในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตและกลุ่มสร้างเสริมลักษณะ-
นิสัย ดังนี้

กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต

- ปรับปรุงหลักสูตรโดยการปรับหน่วยที่ ๔ ชาติไทย โดยเพิ่มหน่วยย่อย “พระพุทธศาสนา” กำหนดให้เรียน ๖๐ คาบ ตลอดปีทุกชั้น

กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย

- เปลี่ยน “จริยศึกษา” เป็น “พระพุทธศาสนา” ภาคศีลธรรมและกำหนดให้เรียน ๑๘๐ คาบตลอดปีทุกชั้น

ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

- เพิ่มวิชา “พระพุทธศาสนา” เป็นวิชาเลือกเสรีในกลุ่มสังคมศึกษา กำหนดให้เรียน สัปดาห์ละ ๒ คาบ ตลอดภาคเรียน ได้ ๑ หน่วยการเรียนรู้และกำหนดให้นักเรียนที่นับถือ พระพุทธศาสนาต้องเรียน

ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

- เพิ่มคาบเวลาเรียนวิชาพระพุทธศาสนาเป็น ๒ คาบ ต่อสัปดาห์ต่อภาคและปรับปรุงเนื้อหา พระพุทธศาสนาใหม่ให้สอดคล้องกับคาบเวลา โดยกำหนดให้นักเรียนที่นับถือพระพุทธศาสนา ต้องเรียน

ข้อมูลและข้อเสนอแนะดังกล่าวข้างต้นนี้ คณะทำงานได้เสนอต่อกระทรวงศึกษาธิการ เมื่อวันที่ ๑๒ ธันวาคม ๒๕๓๓ ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการได้ให้ความเห็นชอบ และสั่งการเมื่อวันที่ ๑๓ ธันวาคม ๒๕๓๓ มอบกรมวิชาการดำเนินการโดยด่วนต่อไปอันเป็นผลให้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการและคณะอนุกรรมการเพื่อพิจารณาปรับปรุงหลักสูตรทั้ง ๓ ระดับ คือระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย รวมทั้งได้แต่งตั้งคณะกรรมการขึ้น ๓ คณะ จัดทำคู่มือหลักสูตรพระพุทธศาสนา ทั้ง ๓ ระดับด้วย

ตอนที่ ๑

หลักการ เจตนารมณ์และโครงสร้างของ หลักสูตรพระพุทธศาสนา

เนื่องจากพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติไทย เป็นสถาบันหลักของสังคมไทย เป็นรากฐานของวัฒนธรรม เป็นเอกลักษณ์และมรดกของชาติ เป็นแหล่งอารยธรรมของมนุษย์ และเป็นหลักในการพัฒนาชีวิตและสังคม ดังนั้นหลักสูตรพระพุทธศาสนา จึงมีหลักการ ดังนี้

หลักการ

๑. นักเรียนในสถานศึกษาทุกระดับ เรียนพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาตนเองและสังคม ให้เจริญก้าวหน้าและสงบสุข
๒. การเรียนการสอนพระพุทธศาสนาจะต้องให้ครบทั้ง ๓ องค์ประกอบคือ สาระความรู้ (ปริยัติ) การฝึกอบรมกาย วาจา ใจ (ปฏิบัติ) และการวิเคราะห์ประเมินผลการปฏิบัติของตนเอง (ปฏิเวธ)
๓. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน จะต้องคำนึงถึงวัยของผู้เรียน ความเหมาะสมของเวลาเรียน การลำดับความยากง่าย การสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องและป้องกันความเข้าใจผิดต่อหลักของพระพุทธศาสนา
๔. การจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมการเรียนการสอน มุ่งบูรณาการทั้ง ๔ ด้านคือให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง สนองความต้องการและปัญหาของบุคคลและสังคม มีระบบการฝึกอบรมตามแนวทางพระพุทธศาสนาและสอดคล้องกับเอกลักษณ์และวัฒนธรรมไทย

หลักสูตรพระพุทธศาสนา มุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา อย่างถูกต้อง มีเจตคติและค่านิยมที่ดีต่อพระพุทธศาสนา มีทักษะในการคิดและปฏิบัติและสามารถนำหลักธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวัน เพื่อพัฒนาตนและสังคม ดังนั้น จึงได้กำหนดจุดประสงค์ไว้ดังนี้

จุดประสงค์

เพื่อให้ผู้เรียน

๑. เกิดศรัทธา ซาบซึ้งและสำนึกในความสำคัญของพระพุทธศาสนาและคุณของพระรัตนตรัย
๒. มีความรู้ความเข้าใจ สามารถคิดวิเคราะห์เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาและหลักพุทธธรรมอย่างถูกต้อง
๓. สามารถพิจารณาแนวคิดที่หลากหลายและวินิจฉัยความถูกต้อง โดยยึดหลักเหตุผลทางพระพุทธศาสนา
๔. มีทักษะในการคิดและปฏิบัติตนอย่างถูกต้องตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและสามารถนำหลักพุทธธรรมมาพัฒนาตนและสังคม
๕. เป็นพุทธศาสนิกชนที่ดีและปฏิบัติหน้าที่ชาวพุทธได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

เพื่อให้บรรลุจุดประสงค์และตอบสนองหลักการของหลักสูตรพระพุทธศาสนาดังกล่าวข้างต้น การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนจึงเป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุดของการนำหลักสูตรไปใช้ เจตนารมณ์ที่แท้จริงของหลักสูตรพระพุทธศาสนา จึงมุ่งให้ครูผู้สอนมีความสามารถปฏิบัติได้ตามแนวทางดังนี้

๑. จัดบรรยากาศการเรียนการสอนในสภาพแวดล้อมที่สะอาด สงบ ปลอดภัย เรียบง่าย มีการจัดห้องเรียนได้แปลกใหม่ สะดุดตา น่าสนใจ น่าค้นคว้าชวนติดตาม บางครั้งอาจจะมีการพานักเรียนไปเรียนนอกสถานที่บ้าง เช่น โบสถ์ วิหาร และแหล่งวิทยาการอื่น ๆ ที่สอดคล้องกับบทเรียน

๒. เสริมสร้างศรัทธาให้นักเรียนเกิดความรู้สึกเลื่อมใสและเชื่อมั่นในหลักพระพุทธศาสนา โดยซึมซับบุคลิกภาพที่ดีของครู ความเป็นกัลยาณมิตรระหว่างครูกับนักเรียนและระหว่างเพื่อนนักเรียนด้วยกัน รวมทั้งการเลือกสรรสิ่งเร้าและการนำเสนอที่จูงใจให้เกิดความประทับใจและเห็นความสำคัญของการเรียนพระพุทธศาสนา

๓. จัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นกระบวนการทุกบทเรียน โดยมุ่งเน้นให้นักเรียนเกิดทักษะในการรวบรวมแสวงหาข้อมูล ข่าวสาร ข้อเท็จจริงต่าง ๆ รู้วิธีการประเมินข้อมูล รู้จักเลือกและตัดสินใจ ได้ฝึกปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง และนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ได้สืบไป ครูจะต้องใช้วิธีสอนต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับผู้เรียนและบทเรียน เช่น วิธีสอนโดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ วิธีสอนตามกระบวนการเผชิญสถานการณ์ วิธีสอนแบบแก้ปัญหาตามหลักอริยสัจ ฯลฯ

โครงสร้างหลักสูตรพระพุทธศาสนา

หลักสูตรพระพุทธศาสนา ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายฉบับปรับปรุงนี้ มี ๖ รายวิชา กำหนดให้มีเวลาเรียน รายวิชาละ ๒ คาบต่อสัปดาห์ต่อภาคเรียน มีโครงสร้างเนื้อหาสาระของรายวิชาต่าง ๆ ประกอบด้วยหัวข้อสำคัญ ๘ เรื่องดังนี้

๑. ประวัติและความสำคัญของพระพุทธศาสนา
๒. พุทธประวัติ ประวัติพุทธสาวก พุทธสาวิกาและชาวพุทธตัวอย่าง
๓. พุทธธรรมเพื่อชีวิตและสังคม
๔. พระสงฆ์และการปฏิบัติตนที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์
๕. หน้าที่ชาวพุทธ
๖. พระไตรปิฎก พุทธศาสนสุภาษิต ภาษาบาลีและคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนา
๗. การบริหารจัดการและการเจริญปัญญา
๘. มรณาทชาวพุทธ ศาสนพิธีและวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

หัวข้อสำคัญทั้ง ๘ เรื่องนี้ มีรายละเอียดปรากฏในคำอธิบายรายวิชาในโครงสร้างของหลักสูตรพระพุทธศาสนา ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ดังนี้

โครงสร้าง วิชาเลือกเสรี

ส ๐๔๘ พระพุทธศาสนา	๒ คาบ/สัปดาห์/ภาค	๑ หน่วยการเรียนรู้
ส ๐๔๙ พระพุทธศาสนา	๒ คาบ/สัปดาห์/ภาค	๑ หน่วยการเรียนรู้
ส ๐๔๑๐ พระพุทธศาสนา	๒ คาบ/สัปดาห์/ภาค	๑ หน่วยการเรียนรู้
ส ๐๔๑๑ พระพุทธศาสนา	๒ คาบ/สัปดาห์/ภาค	๑ หน่วยการเรียนรู้
ส ๐๔๑๒ พระพุทธศาสนา	๒ คาบ/สัปดาห์/ภาค	๑ หน่วยการเรียนรู้
ส ๐๔๑๓ พระพุทธศาสนา	๒ คาบ/สัปดาห์/ภาค	๑ หน่วยการเรียนรู้

การจบหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย

ให้สถานศึกษาถือปฏิบัติตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการประเมินผลการเรียนตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช ๒๕๒๔ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓) และคู่มือการประเมินผลการเรียนตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช ๒๕๓๔ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓) นั่นคือนักเรียนจะต้องเรียนวิชาบังคับและวิชาเลือกเสรีตามที่กำหนดไว้

ในโครงสร้างหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช ๒๕๓๔ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓) อย่างน้อย ๗๕ หน่วยการเรียนรู้ และทุกรายวิชาที่ลงทะเบียนเรียน จะต้องได้รับการตัดสินผล การเรียนด้วย จึงจะถือว่าจบหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย สำหรับนักเรียนที่นับถือพระพุทธศาสนา จะต้องเรียนรายวิชาพระพุทธศาสนาภาคเรียนละ ๑ รายวิชา และจะต้องได้รับการตัดสินผลการเรียน สำหรับทุกรายวิชาด้วย จึงจะถือว่าจบหลักสูตรระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

ตอนที่ ๒

สาระสำคัญของหลักสูตรพระพุทธศาสนา

ดังได้กล่าวไว้ในตอนที่ ๑ แล้วว่า หลักสูตรพระพุทธศาสนา ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ฉบับปรับปรุงมี ๖ รายวิชา คือ ส ๐๔๔-ส ๐๔๑๓ ทั้ง ๖ รายวิชานี้ มีรายละเอียดคำอธิบาย รายวิชาอยู่ภายใต้โครงสร้างวิชา ๘ หัวข้อเรื่อง แต่ละรายวิชามีขอบข่ายเนื้อหาสาระของแต่ละ หัวข้อเรื่อง กระจายตามความเหมาะสมกับระดับชั้นและคาบเวลา

คาบเวลาของแต่ละหัวข้อเรื่องและแต่ละระดับชั้นนั้น กำหนดไว้พอเป็นแนวทางในการ จัดทำแผนการสอน ซึ่งได้เสนอไว้ในตอนที่ ๓ ของคู่มือเล่มนี้ โดยเปิดโอกาสให้ครูผู้สอนสามารถ ปรับทั้งคาบเวลาและรายละเอียดของเนื้อหาให้เหมาะสมสอดคล้องกับพื้นฐานความรู้และวัยของผู้เรียน รวมทั้งสภาพการณ์ของท้องถิ่น และอาจใช้เป็นแนวทางในการจัดทำแผนการสอนวิชาพระพุทธ- ศาสนาต่อไป

หัวข้อเรื่องและคาบเวลา

หลักสูตรพระพุทธศาสนา แต่ละหัวข้อเรื่องและคาบเวลา กำหนดไว้ตามระดับชั้นดังตาราง จำนวนคาบเวลาที่กำหนดไว้ในตารางนั้น ในการปฏิบัติการสอนจริง ครูผู้สอนสามารถ ปรับ ลด รวม ผสมผสานหรือบูรณาการรายละเอียดเนื้อหา ก่อน แล้วจึงจัดกิจกรรมการเรียน การสอนก็ย่อมกระทำได้ ตามหลักการและเจตนารมณ์ของหลักสูตร ตัวอย่างเช่น หัวข้อเรื่อง มรร- ยาทชาวพุทธ ศาสนพิธีและวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นภาคปฏิบัติ ได้แบ่งคาบเวลา ไว้ประมาณ ๓-๕ คาบ ในแต่ละรายวิชานั้น เวลาปฏิบัติการสอนจริง ครูอาจให้ฝึกปฏิบัติโดยตรง และให้ฝึกปฏิบัติสัมพันธ์กับหัวข้ออื่นที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ หน้าที่ชาวพุทธ พระสงฆ์และการปฏิบัติตน ที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์ รวมทั้งยังสามารถจัดกิจกรรมเสริมตามเหตุการณ์ สภาพการณ์และ วันสำคัญทางพุทธศาสนาในท้องถิ่นได้อีกด้วย ดังนั้น การบริหารหลักสูตรและคาบเวลาเรียน จึงขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของครูผู้สอนและผู้บริหารโรงเรียนเป็นสำคัญในการที่จะส่งเสริมให้ผู้เรียน บรรลุเป้าหมายได้เพียงใด

ตารางแสดงหัวข้อเรื่องและคาบเวลาวิชาพระพุทธศาสนา ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

	ชั้น/จำนวนคาบ/รายวิชา หัวข้อเรื่อง	ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔		ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕		ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖		รวมคาบ เวลาเรียน
		๗๒ คาบ		๗๒ คาบ		๗๒ คาบ		
		๓๖ คาบ	๓๖ คาบ	๓๖ คาบ	๓๖ คาบ	๓๖ คาบ	๓๖ คาบ	
		๕ ๐๔๔	๕ ๐๔๔	๕ ๐๔๑๐	๕ ๐๔๑๑	๕ ๐๔๑๒	๕ ๐๔๑๓	
๑	ประวัติและความสำคัญของพระพุทธศาสนา	๓	๓	๔	๔	๔	๔	๒๔
๒	พุทธประวัติ ประวัติพุทธสาวก พุทธสาวิกา และชาวพุทธ ตัวอย่าง	๕	๕	๕	๕	๕	๕	๓๐
๓	พุทธธรรมเพื่อชีวิตและสังคม	๕	๕	๕	๕	๕	๕	๔๐
๔	พระสงฆ์และการปฏิบัติตนที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์	๒	๒	๒	๒	๒	๒	๑๒
๕	หน้าที่ชาวพุทธ	๒	๒	๒	๒	๒	๒	๑๒
๖	พระไตรปิฎก พุทธศาสนสุภาษิต ภาษามาลีและคำศัพท์ ทางพระพุทธศาสนา	๖	๖	๗	๗	๗	๗	๔๐
๗	การบริหารจิตและการเจริญปัญญา	๕	๕	๓	๔	๓	๔	๒๔
๘	มรณภาพชาวพุทธ ศาสนพิธีและวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา	๕	๕	๕	๓	๓	๓	๒๔

หมายเหตุ คาบเวลาที่กำหนดไว้นี้เป็นคาบเวลาโดยประมาณ

ขอบข่ายสาระสำคัญ

การกำหนดสาระสำคัญในแต่ละรายวิชา ได้มีการพิจารณาทั้งแนวนอนและแนวตั้ง กล่าวคือ ใช้หัวข้อเรื่อง เป็นเกณฑ์ในแนวนอน แล้วกำหนดขอบข่ายของสาระสำคัญกระจายตามระดับชั้น ทั้งนี้เพื่อความต่อเนื่องของเรื่องที่เรียน ขณะเดียวกันก็เพื่อลดความซ้ำซ้อนของเนื้อหารายละเอียดในเรื่องเดียวกัน นอกจากนั้น ยังมีการพิจารณาในแนวตั้งตามรายวิชาตั้งแต่ ส ๐๔๔-ส ๐๔๑๓ เพื่อให้เห็นความสัมพันธ์ของแต่ละเรื่องในแต่ละรายวิชาด้วย

แต่ละรายวิชาและแต่ละหัวข้อเรื่อง มีจุดเน้นของสาระสำคัญแตกต่างกัน แม้ว่าจะอยู่ภายใต้หัวข้อเดียวกันดังนี้

ส ๐๔๔ พระพุทธศาสนา ประกอบด้วย ๔ หัวข้อเรื่องดังนี้

- **เรื่องประวัติและความสำคัญของพระพุทธศาสนา** กำหนดไว้ ๓ คาบ เน้นสังคมชมพูทวีป สมัยก่อนพุทธกาล ให้เห็นลักษณะการปกครองที่ยึดมั่นในระบอบวรรณะ ทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมในสังคม ไม่เอื้อต่อการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ เป็นเหตุให้เกิดพุทธศาสนาขึ้นในสมัยนั้น อันเป็นรากฐานของประชาธิปไตยในสังคมไทยปัจจุบัน

- **เรื่องพุทธประวัติ ประวัติพุทธสาวก พุทธสาวิกาและชาวพุทธตัวอย่าง** กำหนดไว้ ๕ คาบ เน้นเหตุผลที่เจ้าชายสิทธัตถะตัดสินใจออกผนวช เพื่อช่วยเหลือชาวโลกให้พ้นทุกข์ และให้เรียนรู้ประวัติและคุณลักษณะเฉพาะของพุทธสาวก พุทธสาวิกาและชาวพุทธตัวอย่าง ที่เป็นประโยชน์เกื้อกูลต่อพระพุทธศาสนาและเป็นแบบอย่างที่ดีแก่พุทธศาสนิกชน ได้แก่ พระอัญญาโกณฑัญญะ พระมหาปชาบดีโคตมีเถรีและพระเจ้าพิมพิสาร

- **เรื่องพุทธธรรมเพื่อปีวิตและสังคม** เน้นคุณธรรมที่ช่วยพัฒนาตนให้เป็นคนฉลาด ขยัน สุจริต และมงคลที่จะนำไปสู่ความฉลาดในการเลือกคบคนดี ใฝ่รู้ สดับตรับฟังมากและรู้จักยกย่องคนที่ควรยกย่อง เรื่องนี้เน้นเป็นพิเศษ โดยกำหนดไว้ถึง ๔ คาบ องค์ธรรมที่ให้ศึกษาและปฏิบัติคืออปริหานิยธรรม ๗ และพละ ๔ กับธรรมอันเป็นอุดมมงคล ดังกล่าว

- **เรื่องพระสงฆ์และการปฏิบัติตนที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์** กำหนดให้เรียนประมาณ ๒ คาบ เน้นความเข้าใจเกี่ยวกับพระสงฆ์ว่าเป็นผู้มีคุณต่อพุทธศาสนิกชน ช่วยชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตที่ดีแก่สังคม ปลุกฝังคุณธรรมความดีแก่ชาวโลกในฐานะชุมชนตัวอย่าง ดังนั้นชาวพุทธจึงควรปฏิบัติต่อพระสงฆ์ด้วยความเคารพทั้งกายวาจาและใจ

- **เรื่องหน้าที่ชาวพุทธ** กำหนดให้เรียน ๒ คาบ เน้นความศรัทธาเชื่อมั่นในปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า และเชื่อมั่นในกรรมและผลของกรรม

- **เรื่องพระไตรปิฎก พุทธศาสนสุภาษิต ภาษาบาลีและคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนา** กำหนดไว้ ๖ คาบ ในการศึกษาพระพุทธศาสนานั้น พระไตรปิฎกเป็นคัมภีร์ที่รวบรวมคำสอน

ของพระพุทธเจ้า พุทธศาสนสุภาษิต คำศัพท์และข้อความน่ารู้ไว้มากมาย การที่จะศึกษาสาระสำคัญต่าง ๆ ดังกล่าวในพระไตรปิฎกให้เข้าใจ จำเป็นต้องรู้วิธีอ่านภาษาบาลีทั้งสะกดแบบไทยและแบบบาลี การเรียนเรื่องนี้จึงต้องมีการฝึกอ่านคำอาราธนาศีล คำอาราธนาพระปริตร คำอาราธนาธรรม ให้คล่องแคล่ว เลือกพุทธศาสนสุภาษิตและข้อความน่ารู้ในพระไตรปิฎก มาให้นักเรียนได้ฝึกอ่านด้วย รวมทั้งนำคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนาที่มักจะใช้สับสนในชีวิตประจำวัน มาให้นักเรียนได้ศึกษาความหมายที่แท้จริงในสถานการณ์ต่าง ๆ เพื่อจะได้นำไปใช้ให้ถูกต้องต่อไป ในรายวิชานี้ได้เสนอคำศัพท์ไว้ ๔ คำ คือ พระ ภิกษุ สมณะและดาบส

- **เรื่องการบริหารจิตและการเจริญปัญญา** กำหนดไว้ ๕ คาบ ให้เข้าใจสภาพปัญหาทางจิตของคนในสังคมปัจจุบันและสาเหตุ เพื่อนำไปสู่การฝึกฝนอบรมจิต การฝึกสมาธิด้วยพุทธานุสสติ ให้เห็นประโยชน์ เหตุผล และวิธีระลึกถึงพระพุทธเจ้า รวมทั้งให้ฝึกการคิดที่ถูกทาง ถูกระเบียบ (ปถมนสิการ) โดยให้ฝึกปฏิบัติจริงและนำไปปฏิบัติได้ในชีวิตประจำวัน

- **เรื่องมรยาทชาวพุทธ ศาสนพิธีและวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา** หัวข้อนี้ เน้นการเรียนการสอนด้วยการปฏิบัติอย่างถูกต้องและเหมาะสมตามกาลเทศะและพิธีการ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องเริ่มด้วยการให้ความรู้ ความเข้าใจในเรื่องการปฏิบัติตนตามมรยาทชาวพุทธ ศาสนพิธีและสาระสำคัญของวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เห็นแบบอย่างที่ถูกต้องและเหมาะสม มีการจัดสถานการณ์และโอกาสให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติทั้งในบทเรียนและตามวาระ เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติจริงที่ถูกต้อง คล่องแคล่วเหมาะสมและงดงามทุกเมื่อ

ส ๐๔๔ พระพุทธศาสนา ประกอบด้วย ๘ หัวข้อเรื่อง คือ

- **เรื่องประวัติและความสำคัญของพระพุทธศาสนา** กำหนดไว้ ๓ คาบ เน้นความสำคัญของพระพุทธศาสนาที่มีทฤษฎีและวิธีการที่เป็นสากลและมีข้อปฏิบัติที่ยึดทางสายกลาง

- **เรื่องพุทธประวัติ ประวัติพุทธสาวก พุทธสาวิกาและชาวพุทธตัวอย่าง** กำหนดไว้ ๕ คาบ เน้นการตรัสรู้สัจธรรมอันประเสริฐและการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้า เป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งของโลก ที่ช่วยให้สรรพสัตว์พ้นทุกข์ ส่วนเรื่องพุทธสาวก พุทธสาวิกาและชาวพุทธตัวอย่าง สำหรับรายวิชานี้ได้นำเสนอพระปณณมานันตานิบุตร พระอุบลวรรณาเถรีและพระเจ้าอชาตศัตรู ให้นักเรียนศึกษาประวัติและคุณลักษณะดีเด่นเฉพาะบุคคลที่มีต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

- **เรื่องพุทธธรรมเพื่อชีวิตและสังคม** กำหนดไว้ ๔ คาบ เน้นคุณธรรมที่นำสู่การพัฒนาตนเองให้เจริญงอกงามและอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมอย่างมีความสุข คุณธรรมที่เน้นคืออารยวินัย ๕ และสาราณียธรรม ๖ รวมทั้งธรรมอันเป็นมงคลที่นำไปสู่ความเจริญก้าวหน้าได้แก่ มีความขยันในวิชาชีพ มีระเบียบ วาจาไพเราะ และทำงานต่อเนื่องตามขั้นตอนอย่างราบรื่น

- **เรื่องพระสงฆ์และการปฏิบัติคนที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์** กำหนดไว้ ๒ คาบ เน้น การศึกษาหน้าที่ของพระสงฆ์ในด้านต่าง ๆ เช่น การศึกษาอบรมตนให้ถึงพร้อมด้วยศีล คือ การควบคุมพฤติกรรมทางกาย วาจา ใจให้เป็นไปเพื่อเกื้อกูลสังคม สมาน คือ การฝึกอบรมจิตให้มี คุณภาพ สมรรถภาพ และปัญญา คือ ความรอบรู้เท่าทันความจริงของโลกและชีวิต ด้านการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาด้วยการสร้างศรัทธาและเป็นตัวอย่างที่ดี สร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในเรื่อง พระพุทธศาสนา สอนให้ละความชั่ว สนับสนุนให้ทำดี สร้างบุคลากรที่มีคุณภาพในการสืบทอด พระพุทธศาสนา และชาวพุทธพึงปฏิบัติต่อพระสงฆ์ด้วยการปฏิบัติตนอยู่ในศีลธรรมตามที่พระสงฆ์ ชี้นำ รักษาขนบธรรมเนียมประเพณี และรักษาศาสนสมบัติด้วย

- **เรื่องหน้าที่ชาวพุทธ** กำหนดไว้ ๒ คาบ เน้นหน้าที่ของชาวพุทธในการไปวัดและ ประกอบพิธีกรรมในโอกาสต่าง ๆ เพื่อเสริมสร้างศรัทธาและปลูกฝังความเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี

- **เรื่องพระไตรปิฎก พุทธศาสนสุภาษิต ภาษาบาลีและคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนา** กำหนดไว้ ๗ คาบ เน้นความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการถ่ายทอดพระไตรปิฎกหลังพุทธปรินิพพาน โดยถ่ายทอดกันมาในระบบท่องจำและจารึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ฝึกการอ่านภาษาบาลีที่ เกี่ยวกับศาสนพิธี เช่น ศีล ๕ ศีล ๘ ศีล ๑๐ และนำข้อความน่ารู้ในพระไตรปิฎก และพุทธศาสน- สุภาษิตมาฝึกอ่านและตีความหมายด้วย รวมทั้งเลือกคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนาที่พบบ่อย ๆ จาก หนังสือเรียนหรือที่อื่น ๆ เช่น ปฏิบัติธรรม สังฆาร ให้นักเรียนได้ศึกษาเพื่อนำไปใช้ให้ถูกต้อง

- **เรื่องการบริหารจิตและการเจริญปัญญา** กำหนดไว้ ๕ คาบ เน้นการศึกษาหลักพระ- พุทธศาสนา จะต้องให้มีความสอดคล้องสัมพันธ์กันระหว่าง ๓ องค์ประกอบคือ การเรียนรู้ หลัก คำสอน การลงมือปฏิบัติตามที่เรียนรู้และหมั่นประเมินตรวจสอบตนเองอยู่เสมอ จึงจะได้ผล และ ให้เรียนรู้การบริหารจิตด้วยธัมมานุสสติ สังฆานุสสติ ด้วยการระลึกถึงความดี คนดี และฝึกปฏิบัติ การคิดถูกทาง ถูกระเบียบ จนนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

- **เรื่องมรรยาทชาวพุทธ ศาสนพิธีและวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา** กำหนดไว้ ๕ คาบ หัวข้อนี้เน้นการเรียนการสอนด้วยการฝึกปฏิบัติ ทั้งฝึกโดยตรงในชั่วโมงเรียนและฝึกปฏิบัติตาม สภาพและเหตุการณ์ เช่น ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ในโอกาสที่มีการประกอบพิธีกรรม ทางศาสนา เป็นต้น รายละเอียด ดู ส ๐๔๔

ส ๐๔๑๐ พระพุทธศาสนา ประกอบด้วย ๔ หัวข้อเรื่องคือ

- **เรื่องประวัติและความสำคัญของพระพุทธศาสนา** เน้นความสำคัญของพระพุทธศาสนา ในการสอนมนุษย์ให้รู้จักพึ่งตนเองและพัฒนาตนเอง เพื่อผลคืออิสรภาพที่แท้จริงบนพื้นฐานแห่ง ศรัทธาและปัญญาที่ถูกต้อง เรื่องนี้กำหนดไว้ประมาณ ๔ คาบ

- **เรื่องพุทธประวัติ ประวัติพุทธสาวก พุทธสาวิกและชาวพุทธตัวอย่าง** กำหนดไว้ ๕ คาบ เน้นพระคุณอันยิ่งใหญ่ของพระพุทธเจ้าที่มีต่อชาวโลก คือ พระปัญญาคุณ พระวิสุทธิคุณ และพระกรุณาคุณ รวมทั้งให้เรียนรู้ประวัติและคุณลักษณะพิเศษของพระมหากัสสปะ พระปฏาจาราเถรี และหมอชีวกโกมารภัจจ์ ในด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและการปฏิบัติที่เป็นแบบอย่างที่ดีแก่พระพุทธศาสนิกชน

- **เรื่องพุทธธรรมเพื่อชีวิตและสังคม** กำหนดให้เรียน ๔ คาบ มุ่งเน้นให้เข้าใจกฎของ ความเปลี่ยนแปลงและกฎของกรรม ซึ่งขึ้นอยู่กับกระทำหรือพฤติกรรมของมนุษย์ ถ้าต้องการ ผลดีก็ต้องทำเงื่อนไขให้ดี โดยเริ่มต้นจากการทำหน้าที่เบื้องต้นของตนให้ถูกต้องตามสถานภาพ ได้แก่ ธรรมอันเป็นมงคลในเรื่องเลี้ยงดูบิดามารดา เลี้ยงดูบุตร เลี้ยงดูภริยาและสงเคราะห์ญาติ

- **เรื่องพระสงฆ์และการปฏิบัติตนที่เหมาะสมแก่พระสงฆ์** เน้นให้เข้าใจบทบาทของ พระสงฆ์ ในการอนุรักษ์ธรรมชาติ สภาพแวดล้อมและศิลปวัฒนธรรมที่ชาวพุทธพึงให้การสนับสนุน และปฏิบัติต่อพระสงฆ์อย่างเหมาะสม กำหนดให้เรียน ๒ คาบ

- **เรื่องหน้าที่ชาวพุทธ** โดยการศึกษาพระธรรมซึ่งเป็นหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า ให้เข้าใจแจ่มแจ้ง สามารถนำไปประพฤติปฏิบัติตามได้ กำหนดประมาณ ๒ คาบ

- **เรื่องพระไตรปิฎก พุทธศาสนสุภาษิต ภาษาบาลีและคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนา** ให้เข้าใจสาระสำคัญของพระไตรปิฎกโดยสังเขปว่า พระไตรปิฎกมีเนื้อหามาก แบ่งเป็น ๓ หมวด คือ หมวดว่าด้วยระเบียบวินัยและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา หมวดว่าด้วยหลักธรรมทั่วไปและ หมวดว่าด้วยหลักธรรมที่เป็นวิชาการล้วน ๆ นอกจากนี้ ยังให้ฝึกการอ่านภาษาบาลีที่ใช้ในพิธีกรรม ทางพระพุทธศาสนา และนำข้อความน่ารู้และศาสนสุภาษิตในพระไตรปิฎกหรือที่อื่น ๆ มาให้ได้ ฝึกอ่านและตีความหมายด้วย รวมทั้งนำคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนาที่น่าสนใจและที่พบบ่อย เช่น จันตะ ตัณหา ให้นักเรียนได้ศึกษาเพื่อนำไปใช้ให้ถูกต้องต่อไป เรื่องนี้กำหนดให้เรียน ๗ คาบ

- **เรื่องการบริหารจิตและการเจริญปัญญา** กำหนดให้เรียน ๓ คาบ เน้นการบริหารจิต ด้วยการถึงพร้อมด้วยศีล คือ ความประพฤติดีงามทางกายและวาจาเป็นพื้นฐานแห่งการพัฒนาตน รวมทั้งฝึกปฏิบัติการคิดที่ถูกต้องวิธีหรืออุปายมณสิกการ เพื่อทำให้เกิดปัญญารู้แจ้งเห็นจริงในที่สุดและ นำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

- **เรื่องมรรคทางชาวพุทธ ศาสนพิธีและวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา** เป็นภาคปฏิบัติ กำหนดไว้ ๓ คาบ โดยเปิดโอกาสให้ครูผู้สอนจัดกิจกรรมให้มีการฝึกปฏิบัติโดยตรงและปฏิบัติ ตามโอกาสและสถานการณ์

๓ ๐๔๑๑ พระพุทธศาสนา ประกอบด้วย ๘ หัวข้อ เรื่องดังนี้

- **เรื่องประวัติและความสำคัญของพระพุทธศาสนา** กำหนดไว้ ๕ คาบ เน้นให้เข้าใจหลักความเชื่อตามหลักการทางพระพุทธศาสนาและหลักการทางวิทยาศาสตร์ อันมีจุดมุ่งหมายเพื่อรู้ความจริงและเข้าใจปรากฏการณ์ธรรมชาติเหมือนกัน รวมทั้งความสอดคล้องและความแตกต่างในกระบวนการคิดเพื่อแสวงหาความจริง

- **เรื่องพุทธประวัติ ประวัติพุทธสาวก พุทธสาวิกและชาวพุทธตัวอย่าง** กำหนดไว้ ๕ คาบ เน้นการบำเพ็ญพุทธจริยาเพื่อประโยชน์ของชาวโลกและพระญาติ ประวัติและคุณลักษณะของพระอุบาลี พระธัมมทินนาเถรีและพระเจ้าปเสนทิโกศล ในด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และการปฏิบัติที่เป็นแบบอย่างที่ดีแก่พุทธศาสนิกชน

- **เรื่องพุทธธรรมเพื่อชีวิตและสังคม** กำหนดไว้ ๘ คาบ เน้นหลักธรรมที่สร้างความมั่นคงและมั่นคงให้ตระกูล มีความรอบรู้เท่าทันโลก มองเห็นความเป็นธรรมดาของโลกว่าได้มาเสียไป เป็นของธรรมดา รวมทั้งธรรมอันเป็นมงคลที่ส่งเสริมให้รู้จักเลือกทำางานหน้าที่ที่ถูกต้อง ดีงาม และเป็นประโยชน์ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น รู้คุณค่าของบุคคล สัตว์ สิ่งของที่มีประโยชน์กำหนดไว้ ๘ คาบ

- **เรื่องพระสงฆ์และการปฏิบัติตนที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์** กำหนดไว้ ๒ คาบ เน้นความรู้ความเข้าใจในบทบาทของพระสงฆ์ด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ได้แก่ ด้านการศึกษา ด้านสุขภาพกายและสุขภาพจิต ด้านการเกษตรและอาชีพ รวมทั้งการพัฒนาความเป็นอยู่ของประชาชนด้วย ดังนั้น ชาวพุทธจึงพึงปฏิบัติต่อพระสงฆ์ด้วยการสนับสนุนและปฏิบัติตามข้อชี้แนะด้วยความเคารพ

- **เรื่องหน้าที่ชาวพุทธ** กำหนดไว้ ๒ คาบ เน้นความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการปฏิบัติธรรมด้วยปัญญา เห็นคุณค่าของการปฏิบัติธรรมตามหลักไตรสิกขาและนำไปปฏิบัติ เป็นประจำให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง

- **เรื่องพระไตรปิฎก พุทธศาสนสุภาษิต ภาษาบาลีและคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนา** กำหนดไว้ ๗ คาบ เน้นความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับพระไตรปิฎกในแง่การแสดงธรรมและการฝึกฝนอบรม การฝึกอ่านภาษาบาลีที่ใช้ในพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาและเลือกข้อความน่ารู้และพุทธศาสนสุภาษิตในพระไตรปิฎกหรือที่อื่น มาให้ฝึกอ่านและตีความหมาย รวมทั้งนำคำศัพท์ของพระพุทธศาสนาที่น่าสนใจและพบบ่อย ๆ เช่น เวทนา รูป นาม ให้นักเรียนศึกษาความหมายและการใช้ที่ถูกต้อง เพื่อนำไปสู่ความเข้าใจพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง

- **เรื่องการบริหารจิตและการเจริญปัญญา** กำหนดไว้ ๔ คาบ เน้นการฝึกสติด้วย จาคานุสสติและเวทธานุสสติ คือการรู้จักสละวัตถุ สิ่งของและกิเลสออกจากใจ รู้จักอายชั่วกลัวบาป และฝึกปฏิบัติภาวนาอย่างถูกทางวิธีเพื่อพัฒนาตน

- **เรื่องมรรยาทชาวพุทธ ศาสนพิธีและวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา** กำหนดไว้ ๓ คาบ เป็นภาคปฏิบัติที่ครูผู้สอนสามารถจัดกิจกรรมให้นักเรียนได้ฝึกโดยตรงและฝึกปฏิบัติตามโอกาสและสถานการณ์

๘ ๐๔๑๒ พระพุทธศาสนา ประกอบด้วย ๔ หัวข้อเรื่อง ดังนี้

- **เรื่องประวัติและความสำคัญของพระพุทธศาสนา** กำหนดไว้ ๕ คาบ เน้นความสำคัญของพระพุทธศาสนา อันเป็นศาสตร์แห่งการศึกษาที่มีกระบวนการฝึกอบรมตนให้เกิดความเจริญงอกงาม เน้นความเข้าใจในความสัมพันธ์ของเหตุ ปัจจัยและกระบวนการแก้ปัญหา โดยหลักอริยสัจ

- **เรื่องพุทธประวัติ ประวัติพุทธสาวก พุทธสาวิกาและชาวพุทธตัวอย่าง** กำหนดไว้ ๕ คาบ เน้นพระคุณอันยิ่งใหญ่ของพระพุทธเจ้า พุทธคุณ ๔ ในฐานะที่ทรงเป็นพระอรหันต์ผู้ตรัสรู้ชอบด้วยพระองค์เองและมีพระกรุณาคุณ สั่งสอนให้ชาวโลกรู้ตาม รวมทั้งให้เรียนรู้ประวัติและคุณลักษณะพิเศษของพระมหากัจจายนะ พระภิกษวกัจจายนเถรี และนางขุชชุตตราที่เป็นคุณประโยชน์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและเป็นตัวอย่างแก่พุทธศาสนิกชน

- **เรื่องพุทธธรรมเพื่อชีวิตและสังคม** กำหนดให้เรียน ๔ คาบ เน้นการฝึกฝนพัฒนาตนให้มีความมั่นคงทางจิตใจและการสร้างความสำเร็จดังงาม เพื่อประโยชน์สุขแก่ตนเองและสังคม คุณธรรมที่เน้นคือออคติ ๔ และทศพิธราชธรรม ๑๐ รวมทั้งธรรมอันเป็นมงคล ได้แก่ ความไม่ประมาท ความอ่อนน้อมถ่อมตน ความเคารพ ความสันโดษและความอดทน

- **เรื่องพระสงฆ์และการปฏิบัติตนที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์** กำหนดไว้ ๒ คาบ เน้นความเข้าใจที่ถูกต้องในบทบาทของพระสงฆ์ ด้านการพัฒนาสังคม เช่น การให้ความรู้ด้านธรรมะแก่เยาวชน การเผยแผ่ธรรมโดยพระธรรมทูต การพัฒนาวัดและชุมชน รวมทั้งการปฏิบัติตนของพุทธศาสนิกชน ในการเกื้อกูลส่งเสริมให้บทบาทของพระสงฆ์เด่นชัดขึ้นและบรรลุเป้าหมาย

- **เรื่องหน้าที่ชาวพุทธ** กำหนดไว้ ๒ คาบ เน้นหน้าที่ที่สำคัญอันหนึ่งของพุทธศาสนิกชน คือการถ่ายทอดหรือชี้แจงให้ผู้อื่นเข้าใจหัวข้อธรรมะ และพระพุทธศาสนาได้ชัดเจนและถูกต้อง ซึ่งผู้ถ่ายทอดจะต้องมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเสียก่อน มีเทคนิควิธีการชี้แจง มีความสามารถในการเลือกเนื้อหาสาระและสามารถใช้ภาษาที่เรียบง่ายและชัดเจน เพื่อให้ผู้ฟังเลื่อมใสศรัทธาและเข้าใจอย่างถูกต้อง

- **เรื่องพระไตรปิฎก พุทธศาสนสุภาษิต ภาษาบาลีและคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนา** กำหนดไว้ ๗ คาบ เน้นความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับพระไตรปิฎกในแง่การแต่งและการสั่งสอน ฝึกอ่านภาษาบาลีที่ใช้ในพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาให้คล่อง และเลือกข้อความน่ารู้และศาสนสุภาษิตในพระไตรปิฎกหรือที่อื่น ให้ฝึกอ่านและตีความหมาย รวมทั้งนำคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนา

ที่น่าสนใจและพบบ่อย เช่น บารมี วิทยุญาณ ให้ศึกษาความหมายและการใช้ที่ถูกต้อง เพื่อนำไปสู่ความเข้าใจพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง

- **เรื่องการบริหารจิตและการเจริญปัญญา** กำหนดไว้ ๓ คาบ เน้นความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับความหมาย ความสัมพันธ์และประโยชน์ของสมถะและวิปัสสนา ให้เข้าใจว่าจิตที่สงบและเป็นสมาธิทำให้ศึกษาและคิดได้รวดเร็วและถูกต้อง เน้นการฝึกสติด้วยกายคตาสติ คือคิดถึงร่างกายของตน ทั้งในทางบวกและทางลบ รวมทั้งให้ฝึกการคิดอย่างสร้างสรรค์หรือคิดเป็นกุศล (อุปภาทมนสิการ) เพื่อการมีชีวิตที่สงบสุข

- **เรื่องมรณาทชาวพุทธ ศาสนพิธีและวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา** กำหนดไว้ ๓ คาบ เป็นภาคปฏิบัติที่เปิดโอกาสให้ครูผู้สอนจัดกิจกรรมให้นักเรียนได้ฝึกโดยตรงและฝึกปฏิบัติตามโอกาสและสถานการณ์

ด ๐๔๑๓ พระพุทธศาสนา ประกอบด้วย ๔ หัวข้อเรื่อง ดังนี้

- **เรื่องประวัติและความสำคัญของพระพุทธศาสนา** กำหนดไว้ ๔ คาบ เน้นความสำคัญของพระพุทธศาสนาในการสอนคนไม่ให้ประมาท มุ่งแต่จะสร้างประโยชน์สุขแก่บุคคลและสังคมอย่างสูงสุด ทั้งปัจจุบันและอนาคต

- **เรื่องพุทธประวัติ ประวัติพุทธสาวก พุทธสาวิกานะและชาวพุทธตัวอย่าง** กำหนดไว้ ๕ คาบ เน้นการบำเพ็ญประโยชน์สุขแก่มวลมนุษยชาติในฐานะที่ทรงเป็นพระพุทธเจ้า (พุทธัตถจริยา) และให้ศึกษาประวัติและคุณลักษณะเฉพาะของพระนาคเสน พระภัททาภุณทลเถรี และพระเจ้ามahanาม ที่ทำคุณประโยชน์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและเป็นตัวอย่างแก่พุทธศาสนิกชน

- **เรื่องพุทธธรรมเพื่อชีวิตและสังคม** กำหนดไว้ ๔ คาบ เน้นหลักธรรมที่เป็นรากฐานแห่งความมั่นคงของชีวิตและธรรมอันเป็นมงคล ในการสอนให้รู้จักใช้ปัญญาแก้ไขปัญหาวินิจฉัยเสียสละ จริใจ มีจิตสงบไม่หวั่นไหว รวมทั้งการรับฟังสิ่งที่ถูกต้องดีงามและดำเนินชีวิตตามแบบอย่างที่ดี

- **เรื่องพระสงฆ์และการปฏิบัติตนที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์** กำหนดไว้ ๒ คาบ ให้เข้าใจโครงสร้างการปกครองและบทบาทหน้าที่ของคณะสงฆ์ไทย ซึ่งมีระบบการปกครองเป็นของตนเอง รวมทั้งการปฏิบัติตนของพุทธศาสนิกชนในการส่งเสริมบทบาทหน้าที่ดังกล่าวของพระสงฆ์

- **เรื่องหน้าที่ชาวพุทธ** กำหนดไว้ ๒ คาบ เน้นให้สัมพันธ์กับเรื่องพระสงฆ์และการปกป้องพระพุทธศาสนาด้วยการชี้แจง เมื่อมีผู้เข้าใจผิดหรือขัดแย้งที่เกิดขึ้นและอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาด้วยการสร้างบุคลากรสืบทอดพระพุทธศาสนา

- **เรื่องพระไตรปิฎก พุทธศาสนสุภาษิต ภาษาบาลีและคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนา** กำหนดไว้ ๗ คาบ เน้นความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับพระไตรปิฎก ในเรื่องหลักการตัดสินพระธรรมวินัย

๘ ประการ ในกรณีที่ไม่มีพุทธบัญญัติไว้ชัดเจน ฝึกรอ่านภาษาบาลีที่ใช้ในพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา และเลือกข้อความน่ารู้และศาสนสุภาษิตในพระไตรปิฎกหรือที่อื่น ให้ฝึกอ่านและตีความหมาย รวมทั้งนำคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนาที่น่าสนใจและพบบ่อย เช่น สังเวช วิเวก อุเบกขา มาให้ศึกษาความหมายและการใช้ที่ถูกต้อง เพื่อนำไปสู่ความเข้าใจพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง

- **เรื่องการบริหารจิตและการเจริญปัญญา** กำหนดไว้ ๕ คาบ เน้นให้เข้าใจความหมายและความสัมพันธ์ของอานาปานสติ มรณัสสติ อุปสมานุสสติและฝึกรการคิดสร้างสรรค์หรือคิดเป็นกุศล เพื่อการมีชีวิตที่สงบสุข

- **เรื่องมรรยาทชาวพุทธ ศาสนพิธีและวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา** กำหนดไว้ ๕ คาบ เป็นการเรียนภาคปฏิบัติที่เปิดโอกาสให้ครูผู้สอนจัดกิจกรรมให้นักเรียนได้ฝึกโดยตรงและฝึกปฏิบัติตามโอกาสและสถานการณ์

ตอนที่ ๓

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอน

การเสริมสร้างศรัทธา

นักเรียนระดับมัธยมศึกษา มีอายุตั้งแต่ ๑๑ ปี ถึง ๑๗ ปี ซึ่งถือว่าเป็นเด็กวัยรุ่น แยกออกได้เป็น ๒ กลุ่มคือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ซึ่งอยู่ในวัยเริ่มรุ่น และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ซึ่งนับว่าเป็นวัยรุ่นเต็มตัวและเริ่มเข้าวัยหนุ่มสาว นักเรียนวัยนี้ร่างกายกำลังเจริญเติบโต และมีความเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านอารมณ์ จิตใจ บุคลิกภาพ มีความสนใจเหตุการณ์และบุคคลที่แวดล้อมพอ ๆ กับความสนใจต่อตนเอง เขาจึงชื่นชมคนรุ่นเดียวกันที่มีความเด่น ชอบดนตรี เสียงเพลง และการแสดงเป็นกลุ่ม ชอบการเล่นที่ท้าทาย ให้ความร่วมมือในทุกภารกิจ ถ้าเขารู้สึกศรัทธาเลื่อมใส

การสอนวิชาพระพุทธศาสนาแก่นักเรียนวัยรุ่นนั้น จะดำเนินกิจกรรมได้ราบรื่นถ้าเริ่มต้นการเรียนการสอนด้วยวิธีสร้างศรัทธา นักเรียนเคยรู้สึกว่ ศาสนาเป็นเรื่องของการควบคุมพฤติกรรม เป็นกรอบที่คับแคบ ข่มขู่ ดูด่าว่ากล่าว เป็นกระบวนการที่ผู้ใหญ่คอยห้ามปรามและดำเนินิตเตียน ความรู้สึกเช่นนี้จึงทำให้การเรียนเรื่องพระพุทธศาสนาเป็นเรื่องที่น่าเบื่อหน่าย เป็นเรื่องของผู้ใหญ่ ไกลตัว ไม่อยากเรียน ครูจึงจำเป็นต้องสร้างความรู้สึกเลื่อมใสและเชื่อมั่นให้เกิดขึ้นเสียก่อน ความเชื่อมั่นที่เกิดจากการเรียนวิชาพระพุทธศาสนามี ๓ ประการคือ

๑. เชื่อมั่นว่าหลักพระพุทธศาสนาเป็นความจริง ความดีจริงและความงามที่แท้จริง พระธรรมคำสั่งสอนล้วนเป็นสิ่งที่ปฏิบัติได้

๒. เชื่อมั่นว่าการปฏิบัติตามหลักของพระพุทธศาสนาย่อมเกิดผลที่มีคุณค่าที่แท้จริงแก่ชีวิต

๓. เชื่อมั่นว่าการศึกษาวิชาพระพุทธศาสนาเป็นการเรียนสาระความรู้ที่มีเหตุผล สามารถใช้ปัญญาพิสูจน์ให้เห็นจริงได้

การเสริมสร้างศรัทธานั้นครูสามารถปฏิบัติได้ตามแนวทางต่อไปนี้

ก. บุคลิกภาพของครู

แต่เดิมมาถ้าจะมีการแสดงประเภทใดก็ตาม ผู้ที่แสดงเป็นครูต้องเลือกคนที่หน้าตาเคร่งขรึม ยิ้มยาก แต่งกายล้าสมัย อายุมาก พูดจาเสียงดัง ท่าทางดู เจ้าระเบียบ ปัจจุบันนี้ความคิดดังกล่าวได้เปลี่ยนแปลงไปแล้ว ครูสมัยใหม่มิใช่ครูที่คร่ำครึ หากแต่เป็นคนที่แต่งกายสะอาดเรียบร้อยงดงาม หน้าตายิ้มแย้มแจ่มใส ท่าทางมีสง่า คล่องแคล่ว เป็นกันเอง สามารถใช้ภาษาสื่อความหมายกับเด็กวัยรุ่นได้ และเข้าใจความรู้สึกนึกคิดของนักเรียนว่าเขากำลังสนใจใคร เรื่องอะไร

ครูที่มีบุคลิกภาพดีไม่จำเป็นต้องเป็นหนุ่มหล่อ สาวสวย ครูคือคนธรรมดาหนึ่งแต่ได้ฝึกหัดกิริยาวาจาดีแล้ว วางตนได้เหมาะสมกับสถานภาพของครู

ตามประเพณีไทย ครูเป็นผู้ที่มีความรู้และมีประสบการณ์ชีวิตมากกว่าศิษย์ ครูจึงสามารถเป็นกัลยาณมิตรที่คอยชี้แนะและช่วยเหลือศิษย์อยู่เสมอ ครูนั่นนอกจากจะมีกิริยาวาจาดีแล้ว จิตใจของครูต้องดีด้วย มีความบริสุทธิ์ใจ ตั้งใจสั่งสอนศิษย์ด้วยจิตเมตตา ทำตนเป็นตัวอย่างให้ศิษย์ได้เลียนแบบการดำเนินชีวิตที่ดีงาม เมื่อครูมีจิตใจรักศิษย์ ความเมตตาจะฉายออกมาจากใจ เป็นกิริยาที่สุภาพ อ่อนโยน ยิ้มแย้มแจ่มใส นักเรียนได้เรียนกับครูแล้วเกิดความรู้สึกสบายใจ เลื่อมใสอยากเรียนด้วย ขอให้เรามาช่วยกันสร้างบุคลิกภาพใหม่ของครูที่สอนศีลธรรม ที่นักเรียนรักไว้วางใจและเชื่อมั่นในตัวครูอย่างแท้จริง นับว่าบุคลิกภาพของครูเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างศรัทธาสรุปได้ว่า บุคลิกภาพที่ดีของครูมีดังนี้

๑. บุคลิกภาพทางกาย มีความสะอาด แจ่มใส สงบ และสำรวม
๒. เป็นผู้ที่มีสุขภาพจิตดี กล่าวคือมีจิตใจเป็นอิสระ ไม่ตกเป็นทาสของตัณหาและอาภิส เพราะผู้ที่มีจิตใจอิสระ ปลอดโปร่งจากปัญหาเท่านั้นที่จะชี้แนะและช่วยเหลือผู้อื่นได้
๓. มีความมั่นใจในตนเอง เนื่องจากเป็นผู้ที่รู้จักจริงและปฏิบัติจริงในสิ่งที่สอนผู้อื่น ครูที่ดีจึงเป็นผู้ที่มีความเรียบง่ายไม่มีปมเด่นหรือปมด้อยในการที่ต้องมาสอนวิชาพระพุทธศาสนา

ข. การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับศิษย์ และระหว่างเพื่อนนักเรียนด้วยกัน

ดังที่ได้กล่าวแล้วว่ามนุษย์มีใจเป็นใหญ่ หากครูมีใจรักการสอน รักและเข้าใจศิษย์ ย่อมทำให้ครูและศิษย์มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน

ความสัมพันธ์ที่ดี หมายถึง การที่ทั้งสองฝ่ายเป็นทั้งผู้ให้และผู้รับ เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น แสดงความไว้วางใจซึ่งกันและกัน รับฟังการวิพากษ์วิจารณ์อย่างมีเหตุผล ทำงานร่วมกันได้ เรียนรู้และช่วยกันแก้ปัญหาได้ ทั้งครูและศิษย์ต่างมีเจตคติที่ดีต่อกัน

ความสัมพันธ์ที่ดีจะเกิดขึ้นไม่ได้ ถ้าครูใช้ชีวิตเดินเข้าห้องเรียนให้นักเรียนอ่านหนังสือ (ซึ่งทำให้นักเรียนมีความสัมพันธ์กับตัวหนังสือเท่านั้น) แล้วครูยืนอธิบายไปจนจบชั่วโมงก็ออกจากห้องไป การสอนแบบนี้ไม่ต่างอะไรกับการสอนโดยใช้โทรทัศน์หรือเทปบันทึกเสียง เป็นการส่งความรู้ทางเดียว โดยไม่เกิดปฏิภาณตอบ

นักเรียนน่าจะเกิดความรู้สึกอบอุ่นใจ เมื่อครูเดินเข้าห้องเรียนด้วยสีหน้ายิ้มแย้มแจ่มใส เริ่มต้นบทเรียนด้วยการทักทายนักเรียน (แสดงว่าครูรู้จักชื่อของนักเรียน) คุยกันถึงเหตุการณ์ ข่าวหรือเรื่องที่น่าสนใจและเกี่ยวเนื่องกับบทเรียน เปิดโอกาสให้นักเรียนได้เล่า ได้บอก ไม่ว่าจะเป็นเรื่องที่ทุกข์ร้อนหรือตื้นตันดีใจ ครูแสดงความสนใจ รับฟังและเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ผลัดเปลี่ยนกันพูดในเวลาและวาระต่าง ๆ กัน การปฏิบัติดังกล่าวนี้ย่อมทำให้ครูรู้จักศิษย์ และศิษย์ก็เกิดความไว้วางใจครู มีความมั่นใจว่าครูเป็นมิตร ความสัมพันธ์ที่ดีได้เริ่มต้นขึ้นแล้ว

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนด้วยวิธีการหลากหลาย เปิดโอกาสให้นักเรียนได้มีส่วนร่วม ครูใช้สื่อการสอนเป็นเครื่องมือที่ให้นักเรียนได้สนทนา ถกเถียงขัดแย้งกันอย่างมีเหตุผล ย่อมทำให้นักเรียนต่างได้เรียนรู้ซึ่งกันและกัน ครูคอยจัดแนวทางให้นักเรียนได้เรียนรู้ซึ่งกันและกัน ให้นักเรียนได้แสดงความคิดและสื่อความหมายกันอย่างสร้างสรรค์ ช่วยกันทำงานที่ได้รับมอบหมาย ช่วยกันแก้ปัญหา ความสัมพันธ์ที่ดีในหมู่เพื่อนจึงเกิดขึ้น นักเรียนไม่ใช่หุ่นที่นั่งเรียงแถวนิ่ง ๆ อยู่อีกต่อไป แต่เป็นมนุษย์ที่เคลื่อนไหว มีชีวิตชีวา

ค. การเสนอสิ่งเร้าและจุดใจ

ดังที่ได้กล่าวแล้วว่านักเรียนมีเจตคติต่อวิชาพระพุทธศาสนาว่าเป็นเรื่องของอุดมคติ สูงส่ง ไกลตัว บางครั้งเป็นเรื่องของอิทธิปาฏิหาริย์ เรื่องของอดีตอันยาวนาน เรื่องของกฎเกณฑ์ ที่คอยควบคุมมิให้ทำสิ่งใดได้ดังใจตน ดังนั้น การที่จะสร้างศรัทธาให้นักเรียนเกิดความรู้สึกตระหนัก ในความสำคัญของการนับถือศาสนา จึงต้องใช้สื่อสิ่งเร้าเชื่อมโยงให้เห็นว่าพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ มีความสัมพันธ์กับชีวิตประจำวันของเขา และช่วยให้เขาประสบความสำเร็จในชีวิต อย่างแท้จริง

นักเรียนแต่ละคนมีวิถีชีวิต มีภูมิหลัง มีความสามารถ ความสนใจที่แตกต่างกัน ครอบครัว ของนักเรียนมีสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมแตกต่างกัน นักเรียนจึงมีความรู้สึกนึกคิดและ วิธีการเรียนรู้ที่แตกต่างกันด้วย

สิ่งเร้าที่ครูสามารถจัดเสนอเพื่อจุดใจนักเรียนมีหลายประเภท ได้แก่

๑. ธรรมชาติและปรากฏการณ์ธรรมชาติที่นักเรียนได้พบเห็นอยู่ทุกวัน แต่มิได้คิด พิจารณา เช่น ใบไม้ผลิอ่อน ใบไม้ที่เขียวชอุ่ม ใบแก่ที่เหลืองจัด ใบไม้ที่ร่วงหล่น หับถมอยู่บนพื้นดิน ตัวหนอนที่เกาะอยู่บนก้านกุหลาบสีสวย น้ำที่นองขังจนเน่าและน้ำที่ใสไหลเย็น ผักตบชวาที่ ลอยไหลไปตามสายน้ำ ลมที่พัดเย็นและพายุที่พัดกระหน่ำทำลายทุกอย่างที่ขวางหน้า ฯลฯ การใช้ ธรรมชาติเป็นสื่อสิ่งเร้าเช่นนี้ พระบรมศาสดาได้ทรงใช้อยู่เสมอในสมัยพุทธกาล และยังคงเป็นสื่อ ที่ดีที่ครูควรนำมาใช้สอนอยู่เสมอ

๒. ข่าวและเหตุการณ์เป็นสื่อสิ่งเร้าและจุดใจให้นักเรียนเกิดความสนใจใคร่รู้ ช่วยให้ครู สามารถจัดเป็นกิจกรรมเสริมสร้างศรัทธา กิจกรรมสอนสาระของบทเรียน และกิจกรรมสรุป ได้ทุกขั้นตอน การใช้ข่าวและเหตุการณ์นำเข้าสู่การสอนหลักธรรมต่าง ๆ หรือนำมาสอนตาม เทศกาลวันสำคัญของพระพุทธศาสนา ย่อมทำให้นักเรียนตระหนักว่า วิชาที่เรียนอยู่มีความสัมพันธ์ กับชีวิตประจำวัน และเป็นตัวอย่างให้นักเรียนคิดวินิจฉัยสิ่งผิดชอบชั่วดีได้ด้วยตนเอง

๓. การใช้สื่อและวิธีการจัดเสนอสื่อต่าง ๆ เพื่อเร้าความสนใจ เช่น การจัดป้ายนิเทศ จัดนิทรรศการ การใช้เพลง ดนตรี เกม นิทาน กรณีปัญหา กรณีตัวอย่าง สถานการณ์จำลอง เสนอเป็นวีดิทัศน์ ภาพเคลื่อนไหว คอมพิวเตอร์ แดปบันทึกลเสียง ย่อมช่วยให้นักเรียนเรียนรู้ได้ดี

๔. การจัดกิจกรรมให้นักเรียนได้ตรวจสอบความรู้ ความคิดของตนเอง และได้ทราบผลทันที ช่วยเสริมแรงและจูงใจให้นักเรียนต้องการปรับปรุงตน หรือปรับปรุงผลงานให้ดีขึ้น ดังนั้น คำวิจารณ์อย่างมีเหตุผล คำชมเชย การให้รางวัล การประกาศเกียรติ จึงเป็นวิธีหนึ่งที่จะช่วยเสริมแรงและจูงใจนักเรียนต่อการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา

การจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อม

บรรยากาศของการเรียน เป็นองค์ประกอบอีกประการหนึ่งที่ทำให้การเรียนเป็นกิจกรรมที่น่าสนใจ เป็นธรรมชาติของมนุษย์ที่มักจะเบื่อหน่าย บรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่ซ้ำซากจำเจ ดังนั้น การจัดชั้นเรียน การจัดที่นั่งเรียน การจัดป้ายนิเทศและสื่อการเรียนต่าง ๆ ให้มีลักษณะหลากหลาย จึงช่วยให้การเรียนวิชาพระพุทธศาสนาเป็นวิชาการที่ทันสมัย น่าค้นคว้า แสวงหาคำตอบ เกิดการเรียนรู้ที่ดีต่อไป

ชั้นเรียนระดับมัธยมศึกษา มีบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างจากชั้นอนุบาลและประถมศึกษา สภาพของชั้นเรียนไม่จำเป็นต้องตกแต่งสีสันสะดุดตา หากแต่มีความเรียบง่าย สะอาด ปลอดโปร่ง ถูกสุขลักษณะก็เพียงพอแล้ว การเปลี่ยนบรรยากาศอาจทำได้โดย

๑. จัดโต๊ะเรียนใหม่ แทนที่จะนั่งเรียงแถว ก็เปลี่ยนเป็นนั่งรูปตัว U บ้าง จัดเป็นครึ่งวงกลม บ้าง หรืออาจถอยโต๊ะร่นไปชิดผนังหลังห้อง แล้วเหลือที่ว่างไว้ครึ่งห้อง เพื่อใช้ฝึกการกราบและมรรยาทต่าง ๆ หากพื้นไม่สะอาดพออาจใช้เสื่อปูพื้น เพื่อให้ครูและนักเรียนได้นั่งและฝึกหัด

๒. ถ้าโรงเรียนมีห้องประชุม ห้องจริยศึกษา ครูอาจพานักเรียนไปเรียนยังห้องที่ว่างนั้น เพื่อความสะดวกในการใช้สื่อและการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ต้องการให้นักเรียนได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นหรือมีส่วนร่วมในการเรียน

๓. ถ้าสถานที่อำนวยการ อาจเปลี่ยนบรรยากาศโดยพานักเรียนไปนั่งเรียนที่สนามใต้ร่มไม้ท่ามกลางธรรมชาติที่มีความสงบเพียงพอ

๔. ถ้าโรงเรียนอยู่ใกล้วัดและมีโบสถ์วิหารที่กว้างขวางพอ ครูควรพานักเรียนไปเรียนที่โบสถ์ วิหาร เป็นบางครั้ง เพราะวัดและพระสงฆ์เป็นแหล่งวิทยาการที่ดีในการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา

มีผู้กล่าวว่า บรรยากาศในการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา ในระดับมัธยมศึกษา นั้น ควรจะมีลักษณะแจ่มใส ร่าเริง แต่ไม่ถึงกับต้องเล่นเกม ร้องเพลงหรือกระโดดโลดเต้น เพราะนักเรียนเริ่มเข้าวัยรุ่นแล้ว ควรฝึกให้รู้จักสงบและคิดไตร่ตรองอย่างผู้ใหญ่ แต่ก็มีผู้แย้งว่าในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น เด็กยังชอบแสดงออกทางการเล่น และศิลปะดนตรีอยู่ ดังนั้น การจัดบรรยากาศอย่างสนุกสนานก็น่าจะทำได้ ส่วนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายนั้น บรรยากาศการเรียนที่มีลักษณะเชิงวิชาการก็น่าจะเหมาะสม

ครูที่สอนวิชาพระพุทธศาสนา จึงควรเลือกจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมให้เหมาะกับระดับของชั้นเรียน เหมาะกับวัยและความสนใจใคร่รู้ของผู้เรียน เหมาะกับบทเรียนที่สอนและเหมาะสมกับวิธีการ-กิจกรรมการเรียนการสอน

บรรยากาศและสิ่งแวดล้อมจึงเป็นองค์ประกอบส่วนหนึ่งที่ทำให้การเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาบรรลุผลตามจุดประสงค์

การจัดการเรียนการสอนที่เน้นกระบวนการ

นักเรียนมิได้มาโรงเรียนเพียงเพื่ออ่านเขียนเรียนหนังสือและฟังครูบอกเท่านั้น สิ่งที่นักเรียนได้เรียนรู้ นอกจากเนื้อหาสาระจากบทเรียนคือ การได้ซึมซับรับเอาจากกระบวนการต่าง ๆ ที่ครูได้จัดขึ้นในชั้นเรียนอย่างเป็นระบบ จากการที่นักเรียนได้สัมผัส สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทั้งที่เป็นเพื่อนนักเรียนด้วยกัน และจากแบบอย่างจากผู้ใหญ่ สื่อการสอน ธรรมชาติ และเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นตลอดเวลา

อะไรก็ตามที่เป็นกระบวนการต้องมีจุดเริ่ม มีจุดหมายมีขั้นตอนดำเนินกิจกรรม มีสรุปผล และมีการประเมินทบทวน กระบวนการนั้นมีประสิทธิภาพหรือไม่ วัดได้จากการมีส่วนร่วมของผู้อยู่ในกระบวนการ การลงมือปฏิบัติตามหลักการ และผลที่เกิดขึ้นจากกระบวนการนั้น ด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้ ครู และนักเรียนเป็นผู้อยู่ในกระบวนการเรียนการสอน แต่ละบทเรียนจึงต้องมีจุดเริ่ม (การสร้างศรัทธา) มีจุดหมาย (การตั้งจุดประสงค์การเรียน) มีขั้นตอนดำเนินกิจกรรมที่หลากหลาย มีการสรุปและประเมินด้วยวิธีการต่าง ๆ เมื่อนักเรียนได้มีส่วนร่วม ได้ลงมือปฏิบัติ ได้แสดงออก ได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็น เขาย่อมเรียนรู้ด้วยการซึมซับรับเอาจากสิ่งที่เกิดขึ้นในกระบวนการนั้น ๆ บางครั้งการเรียนรู้จากกระบวนการเรียนการสอนเกิดคุณค่าฝังใจ และกลายเป็นเจตคติที่ดียิ่งกว่าการอ่านและการฟังเสียอีก

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนามีลักษณะเช่นเดียวกับกิจกรรมการเรียนการสอนที่ดีของวิชาอื่น ๆ กล่าวคือเป็นกิจกรรมที่

๑. พัฒนานักเรียนทั้งด้านกาย วาจา ใจ
๒. ปลุกเร้าให้นักเรียนมีส่วนร่วมและแสดงออก
๓. ให้โอกาสและเห็นความสำคัญของนักเรียนทุกคน
๔. ฝึกฝนวิธีการแสวงหาความรู้ และวิธีการแก้ปัญหา
๕. จัดสถานการณ์ให้นักเรียนได้ฝึกคิดวิเคราะห์
๖. สร้างบรรยากาศที่รื่นรมย์
๗. มีการจัดกิจกรรมอย่างหลากหลาย

กิจกรรมการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา มีลักษณะเช่นเดียวกันกับกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาอื่นๆ เช่น การบรรยาย การอธิบาย การตั้งปัญหา การศึกษาค้นคว้ารายงาน การอภิปราย การโต้เถียง การสัมภาษณ์ การสังเกต การเล่าประสบการณ์ การเขียนแสดงความคิด การแสดงละคร บทบาทสมมุติ สถานการณ์จำลอง กรณีตัวอย่างการเรียนจากข่าวและเหตุการณ์ การใช้สื่อประกอบ เช่น หุ่น นิทาน เพลง เกม นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมการเรียนการสอนที่นำแนวพุทธวิธีสอนมาใช้โดยจัดขั้นตอนกิจกรรมอย่างเป็นระบบ เช่นวิธีการสอนโดยสร้างศรัทธา และโยนิโสมนสิการ วิธีการสอนตามหลักพุทธสูตร วิธีการสอนตามกระบวนการเผชิญสถานการณ์ วิธีการสอนแบบธรรมสภาจณา วิธีการสอนแบบปุจฉา-วิสัชนา วิธีการฝึกสมาธิ และวิธีการปฏิบัติตามประเพณีพิธีกรรมที่ถูกต้อง

เพื่อให้เกิดความเข้าใจชัดเจนขึ้น ขอยกตัวอย่างการเรียนการสอนที่เน้นกระบวนการดังต่อไปนี้

วิธีสอนที่ใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์และการตัดสินใจแก้ปัญหา

การศึกษาที่แท้ย่อมสัมพันธ์สอดคล้องกับการดำเนินชีวิต วิถีชีวิตมนุษย์ ย่อมมีการเปลี่ยนแปลง การขัดแย้ง มีสุข มีทุกข์ มีความสมหวัง ผิดหวังเป็นธรรมดา นักเรียนควรมีโอกาสได้เรียนรู้วิถีทางของชีวิตที่สัมพันธ์กับวิธีการศึกษา ซึ่งสุมน อมรวิวัฒน์ ได้จัดไว้ดังต่อไปนี้

๑. **การเผชิญ** ชีวิตเมื่ออุบัติขึ้นและเจริญเติบโตย่อมต้องได้ผ่านพบผู้คน สิ่งแวดล้อม และเหตุการณ์มากมายหลายแบบ คนทุกวัยต้องเผชิญกับความสับสน ความเปลี่ยนแปลง และเรียนรู้ที่จะเข้าใจภาวะที่ต้องเผชิญนั้น

๒. **การผจญ** ความสับสนและซับซ้อนของประสบการณ์ที่บุคคลได้ผ่านพบ ทำให้เกิดเงื่อนไขและปัญหา เขาต้องเรียนรู้วิธีการต่อสู้ แก้ไขปัญหาด้วยความพร้อมทุกด้าน มีวิธีการผจญสถานการณ์ที่ถูกต้องทำนองคลองธรรม และมีหลักการ

๓. **การผสมผสาน** ชีวิตและสังคมอันมีองค์ประกอบที่ละเอียดอ่อน และหลากหลายย่อมต้องการความสัมพันธ์ที่ผสมกลมกลืนกันสนิทได้สัดส่วนพอเหมาะ มีเหตุผล และนำไปสู่ความวัฒนา เพราะเมื่อใดกลไกและองค์ประกอบของชีวิตไม่กินเกลียวกัน เกิดความขัดแย้งอย่างยากที่จะแก้ไข เมื่อนั้นชีวิตจักต้องวิบัติลง

๔. **การเผชิญ** มนุษย์จึงต้องเรียนรู้ฝึกฝนความคิดความสามารถและวิธีการที่จะสามารถเอาชนะปัญหาได้สำเร็จ โดยไม่ก่อปัญหาสืบเนื่องต่อไป เมื่อการศึกษาสามารถช่วยให้มนุษย์เอาชนะปัญหาได้ การศึกษาจึงเป็นประโยชน์แก่ชีวิตโดยแท้

กระบวนการสอนเพื่อเผชิญสถานการณ์ที่จะอธิบายต่อไปนี้ สุมน อมรวิวัฒน์ ได้นำหลักพุทธธรรมมาจัดเป็นกระบวนการเรียนการสอนขึ้น และได้ให้หนังสือปริญญามหาบัณฑิตนำไปปรับ

ใช้ทดลองสอน ปรากฏผลว่าผู้เรียนตามกระบวนการนี้มีพัฒนาการเรียนรู้อย่างเป็นที่น่าพอใจ และบรรลุวัตถุประสงค์ทุกประการ กระบวนการของกิจกรรมการสอนนี้มี ๔ ขั้นตอน คือ

๑. การรวบรวมข้อมูล ข่าวสาร ข้อเท็จจริง ความรู้ และหลักการ
๒. การประเมินค่าเพื่อหาคุณค่าแท้และคุณค่าเทียม
๓. การเลือกและการตัดสินใจ
๔. การฝึกปฏิบัติ

เมื่อนำขั้นตอนดังกล่าวมาจัดเป็นแผนการสอนสามารถจัดเป็นขั้นตอนการสอนได้ดังนี้

๑. การสร้างศรัทธา

๑.๑ ครูใช้ช่วงเวลาหนึ่งก่อนทดลองสอนในการเตรียมตัวครู เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับนักเรียน ครูแสดงความรักและความเมตตาต่อนักเรียนอย่างจริงใจ

๑.๒ ก่อนเริ่มบทเรียนแต่ละครั้ง ครูจัดสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศในชั้นเรียนให้สอดคล้องกับเนื้อหาของบทเรียน และเร้าใจให้นักเรียนเห็นความสำคัญของบทเรียน

๑.๓ ครูเสนอสถานการณ์ ปัญหา หรือกรณีตัวอย่าง พร้อมทั้งแนะนำหลักการปฏิบัติตนโดยใช้หลักธรรมเป็นพื้นฐานนำไปสู่การเลือกและแก้ปัญหาหลาย ๆ ทาง

๒. ขั้นสอน

ครูหรือนักเรียนนำเสนอสถานการณ์ ปัญหา หรือกรณีตัวอย่าง และหลักการปฏิบัติตนโดยใช้หลักธรรมเป็นพื้นฐานในการแก้ปัญหามาฝึกทักษะการคิด และการปฏิบัติในกระบวนการเผชิญสถานการณ์

๒.๑ ฝึกทักษะการแสวงหาและรวบรวมข้อมูล ข้อเท็จจริง ความรู้และหลักการ

๒.๒ นักเรียนฝึกสรุปประเด็นสำคัญ เพื่อประเมินค่า แนวทางแก้ปัญหาว่าทางใดดีที่สุด โดยใช้วิธีคิดหลาย ๆ วิธี (โยนิโสมนสิการ)

๒.๓ ฝึกทักษะการเลือกและตัดสินใจ โดยให้นักเรียนแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและคิดทดสอบด้วยเหตุผลจนมั่นใจว่าเป็นทางเลือกที่ถูกต้อง

๒.๔ นักเรียนลงมือปฏิบัติทั้งในเวลาเรียนและนอกเวลาเรียน โดยมีครูคอยสังเกตแนะนำ และใช้วิธีการให้คำปรึกษาหารืออันกัลยาณมิตร

๓. ขั้นสรุป

๓.๑ นักเรียนแสดงออกด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่นการพูด การเขียน หรือการกระทำต่าง ๆ สนองตอบสิ่งเร้า ในรูปแบบที่เหมาะสมกับความสามารถและวัย

๓.๒ ครูสรุปบทเรียน

๓.๓ วัดและประเมินผลตนเอง โดยเพื่อน โดยครู

กระบวนการเผชิญสถานการณ์	ผลผลิต	วิธีสอน	กิจกรรม
๑. การรวบรวมข่าวสาร หลักการ ความรู้ ๒. การประเมินค่า ๓. การเลือกและตัดสินใจ ๔. การปฏิบัติ กระบวนการทั้ง ๔ ขั้น	๑. เนื้อหา หลักการ ความรู้ ความเข้าใจ ๒. การคิด วิเคราะห์ ๓. การประยุกต์ความคิดและ แสวงหาแนวทางสนองจุด- ประสงค์ ๔. ทักษะ ความสามารถ ปฏิบัติได้ แก้ปัญหาได้ เจตคติ คุณธรรม และ คุณสมบัติอันพึงประสงค์ 	ใช้ตำรา บรรยาย แบบสืบสวน อภิปราย สอบสวน ค้นคว้า แบบหน่วย รายงาน แบบแก้ปัญหา ศึกษาออก- แบบอนุমান สถานที่ แบบอุปมาน การทดลอง การวิเคราะห์ การสรุปผล สถานการณ์- จำลอง บทบาทสมมติ การแสดง การเล่าเรื่อง การร้องเพลง การถาม-ตอบ การสาธิต	
วัด และ ประเมินผลโดย	การทดสอบข้อเขียนแบบต่าง ๆ การสังเกตพฤติกรรมแบบต่าง ๆ การสนทนา สัมภาษณ์		

แผนภูมิแสดงการประยุกต์กระบวนการเผชิญสถานการณ์ในการสอน

(สุมน อมรวิวัฒน์ ๒๕๓๐)

วิธีสอนตามหลักพหุสูต

พหุสูตแปลตามศัพท์ หมายถึง การได้สดับมาก เป็นวิธีการเรียนรู้จากคำบอกเล่า และในหลักธรรมของพระพุทธศาสนา ถือว่าเป็นมงคลอย่างหนึ่งในมงคล ๓๘ ประการ

สมัยพุทธกาล ยังไม่มีการจารึกคำสอนเป็นลายลักษณ์ ผู้ต้องการศึกษาเล่าเรียนต้องพากเพียรติดตามฟังคำสอนจากครูให้มากที่สุด และเนื่องจากครูมักบอกความรู้แต่ละเรื่องเพียงครั้งเดียว ศิษย์จึงต้องฝึกหัดฝึกฝนให้รู้จักฟังอย่างตั้งใจแน่วแน่ ฟังแล้วจับประเด็นสาระสำคัญได้ท่องจำไว้ขึ้นใจ แล้วนำมาคิดหาเหตุผลจนรู้แจ้งนำไปใช้ได้จริง

สมุน อมรวิวัฒน์ ได้นำหลักพหุสูตมาจัดเสนอเป็นกระบวนการเรียนการสอน และให้นิสิตปริญญามหาบัณฑิตที่ทำวิทยานิพนธ์เกี่ยวกับการสอน นำกระบวนการสอนตามหลักพหุสูตไปทดลองใช้ผลปรากฏว่า กระบวนการเรียนการสอนตามหลักพหุสูตที่จัดขึ้นตอนดังต่อไปนี้สามารถพัฒนาการเรียนรู้ของนักเรียนได้จริง ทั้งยังสามารถสร้างศรัทธาต่อวิชาที่เรียน ตลอดจนสอดแทรกคุณธรรมได้ผลดีด้วยกระบวนการเรียนการสอนตามหลักพหุสูตมี ๓ ขั้นตอนคือ

ขั้นตอนที่ ๑ การสร้างศรัทธา

- ๑.๑ การจัดบรรยากาศของชั้นเรียนให้เหมาะสม
- ๑.๒ บุคลิกภาพของครู และการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับศิษย์
- ๑.๓ การเสนอสิ่งเร้าและการสร้างแรงจูงใจใฝ่รู้

ขั้นตอนที่ ๒ การสอนตามหลักพหุสูต

- ๒.๑ การฝึกหัด ฟัง พูด อ่าน เขียน เพื่อให้ความรู้และฝึกปฏิบัติ (พหุสูตดา = Learning and practices)
- ๒.๒ การฝึกปรือเพื่อจับประเด็นสาระและจดจำ (ธตา = Doing exercise and memorizing)
- ๒.๓ การฝึกฝน ฝึกทักษะหรือปฏิบัติจนคล่องแคล่วและจัดเจน (วจสาปริจิตา = drill)
- ๒.๔ การฝึกคิดพิจารณาเข้าใจแจ่มแจ้ง (มนสาอนุปกชิตา = comprehension and interpretation)

การฝึกคิดนี้ พระพุทธเจ้าได้ทรงให้วิธีคิดไว้หลายวิธี ครูสามารถเลือกนำวิธีคิดแบบต่าง ๆ ดังที่ได้เขียนไว้ในเรื่องของโยนิโสมนสิการมาสอนได้ เช่น การคิดจำแนกแยกแยะ การคิดเชื่อมโยงสัมพันธ์ การคิดหาเหตุและปัจจัย เป็นต้น

- ๒.๕ การฝึกสรุปสาระความรู้เป็นหลักการด้วยความเข้าใจแจ่มแจ้ง และนำไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน (ทิฏฐิยา สุปปฏิททา = conclusion and application)

ขั้นตอนที่ ๓ การมองตนและการประเมินของกัลยาณมิตร

- ๓.๑ การวัดและประเมินตนเองของนักเรียน
- ๓.๒ การวัดและประเมินโดยเพื่อนนักเรียน
- ๓.๓ การวัดและประเมินโดยครู
- ๓.๔ การซ่อมเสริมและช่วยเหลือกันฉันกัลยาณมิตรเพื่อปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องที่พบจากการประเมิน

จากขั้นตอนการสอนที่เสนอมานี้เพียง ๒ กระบวนการ จะเห็นได้ว่าพระบรมศาสดาได้ทรงเน้นกระบวนการในการเผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอน และมีความเหมาะสมกับสภาพสิ่งแวดล้อมในสมัยนั้น ปัจจุบันนี้ครูมีใช้แหล่งความรู้เพียงหนึ่งเดียว และการเรียนรู้ก็เกิดขึ้นได้จากหลายทาง มีใช้การฟังเท่านั้นครูที่สอนวิชาพระพุทธศาสนาจึงควรจัดกิจกรรมและสิ่งเร้าให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ เกิดศรัทธา และซึมซับคุณค่าของศีลธรรม ประเพณี วัฒนธรรมอันดีงามของสังคมไทยไว้

มนุษย์มีใจเป็นต้น มีใจเป็นประธาน การสอนที่ดีจึงเป็นการสอนที่จับใจ จูงใจ ให้ตั้งใจ จนตั้งใจ เมื่อการสอนได้เกิดขึ้นจากใจครู ถึงใจศิษย์เช่นนี้ย่อมเป็นผลให้ กาย วาจา เป็นกุศลไปด้วย

การสอนวิชาพระพุทธศาสนาให้เกิดผลดี จึงเป็นบุญกุศลอย่างยิ่ง

แนวการสอนวิชาพระพุทธศาสนา

ส ๐๔๘

ส ๐๔๔ พระพุทธศาสนา ๒ คาบ/สัปดาห์/ภาค ๑ หน่วยการเรียนรู้

จุดประสงค์

เพื่อให้ผู้เรียน

๑. มีความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา
๒. ตระหนักในคุณค่าของพระรัตนตรัยและหลักพุทธธรรม
๓. น้อมนำหลักธรรมมาปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคม
๔. ปฏิบัติหน้าที่ชาวพุทธได้ถูกต้องเหมาะสม

เรื่อง/คาบ	สาระสำคัญ	จุดประสงค์
๑. ประวัติและความสำคัญของพระพุทธศาสนา (๓ คาบ)	สังคมชมพูทวีปสมัยก่อนพุทธกาล ยึดมั่นในระบบวรรณะ มีระบอบการปกครองเศรษฐกิจ สังคมและลัทธิความเชื่อที่กดขี่เอารัดเอาเปรียบกัน ไม่เอื้อต่อการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ จึงเป็นผลให้เกิดพระพุทธศาสนาขึ้นเพื่อเสนอแนวทางแก้ปัญหาและพัฒนาสังคมอันเป็นรากฐานของประชาธิปไตยในสังคมปัจจุบัน	๑. อธิบายสภาพสังคมชมพูทวีปก่อนพุทธกาลและวิธีการศึกษา ปฏิบัติตามความเชื่อ และอุดมคติของคนในสมัยนั้นได้ ๒. วิเคราะห์อิทธิพลของระบบวรรณะที่มีต่อวิถีชีวิตของคนในสังคมชมพูทวีปพร้อมทั้งบอกความจำเป็นของการพัฒนาแนวคิดประชาธิปไตยในพระพุทธศาสนาได้ ๓. นำหลักการประชาธิปไตยของพระพุทธศาสนามาปรับใช้ในชีวิตรประจำวันได้
๒. พุทธประวัติ ประวัติพุทธสาวก พุทธสาวิกและชาวพุทธตัวอย่าง (๕ คาบ)	๑. ถึงแม้ว่าฐานะทางสังคมของพระพุทธเจ้าก่อนแสดงออกผนวชจะมีความสมบูรณ์เพียงพอร่วม แต่ทรงตัดสินใจออกผนวช เพื่อช่วยเหลือสัตว์โลกให้พ้นจากความทุกข์ ๒. พุทธสาวก พุทธสาวิกาและชาวพุทธตัวอย่าง ต่างมีคุณลักษณะเฉพาะอันเป็นประโยชน์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและเป็นบุคคลตัวอย่างแก่พุทธศาสนิกชน เช่น พระอัญญาโกณฑัญญะ พระมหาปชาบดีโคตมีเถรี และพระเจ้าพิมพิสาร	๑. บอกสถานะทางสังคมของเจ้าชายสิทธัตถะ พร้อมทั้งยกตัวอย่างประกอบได้ ๒. วิเคราะห์สาเหตุการแสดงออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะได้ ๓. เล่าประวัติและความสำคัญของพระอัญญาโกณฑัญญะ พระมหาปชาบดีโคตมีเถรี และพระเจ้าพิมพิสารได้ ๔. วิเคราะห์คุณธรรมของพระอัญญาโกณฑัญญะ พระมหาปชาบดีโคตมีเถรีและพระเจ้าพิมพิสาร พร้อมทั้งยกตัวอย่างการนำคุณธรรมดังกล่าวไปประยุกต์ใช้ได้

เรื่อง/คาบ	สาระสำคัญ	จุดประสงค์
๓. พุทธธรรมเพื่อชีวิตและสังคม (๘ คาบ)	พุทธธรรมเน้นการพัฒนาตนเองให้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม รู้จักใช้ปัญญาในการดำเนินชีวิต มีความขยันหมั่นเพียร ใฝ่รู้ ซื่อสัตย์ สุจริต มีความสามัคคีและรู้จักช่วยเหลือเกื้อกูลกันในสังคม	๑. รู้และเข้าใจหลักพุทธธรรมในการสร้างความสามัคคี หลักพุทธธรรมอันเป็นพลังในการดำเนินชีวิตและธรรมอันเป็นอุดมมงคล ๒. เห็นคุณค่าและความจำเป็นในการพัฒนาตนเองและสังคม ๓. นำหลักธรรมไปพัฒนาตนเองและสังคม
๔. พระสงฆ์และการปฏิบัติที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์ (๒ คาบ)	พระสงฆ์เป็นผู้ที่มีคุณค่าต่อพุทธศาสนิกชน ในฐานะเป็นชุมชนตัวอย่าง เป็นแหล่งปลูกฝังคุณธรรม ความดีของชาวโลก และชี้แนะแนวทางดำเนินชีวิตที่ดีแก่สังคมจึงเป็นผู้ควรแก่การปฏิบัติด้วยความเคารพ	๑. อธิบายความสำคัญและภารกิจของพระสงฆ์ได้ถูกต้อง ๒. บอกการเริ่มต้นมีพระสงฆ์สาวกและพัฒนาการของพระสงฆ์โดยสังเขปได้ ๓. วิเคราะห์ความสำคัญของพระสงฆ์และการปฏิบัติตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมได้ ๔. ประยุกต์คุณธรรมของพระสงฆ์มายึดถือปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้ ๕. ตระหนักในคุณค่าของพระสงฆ์บอกหลักปฏิบัติตนต่อพระสงฆ์และสามารถปฏิบัติได้จริง
๕. หน้าที่ชาวพุทธ (๒ คาบ)	ชาวพุทธควรมีศรัทธาความเชื่อมั่นในปัญหาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า เชื่อมั่นในกรรมและผลของกรรม	๑. อธิบายความหมายของศรัทธาในพระพุทธศาสนาได้ถูกต้อง ๒. วิเคราะห์ความสำคัญของศรัทธาในพระพุทธศาสนาได้ถูกต้อง ๓. เห็นความสำคัญของการพัฒนาตนเองโดยยึดการพัฒนาตนของพระพุทธเจ้าเป็นแบบอย่าง ๔. วิเคราะห์การกระทำและผลของการกระทำพร้อมทั้งยกตัวอย่างประกอบได้ถูกต้อง ๕. นำหลักศรัทธาในพระพุทธศาสนามาใช้ในการพัฒนาตนเองได้

เรื่อง/คาบ	สาระสำคัญ	จุดประสงค์
๖. พระไตรปิฎก พุทธศาสนสุภาษิต ภาษบาลีและคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนา (๖ คาบ)	พระไตรปิฎกคือ คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ที่บันทึกคำสอนของพระพุทธเจ้า พุทธศาสนสุภาษิตและคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนา ชาวพุทธจึงควรรู้วิธีอ่าน เข้าใจความหมาย และนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน	๑. อ่านคำบาลี เกี่ยวกับการอาราธนาศีล อาราธนาพระปริตรและอาราธนาธรรมได้ ๒. อธิบายความเป็นมาของพระไตรปิฎกได้ ๓. อธิบายความหมายของข้อความนำรู้จากพระไตรปิฎกและพุทธศาสนสุภาษิตได้ ๔. รู้และเข้าใจคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนา และนำไปใช้ได้ถูกต้องเหมาะสม
๗. การบริหารจัดการและการเจริญปัญญา (๕ คาบ)	คนในสังคมปัจจุบัน มีปัญหาทางจิตมากมาย สาเหตุประการหนึ่งเกิดจากการไม่รู้จักฝึกฝนอบรมจิต การฝึกสมาธิและการเจริญปัญญา เป็นการสร้างคุณภาพจิต สมรรถภาพจิต และสุขภาพจิตอย่างดี สามารถแก้ปัญหาทางจิตได้	๑. สำรวจ รวบรวมและวิเคราะห์ปัญหาทางจิตของคนในปัจจุบัน พร้อมทั้งหาสาเหตุและแนวทางแก้ไขได้ ๒. เข้าใจความหมาย ที่ถูกต้อง จุดประสงค์ และประโยชน์ของสมาธิ ๓. บอกเหตุผลของการระลึกถึง วิถีระลึกถึง และประโยชน์ของการระลึกถึงพระพุทธเจ้าได้ ๔. ใช้วิธีคิดถูกทาง แก้ปัญหาในชีวิตประจำวันได้
๘. มรณาทชาวพุทธ ศาสนพิธี และวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา (๓ คาบ)	๑. พุทธศาสนิกชนควรปฏิบัติตนตามมรณาทชาวพุทธได้อย่างถูกต้อง ๒. ศาสนพิธีเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างหนึ่งของศาสนา ในฐานะที่นักเรียนเป็นพุทธศาสนิกชน จึงควรรู้และปฏิบัติตนให้ถูกต้องและเหมาะสม ๓. ชาวพุทธพึงประกอบพิธีกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาเพื่อน้อมระลึกถึงคุณพระรัตนตรัย ปลุกฝังความดีงามให้กับตนเอง และสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมแห่งชาติ	๑. ปฏิบัติมรณาทชาวพุทธได้ถูกต้อง ๒. รู้และเข้าใจวัตถุประสงค์ ขั้นตอนและประโยชน์ของพุทธศาสนพิธี รวมทั้งปฏิบัติศาสนพิธีต่าง ๆ ได้ถูกต้องเหมาะสมตามโอกาส ๓. รู้และเข้าใจความเป็นมาและความสำคัญของวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาสามารถปฏิบัติตนได้ถูกต้องเหมาะสมรวมทั้งปรับสละสำคัญของวันสำคัญทางพระพุทธศาสนามาใช้ในชีวิตประจำวันได้

หมายเหตุ เรื่องมรณาทชาวพุทธ ศาสนพิธีและวันสำคัญทางพระพุทธศาสนามีสาระสำคัญและจุดประสงค์เหมือนกันทั้ง ๖ รายวิชา จะแตกต่างกันเฉพาะรายละเอียดเนื้อหาและกิจกรรมตามระดับชั้น

ส ๐๔๘ พระพุทธศาสนา

เรื่อง ประวัติและความสำคัญของพระพุทธศาสนา

จำนวน ๓ คาบ

สาระสำคัญ

สังคมชมพูทวีปสมัยก่อนพุทธกาล ยึดมั่นในระบบวรรณะ มีระบอบการปกครอง เศรษฐกิจ สังคมและลัทธิความเชื่อที่กดขี่ เอารัดเอาเปรียบกัน ไม่เอื้อต่อการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ จึงเป็นผลให้เกิดพระพุทธศาสนาขึ้น เพื่อเสนอแนวทางแก้ปัญหาและพัฒนาสังคม อันเป็นรากฐานของประชาธิปไตยในสังคมปัจจุบัน

จุดประสงค์

๑. อธิบายสภาพสังคมชมพูทวีปก่อนพุทธกาลและวิธีการศึกษาปฏิบัติตามความเชื่อ และอุดมคติของคนในสมัยนั้นได้
๒. วิเคราะห์อิทธิพลของระบบวรรณะที่มีต่อวิถีชีวิตของคนในสังคมชมพูทวีป พร้อมทั้งบอกความจำเป็นของการพัฒนาแนวคิดประชาธิปไตยในพระพุทธศาสนาได้
๓. นำหลักการประชาธิปไตยของพระพุทธศาสนามาปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้

เนื้อหาสาระ

๑. สภาพชมพูทวีปก่อนพุทธกาลในด้านต่าง ๆ
 - ด้านการปกครอง การปกครองแบ่งออกเป็น ๑๖ รัฐ ปกครองแบบประชาธิปไตย และแบบสามัคคีธรรม
 - ด้านเศรษฐกิจ เริ่มจากอาชีพเลี้ยงปศุสัตว์ กสิกรรมและพาณิชย์กรรมตามลำดับ ผู้มีอิทธิพลทางเศรษฐกิจเรียกเศรษฐี มีบทบาททั้งในราชสำนักและสังคมทั่วไป
 - ด้านสังคม สังคมชมพูทวีป แบ่งชนชั้นออกเป็น ๔ วรรณะ คือ วรรณะพราหมณ์ วรรณะกษัตริย์ วรรณะแพศย์ วรรณะศูทร แต่ละวรรณะมีเกียรติ สิทธิฐานะและหน้าที่ของตนตามที่พระเจ้าสร้างสรรคกำหนดมา
 - ด้านความเชื่อ ชาวชมพูทวีปสมัยนั้น เชื่อว่าโลกและชีวิตเป็นไปตามพรหมลิขิตตามคำสอนในพระเวท เรียกลัทธิพราหมณ์ ในทางปฏิบัติแบ่งออกเป็น ๒ พวก คือพวกที่แสวงหาความสุขทางกามารมณ์ เรียก กามสุขัลลิกานุโยค และพวกที่ทรมานตนเองให้ลำบาก เรียกว่า อตตกิลมถานุโยค

๒. ลักษณะประชาธิปไตยในพระพุทธศาสนา

- พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญในการบริหารพระศาสนา
- ถือธรรมวินัยเป็นหลัก
- ถือเสียงข้างมากเป็นสำคัญ
- ภิกษุทุกรูปมีสิทธิในการเสนอความคิดเห็น

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

๑. นักเรียนศึกษาจากเอกสารและสื่อการเรียนรู้เกี่ยวกับสภาพชมพูทวีปและวิธีค้นหาความจริงของชีวิตในสมัยนั้นเปรียบเทียบกับปัจจุบันรวมทั้งลักษณะประชาธิปไตยในพระพุทธศาสนาและสรุปสาระสำคัญ

๒. แบ่งกลุ่มวิเคราะห์ถึงอิทธิพลของระบบวรรณะและระบบประชาธิปไตยที่มีต่อวิถีชีวิตของคนในชมพูทวีปในแง่ความเชื่อ การปกครอง เศรษฐกิจ สังคม นำมาอภิปรายและสรุปให้เห็นผลดีผลเสียของระบบวรรณะทั้งสี่ที่มีต่อวิถีชีวิตของคนในสังคมชมพูทวีป ความจำเป็นในการเกิดแนวคิดประชาธิปไตยในพระพุทธศาสนาในการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์

๓. ผู้แทนกลุ่มเสนอรายงานผลการวิเคราะห์ต่อชั้นเรียน ครูและนักเรียนร่วมกันอภิปรายเพิ่มเติม สรุปสาระสำคัญและเสนอแนะแนวการนำหลักประชาธิปไตยมาใช้ในชีวิตประจำวัน

สื่อการเรียนรู้การสอน

๑. วิดีทัศน์ เรื่องอินเดียอาณาจักรแห่งวัฒนธรรม ของ NSK
๒. วิดีทัศน์ เรื่องสู่แดนพุทธภูมิ ตอน ๑-๒-๓ ของมูลนิธิแผ่นดินธรรม วัดบวรนิเวศ
๓. หนังสือเรียนวิชาพระพุทธประวัติธรรม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ กระทรวงศึกษาธิการ
๔. หนังสืออ่านเพิ่มเติม เช่น
 - พุทธประวัติเล่ม ๑ โดยเทพวิสุทธิเมธี มหามกุฏราชวิทยาลัย
 - พุทธประวัติเล่ม ๑ โดยสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส มหามกุฏราชวิทยาลัย
 - ประวัติศาสตร์พุทธศาสนาในอินเดีย โดยพระอุดมธรรมาธิการ (ชวินทร์ สระคำ) มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 - ตามทางพุทธกิจ โดยพระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต) มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 - สู่แดนพุทธภูมิ โดย ได้ ตามทาง (นามแฝง) ธรรมสภา กทม.
 - พุทธประวัติทัศนศึกษา โดย พระธรรมโกศาจารย์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

การวัดและประเมินผล

๑. ตรวจสอบผลงาน การสรุปสาระสำคัญของนักเรียนแต่ละคนว่า มีความครอบคลุมครบถ้วน ถูกต้องตรงตามประเด็นเพียงใด

๒. สังเกตพฤติกรรมการทำงานกลุ่มและการรายงาน

- การแสดงความคิดเห็นในการอภิปราย
- การสรุปประเด็นต่าง ๆ ได้ตรงกับผู้อื่น
- การยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น
- การเขียนรายงานและการรายงานหน้าชั้น
- การเอาใจใส่ในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย
- ความกระตือรือร้นให้ความร่วมมือ
- การให้เหตุผลเชื่อมโยงสู่การนำไปปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวัน

ฯลฯ

๓. สอบวัดความรู้ ความคิด เจตคติและพฤติกรรมของนักเรียนตามบทเรียน

กิจกรรมเสนอแนะ

๑. จัดนิทรรศการเกี่ยวกับวรรณะ แสดงให้เห็นความไม่เสมอภาคของคนในสังคมในด้านต่าง ๆ และการแสวงหาสัจธรรมในรูปนักพรต บ้าเพี้ยนคน กลุ่มต่าง ๆ แสดงให้เห็นวิธีการแสวงหาแนวทางและวิธีแก้ปัญหาของคนในสมัยพุทธกาล

๒. จัดนิทรรศการเกี่ยวกับประวัติอินเดียโบราณ

๓. จัดอภิปรายเกี่ยวกับหลักประชาธิปไตยในพระพุทธศาสนา

๔. ให้นักเรียนไปสัมภาษณ์พระภิกษุเกี่ยวกับหลักประชาธิปไตยในพระพุทธศาสนา แล้วทำรายงานส่งครู จัดเป็นป้ายนิเทศประจำห้อง

๕. ให้นักเรียนทำสมุดภาพเกี่ยวกับวิถีชีวิตที่สะท้อนให้เห็นความคิด ความเชื่อของอินเดียสมัยพุทธกาล

ส ๐๔๘ พระพุทธศาสนา

เรื่อง พุทธประวัติ ประวัติพุทธสาวก พุทธสาวิกา และชาวพุทธตัวอย่าง

จำนวน ๕ คาบ

สาระสำคัญ

ถึงแม้ว่าฐานะทางสังคมของพระพุทธเจ้าก่อนเสด็จออกผนวชจะมีความสมบูรณ์เพียบพร้อม แต่ทรงตัดสินใจพระทัยเสด็จออกผนวช เพื่อช่วยเหลือสัตว์โลกให้พ้นจากความทุกข์

พุทธสาวก พุทธสาวิกาและชาวพุทธตัวอย่าง ต่างมีคุณลักษณะเฉพาะอันเป็นประโยชน์ ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและเป็นบุคคลตัวอย่างแก่พุทธศาสนิกชน เช่น พระอัญญาโกณฑัญญะ พระมหาปชาบดีโคตมีเถรี และพระเจ้าพิมพิสาร

จุดประสงค์

๑. บอกสถานะทางสังคมของเจ้าชายสิทธัตถะพร้อมทั้งยกตัวอย่างประกอบได้
๒. วิเคราะห์สาเหตุการเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะได้
๓. เล่าประวัติและความสำคัญของพระอัญญาโกณฑัญญะ พระมหาปชาบดีโคตมีเถรี และพระเจ้าพิมพิสารได้
๔. วิเคราะห์คุณธรรมของพระอัญญาโกณฑัญญะ พระมหาปชาบดีโคตมีเถรี และพระเจ้าพิมพิสาร พร้อมทั้งยกตัวอย่างการนำคุณธรรมดังกล่าวไปประยุกต์ใช้ได้

เนื้อหาสาระ

๑. พุทธประวัติก่อนเสด็จออกผนวช
 - สถานะทางสังคมของเจ้าชายสิทธัตถะ
 - เหตุผลในการเสด็จออกผนวช
๒. ประวัติพุทธสาวก พุทธสาวิกา และชาวพุทธตัวอย่าง
 - พระอัญญาโกณฑัญญะ
 - ประวัติและผลงานที่สำคัญ
 - คุณธรรม
 - พระมหาปชาบดีโคตมีเถรี
 - ประวัติและผลงานที่สำคัญ
 - คุณธรรม

- พระเจ้าพิมพิสาร

ประวัติและผลงานที่สำคัญ

คุณธรรม

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

๑. สนทนาซักถามนักเรียนเพื่อทบทวนความรู้เกี่ยวกับพุทธประวัติโดยใช้ภาพ ภาพเคลื่อนไหวหรือวีดิทัศน์ประกอบ

๒. นักเรียนช่วยกันวิเคราะห์สถานะทางสังคมของเจ้าชายสิทธัตถะเพื่อชี้ให้เห็นถึงความพร้อมพร้อมบริบูรณ์ในทางโลกของพระองค์

๓. นักเรียนร่วมกันอภิปรายเหตุผลในการเสด็จออกผนวชของพระพุทธเจ้า ครูสรุปพร้อมทั้งอธิบายเพิ่มเติมโดยเน้นถึงความเสียสละของพระพุทธองค์

๔. สนทนาเกี่ยวกับวันอาสาฬหบูชาโดยแสดงภาพประกอบ เพื่อเชื่อมโยงถึง ภิกษุองค์แรกคือ พระอัญญาโกณฑัญญะ ให้นักเรียนศึกษาประวัติของท่านจากหนังสือเรียน นำมาเรียงลำดับเหตุการณ์ แล้วให้นักเรียนช่วยกันวิเคราะห์คุณธรรมของพระอัญญาโกณฑัญญะ

๕. มอบหมายให้นักเรียนศึกษาค้นคว้าประวัติของพระมหาปชาบดีโคตมีเถรีมาล่วงหน้า เพื่อนำมาอภิปรายพร้อมทั้งวิเคราะห์คุณธรรมของพระมหาปชาบดีโคตมีเถรี

๖. ครูแสดงภาพหรือเล่าที่มาของวัดเวฬุวัน ซึ่งเป็นวัดที่พระเจ้าพิมพิสารสร้างถวายแด่พระพุทธเจ้าเป็นพระอารามแรกในพระพุทธศาสนา ครูเล่าพระราชประวัติของพระเจ้าพิมพิสารแล้วให้นักเรียนศึกษาค้นคว้าพระราชกรณียกิจที่สำคัญในการส่งเสริมพระพุทธศาสนา พร้อมทั้งวิเคราะห์คุณธรรมในด้านต่าง ๆ ของพระองค์

๗. นักเรียนสรุปคุณลักษณะเด่นและคุณธรรมของพระอัญญาโกณฑัญญะ พระมหาปชาบดีโคตมีเถรีและพระเจ้าพิมพิสาร แล้วช่วยกันจัดทำ เป็นแผนภูมิ

๘. นักเรียนยกตัวอย่าง การนำคุณธรรมของพระอัญญาโกณฑัญญะ พระมหาปชาบดีโคตมีเถรีและพระเจ้าพิมพิสารไปใช้ในชีวิตประจำวัน ครูสรุปพร้อมทั้งอธิบายเพิ่มเติม

สื่อการเรียนรู้การสอน

๑. ภาพ สมุดภาพ ภาพเคลื่อนไหว หรือ วีดิทัศน์เกี่ยวกับพุทธประวัติ

๒. แผนภูมิแสดงคุณลักษณะเด่นและคุณธรรมของพระอัญญาโกณฑัญญะ พระมหาปชาบดีโคตมีเถรีและพระเจ้าพิมพิสาร

๓. พุทธประวัติเล่ม ๑ โดย สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระวชิรญาณวโรรส มหามกุฏราชวิทยาลัย

๔. ประวัติพระสาวก เล่ม ๑ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ
๕. บทบาทพระบรมครู โดย พันเอก ปิ่น มุกกันต์ มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย
๖. นวทัศน์แห่งพุทธประวัติ โดย นิธิพัฒน์ ชาลีจันทร์ บริษัทสยามแผ่นดินทอง
๗. พุทธศาสนา ทศนะและวิจารณ์ โดย เสฐียรพงษ์ วรรณปก
๘. พุทธจริยาวัตร โดย เสฐียรพงษ์ วรรณปก
๙. หนังสือวิชาพระปริยัติธรรม ชั้นมัธยมศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ
๑๐. พุทธประวัติทัศนศึกษา โดยพระธรรมโกศาจารย์ มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย

การวัดและประเมินผล

๑. สังเกตพฤติกรรมของนักเรียนในด้านต่อไปนี้
 - การแสดงความคิดเห็นและการวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล
 - ความสนใจและการมีส่วนร่วมต่อกิจกรรมการเรียนรู้การสอน
๒. ประเมินผลจากการตอบคำถาม หรือ ทำแบบฝึกหัดหลังจากจบบทเรียนแล้ว

กิจกรรมเสนอแนะ

๑. จัดมุมหนังสือ รวบรวมหนังสือเกี่ยวกับพุทธประวัติ ประวัติพุทธสาวก พุทธสาวิกา และชาวพุทธตัวอย่าง
๒. จัดนิทรรศการประวัติ ผลงาน และคุณธรรม ของพระอัญญาโกณฑัญญะ พระมหาปชาบดีโคตมีเถรีและพระเจ้าพิมพิสาร
๓. เชิญวิทยากรมาบรรยายเกี่ยวกับพุทธประวัติ หรือประวัติของพระอัญญาโกณฑัญญะ พระมหาปชาบดีโคตมีเถรี และพระเจ้าพิมพิสารตามโอกาสอันควร
๔. จัดป้ายนิเทศ รวบรวมข่าว บทความหรือเกิดความรู้ที่เกี่ยวกับบทเรียนมาติดไว้
๕. แนะนำให้นักเรียนไปศึกษาและทำรายงานเรื่อง จิตกรรณฝ้าผนังของวัดในท้องถิ่น ซึ่งส่วนใหญ่เป็นภาพพุทธประวัติ ชาดกและเรื่องราวในพระพุทธศาสนา
๖. ให้นักเรียนศึกษาภูมิหลังและความหมายของพระพุทธรูปปางต่าง ๆ

ส ๐๔๔ พระพุทธศาสนา

เรื่อง พุทธธรรมเพื่อชีวิตและสังคม

จำนวน ๘ คาบ

สาระสำคัญ

พุทธธรรมเน้นการพัฒนาตนเองให้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม รู้จักใช้ปัญญาในการดำเนินชีวิต มีความขยันหมั่นเพียร ใฝ่รู้ ซื่อสัตย์ สุจริต มีความสามัคคีและรู้จักช่วยเหลือเกื้อกูลกันในสังคม

จุดประสงค์

๑. รู้และเข้าใจหลักพุทธธรรมในการสร้างความสามัคคี หลักพุทธธรรมอันเป็นพลังในการดำเนินชีวิตและธรรมอันเป็นอุดมมงคล
๒. เห็นคุณค่าและความจำเป็นในการพัฒนาตนเองและสังคม
๓. นำหลักธรรมไปพัฒนาตนเองและสังคม

เนื้อหาสาระ

๑. อปริหานิยธรรม ๗ และผล ๔

เน้นให้รู้จักรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ไม่ยึดถือความคิดเห็นของตนเป็นสำคัญ รู้จักใช้ปัญญา ขยันหมั่นเพียร ซื่อสัตย์ สุจริต ให้ความร่วมมือ ทำตนให้เป็นประโยชน์ช่วยเหลือเกื้อกูลสังคม

๒. ธรรมอันเป็นมงคล

- ไม่คบคนพาล
- คบบัณฑิต
- บูชาผู้ที่ควรบูชา
- สดับตรับฟังมาก

กิจกรรมการเรียนรู้

๑. แบ่งกลุ่มศึกษาค้นคว้าและทำกิจกรรมดังนี้

- ศึกษาหัวข้อธรรมที่ได้รับมอบหมาย จากแหล่งความรู้ที่ครูแนะนำ ดีความทำความเข้าใจและศึกษาเฉพาะกรณี เพื่อรายงาน

- รายงานโดยใช้ภาพ ข่าว เหตุการณ์ บุคคลตัวอย่างที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อประกอบ พร้อมทั้งเสนอแนวคิดของกลุ่ม เพื่อนำสู่การอภิปราย

- นักเรียนทั้งชั้น ร่วมกันอภิปรายหรือวิจารณ์จากแนวคิดที่กลุ่มเสนอโดยโยงเข้าสู่เหตุการณ์หรือข่าวที่พบเห็นในชีวิตประจำวันหรือประสบการณ์ตรงของนักเรียน พร้อมทั้งช่วยกันสรุปความรู้ความเข้าใจ ประโยชน์และแนวทางนำหลักอุปนิสัยธรรม ๗ พละ ๔ และธรรมอันเป็นมงคลนี้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน

๒. จัดกิจกรรมต่อเนื่องโดย

- ให้นักเรียนฝึกพิจารณาตนเอง ตามหัวข้อธรรมในบทเรียน เช่น ความซื่อสัตย์ ความขยันหมั่นเพียร ความใฝ่รู้ การรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น การคบเพื่อน การยกย่องบุคคลที่ควรยกย่อง โดยใช้แบบสำรวจตนเองหรือแบบประเมินตนเอง

- ให้นักเรียนวิเคราะห์การกระทำของตนเอง หาสาเหตุและวางแผนเพื่อแก้ไขปรับปรุงตนเอง

- ให้นักเรียนดำเนินการตามแผนที่วางไว้ บันทึกผลที่ได้รับ ส่งครูทุกสัปดาห์ตลอดภาคเรียน

๓. นำกิจกรรมการปวารณามาประยุกต์ คือการยินยอมให้เพื่อนว่ากล่าวตักเตือนกันได้ด้วยเมตตา เพื่อลดทิฐิมานะและอยู่ร่วมกันด้วยความสุข โดย

- ครูอธิบายสาระประโยชน์ของการปวารณาให้นักเรียนเข้าใจและเห็นคุณค่า

- นักเรียนทำกิจกรรม วิธีใดวิธีหนึ่ง ดังนี้

บอกข้อบกพร่องของตนเองและให้คำมั่นสัญญาว่าจะแก้ไขปรับปรุงตนเอง หรือ บอกข้อบกพร่องของกันและกัน ต่างก็พร้อมใจยอมรับและจะแก้ไขด้วยความเต็มใจ

หมายเหตุ กิจกรรมทั้ง ๓ กิจกรรมที่เสนอแนะไว้นี้ ครูพึงพิจารณาเลือกจัดตามความเหมาะสมกับคาบเวลาและผู้เรียน โดยมุ่งส่งเสริมให้นักเรียนนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้จริงจนเป็นนิสัย

สื่อการเรียนการสอน

๑. ภาพ ข่าว จากหนังสือพิมพ์

๒. หนังสือเรียนวิชาพระพุทธศาสนา ส ๐๔๘

๓. หนังสือมงคลชีวิต ฉบับธรรมทายาท

๔. มงคลชีวิต ของ พ.อ.ปิ่น มุกกันต์

๕. สูตรสำเร็จแห่งชีวิต โดย เสฐียรพงษ์ วรรณปก ธรรมสภา กทม.

๖. เทป บทเพลง บทร่ายกรอง ที่สอดคล้องกับบทเรียน

๗. แบบสำรวจตนเองหรือแบบประเมินตนเอง

การวัดและประเมินผล

๑. สังเกตพฤติกรรมของนักเรียนในการทำงานกลุ่ม เช่น
 - ความรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมาย
 - ความกล้าแสดงความคิดเห็น
 - การควบคุมอารมณ์
 - การสรุปประเด็นต่าง ๆ ได้ตรงกับผู้อื่น
 - การให้ความร่วมมือ
 - การยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น
 - ฯลฯ
๒. ประเมินการค้นคว้าและเสนอผลงาน
 - ความตั้งใจในการศึกษาค้นคว้า
 - ความเหมาะสมของหัวข้อและประเด็นที่เสนอ
 - การแสดงความคิดรวบยอดในรายงาน
 - การใช้สื่อประกอบได้เหมาะสม น่าสนใจและสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่องที่น่าเสนอ
 - การวางแผนปฏิบัติมีความเหมาะสมกับวัยและฐานะ
๓. สอบวัดความรู้ ความเข้าใจ เจตคติและพฤติกรรมของนักเรียนตามบทเรียน

กิจกรรมเสนอแนะ

๑. นักเรียนแสดงบทบาทสมมุติ ตามบทที่คิดขึ้นเองหรือครูแจกให้ล่วงหน้า แล้วแบ่งกลุ่มอภิปรายตามประเด็น กลุ่มส่งตัวแทนรายงานหน้าชั้น ครูนักเรียนร่วมกันสรุป
๒. จัดกิจกรรมได้วาทิ ประกวดบทความ
๓. คู่มือ วัสดุ ทัศน วิทยุวิทยากรพิเศษบรรยาย
๔. ฟังเพลงธรรมและสรุปสาระสำคัญ
๕. จัดป้ายนิเทศเกี่ยวกับบุคคลที่ควรยกย่อง
๖. จัดให้มีการประชุมอภิปรายหาแนวทางการแก้ไขปัญหาของห้องเรียน เป็น กิจกรรมที่นักเรียนดำเนินการเองตั้งแต่เสนอปัญหา หาสาเหตุ คิดหาทางเลือก วางแผนและลงมือแก้ปัญหา มีการจดบันทึก สรุป โดยครูเป็นผู้สังเกตการณ์และให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

ส ๐๔๘ พระพุทธศาสนา

เรื่อง พระสงฆ์และการปฏิบัติตนที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์

จำนวน ๒ คาบ

สาระสำคัญ

พระสงฆ์เป็นผู้ที่มีคุณค่าต่อพุทธศาสนิก ในฐานะเป็นชุมชนตัวอย่าง เป็นแหล่งปลูกฝังคุณธรรม ความดีของชาวโลก และชี้แนะแนวทางดำเนินชีวิตที่ดีแก่สังคม จึงเป็นผู้ควรแก่การปฏิบัติต่อกับด้วยความเคารพ

จุดประสงค์

๑. อธิบายความสำคัญและการกิจของพระสงฆ์ได้ถูกต้อง
๒. บอกการเริ่มต้นมีพระสงฆ์สาวกและพัฒนาการของพระสงฆ์โดยสังเขปได้
๓. วิเคราะห์ความสำคัญของพระสงฆ์และการปฏิบัติตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมได้
๔. ประยุกต์คุณธรรมของพระสงฆ์มายึดถือปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้
๕. ตระหนักในคุณค่าของพระสงฆ์ บอกหลักปฏิบัติตนต่อพระสงฆ์และสามารถปฏิบัติได้จริง

เนื้อหาสาระ

๑. ความหมายของพระสงฆ์
๒. การเริ่มต้นมีพระสงฆ์สาวกและพัฒนาการของพระสงฆ์โดยสังเขป
๓. ความสำคัญของพระสงฆ์
 - พระสงฆ์ในฐานะเป็นชุมชนในอุดมคติ
 - พระสงฆ์ในฐานะเป็นบุคคลตัวอย่าง
๔. ตัวอย่างพระอริยสงฆ์และสมมุติสงฆ์ที่ปฏิบัติตนเป็นประโยชน์ต่อสังคม
๕. การปฏิบัติตนต่อพระสงฆ์
 - ทางกาย

การมีสัมมาคารวะ การนั่ง ยืน เดิน นอน ด้วยอาการสำรวม ไม่ประพฤติดัวไม่เหมาะสมต่อหน้าพระสงฆ์หรือในพุทธสถาน เช่น ตีมือสุรา เล่นการพนัน การกราบ ไหว้ การประเคนของ การรับของจากพระสงฆ์ ช่วยบำรุงรักษาศาสนสมบัติ

- ทางวาจา

การสนทนา การพูดทั้งต่อหน้าและลับหลัง การแนะนำ การขออนุญาต รวมถึงการรู้ศัพท์ที่จำเป็นต้องใช้กับพระสงฆ์

การอาราธนา นิมนต์

- ทางใจ

นึกคิดถึงพระสงฆ์ด้วยเมตตาจิต

คิดที่จะสนับสนุน และมองพระสงฆ์ในแง่ดี

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

๑. นักเรียนแสดงความรู้ ความคิดเกี่ยวกับพระสงฆ์ตามความเข้าใจของตน สรุปลองค์ประกอบสำคัญของพระสงฆ์ทั้งทางกายภาพและคุณธรรม ครูเพิ่มเติมความสำคัญและภารกิจของพระสงฆ์ให้สมบูรณ์

๒. นักเรียนอภิปรายเปรียบเทียบความแตกต่างของอริยสงฆ์ สมมุติสงฆ์ และพระภิกษุ นักเรียนและครูช่วยกันสรุปสาระสำคัญ

๓. นักเรียนดูแผนภูมิการเริ่มต้นของพระสงฆ์สาวก และพัฒนาการของพระสงฆ์ โดยครูกระตุ้นด้วยคำถามให้นักเรียนอธิบายและสรุปสาระสำคัญ

๔. นักเรียนศึกษากรณีตัวอย่างพระอริยสงฆ์และสมมุติสงฆ์ (อาจกำหนดให้นักเรียนศึกษามาล่วงหน้า) อภิปรายทั้งในแง่ประวัติ แรงคลใจในการบวช จริยวัตร แนวคิด คุณธรรมและประโยชน์ที่ประชาชนได้รับและการประยุกต์คุณธรรมมาใช้ในชีวิตประจำวันของนักเรียน

๕. นักเรียนช่วยกันนำเสนอแบบปฏิบัติหรือวิธีการที่ควรปฏิบัติต่อพระสงฆ์ในทางกาย วาจา ใจ ครูอธิบายเพิ่มเติมพร้อมทั้งสาธิตการปฏิบัติที่ถูกต้อง

๖. นักเรียนแสดงวิธีการปฏิบัติที่ถูกต้องเหมาะสมต่อพระสงฆ์ในชีวิตประจำวัน โดยอาจใช้บทบาทสมมุติ

๗. นักเรียนทบทวนบทเรียนอีกครั้งหนึ่งจากใบความรู้ที่ครูแจกให้

สื่อการเรียนรู้การสอน

๑. แผนภูมิสรุปเกี่ยวกับการเริ่มต้นของพระสงฆ์สาวกและพัฒนาการของพระสงฆ์และการปฏิบัติต่อพระสงฆ์

๒. ใบความรู้ ความคิดรวบยอดเกี่ยวกับอริยสงฆ์ สมมุติสงฆ์ และพระภิกษุ

๓. แผนภูมิการใช้คำพูดและศัพท์ที่ควรทราบเกี่ยวกับพระสงฆ์

๔. ประวัติพระสงฆ์ตัวอย่าง เช่น พระสารีบุตร พระราहुล สมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต) คุรุบาทศรีวิชัย พุทธทาสภิกขุ ปัญญานันทภิกขุ พระเทพเวที (ประยุทธิ์ ปยุตโต) พระสงฆ์ ผู้ทรงวัตรปฏิบัติที่ดีในชุมชน

๕. รูปภาพ ภาพเคลื่อนไหว วิดีทัศน์เกี่ยวกับวิธีการปฏิบัติต่อพระสงฆ์ เช่น การกราบ การไหว้ การประเคนของรับของ การนั่ง การยืน การเดิน

๖. วิดีทัศน์เกี่ยวกับการปฏิบัติของพระสงฆ์จากโครงการมูลนิธิแผ่นดินธรรม วัดบวรนิเวศ-
วรมหาวิหาร

การวัดและประเมินผล

๑. สังเกตพฤติกรรมของนักเรียนจาก
 - การอภิปรายให้เหตุผลประกอบอย่างเหมาะสม
 - ความกล้าในการแสดงความคิดเห็น
 - การสรุปสาระสำคัญได้ถูกต้อง
๒. สังเกตพฤติกรรมของนักเรียนในการแสดงวิธีการปฏิบัติที่ถูกต้องเหมาะสมต่อพระสงฆ์
๓. ประเมินความรู้สึกของนักเรียนโดยการให้นักเรียนพูด หรือเขียน เกี่ยวกับ “ความสำคัญ
ของพระสงฆ์ในสถานการณ์ปัจจุบัน”

กิจกรรมเสนอแนะ

๑. ฝึกปฏิบัติจริงเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อพระสงฆ์
๒. จัดค่ายจริยธรรมเรียนรู้เกี่ยวกับพระสงฆ์และวิธีปฏิบัติต่อพระสงฆ์ เช่น จัดที่
วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี วัดสวนแก้ว จ.นนทบุรี
๓. จัดนิทรรศการเกี่ยวกับคุณงามความดีของพระสงฆ์ผู้ปฏิบัติดี
๔. จัดกิจกรรมกลุ่ม ตอบปัญหาเกี่ยวกับพระสงฆ์และการปฏิบัติต่อพระสงฆ์
๕. กิจกรรมประกวดวิธีปฏิบัติตนที่ถูกต้องต่อพระสงฆ์
๖. จัดกิจกรรมยกย่องผู้ปฏิบัติตนได้ถูกต้องและสม่ำเสมอ
๗. จัดบรรยายพิเศษหรือสาริตตามโอกาส
๘. นักเรียนไปสัมภาษณ์เรื่องราวของพระสงฆ์และวิธีการปฏิบัติต่อพระสงฆ์จากพระภิกษุ
หรือฆราวาสผู้ทรงความรู้

ส ๐๔๔ พระพุทธศาสนา
เรื่อง หน้าที่ชาวพุทธ
จำนวน ๒ คาบ

สาระสำคัญ

ชาวพุทธควรมีศรัทธาความเชื่อมั่นในปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า เชื่อมั่นในกรรมและผลของกรรม

จุดประสงค์

๑. อธิบายความหมายของศรัทธาในพระพุทธศาสนาได้ถูกต้อง
๒. วิเคราะห์ความสำคัญของศรัทธาในพระพุทธศาสนาได้ถูกต้อง
๓. เห็นความสำคัญของการพัฒนาตนเอง โดยยึดการพัฒนาตนของพระพุทธเจ้าเป็นแบบอย่าง
๔. วิเคราะห์การกระทำและผลของการกระทำ พร้อมทั้งยกตัวอย่างประกอบได้ถูกต้อง
๕. นำหลักศรัทธาในพระพุทธศาสนามาใช้ในการพัฒนาตนเองได้

เนื้อหาสาระ

๑. ความหมายของศรัทธาในพระพุทธศาสนา
๒. ความสำคัญของศรัทธาในพระพุทธศาสนา
 - ในฐานะเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาตน
 - ในฐานะเป็นพื้นฐานของการพัฒนาปัญญา
๓. ประเภทของศรัทธา
 - กัมมสัทธา - เชื่อกรรม
 - วิปากสัทธา - เชื่อผลของกรรม
 - กัมมัสสกตาสัทธา - เชื่อว่าทุกคนมีกรรมเป็นของ ๆ ตน
 - ตถาคตโพธิสัทธา - เชื่อในปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า

กิจกรรมการเรียนรู้

๑. นักเรียนยกตัวอย่างพฤติกรรมความเชื่อของคนในสังคม แล้วนำมาอภิปรายเพื่อหาข้อสรุปความหมายของศรัทธาที่ถูกต้อง

๒. นักเรียนแบ่งกลุ่มวิเคราะห์ความสำคัญของศรัทธาในแง่ที่เป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาตนและในแง่ของการเป็นพื้นฐานของการพัฒนาปัญญา

๓. นำพุทธจริยามาเป็นต้นแบบ นักเรียนวิเคราะห์การพัฒนาตนตามหลักกรรมและผลของกรรม

๔. นักเรียนแบ่งกลุ่มศึกษาสถานการณ์จากข่าวหนังสือพิมพ์ วิเคราะห์วิจารณ์พฤติกรรมของบุคคลในสถานการณ์ต่าง ๆ โดยนำหลักกรรมและผลของกรรมมาเป็นเกณฑ์การวินิจฉัย

๕. นักเรียนวางแผนนำหลักศรัทธาในทางพระพุทธศาสนามาพัฒนาตนเอง

สื่อการเรียนการสอน

๑. หนังสือเรียนวิชาพระพุทธศาสนา ส ๐๔๘

๒. หนังสืออ่านเพิ่มเติม เช่น

- ทำอย่างไรจึงจะให้เชื่อเรื่องกรรม โดยพระเทพเวที รุ่งแสงการพิมพ์
- พุทธประวัติทัศนศึกษา โดยพระธรรมโกศาจารย์ มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย
- พุทธประวัติประกอบภาพสำหรับเยาวชน โดยพุทธทาสภิกขุ กองทุนวัฒนธรรมร่วมกับยุวพุทธิกสมาคม

- พุทธจริยาวัตร โดย เสฐียรพงษ์ วรรณปก ธรรมสภา กทม.

๓. ข่าวจากหนังสือพิมพ์

การวัดและประเมินผล

๑. สังเกตพฤติกรรมของนักเรียนจาก

- การตอบคำถามได้ถูกต้อง
- การร่วมมือปรายกลุ่มโดยมีความกล้าในการแสดงความคิดเห็น
- การแสดงเหตุผลประกอบการวิเคราะห์ได้เหมาะสม

๒. สังเกตความรู้สึกศรัทธาเชื่อมั่นในปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า โดยดูความสนใจความตั้งใจในการรับฟังการวิเคราะห์ของคนอื่น/การยอมรับ/ความเชื่อมั่น

กิจกรรมเสนอแนะ

๑. ให้นักเรียนไปสัมภาษณ์บุคคลที่ปฏิบัติตนตามหลักธรรมลัก ๒ ท่าน ว่ามีศรัทธาต่ออะไรบ้าง แล้วนำคำตอบของท่านทั้งสองมาวิเคราะห์ตามแนวความรู้ที่ได้เรียนไปแล้ว

๒. สำนวความเชื่อในท้องถิ่น แล้ววิเคราะห์ว่าสอดคล้องถูกต้องตามหลักพุทธศาสนาหรือไม่

๓. ให้นักเรียนสำรวจตัวเอง ในฐานะพุทธศาสนิกชนว่านักเรียนเคยมีศรัทธาต่ออะไรบ้าง ก่อนเรียน แล้วเปรียบเทียบตนเองภายหลังการเรียน รวมทั้งวิเคราะห์ว่าศรัทธาต่าง ๆ ที่เคยมีมา แต่เดิมสอดคล้องกับหลักศรัทธาที่ถูกต้องในพระพุทธศาสนาหรือไม่อย่างไร

๔. นักเรียนนำแผนการปฏิบัติที่วางไว้ไปปฏิบัติ พร้อมทั้งสังเกต ประเมินผลของการ ปฏิบัตินั้น

๘ ๐๔๔ พระพุทธศาสนา

เรื่อง พระไตรปิฎก พุทธศาสนสุภาษิต ภาษาบาลี และคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนา

จำนวน ๖ คาบ

สาระสำคัญ

พระไตรปิฎก คือ คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ที่บันทึกคำสอนของพระพุทธเจ้า พุทธศาสนสุภาษิต และคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนา ชาวพุทธจึงควรรู้วิธีอ่าน เข้าใจความหมายและนำไปใช้ในชีวิตรประจำวัน

จุดประสงค์

๑. อ่านคำบาลีเกี่ยวกับการอาราธนาศีล อาราธนาพระปริตร และอาราธนาธรรมได้
๒. อธิบายความเป็นมาของพระไตรปิฎกได้
๓. อธิบายความหมายของข้อความนำรู้จากพระไตรปิฎกและพุทธศาสนสุภาษิตได้
๔. รู้และเข้าใจคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนา และนำไปใช้ได้ถูกต้องเหมาะสม

เนื้อหาสาระ

๑. หลักการอ่านภาษาบาลีด้วยการสะกดแบบบาลีและแบบไทย
 - คำอาราธนาศีล
 - คำอาราธนาพระปริตร
 - คำอาราธนาธรรม
๒. ความเป็นมาของพระไตรปิฎก
 - สมัยพุทธกาลมีเพียงธรรมกับวินัย
 - ธรรมวินัยได้รับการรวบรวมเป็นพระไตรปิฎก หลังพุทธปรินิพพาน
 - พระไตรปิฎกได้รับการถ่ายทอดมาโดยการท่องจำ ได้จารึกเป็นลายลักษณ์อักษรเมื่อพุทธศตวรรษที่ ๕
 - พระไตรปิฎกมี ๓ หมวด คือ พระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก และพระอภิธรรมปิฎก
๓. ข้อความนำรู้จากพระไตรปิฎกที่เลือกมาศึกษาเกี่ยวกับความหมายและการนำไปใช้ เช่น
 - เรื่องการศึกษาธรรมไม่ถูกต้อง
 - เรื่องวาจาที่ควรพูดและไม่ควรพูด

๔. การอ่านและความหมายของพุทธศาสนสุภาษิตที่เน้นการรู้จักการคบคน เช่น
- ยี่ เว เสวติ ตาทิโส
คบคนเช่นไรย่อมเป็นเช่นนั้น
 - ทุกฺโข พาลํหิ สํวาโส
อยู่ร่วมกับคนชั่วมีแต่ทุกข์
 - เสฏฺฐมฺพคฺมณฺจ อุเทติ ชีปฺปิ
เมื่อคบคนดีกว่า ตนเองก็ดีขึ้นมากในทันที
๕. คำศัพท์ทางพระพุทธศาสนาในเรื่องความหมายและการนำไปใช้ได้อย่างถูกต้อง เช่น
- พระภิกษุ
 - สมณะ
 - คบาส

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

๑. นักเรียนแบ่งกลุ่ม ๒-๓ คน เขียนและอ่านคำอาราธนาศีล อาราธนาพระปริตร และ อาราธนาธรรม โดยมีครูและนักเรียนคนอื่นช่วยกันติชม และแก้ไข ครูสรุปหลักการอ่าน พร้อมทั้งยกคำบาลีอื่น ๆ มาเป็นตัวอย่างเพิ่มเติม

๒. นักเรียนศึกษาความเป็นมาของพระไตรปิฎกจากใบความรู้หรือหนังสือเรียน หรือหนังสืออ้างอิงที่เกี่ยวข้อง ช่วยกันอภิปรายตามประเด็น และสรุปสาระสำคัญ

๓. นักเรียนแบ่งกลุ่มเลือกข้อความน่ารู้ ๑ เรื่อง และพุทธสุภาษิต ๑ บท จากรายการที่ครูเตรียมไว้ให้ นำมาอธิบายความหมาย อภิปรายเหตุผล และการประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน สรุปเป็นรายงานเสนอชั้นเรียน นักเรียนทั้งชั้นร่วมกันอภิปรายสรุปสาระสำคัญและช่วยกันเสนอข้อความน่ารู้อื่น ๆ ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ รวมทั้งพุทธศาสนสุภาษิตที่สนใจ ช่วยกันอธิบายความหมายและประโยชน์ โดยครูให้ความรู้เพิ่มเติมและช่วยกันสรุป

๔. ครูยกตัวอย่างคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนาโดยทำเป็นบัตรคำ เช่น พระ ภิกษุ สมณะ คบาส ให้นักเรียนสังเกตคำ ผิกล้ออธิบายความหมาย และการนำไปใช้ที่ถูกต้อง ครูให้ทำงานกลุ่ม รวบรวมคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนาจากหนังสือเรียน หรืออื่น ๆ จัดทำเป็นรายงานส่งครู โดยมีประเด็นหลักดังนี้

- ความหมาย
- วิธีอ่านที่ถูกต้อง
- ประโยชน์การใช้ถูก
- ปัญหาการใช้ผิด

สื่อการเรียนรู้การสอน

๑. ใบความรู้ เรื่อง ความเป็นมาของพระไตรปิฎก
๒. บัตรคำศัพท์
๓. หนังสือเรียนวิชาพระพุทธศาสนา ส ๐๔๘
๔. หนังสืออ่านเพิ่มเติม เช่น
 - พระไตรปิฎกฉบับประชาชน โดย สุชีพ ปุญญานุภาพ มหามกุฏราชวิทยาลัย
 - พระไตรปิฎกวิเคราะห์ โดย เสฐียรพงษ์ วรรณปก ธรรมสภา กทม.
 - เพลงรักจากพระไตรปิฎก โดย เสฐียรพงษ์ วรรณปก ธรรมสภา กทม.
 - พระไตรปิฎกฉบับสาระ โดย ธรรมรักษา โรงพิมพ์รุ่งแสง กทม.
 - พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์ โดย พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต) มหาลุพาลงกรณ์ราชวิทยาลัย
 - พุทธศาสนสุภาษิต โดย เสฐียรพงษ์ วรรณปก ธรรมสภา กทม.
 - พุทธศาสนสุภาษิต เล่ม ๑-๒-๓ คณะกรรมการกองตำรา มหามกุฏราชวิทยาลัย
 - อมฤตพจนา โดย พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต) มูลนิธิพุทธธรรม กทม.
 - คติธรรมจากพระพุทธศาสนสุภาษิตเล่ม ๑ โดย คมสัน สังฆมณี กรมการศาสนา
๕. วิดีทัศน์ชุด “สายธารธรรม” บริษัทปรารณาโปรดักชั่นส์ กทม.

การวัดและประเมินผล

๑. สังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ของนักเรียน จาก
 - การอภิปรายแสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผล สรุปประเด็นได้ชัดเจน
 - การเอาใจใส่ต่อการเรียนและการฝึกอ่าน
 - การวางแผนการค้นคว้าทำรายงาน
 - การให้ความร่วมมือในกลุ่ม

ฯลฯ
๒. ตรวจผลงานของนักเรียน โดยสังเกต
 - ความครบถ้วนของเนื้อหา
 - ความถูกต้องตรงตามจุดประสงค์
 - ความชัดเจนถูกต้องของภาษา สำนวนที่ใช้
๓. สอบวัดความรู้ ความเข้าใจ และเจตคติในการเรียนโดยแบบทดสอบ และแบบสอบถาม หรือการซักถาม

กิจกรรมเสนอแนะ

๑. จัดสวนแห่งคุณธรรม โดยนักเรียนร่วมกันคัดพุทธศาสนสุภาษิต หรือข้อควรรู้จากพระไตรปิฎก แล้วนำไปติดไว้ที่ต้นไม้ หรือสถานที่ที่เตรียมไว้

๒. ประกวดเรียงความ หรืออภิปรายในหัวข้อ “พุทธศาสนสุภาษิตที่ข้าพเจ้าประทับใจ”

๓. เทียบคำสุภาษิต วาทะของปราชญ์ หรืออื่น ๆ ที่ตรงกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา แล้วรวบรวม และ/หรือ เผยแพร่

๔. จัดกิจกรรมประเภทใดก็ได้ที่ ยอวาทิ โดยนำพุทธศาสนสุภาษิตมาเป็นหัวข้อในการดำเนินกิจกรรม

๕. นักเรียนเลือกอ่านพระไตรปิฎก ดีความ นำมาเผยแพร่โดยการเขียนบทความลงในหนังสือ สิ่งพิมพ์ของโรงเรียน วิทยุโรงเรียน หรือเสียงตามสาย

ใบความรู้เรื่อง ความเป็นมาของพระไตรปิฎก

พระไตรปิฎก คือคัมภีร์บันทึกคำสอนทางพระพุทธศาสนามี ๓ คัมภีร์คือ

๑. **พระสุตตันตปิฎก** บันทึกเทศนาของพระพุทธเจ้า (และของสาวกสำคัญบางรูป) เป็นคำร้อยแก้วบ้าง ร้อยกรองบ้าง ร้อยแก้วปนร้อยกรองบ้าง มี ๕ หมวดใหญ่ ๆ

๒. **พระวินัยปิฎก** บันทึกวินัยหรือระเบียบข้อบังคับของภิกษุสงฆ์และภิกษุณีสงฆ์ ตลอดจนพิธีกรรมทางศาสนาเช่นบรรพชา อุปสมบท อุโบสถสังฆกรรม แบ่งเป็น ๓ หมวดใหญ่ ๆ

๓. **พระอภิธรรมปิฎก** บันทึกคำสอนของพระพุทธเจ้าในรูปวิชาการล้วน ๆ ไม่เกี่ยวข้องกับบุคคลและเหตุการณ์ แบ่งเป็น ๗ คัมภีร์

ในสมัยพุทธกาลยังไม่มีพระไตรปิฎก พระพุทธเจ้าทรงสอน “ธรรมวินัย” หรือ “พรหมจรรย์” ดังเมื่อครั้งทรงส่งสาวก ๖๐ รูปไปประกาศพระศาสนาทรงย้าให้ไปประกาศ “พรหมจรรย์” และเมื่อจวนจะปรินิพพาน ทรงมอบ “ธรรมวินัย” ให้เป็นศาสดาแทนพระองค์ หลังจากพระองค์ปรินิพพานไปแล้ว

คำสอนของพระพุทธเจ้า ได้รับการรวบรวมจัดหมวดหมู่ไว้คร่าว ๆ บ้างแล้วในสมัยที่พระองค์ยังทรงพระชนม์อยู่ เช่นจัดเป็น “นวัคคัสตฤศาสน์ ๔” บ้าง จัดเป็น “วรรค” บ้าง แต่ยังไม่ได้จัดเป็นรูป “พระไตรปิฎก” ดังที่เห็นอยู่ในปัจจุบัน

ต่อมาเมื่อพระพุทธองค์ทรงปรารภว่าน่าจะมีการจัดรวบรวมพระพุทธรวจนะไว้เป็นหมวดหมู่ พระสารีบุตรจึงได้ประมวลคำสอนของพระพุทธองค์เข้าเป็นหมวด ๆ เรียกว่า “สังคิติสูตร” และ “ทสุตตรสูตร” แต่ก็ทำไม่เสร็จสมบูรณ์ ท่านก็สิ้นชีวิตเสียก่อน

เมื่อพระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้วได้ ๓ เดือน พระมหากัสสปะ จึงได้ประชุมสงฆ์ ๕๐๐ รูป ร่วมกันรวบรวมคำสอนของพระพุทธเจ้าที่ทรงสั่งสอนไว้ทั้งหมดเป็นหมวดเป็นหมู่ โดยทำ “สังคายนา” คือ ใครจำได้แค่ไหน อย่างไร ก็นำมาตรวจสอบ ทบทวนให้กันและกันฟัง จนเป็นที่ยอมรับกัน แล้ว “ร้อยกรอง” เป็นแบบฉบับ พระเถระที่เป็นกำลังสำคัญในการทำสังคายนาครั้งนั้นนอกจากพระมหากัสสปะแล้วก็มีพระอุบาลีทำหน้าที่วิสันหาพระวินัย พระอานนท์ทำหน้าที่วิสันหาพระธรรม

พระธรรมวินัยได้รับถ่ายทอดสืบต่อกันมาโดยระบบท่องจำ มีการประชุมสอบทาน เพื่อความถูกต้องเป็นระยะ ๆ ตราวพุทธศตวรรษที่ ๓ (ก่อนหรือหลังสมัยพระเจ้าอโศกเล็กน้อย) พระธรรมวินัยได้แบ่งออกเป็น ๓ หมวด เรียกว่า พระไตรปิฎก คือ พระธรรม แบ่งเป็นพระสุตตันตปิฎก และพระอภิธรรมปิฎก พระวินัยเป็นพระวินัยปิฎก และได้รับการถ่ายทอดกันมาโดยการท่องจำดังกล่าว

ตกมาถึงพุทธศตวรรษที่ ๕ ประมาณ พ.ศ. ๔๕๐ พระไตรปิฎกได้รับการจารึกเป็นลายลักษณ์อักษร ที่ประเทศศรีลังกา ภาษาที่จารึกนั้นคือภาษามคธ หรือภาษาบาลี ดังที่เห็นอยู่ในปัจจุบัน

๘ ๐๔๔ พระพุทธศาสนา

เรื่อง การบริหารจัดการและการเจริญปัญญา

จำนวน ๕ คาบ

สาระสำคัญ

คนในสังคมปัจจุบัน มีปัญหาทางจิตมากมาย สาเหตุประการหนึ่งเกิดจากการไม่รู้จักฝึกฝนอบรมจิต การฝึกสมาธิและการเจริญปัญญาเป็นการสร้างคุณภาพจิต สมรรถภาพจิต และสุขภาพจิตอย่างดี สามารถแก้ปัญหาทางจิตได้

จุดประสงค์

๑. สำรวจ รวบรวมและวิเคราะห์ปัญหาทางจิตของคนในปัจจุบัน พร้อมทั้งหาสาเหตุและแนวทางแก้ไขได้
๒. เข้าใจความหมายที่ถูกต้อง จุดประสงค์ และประโยชน์ของสมาธิ
๓. บอกเหตุผลของการระลึกถึง วิธีระลึกถึง และประโยชน์ของการระลึกถึงพระพุทธเจ้าได้
๔. ใช้วิธีคิดถูกต้อง แก้ปัญหาในชีวิตประจำวันได้

เนื้อหาสาระ

๑. ปัญหาทางจิตของประชาชนในปัจจุบัน เช่น
 - พฤติกรรมรุนแรง ขาดเมตตา
 - หมกมุ่นในกามคุณ
 - คิดก่อนไปทางฟุ้งซ่าน
 - มักประมาท
 - ชอบตรวจสอบคนอื่น ไม่ตรวจสอบตนเอง
 - มีศรัทธาเลือนลอย
๒. ความหมายและประโยชน์ของสมาธิ
๓. พุทธานุสสติ
 - เหตุผลของการระลึกถึงพระพุทธเจ้า
 - วิธีระลึกถึงพระพุทธเจ้า
 - ผลของการระลึกถึงพระพุทธเจ้า

๔. ปถมนสิกการ

- คิดเป็นทาง คิดสืบสาวตลอดสาย
- คิดถูกทาง
- คิดได้หลายทาง

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

๑. นักเรียนระดมความคิดเกี่ยวกับปัญหาทางจิตของคนไทยในปัจจุบันจากข่าว หรือ เหตุการณ์จริง ช่วยกันอภิปราย วิเคราะห์ จัดประเภทของปัญหา หาสาเหตุและผลกระทบต่อสังคม พร้อมทั้งเสนอแนวทางแก้ไข

๒. ศึกษาความหมาย จุดประสงค์ ประเภท และประโยชน์ของสมาธิ ทดลองฝึกสมาธิ อย่างง่าย ๆ เช่น การนับการเดินของชีพจรหรือลมหายใจเข้าออกภายในหนึ่งนาที สังเกตความรู้สึก ในการฝึก

๓. ศึกษาพุทธทานุสสติ อภิปรายถึงเหตุผล วิธีการ และผลของการปฏิบัติ เสนอรูปแบบ เพื่อนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน

๔. นำตัวอย่างเรื่องราวของบุคคลหรือเหตุการณ์ที่ต้องมีการตัดสินใจ ให้นักเรียนคิดโดยวิธี “ปถมนสิกการ” หาทางแก้ปัญหา สรุปสาระ ครูเพิ่มเติมในส่วนที่ขาด

สื่อการเรียนรู้การสอน

๑. ข่าวหรือเหตุการณ์จริง
๒. หนังสือเรียนพระพุทธศาสนา
๓. หนังสืออ่านเพิ่มเติม เช่น
 - หลักพระพุทธศาสนา โดย สมเด็จพระญาณสังวร มหามกุฏราชวิทยาลัย
 - คู่มือบำเพ็ญกรรมฐาน โดย พระศรีวิสุทธิกวี มหามกุฏราชวิทยาลัย
 - หลักธรรมสำหรับพัฒนาจิต โดย พระศรีวิสุทธิกวี มหามกุฏราชวิทยาลัย
 - พุทธธรรมฉบับปรับปรุงขยายความ คณะระดมธรรม กทม.
 - หลักการฝึกสมาธิเบื้องต้น โดย สมเด็จพระญาณสังวร อมรินทร์พรินดังกฎ์ กทม.
 - ส่องสว่างกลางใจ เล่ม ๒ พระราชมงคลนิเทศ มหามกุฏราชวิทยาลัย
 - ความเข้าใจเรื่องพระพุทธศาสนา โดย สมเด็จพระญาณสังวร มุนินิธิแผ่นดินธรรม กทม.
 - คิดเป็นตามนัยแห่งพุทธธรรม โดยสุมน อมรวิวัฒน์ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- วิสุทธิมรรคแปล เล่ม ๑ โดย สมเด็จพระพุทธปาหิตยาจารย์ อมรินทร์พรินดิ้งกรุ๊ป กทม.
- วิธีคิด ๑๐ ประการ ตามนัยพุทธธรรม โดย พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต) สำนักพิมพ์ปัญญา กทม.

การวัดและประเมินผล

๑. สังเกตพฤติกรรมของนักเรียน

- การเสนอความคิดเห็นในการระดมความคิด
- การแสดงความคิดเห็นประกอบเหตุผล
- การเสนอแนวทางแก้ปัญหา
- การสรุปความคิดรวบยอดได้ตรงประเด็น
- การฝึกปฏิบัติสมาธิ

๒. ทดสอบความรู้ ความเข้าใจในบทเรียน โดยใช้แบบทดสอบ แบบฝึกหัด หรือคำถาม

กิจกรรมเสนอแนะ

๑. คู่มือทัศนเกี่ยวกับการปฏิบัติสมาธิภาวนาหรือประวัติของอาจารย์สอนวิปัสสนา

๒. เชิญวิทยากรหรือพระอาจารย์ด้านปฏิบัติสมาธิภาวนามาบรรยาย คุณค่าของการทำจิตภาวนา และฝึกหัดการทำสมาธิ

๓. จัดนิทรรศการประวัติและผลงานของอาจารย์สายวิปัสสนากรรมฐาน

๔. ส่งเสริมให้นักเรียนไปร่วมกิจกรรมของวัดหรือสถาบันต่าง ๆ ในโอกาสที่มีกิจกรรมเกี่ยวกับการทำสมาธิภาวนา

ส ๐๔๔ - ส ๐๔๑๓ พระพุทธศาสนา

เรื่อง มรณาทชาวพุทธ ศาสนพิธี วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

จำนวน ๓-๕ คาบ

สาระสำคัญ

พุทธศาสนิกชน ควรปฏิบัติตนตามมรณาทชาวพุทธได้อย่างถูกต้อง

ศาสนพิธีเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างหนึ่งของศาสนา ในฐานะที่นักเรียนเป็นพุทธศาสนิกชน จึงควรรู้ และปฏิบัติตนให้ถูกต้องและเหมาะสม

ชาวพุทธพึงประกอบพิธีกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เพื่อน้อมระลึกถึงคุณ-พระรัตนตรัย ปลุกฝังความดีงามให้กับตนเอง และสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมแห่งชาติ

จุดประสงค์

๑. ปฏิบัติมรณาทชาวพุทธได้ถูกต้อง
๒. รู้และเข้าใจวัตถุประสงค์ ขั้นตอน และประโยชน์ของพุทธศาสนพิธี รวมทั้งปฏิบัติศาสนพิธีต่าง ๆ ได้ ถูกต้องเหมาะสมตามโอกาส
๓. รู้และเข้าใจความเป็นมาและความสำคัญของวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา สามารถปฏิบัติตนได้ถูกต้องเหมาะสม รวมทั้งปรับสภาวะของวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา มาใช้ในชีวิตประจำวันได้

๓. เนื้อหาสาระ

มรณาทชาวพุทธ

๑. ความหมายของมรณาท
๒. มรณาทของชาวพุทธ
 - การปฏิสังขาร
 - การปฏิสังขารด้วยอาภิส
 - การปฏิสังขารด้วยธรรม
 - การแสดงความเคารพ
 - การประนมมือ (อัญชลี)
 - การไหว้ (วันทา นมัสการ) พระรัตนตรัย ปิตามารดา ครู-อาจารย์อื่น ๆ
 - การกราบ (อภิวาท)
 - การถวายค่านับองค์พระมหากษัตริย์ การเอางาน
 - การถวายบังคม

การหมอบกราบ

การต้อนรับพระสงฆ์ การลุกขึ้นต้อนรับ การให้ที่นั่งพระสงฆ์ การรับของ การตามส่งพระสงฆ์ การให้ทางแก่พระสงฆ์ การทักทายปราศรัยแก่พระสงฆ์ การไปหาพระสงฆ์

- การเคารพตามวิธีการของพระพุทธศาสนา แบ่งออกเป็น

การเคารพพระธรรม ได้แก่ ศาสนธรรม

การเคารพปูชนียวัตถุ ได้แก่ ศาสนวัตถุ ศาสนสถาน

การเคารพบุคคล

การปฏิบัติธรรม

- การแต่งกาย

- การวางตนในที่ชุมชน

ศาสนพิธี

๑. ประวัติ ความสำคัญ และประโยชน์ของศาสนพิธีทางพระพุทธศาสนา

๒. ประเภทพุทธศาสนพิธี

- ศาสนพิธีเนื่องด้วยพุทธบัญญัติ ได้แก่ พิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะ พิธีเวียนเทียน ถวายสังฆทาน ถวายผ้าอาบน้ำฝน ถวายผ้าจ่านำพรรษา พิธีทอดผ้าป่า พิธีทอดกฐิน การกรวดน้ำ พิธีปวารณา พิธีบรรพชา พิธีอุปสมบท

- ศาสนพิธีที่นำพระพุทธศาสนาเข้าไปเกี่ยวเนื่อง เช่น การทำบุญเลี้ยงพระในโอกาสต่าง ๆ การอาราธนาศีล อาราธนาธรรม อาราธนาพระปริตร

วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

๑. ความเป็นมา และความสำคัญของวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

๒. วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

- วันมาฆบูชา

- วันวิสาขบูชา

- วันอาสาฬหบูชา

๓. วิธีปฏิบัติตนในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

มรรยาทชาวพุทธ

๑. ครูให้นักเรียนลองปฏิบัติตามมรรยาทต่าง ๆ เช่น การไหว้ การกราบ ให้เพื่อน ๆ ช่วยกันติชม ครูให้ข้อแนะนำการปฏิบัติที่ถูกต้อง โดยการสาธิต และให้นักเรียนฝึกปฏิบัติ

หรือ

ครูให้ดูภาพ หรือวีดิทัศน์หรือภาพยนตร์ ที่แสดงมรรยาทชาวพุทธในโอกาสต่าง ๆ ให้นักเรียนฝึกปฏิบัติ

๒. ครูและนักเรียนอภิปรายการนำไปใช้ในโอกาสต่าง ๆ

ศาสนพิธี

๑. นักเรียนศึกษาประวัติ ความสำคัญ ประโยชน์และประเภทของศาสนพิธีทางพุทธศาสนา นำมาอภิปราย แล้วสรุปสาระสำคัญ

๒. ให้นักเรียนดูวีดิทัศน์เกี่ยวกับศาสนพิธี แล้วร่วมกันอธิบายจุดประสงค์ ขั้นตอนและประโยชน์ ครูและนักเรียนช่วยกันสรุป

๓. เลือกศาสนพิธี สาธิต หรือแสดงบทบาทสมมุติ ตามความเหมาะสมและโอกาส ครูและนักเรียนร่วมกันติชม สรุปเป็นแนวปฏิบัติและการประยุกต์ใช้ต่อไป

วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

๑. นักเรียนศึกษาความเป็นมา ความสำคัญของวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และประโยชน์ที่จะได้รับ ครูและนักเรียนอภิปรายร่วมกัน และสรุปสาระสำคัญ

๒. นักเรียนดูภาพ วีดิทัศน์ หรือภาพยนตร์เกี่ยวกับวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ร่วมกันอภิปราย จุดประสงค์ กระบวนการ และประโยชน์ แล้วช่วยกันสรุป

๓. นักเรียนแบ่งกลุ่มเลือกวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา สาธิต หรือแสดงบทบาทสมมุติ ครูและนักเรียนร่วมกันติชม และสรุปเป็นแนวปฏิบัติตน

สื่อการเรียนรู้การสอน

๑. ภาพ วีดิทัศน์ ภาพเคลื่อนไหว เกี่ยวกับมรรยาท การประกอบพิธีกรรม และวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

๒. ใบความรู้เกี่ยวกับประเพณีทำบุญ คำอาราธนาศีล คำอาราธนาธรรม คำอาราธนาพระปริตร คำกรวดน้ำ คำกล่าวถวายสังฆทาน ผ้าป่า กฐิน ผ้าอาบน้ำฝน และผ้าจ่านำพรรษา

๓. หนังสือเรียนพระพุทธศาสนา ส ๐๔๘

๔. หนังสืออ่านเพิ่มเติม เช่น

- หนังสือศาสนพิธี และวัฒนธรรมไทย เล่ม ๑ เล่ม ๒ และ เล่ม ๓ ของพระครูอุดมพิทยากร โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ วัดอนงคาราม เขตคลองสาน กรุงเทพมหานคร
- หนังสือพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ม.๔ ม.๕ ม.๖
- หนังสือศาสนพิธีของกรมการศาสนา
- หนังสือมรยาตของ ม.ล.ปิยะ มาลากุล
- หนังสือเรื่องเกี่ยวกับพิธีกรรมในพระพุทธศาสนา ของ สมทรง ปุณฺณฤทธิ์

ฯลฯ

การวัดและประเมินผล

๑. สังเกตพฤติกรรมนักเรียนจาก
 - ความเอาใจใส่กระตือรือร้นในการทำกิจกรรม
 - ความกล้าแสดงออกในการสาธิตและการแสดงบทบาทสมมุติ
 - การแสดงความคิดเห็นโดยใช้เหตุผล
๒. สอบวัดความรู้ความเข้าใจ เจตคติ และพฤติกรรมของนักเรียนตามบทเรียน

กิจกรรมเสนอแนะ

๑. จัดกิจกรรมประกวดมรยาตในโรงเรียน และส่งนักเรียนไปประกวดมรยาต
๒. นักเรียนสังเกตการปฏิบัติตนและมรยาตของบุคคลในข่าว ภาพยนตร์ หรือภาพสื่อมวลชน ขั้นตอนในการทำศาสนพิธีในวันสำคัญต่าง ๆ นำมาวิเคราะห์ วิจารณ์ อภิปราย สรุปเป็นการปฏิบัติที่ถูกต้อง
๓. นักเรียนมีส่วนร่วมในศาสนพิธีที่โรงเรียนจัดขึ้น
๔. ส่งเสริมให้นักเรียนจัดกิจกรรมและพิธีการทางศาสนาตามความเหมาะสม

ฯลฯ

หมายเหตุ หัวข้อนี้ใช้ทั้ง ๖ รายวิชา คือ ส ๐๔๔ - ส ๐๔๑๓ ครูสามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้สัมพันธ์กับเหตุการณ์และโอกาส รวมทั้งให้สอดคล้องกับหัวข้ออื่น ๆ ด้วย

ଶି ଠଢ଼ଲ

ส ๐๔๔ พระพุทธศาสนา ๒ คาบ/สัปดาห์/ภาค ๑ หน่วยการเรียนรู้

จุดประสงค์

เพื่อให้ผู้เรียน

๑. มีความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา
๒. วิเคราะห์และตระหนักในคุณค่าของพระรัตนตรัยและหลักพุทธธรรม
๓. น้อมนำหลักธรรมมาปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคม
๔. ปฏิบัติหน้าที่ชาวพุทธได้ถูกต้องเหมาะสม

เรื่อง/คาบ	สาระสำคัญ	จุดประสงค์
๑. ประวัติและความสำคัญของพระพุทธศาสนา (๓ คาบ)	พระพุทธศาสนามีทฤษฎีและวิธีการที่เป็นสากลและมีข้อปฏิบัติที่ยึดทางสายกลาง	๑. อธิบายทฤษฎีและวิธีการที่เป็นสากลของพระพุทธศาสนา (อริยสัจ) พร้อมทั้งยกตัวอย่างประกอบได้ ๒. นำหลักทางสายกลางมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้
๒. พุทธประวัติ ประวัติพุทธสาวก พุทธสาวิกาและชาวพุทธตัวอย่าง (๕ คาบ)	๑. การตรัสรู้สังขารมอันประเสริฐและการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้าเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งของโลก เพราะเป็นการช่วยให้สรรพสัตว์พ้นทุกข์ ๒. พุทธสาวก พุทธสาวิกาและชาวพุทธตัวอย่าง ต่างมีคุณลักษณะเฉพาะตัวอันเป็นประโยชน์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและเป็นบุคคลตัวอย่างแก่พุทธศาสนิกชน เช่น พระปทุมมกันตานิบุตร พระอุบลวรรณาเถรีและพระเจ้าอชาตศัตรู	๑. วิเคราะห์วิธีการแสวงหาสังขารมของพระพุทธเจ้าได้ ๒. รู้จักนำแนวความคิด “มัชฌิมาปฏิปทา” มาประยุกต์ใช้ได้ ๓. วิเคราะห์วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้าได้ ๔. เล่าประวัติและความสำคัญของพระปทุมมกันตานิบุตร พระอุบลวรรณาเถรีและพระเจ้าอชาตศัตรูได้ ๕. วิเคราะห์คุณธรรมของพระปทุมมกันตานิบุตร พระอุบลวรรณาเถรี และพระเจ้าอชาตศัตรูพร้อมทั้งยกตัวอย่างการนำคุณธรรมไปใช้ได้

เรื่อง/คาบ	สาระสำคัญ	จุดประสงค์
๓. พุทธธรรมเพื่อชีวิต และสังคม (๔ คาบ)	พุทธธรรมเน้นการพัฒนาตนเองให้เจริญ งอกงามด้วยคุณธรรมต่าง ๆ และการอยู่ ร่วมกับผู้อื่นในสังคมอย่างมีความสุข	๑. รู้และเข้าใจหลักพุทธธรรมในการสร้าง ความก้าวหน้าแก่ชีวิตและหลักการอยู่ ร่วมกันกับบุคคลในสังคมได้อย่างเป็นสุข ๒. เห็นคุณค่าและประโยชน์ของการประ- พฤติปฏิบัติตนตามหลักธรรมนั้น ๓. นำหลักอริยวิพัสสน์ ๕ สาราณียธรรม ๖ และธรรมอันเป็นมงคล ไปประพฤติ ปฏิบัติจนเป็นลักษณะนิสัย
๔. พระสงฆ์ และการ ปฏิบัติตนที่เหมาะสม ต่อพระสงฆ์ (๒ คาบ)	พระสงฆ์เป็นผู้มีคุณต่อพุทธศาสนิกชนใน ฐานะเป็นชุมชนตัวอย่าง เป็นแหล่งปลูกฝัง คุณธรรมความดีของชาวโลก และชี้แนะแนว ทางดำเนินชีวิตที่ดีแก่สังคม พระสงฆ์จึง ต้องศึกษาและเป็นผู้ปฏิบัติ เพื่อเป็นตัวอย่าง แก่ประชาชนและประชาชนพึงปฏิบัติตน ให้เหมาะสมต่อพระสงฆ์ด้วย	๑. รู้และเข้าใจหน้าที่หลักของพระสงฆ์ ๒. ปฏิบัติตนได้ถูกต้องและเหมาะสมต่อ พระสงฆ์
๕. หน้าที่ชาวพุทธ (๒ คาบ)	ชาวพุทธพึงไปวัดและประกอบพิธีกรรม ทางพุทธศาสนาในโอกาสต่าง ๆ เพื่อเสริม- สร้างศรัทธาและแนะแนวปฏิบัติเพื่อเป็น พุทธศาสนิกชนที่ดี	๑. เข้าใจความมุ่งหมายแท้จริงของการไปวัด และการประกอบพิธีกรรม ๒. เห็นความสำคัญของการไปวัดและการ ประกอบพิธีกรรม ๓. นำความรู้ความเข้าใจไปใช้ปฏิบัติตน เมื่อไปวัดและประกอบพิธีกรรมตาม โอกาส
๖. พระไตรปิฎก พุทธ- ศาสนสุภาษิต ภา- ษาบาลีและคำศัพท์ ทางพระพุทธศาสนา (๖ คาบ)	พระไตรปิฎกเกิดขึ้นหลังพุทธปรินิพพาน และได้รับการถ่ายทอดกันมาโดยการท่องจำ และจารึกเป็นลายลักษณ์อักษรในที่สุด คำ- สอน สุภาษิต บทสวด พิธีกรรมและคำ- ศัพท์ทางพระพุทธศาสนาล้วนเป็นภาษา บาลี ชาวพุทธจึงควรศึกษาให้เข้าใจ	๑. อ่านคำบาลีเกี่ยวกับศีล ๕ ศีล ๘ และ ศีล ๑๐ ได้ ๒. บอกลักษณะการถ่ายทอดพระไตรปิฎก ได้ ๓. อธิบายความหมายพุทธศาสนสุภาษิต และข้อความนำรู้จากพระไตรปิฎกได้ ๔. รู้และเข้าใจคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนา และนำไปใช้ได้ถูกต้องเหมาะสม

เรื่อง/คาบ	สาระสำคัญ	จุดประสงค์
๗. การบริหารจัดการและ การเจริญปัญญา (๕ คาบ)	๑. พระพุทธศาสนาเน้นความสอดคล้อง สัมพันธ์ของปริยัติ ปฏิบัติและปฏิเวธ คือต้องเรียนรู้หลักคำสอนและลงมือปฏิบัติ ตามที่เรียนรู้ จึงจะได้รับผล ๒. การบริหารจัดการโดยธัมมานุสสติ สังฆา- นุสสติ และการฝึกเจริญปัญญา มิใช่ เพียงการระลึกถึงความดี คนดีและคิด ถูกทางเท่านั้น หากยังต้องปฏิบัติตน ตามนั้นอีกด้วย	๑. อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธได้ ๒. ตระหนักในคุณค่าของความดีและคนดี นำเอามาเป็นแบบอย่างในการดำเนิน ชีวิตได้ ๓. ใช้วิธีคิดถูกทางแก้ปัญหาในชีวิตประ- จําวันได้
๘. มรยาทชาวพุทธ ศาสนพิธี และ วันสำคัญทาง พระพุทธศาสนา (๓ คาบ)	เหมือน ส ๐๔๘	เหมือน ส ๐๔๘

ปี ๐๔๙ พระพุทธศาสนา

เรื่อง ประวัติและความสำคัญของพระพุทธศาสนา

จำนวน ๓ คาบ

สาระสำคัญ

พระพุทธศาสนามีทฤษฎีและวิธีการที่เป็นสากลและมีข้อปฏิบัติที่ยึดทางสายกลาง

จุดประสงค์

๑. อธิบายทฤษฎีและวิธีการที่เป็นสากลของพระพุทธศาสนา (อริยสัจ) พร้อมทั้งยกตัวอย่างประกอบได้
๒. นำหลักทางสายกลางมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

เนื้อหาสาระ

ทฤษฎีและวิธีการที่เป็นสากลในพระพุทธศาสนามีอยู่หลายทฤษฎี เช่น หลักอริยสัจ, ทฤษฎีบุญการ และหลักการพัฒนามนุษย์

ตัวอย่างของหลักอริยสัจ ได้แก่

- ชีวิตและโลกนี้มีปัญหา (ทุกข์)
 - ปัญหามีสาเหตุมิได้เกิดขึ้นลอย ๆ
 - มนุษย์สามารถแก้ปัญหาได้ด้วยตัวเอง
 - การแก้ปัญหาต้องใช้ปัญญาและความพากเพียรและปฏิบัติโดยยึดทางสายกลาง
- ข้อปฏิบัติที่ยึดทางสายกลาง ได้แก่ มรรค ๘ สรุปลงได้ ๓ ประเด็นคือ
- มีความรู้ความเข้าใจเป็นพื้นฐาน (ปัญญาสิกขา)
 - มีการควบคุมพฤติกรรมให้สอดคล้องกับความรู้ความเข้าใจนั้น (ศีลสิกขา)
 - มีกำลังใจแน่วแน่มั่นคงต่อเป้าหมาย (จิตตสิกขา)

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

๑. นักเรียนนำหลักอริยสัจมาตีความในแง่เป็นกระบวนการแก้ปัญหาชีวิตและสังคม และเขียนสรุป

๒. นักเรียนแบ่งกลุ่ม

- ศึกษากรณีตัวอย่างเกี่ยวกับปัญหาชีวิตหรือปัญหาสังคม
- อภิปรายวิเคราะห์สาเหตุและปัจจัยที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งผลกระทบที่เกิดขึ้น

- เสนอแนะวิธีการแก้ปัญหา โดยสรุปเป็นหลักตามกระบวนการวิจัย
 - เขียนสรุปเป็นแผนภูมิ
 - เสนอรายงานต่อชั้นเรียน
๓. ครูและนักเรียนทั้งชั้นร่วมอภิปรายเพิ่มเติมให้สมบูรณ์

สื่อการเรียนการสอน

๑. กรณีตัวอย่างจากเรื่องจริง ข่าวกจากหนังสือพิมพ์ สื่อมวลชนอื่น ๆ
 ๒. หนังสืออ่านเพิ่มเติม เช่น
 - ลักษณะแห่งพระพุทธศาสนา โดยพระเทพเวที (ประยุทธิ์ ปยุตโต) มูลนิธิพุทธธรรม
 - ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาประจำชาติ โดยพระเทพเวที (ประยุทธิ์ ปยุตโต) เอกสารเผยแพร่พระพุทธศาสนา กรมการศาสนา
 - คุณลักษณะพิเศษของพระพุทธศาสนา พิมพ์ครั้งที่ ๓ โดยสุชีพ ปุญญานุภาพ
- เกษมบรรณกิจ
- ทางสายกลาง โดยพระเทพเวที (ประยุทธิ์ ปยุตโต) บริษัทส่องสยามจำกัด กทม. ๑๐๒๐๐
 - สารสำคัญของพุทธธรรม โดยพระเทพเวที (ประยุทธิ์ ปยุตโต) สำนักพิมพ์เบิกมาน กทม.
 - พระพุทธเจ้าสอนอะไร โดยพระมหาณรงค์ จิตตโสภโณและคณะ แผนกวิชาการ คณะกรรมการนิสิต มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย
 - อริยสัจคืออะไร โดย สุชีโว ภิกขุ มหามกุฏราชวิทยาลัย

การวัดและประเมินผล

๑. ตรวจผลงานจากการเขียนสรุปของนักเรียนว่ามีความครอบคลุม ครบถ้วนตรงตามประเด็นและถูกต้องหรือไม่เพียงใด
๒. สังเกตพฤติกรรมการทำงานกลุ่มและการรายงาน
 - การแสดงความคิดเห็น การให้เหตุผลประกอบการอภิปราย
 - การยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น
 - การสรุปประเด็นได้ถูกต้อง
 - ความกระตือรือร้นให้ความร่วมมือ
 - การให้เหตุผลเชื่อมโยงสู่การนำไปปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวัน

ฯลฯ

๓. สอบวัดความรู้ ความคิด เจตคติและพฤติกรรมของนักเรียนตามบทเรียน

กิจกรรมเสนอแนะ

๑. ให้นักเรียนเขียนเรียงความเกี่ยวกับปัญหาและวิธีการแก้ปัญหา โดยใช้หลักไตรสิกขา
๒. ให้นักเรียนศึกษากรณีปัญหาที่เกิดขึ้นในโรงเรียน พร้อมทั้งวิเคราะห์และเสนอแนะแนวทางการแก้ปัญหาร่วมกัน

ส ๐๔๔ พระพุทธศาสนา

เรื่อง พุทธประวัติ ประวัติพุทธสาวก พุทธสาวิกา และชาวพุทธตัวอย่าง
จำนวน ๕ คาบ

สาระสำคัญ

การตรัสรู้สัจธรรมอันประเสริฐและการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้าเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งของโลก เพราะเป็นการช่วยให้สรรพสัตว์พ้นทุกข์

พุทธสาวก พุทธสาวิกา และชาวพุทธตัวอย่าง ต่างมีคุณลักษณะเฉพาะตัวอันเป็นประโยชน์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และเป็นบุคคลตัวอย่างแก่พุทธศาสนิกชน เช่น พระปุณณมณฺฑานีบุตร พระอุบลวรรณาเถรี และพระเจ้าอชาตศัตรู

จุดประสงค์

๑. วิเคราะห์ วิธีการแสวงหาสัจธรรมของพระพุทธเจ้าได้
๒. รู้จักนำแนวความคิด “มัชฌิมาปฏิปทา” มาประยุกต์ใช้ได้
๓. วิเคราะห์วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้าได้
๔. เล่าประวัติและความสำคัญของ พระปุณณมณฺฑานีบุตร พระอุบลวรรณาเถรี และพระเจ้าอชาตศัตรูได้
๕. วิเคราะห์คุณธรรมของ พระปุณณมณฺฑานีบุตร พระอุบลวรรณาเถรีและพระเจ้าอชาตศัตรู พร้อมทั้งยกตัวอย่างการนำคุณธรรมไปใช้ได้

เนื้อหาสาระ

๑. การตรัสรู้และการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้า
 - การปฏิบัติและการศึกษาในสำนักอาจารย์
 - การบำเพ็ญทุกรกิริยา
 - การตรัสรู้และการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
๒. ประวัติพุทธสาวก พุทธสาวิกา และชาวพุทธตัวอย่าง
 - พระปุณณมณฺฑานีบุตร
 - ประวัติและผลงานที่สำคัญ
 - คุณธรรม

- พระอุบลวรรณาเถรี
ประวัติและผลงานที่สำคัญ
คุณธรรม
- พระเจ้าอชาตศัตรู
ประวัติและผลงานที่สำคัญ
คุณธรรม

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

๑. แสดงภาพ ภาพวาด ภาพเคลื่อนไหว หรือวีดิทัศน์เกี่ยวกับพุทธประวัติ แล้วทบทวนถึงสาเหตุในการเสด็จออกผนวชของพระสิทธัตถะ
๒. นักเรียนศึกษาข้อมูลจาก หนังสือ เอกสาร วีดิทัศน์ หรือพระพุทธรูป ถึงวิธีการแสวงหาความรู้ของพระพุทธเจ้า เพื่อนำมาวิเคราะห์ สรุปขั้นตอนเป็นแผนภูมิ แล้วครูอธิบายเพิ่มเติม
๓. ครูยกกรณีตัวอย่างหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน เพื่อให้นักเรียนนำหลัก-มัชฌิมาปฏิปทามาประยุกต์ใช้
๔. นักเรียนศึกษาข้อมูลและแผนที่พุทธประวัติเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในแคว้นต่างๆ ของพระพุทธเจ้า แล้วให้นักเรียนช่วยกันวิเคราะห์ถึงปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
๕. ทบทวนประวัติของพระอัญญาโกณฑัญญะเพื่อเชื่อมโยงไปถึงประวัติของพระปุณณ-มณดานีบุตร ครูอธิบายประกอบการซักถาม แล้วร่วมกันวิเคราะห์คุณธรรมของพระปุณณมณดานีบุตร โดยแสดงแผนภูมิความประพฤติของท่านที่ตั้งอยู่ในธรรมะ ๑๐ ประการประกอบ
๖. นักเรียนอ่านหนังสือเรียนหรือเอกสารเรื่อง ประวัติพระอุบลวรรณาเถรี ซึ่งเน้นถึงศรัทธาและความพากเพียรจนบรรลุได้เป็นพระอรหันต์
๗. ทบทวนประวัติของพระเจ้าพิมพิสารเพื่อนำไปสู่ประวัติของพระเจ้าอชาตศัตรูโดยแสดงภาพพุทธประวัติ หรือภาพเลือนประกอบ เน้นให้เห็นกรณีกิจที่สำคัญต่อพระพุทธศาสนา คือ ทรงอุปถัมภ์การทำสังคายนาพระไตรปิฎก ครั้งที่ ๑
๘. ให้นักเรียนช่วยกันวิเคราะห์คุณธรรมของพุทธสาวกและพุทธสาวิกาทั้ง ๓ ท่าน พร้อมทั้งยกตัวอย่างพระสงฆ์หรืออุบาสก อุบาสิกาที่มีคุณธรรมในสังคมปัจจุบัน หรือเสนอแนะการนำคุณธรรมไปประยุกต์ใช้

สื่อการเรียนการสอน

๑. ภาพ สมุดภาพ ภาพเคลื่อนไหว วิดีทัศน์เกี่ยวกับพุทธประวัติ แผนที่พุทธประวัติ
๒. แผนภูมิเรียงลำดับเหตุการณ์ในวันที่พระพุทธองค์ตรัสรู้ และแผนภูมิแสดงธรรมะ ๑๐ ประการ ซึ่งพระปุณณมิตตานีบุตรประพจน์
๓. แผนภูมิเรียงลำดับเหตุการณ์สำคัญเกี่ยวกับประวัติของพระปุณณมิตตานีบุตร พระอุบลวรรณาเถรี และพระเจ้าอชาตศัตรู
๔. ประวัติพระสาวก เล่ม ๑ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ
๕. พุทธประวัติจากพระโอษฐ์ โดยพุทธทาสภิกขุ
๖. พุทธประวัติทัศนศึกษา มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย
๗. พุทธศาสนา ทัศนะและวิจารณ์ โดย เสฐียรพงษ์ วรรณปก
๘. พุทธจริยาวัตร โดย เสฐียรพงษ์ วรรณปก
๙. อนุพุทธประวัติ มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย

การวัดและประเมินผล

๑. สังเกตพฤติกรรมของนักเรียนในด้านต่อไปนี้
 - การแสดงความคิดเห็นและการวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล
 - ความสนใจและการมีส่วนร่วมต่อกิจกรรมการเรียนการสอน
๒. ประเมินผลจากการตอบคำถาม หรือทำแบบฝึกหัดหลังจากจบบทเรียนแล้ว

กิจกรรมเสนอแนะ

๑. จัดมุมหนังสือ รวบรวมหนังสือเกี่ยวกับพุทธประวัติ ประวัติพุทธสาวก พุทธสาวิกา และชาวพุทธตัวอย่าง
๒. จัดนิทรรศการประวัติ ผลงาน และคุณธรรมของพระปุณณมิตตานีบุตร พระอุบลวรรณาเถรี และพระเจ้าอชาตศัตรู
๓. เชิญวิทยากรมาบรรยายเรื่องเกี่ยวกับ พุทธประวัติ หรือประวัติของพระปุณณมิตตานีบุตร พระอุบลวรรณาเถรี และพระเจ้าอชาตศัตรูตามโอกาสอันควร
๔. จัดป้ายนิเทศ รวบรวมข่าว บทความหรือเกล็ดความรู้ที่เกี่ยวกับบทเรียนมาติดไว้
๕. แนะนำให้นักเรียนไปศึกษาค้นคว้าและทำรายงานเรื่องจิตรกรรมฝาผนังของวัดในท้องถิ่น ซึ่งส่วนใหญ่เป็นภาพพุทธประวัติ ชาดก และเรื่องราวในพระพุทธศาสนา

ส ๐๔๔ พระพุทธศาสนา

เรื่อง พระธรรมเพื่อชีวิตและสังคม

จำนวน ๘ คาบ

สาระสำคัญ

พุทธธรรมเน้นการพัฒนาตนเองให้เจริญงอกงามด้วยคุณธรรมต่าง ๆ และการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมอย่างมีความสุข

จุดประสงค์

๑. รู้และเข้าใจหลักพุทธธรรมในการสร้างความก้าวหน้าแก่ชีวิต และหลักการอยู่ร่วมกันกับบุคคลในสังคมได้อย่างเป็นสุข
๒. เห็นคุณค่าและประโยชน์ของการประพฤติปฏิบัติตนตามหลักธรรมนั้น
๓. นำหลักอริยวัฑฒิ ๕ สาราณียธรรม ๖ และธรรมอันเป็นมงคล ไปประพฤติปฏิบัติจนเป็นลักษณะนิสัย

เนื้อหาสาระ

๑. อริยวัฑฒิ ๕ และสาราณียธรรม ๖
 เน้นการให้นักเรียนมีเหตุผล เชื่อมั่นในสิ่งที่ดีที่ถูกต้อง มีความประพฤติดี
 - ยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น มีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ใฝ่รู้ และรู้จักใช้ปัญญาในการแก้ไขปัญหาวชีวิต
๒. ธรรมอันเป็นมงคล
 - ชำนาญในวิชาชีพ
 - มีระเบียบวินัยดี
 - กล่าววาจาดี
 - การงานไม่คั่งค้าง สืบสน

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

๑. แบ่งกลุ่มศึกษาค้นคว้าและทำกิจกรรมดังนี้
 - ศึกษาหัวข้อธรรมที่ได้รับมอบหมายจากแหล่งความรู้ที่ครูแนะนำ ดีความ ทำความเข้าใจและศึกษาเฉพาะกรณี เพื่อรายงาน

- รายงานหน้าชั้น โดยใช้ภาพ ข่าว เหตุการณ์ประกอบ รวมทั้งเสนอแนวคิดเห็นของกลุ่ม เพื่อนำสู่การอภิปราย

- นักเรียนร่วมกันอภิปรายจากแนวคิดที่กลุ่มเสนอ และโยงเข้ากับเหตุการณ์ที่นักเรียนพบเห็นในชีวิตประจำวัน

- นักเรียนช่วยกันสรุปความรู้ ความเข้าใจ ประโยชน์และแนวทางนำหลักธรรมเหล่านี้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน

๒. จัดกิจกรรมต่อเนื่อง โดย

- ให้นักเรียนฝึกพิจารณาตนเอง โดยมีส่วนร่วมในกิจกรรมและสถานการณ์ต่าง ๆ เพื่อวิเคราะห์ตนตามหลักธรรม อริยวัฑฒิ ๕ สาราณียธรรม ๖ และธรรมอันเป็นมงคลตามบทเรียน โดยครูแจกแบบสำรวจหรือแบบประเมินตนเอง

- ให้นักเรียนวิเคราะห์การกระทำของตนเอง หาสาเหตุข้อบกพร่อง และวางแผนเพื่อแก้ไขปรับปรุงตนเองหรือพัฒนาตนเองให้ดียิ่งขึ้น

- ให้นักเรียนดำเนินการตามแผนที่วางไว้ บันทึกผลที่ได้รับ ส่งครูทุกสัปดาห์ ตลอดภาคเรียน

๓. นำกิจกรรมการปวารณาประยุกต์ คือการยินยอมให้เพื่อนว่ากล่าวตักเตือนกันได้ด้วยเมตตาเพื่อลดทิวาโมหะ และอยู่ร่วมกันด้วยความสุข โดย

- ครูอธิบายสาระประโยชน์ของปวารณาให้เข้าใจและเห็นคุณค่า

- นักเรียนทำกิจกรรมวิธีใดวิธีหนึ่งดังนี้

บอกข้อบกพร่องของตนเอง และให้คำมั่นสัญญาว่าจะแก้ไขปรับปรุงตนเอง หรือบอกข้อบกพร่องของกันและกัน ต่างก็พร้อมใจยอมรับและจะแก้ไขด้วยความเต็มใจ

หมายเหตุ กิจกรรมที่เสนอไว้ทั้ง ๓ กิจกรรมนั้น ครูพึงพิจารณาเลือกจัดได้ตามความเหมาะสมกับคาบเวลาและผู้เรียน โดยมุ่งส่งเสริมให้นักเรียนประพฤติปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวันจนเป็นนิสัย

สื่อการเรียนการสอน

๑. หนังสือเรียนพระพุทธศาสนา ส ๐๔๔

๒. ภาพ ข่าว บุคคลตัวอย่าง นิทาน ที่เกี่ยวข้องกับบทเรียน

๓. หนังสืออ่านเพิ่มเติม เช่น

- หนังสือมงคลชีวิต ฉบับธรรมทายาท

- มงคลชีวิต ของ พ.อ.ปิ่น มุกขนันต์

- สูตรสำเร็จแห่งชีวิต โดย เสฐียรพงษ์ วรรณปก ธรรมสภา กทม.
- ๔. เทปบรรยายธรรม บทเพลงบทร้อยกรองที่สอดคล้องกับบทเรียน

การวัดและประเมินผล

๑. สังเกตพฤติกรรมของนักเรียนในการทำงานกลุ่ม
 - ความรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมาย
 - ความกล้าแสดงความคิดเห็น
 - การควบคุมอารมณ์
 - การสรุปประเด็นต่าง ๆ ได้ตรงกับผู้อื่น
 - การให้ความร่วมมือ
 - การรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น
 - การตัดสินใจปัญหาด้วยปัญญา
๒. ประเมินการค้นคว้าและเสนอผลงาน
 - ความตั้งใจในการศึกษาค้นคว้า
 - ความเหมาะสมของหัวข้อและประเด็นที่เสนอ
 - การแสดงความคิดรวบยอดในรายงาน
 - การใช้สื่อประกอบได้เหมาะสม น่าสนใจและสอดคล้อง สัมพันธ์กับเรื่องที่นำเสนอ
 - การวางแผนปฏิบัติมีความเหมาะสมกับวัยและฐานะ
๓. สอบวัดความรู้ความเข้าใจ เจตคติและพฤติกรรมของนักเรียนตามบทเรียน

กิจกรรมเสนอแนะ

๑. จัดกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์
๒. แสดงบทบาทสมมติ แบ่งกลุ่มอภิปรายตัวแทนกลุ่มรายงานหน้าชั้น ช่วยกันสรุป
๓. เขียนบทความ คำขวัญ เชิญวิทยากรพิเศษบรรยาย
๔. ฟังเทปธรรมะและสรุปสาระสำคัญ

ส ๐๔๙ พระพุทธศาสนา

เรื่อง พระสงฆ์และการปฏิบัติตนที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์

จำนวน ๒ คาบ

สาระสำคัญ

พระสงฆ์เป็นผู้มีคุณต่อพุทธศาสนิกชนในฐานะเป็นชุมชนตัวอย่าง เป็นแหล่งปลูกฝังคุณธรรม ความดีของชาวโลก และชี้แนะแนวทางดำเนินชีวิตที่ดีแก่สังคม พระสงฆ์จึงต้องศึกษาและเป็นผู้ปฏิบัติ เพื่อเป็นตัวอย่างแก่ประชาชน และประชาชนพึงปฏิบัติตนให้เหมาะสมต่อพระสงฆ์ด้วย

จุดประสงค์

๑. รู้และเข้าใจหน้าที่หลักของพระสงฆ์
๒. ปฏิบัติตนได้ถูกต้องและเหมาะสมต่อพระสงฆ์

เนื้อหาสาระ

๑. หน้าที่หลักของพระสงฆ์ ๒ ประการ คือ
 - หน้าที่ในการศึกษาอบรมตนให้ถึงพร้อมในด้านต่อไปนี้
 - ศีล คือการควบคุมพฤติกรรมทางกายวาจาให้เป็นไปเพื่อเกื้อกูลสังคม
 - สมาธิ คือการฝึกอบรมจิต พัฒนาจิตให้มีคุณภาพ สมรรถภาพและสุขภาพ
 - ปัญญา คือความรอบรู้เท่าทันโลกและชีวิต
 - หน้าที่ในฐานะเป็นกัลยาณมิตร คือเผยแผ่พระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า โดยสร้างศรัทธาในพระพุทธศาสนาและเป็นตัวอย่างที่ดี
 - สร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา
 - สอนให้ละความชั่ว
 - สนับสนุนให้ทำความดี
 - สร้างบุคลากรที่มีคุณภาพในการสืบทอดพระศาสนา
๒. การปฏิบัติตนต่อพระสงฆ์
 - กายกรรม

มีสัมมาคารวะ ให้การเคารพ ไม่ลบหลู่ ดุหมิ่น บำรุงท่านด้วยปัจจัย ๔ ช่วยในกิจการงานของสงฆ์และด้วยความปรารถนาดีเท่าที่จะกระทำได้ ต้อนรับท่านด้วยความเคารพเต็มใจ อำนวยความสะดวกแก่ท่าน

- วชิกรรม
 - พูดถึงพระสงฆ์ด้วยความปรารถนาดี ไม่แสดงวาทะจาหยาบกระด้าง หรือลบหลู่ดูหมิ่น
- มโนกรรม
 - คิดเกี่ยวกับพระสงฆ์ด้วยความปรารถนาดี
 - ประพฤติตนอยู่ในศีลธรรมตามที่พระสงฆ์ชี้แนะ
 - รักษาขนบธรรมเนียมประเพณี
 - รักษาสมบัติของสงฆ์

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

๑. นักเรียนสังเกตและจำแนกจริยวัตรของพระภิกษุจากภาพ เช่น พระภิกษุกำลังศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัย การเดินจงกรม ทำสมาธิ อากักรสารวมจากแง่มุมต่าง ๆ (นั่ง ยืน เดิน นอน ฉ้น) นักเรียนอภิปรายสรุปเหตุผลที่พระสงฆ์ต้องปฏิบัติเช่นนั้น
๒. นักเรียนเสนอหน้าที่ที่พระสงฆ์พึงมีต่อสังคมในด้านต่าง ๆ อภิปรายให้เหตุผลประกอบครูชี้แนะแนวทางเพื่อนำไปสู่การสรุปหน้าที่ของพระสงฆ์ได้ถูกต้อง
๓. ครูยกสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคม ให้นักเรียนอภิปรายสรุปข้อควรปฏิบัติที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์ และนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน

สื่อการเรียนรู้การสอน

๑. หนังสือเรียน หนังสืออ่านเพิ่มเติมเกี่ยวกับหน้าที่ของพระสงฆ์
๒. ภาพ วิดีทัศน์ ข่าว เกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ของพระสงฆ์ เช่น การศึกษาพระธรรม การนั่งสมาธิ
๓. ภาพ ภาพเคลื่อนไหว หรือวีดิทัศน์ เกี่ยวกับการปฏิบัติต่อพระสงฆ์

การวัดและประเมินผล

๑. สังเกตพฤติกรรมของนักเรียนดังนี้
 - การร่วมอภิปรายในห้องเรียน
 - ความรู้สึกของนักเรียนตอบทบทวนหน้าที่ของพระสงฆ์ในสภาพสังคมปัจจุบัน
 - ความรู้สึกของนักเรียนในการปฏิบัติต่อพระสงฆ์ในฐานะบุคคลตัวอย่าง
๒. สังเกตการอภิปรายของนักเรียนตามประเด็นต่อไปนี้
 - การแสดงเหตุผลประกอบการอภิปราย
 - ความกล้าในการแสดงความคิดเห็น
 - การสรุปแนวปฏิบัติตนที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์

กิจกรรมเสนอแนะ

๑. แนะนำแนวทางให้นักเรียนศึกษาจริยวัตรในด้านการศึกษาและการบริการสังคมของพระสงฆ์ในสังคมปัจจุบัน ทั้งในเมืองหลวงและในภูมิภาคเพิ่มเติมจากที่เรียนในชั้นเรียน

๒. นำแบบอย่างการปฏิบัติตนต่อพระสงฆ์ที่ถูกต้องจากภาพ ภาพเคลื่อนไหว วิดีทัศน์ ให้นักเรียนทดลองปฏิบัติ

๓. จัดค่ายจริยธรรม ให้นักเรียนมีโอกาสได้รับประสบการณ์ตรง

๔. จัดนิทรรศการเกี่ยวกับเทคนิคและวิธีการศึกษาของพระสงฆ์ผู้ปฏิบัติดี

๕. จัดกิจกรรมตอบปัญหาเกี่ยวกับพระสงฆ์และการปฏิบัติต่อพระสงฆ์ เน้นกิจกรรมเป็นกลุ่ม

๖. จัดกิจกรรมการประกวดการปฏิบัติที่ถูกต้องต่อพระสงฆ์

๗. จัดกิจกรรมยกย่องผู้ประพฤติตนได้ถูกต้องสม่ำเสมอ

๘. ให้นักเรียนอภิปรายบทบาทของประชาชนในการสนับสนุนพระสงฆ์ในการพัฒนาจริยธรรม

๙. จัดกิจกรรมบรรยาย สาธิต โดยผู้ทรงคุณวุฒิตามโอกาสอันควรในแต่ละภาคเรียน

๑๐. ให้นักเรียนศึกษาประวัติพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำทางการศึกษา และการพัฒนาสังคม ผลงานที่เป็นแบบอย่างในการศึกษาและเผยแพร่แนะนำสั่งสอนให้แก่ประชาชน แล้วนำมาเสนอให้คนส่วนรวมได้ทราบโดยการจัดนิทรรศการ ออกรายการข่าววิทยุโรงเรียน จัดอภิปราย หรืออื่นๆ

ส ๐๔๔ พระพุทธศาสนา

เรื่อง หน้าที่ชาวพุทธ

จำนวน ๒ คาบ

สาระสำคัญ

ชาวพุทธพึงไปวัดและประกอบพิธีกรรมทางพุทธศาสนาในโอกาสต่าง ๆ เพื่อเสริมสร้างศรัทธาและแนะแนวปฏิบัติเพื่อเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี

จุดประสงค์

๑. เข้าใจความมุ่งหมายแท้จริงของการไปวัดและการประกอบพิธีกรรม
๒. เห็นความสำคัญของการไปวัดและการประกอบพิธีกรรม
๓. นำความรู้ความเข้าใจไปใช้ปฏิบัติตนเมื่อไปวัดและประกอบพิธีกรรมตามโอกาส

เนื้อหาสาระ

๑. ความมุ่งหมายและประโยชน์ของการไปวัดและการประกอบพิธีกรรมในโอกาสต่าง ๆ
 - เพื่อสร้างศรัทธาและปลูกฝังความเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี
 - เพื่อสร้างความเป็นระเบียบและความพร้อมเพรียง
 - เพื่อสืบทอดศิลปวัฒนธรรมและประเพณี
๒. การปฏิบัติตนเมื่อไปวัดและประกอบพิธีกรรมตามโอกาสต่าง ๆ

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

๑. นักเรียนเล่าประสบการณ์เกี่ยวกับการไปวัดและประโยชน์ที่ได้รับ ครูและนักเรียนร่วมกันอภิปรายและช่วยกันสรุปความมุ่งหมายและประโยชน์ที่ได้รับจากการไปวัด

๒. นักเรียนแบ่งกลุ่มศึกษาพฤติกรรมกรรมการไปวัดของคนในสังคม และการประกอบพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา จากข่าวหนังสือพิมพ์ นิตยสาร สิ่งพิมพ์หรือจากประสบการณ์ของนักเรียน แล้ววิเคราะห์พฤติกรรมที่พึงประสงค์และพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ พร้อมทั้งระบุเหตุผล ทำเป็นรายงานนำเสนอต่อชั้นเรียน

๓. ครูเลือกพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์เป็นกรณีตัวอย่างแล้วให้นักเรียนอภิปราย หาแนวทางการปฏิบัติตนที่ถูกต้องเหมาะสม

๔. นักเรียนดูวีดิทัศน์เกี่ยวกับพิธีกรรมทางพุทธศาสนา แล้วบอกความรู้สึกที่เกิดขึ้นจากการชมพิธีกรรมดังกล่าว รวมทั้งช่วยกันอภิปรายความมุ่งหมาย กระบวนการและประโยชน์ของ

พิธีกรรม และสรุปสาระสำคัญ พร้อมทั้งเสนอแนวทางการนำไปใช้ในชีวิตประจำวันเมื่อไปวัด และการประกอบพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา

สื่อการเรียนรู้การสอน

๑. หนังสือเรียนพระพุทธศาสนา ส ๐๔๙
๒. หนังสืออ่านเพิ่มเติม เช่น
 - ศาสนพิธีและวัฒนธรรมไทย โดยพระครูอุดมพิทยากร อธิการพิมพ์ กทม.
 - ศาสนปฏิบัติสำหรับชั้นมัธยมศึกษา กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ
 - เรื่องน่ารู้เกี่ยวกับวิธีปฏิบัติพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา และวัฒนธรรมไทย โดย สมทรง ปุญญฤทธิ์ สำนักพิมพ์ธรรมบุชา กทม.
๓. วิดีทัศน์เกี่ยวกับการไปวัดและประกอบพิธีกรรม

การวัดและประเมินผล

๑. สังเกตพฤติกรรมของนักเรียนจาก
 - การอภิปราย กล้าแสดงความคิดเห็นและการยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น
 - การแสดงเหตุผลประกอบการอภิปรายได้เหมาะสมกับวัย
 - การแสดงความรู้สึกเกี่ยวกับพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาในสภาพสังคมปัจจุบัน
๒. ประเมินผลงานกลุ่มตามประเด็นดังนี้
 - ความตั้งใจในการศึกษาค้นคว้า
 - ความเหมาะสมของเนื้อหาสาระและเวลา
 - การแสดงความคิดรวบยอดในรายงาน

กิจกรรมเสนอแนะ

๑. นำนักเรียนไปวัดเพื่อฝึกปฏิบัติจริงหรือศึกษาสถานการณ์จริง หรืออาจนิมนต์พระสงฆ์ มาที่โรงเรียนเพื่อให้นักเรียนได้ประสบการณ์ตรง
๒. ให้นักเรียนจัดนิทรรศการ เรื่องการไปวัดและการปฏิบัติตนในการประกอบพิธีกรรม ในโอกาสต่าง ๆ

ด ๐๔๙ พระพุทธศาสนา

เรื่อง พระไตรปิฎก พุทธศาสนสุภาษิต ภาษาบาลี และคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนา
จำนวน ๖ คาบ

สาระสำคัญ

พระไตรปิฎกเกิดขึ้นหลังพุทธปรินิพพาน และได้รับการถ่ายทอดกันมาโดยการท่องจำ และจารึกเป็นลายลักษณ์อักษรในที่สุด คำสอน สุภาษิต บทสวด พิธีกรรมและคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนาล้วนเป็นภาษาบาลี ชาวพุทธจึงควรศึกษาให้เข้าใจ

จุดประสงค์

๑. อ่านคำบาลีเกี่ยวกับศีล ๕ ศีล ๘ และศีล ๑๐ ได้
๒. บอกลักษณะการถ่ายทอดพระไตรปิฎกได้
๓. อธิบายความหมายพุทธศาสนสุภาษิตและข้อความนำรู้จากพระไตรปิฎกได้
๔. รู้และเข้าใจคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนาและนำไปใช้ได้ถูกต้อง เหมาะสม

เนื้อหาสาระ

๑. การอ่าน คำบาลี ศีล ๕ ศีล ๘ และศีล ๑๐

๒. ลักษณะการถ่ายทอดพระไตรปิฎก

- การถ่ายทอดระบบท่องจำ

แบ่งกลุ่มหรือสำนักท่องจำ เช่น กลุ่มท่องจำพระสูตร กลุ่มท่องจำพระวินัย

จัดประชุม “สังคายนา” เมื่อมีเหตุการณ์อันจะทำให้การท่องจำผิดเพี้ยน เช่น

ตีความคลาดเคลื่อนหรือเข้าใจผิด

- การถ่ายทอดระบบลายลักษณ์อักษร

ประชุมตรวจสอบเป็นครั้งคราว

รวบรวมพระสูตรหรือแต่งบทสวดมนต์ที่ใช้ในงานมงคลต่าง ๆ เพื่อส่งเสริม

สมรรถนะของการทรงจำ

การศึกษาของพระสงฆ์ เน้นการทรงจำเป็นสำคัญ

๓. ข้อความนำรู้จากพระไตรปิฎกที่เลือกมาศึกษาเกี่ยวกับความหมายและการนำไปใช้ เช่น

- เรื่องศึกษารรณะ มิใช่เพื่อความยึดมั่นถือมั่น

- เรื่องไม่รับคำด่าว่าของผู้โกรธ

๔. การอ่านและความหมายของพุทธศาสนสุภาษิตที่เน้นการฝึกฝนตน เช่น

- ทนโศ โสภโธ มนุสเสสุ
ผู้ฝึกตนได้เป็นผู้ประเสริฐสุดในหมู่มนุษย์
- อุตตมานํ ทมยนิติ ปณฺหิตา
บัณฑิตย่อมฝึกตน
- อุตตนา โจทยุตตนา
จงเตือนตนด้วยตนเอง

๕. คำศัพท์ทางพระพุทธศาสนาในเรื่องความหมายและการนำไปใช้ได้ถูกต้อง เช่น

- ปฏิบัติธรรม
- สังฆาร

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

๑. ครูสาธิตการอ่านคำบาลีในคิล ๕ คิล ๘ และคิล ๑๐ ให้นักเรียนฝึกอ่านพร้อมกันหรือจับคู่กัน ดิชม ครูแก้ไขข้อบกพร่องแล้วแนะนำให้นักเรียนฝึกอ่านให้คล่อง

๒. นักเรียนแบ่งกลุ่มศึกษาวิเคราะห์วิธีการถ่ายทอดพระไตรปิฎก จากเอกสารหรือใบความรู้ในประเด็นต่าง ๆ ได้แก่ สาเหตุ วิธีการ ความมั่นคงตรงและปัญหา แล้วครูและนักเรียนช่วยกันสรุปประเด็นสำคัญ

๓. นักเรียนแบ่งกลุ่มเลือกข้อความนำรู้ ๑ เรื่อง และพุทธศาสนสุภาษิต ๑ บท จากรายการที่ครูเตรียมไว้ให้อภิปรายความหมาย เหตุผลและการประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน สรุปเป็นรายงานต่อชั้นเรียน นักเรียนทั้งชั้นร่วมกันอภิปราย สรุปสาระสำคัญ และช่วยกันเสนอข้อความนำรู้อื่น ๆ ที่สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ รวมทั้งพุทธศาสนสุภาษิตที่ชอบ ช่วยกันอธิบายความหมายและประโยชน์ ครูให้ความรู้เพิ่มเติมและสรุป

๔. ครูยกตัวอย่างคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนา เช่น ปฏิบัติธรรม สังฆาร ให้นักเรียนอธิบายความหมายและการนำไปใช้ ครูดิชมและสรุปความหมายที่ถูกต้อง แล้วให้นักเรียนช่วยกันรวบรวมคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนาที่พบในชีวิตประจำวัน นำมาฝึกอ่านและอธิบายความหมาย ครูชี้แนะปัญหาในการใช้ผิดและประโยชน์ในการใช้ถูกต้องของคำศัพท์นั้น แล้วมอบหมายให้นักเรียนทำเป็นเอกสารรวมเล่ม

สื่อการเรียนรู้การสอน

๑. ใบความรู้ คีล ๕ คีล ๘ และคีล ๑๐
๒. ใบความรู้เกี่ยวกับลักษณะการถ่ายทอดพระไตรปิฎก
๓. หนังสือเรียน ส ๐๔๔
๔. หนังสืออ่านเพิ่มเติม เช่น
 - พระไตรปิฎกฉบับประชาชน โดย สุชีพ ปุญญานุภาพ มหามกุฏราชวิทยาลัย
 - พระไตรปิฎกวิเคราะห์ โดย เสฐียรพงษ์ วรรณปก ธรรมสภา กทม.
 - เพลงรักจากพระไตรปิฎก โดย เสฐียรพงษ์ วรรณปก ธรรมสภา กทม.
 - พระไตรปิฎกฉบับสาระ โดย ธรรมรักษา โรงพิมพ์รุ่งแสง กทม.
 - พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์ โดย พระเทพเวที มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย
 - พุทธศาสนสุภาษิต โดย เสฐียรพงษ์ วรรณปก ธรรมสภา กทม.
 - พุทธศาสนสุภาษิต เล่ม ๑-๒-๓ คณะกรรมการกองตำรา มหามกุฏราชวิทยาลัย
 - อมฤตพจนา โดย พระเทพเวที มูลนิธิพุทธธรรม กทม.
 - คติธรรมจากพระพุทธศาสนสุภาษิตเล่ม ๑ โดย คมสัน สังฆมณี กรมการศาสนา
 - พระพุทธศาสนาจากพระโอษฐ์ โดย แสง จันทร์งาม บรรณาการ กทม.

การวัดและประเมินผล

๑. สังเกตพฤติกรรมของนักเรียนจาก
 - การให้ความร่วมมือในการทำงานกลุ่ม
 - การแสดงความคิดเห็น
 - การควบคุมอารมณ์
 - การยอมรับฟังความคิดเห็นคนอื่น
 - การแสดงความคิดเห็นรอบยอดในการรายงาน
 - ความเอาใจใส่และความตั้งใจในการศึกษาค้นคว้า
๒. สอบวัดความรู้ความเข้าใจ เจตคติและพฤติกรรมของนักเรียนตามบทเรียน

กิจกรรมเสนอแนะ

๑. จัดสวนแห่งพุทธธรรมในโรงเรียน โดยมอบหมายให้นักเรียนช่วยกันคัดพุทธศาสนสุภาษิตหรือข้อความรู้จากพระไตรปิฎก นำไปติดไว้ที่ต้นไม้หรือสถานที่ที่เตรียมไว้
๒. จัดประกวดเรียงความหรืออภิปรายในหัวข้อ “พุทธศาสนสุภาษิตที่ข้าพเจ้าประทับใจ”

๓. รวบรวมสุภาษิต วาตะของปราชญ์หรืออื่น ๆ ที่ตรงกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา แล้วนำมาจัดป้ายนิเทศเสียงตามสาย หรือเผยแพร่ในวารสารโรงเรียน

๔. จัดกิจกรรมประเภทได้วาที ยอวาทีธรรมะ โดยนำพุทธศาสนสุภาษิตมาเป็นหัวข้อ หรือประเด็น

๕. นักเรียนเลือกอ่านเรื่องจากพระไตรปิฎก นำมาตีความ อธิบายความหมาย และเผยแพร่ โดยเขียนบทความลงในวารสารของโรงเรียน วิทยุโรงเรียน หรือเสียงตามสาย

ใบความรู้เรื่องลักษณะการถ่ายทอดพระไตรปิฎก

พระไตรปิฎกที่เป็นมรดกตกทอดมาถึงชาวพุทธในปัจจุบันนี้ ได้รับการถ่ายทอดสืบต่อกันมาหลายยุคหลายสมัย ลักษณะการถ่ายทอดพระไตรปิฎกพอสรุปได้ดังต่อไปนี้

๑. ถ่ายทอดด้วยระบบมุขปาฐะ คือการท่องจำ สมัยพุทธกาลแม้จะมีความเจริญทางด้านการขีดเขียนเต็มที่แล้ว ในวงการพระศาสนายังไม่นิยมการขีดเขียน ดังจะเห็นได้ว่าใน **“บริวาร”** (ของใช้จำเป็น) สำหรับพระ ๘ ประการ ไม่มีปากกา ดินสอ หรือหนังสืออยู่ด้วย (บริวาร ๘ คือ ไตรจีวร (ผ้า ๓ ผืน) บาตร มีดโกน เข็ม ประคดเอว (สายรัดเอว) และกระบอกกรองน้ำดื่ม) พระสงฆ์แบ่งกลุ่มกันท่องจำ เช่น กลุ่มที่หนึ่งท่องจำพระธรรม กลุ่มที่สองท่องจำพระวินัย และเมื่อพระธรรมวินัยได้แตกออกเป็น ๓ หมวด เรียกว่าพระไตรปิฎกในภายหลัง ก็แบ่งหน้าที่กันท่องจำกลุ่มละปิฎก เป็นต้น

เมื่อกาลเวลาผ่านไป เมื่อมีเหตุการณ์ (หรือเกรงว่าจะมีเหตุการณ์) ทำให้มีความผิดเพี้ยนเกิดขึ้น พระสงฆ์เหล่านั้นก็จะประชุมกันทำ **“สังคายนา”** คือประชุมสอบทานและสวดร่วมกัน เพื่อความถูกต้องสมบูรณ์ของพระไตรปิฎก เป็นระยะ ๆ

หรือเมื่อมีผู้ตีความพระธรรมวินัยแตกต่างจากหลักการเดิมออกไป เกรงว่าจะทำให้ผิดเพี้ยนคลาดเคลื่อนหรือเข้าใจผิด พระสงฆ์ก็จะเรียกประชุมสังคายนา วินิจฉัยข้อขัดแย้งนั้นให้ยุติเป็นที่แน่นอน ดังกรณีวินัยบัญญัติไม่รับข้อเสนอปรับปรุงพระวินัย ๑๐ ประเด็นใหญ่ ๆ ที่กลุ่มพระวัชชีบุตรเสนอ เมื่อต้นพุทธศตวรรษที่ ๒ เป็นต้น

๒. ถ่ายทอดด้วยระบบลายลักษณ์อักษร หลังจากบันทึกพระไตรปิฎกเป็นลายลักษณ์อักษรแล้ว ก็มีการสืบทอดต่อ ๆ กันมาคือ

(๑) เมื่อคัดลอกต่อ ๆ กันมาหลายยุคหลายสมัย มีการดกหล่น ผิดเพี้ยนเกิดขึ้น หรือพระไตรปิฎกบางเล่มบางตอนสูญหายไป ด้วยเหตุอย่างใดอย่างหนึ่ง พระสงฆ์โดยความอุปถัมภ์ของพระราชา หรือผู้ปกครองประเทศ จะประชุมสังคายนา คือตรวจสอบชำระให้คงความสมบูรณ์เหมือนเดิม

(๒) รวบรวมพระสูตรต่าง ๆ จากพระไตรปิฎก หรือแต่งบทสวดมนต์ขึ้นมาใหม่ เพื่อใช้สวดในงานมงคลต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมสมรรถนะในการทรงจำ

(๓) จัดการศึกษาภาษาบาลี และหลักธรรมในพระไตรปิฎกของพระภิกษุสามเณรให้แพร่หลาย และการศึกษาเน้นระบบท่องจำเป็นสำคัญ ทั้งนี้เพื่อประโยชน์แก่การถ่ายทอดพระไตรปิฎกมิให้สูญหายไป

สมัยก่อนการถ่ายทอดพระไตรปิฎกเน้นการท่องจำอย่างเดียว ปัจจุบันนี้แม้จะเน้นการเล่าเรียนเขียนอ่าน แต่ก็ยังไม่ละทิ้งระบบท่องจำแบบเดิม ด้วยวิธีการดังกล่าวมานี้ พระสงฆ์จึงสามารถรักษามรดกอันล้ำค่านี้ไว้ได้ตราบนานแสนนาน

ส ๐๔๙ พระพุทธศาสนา

เรื่อง การบริหารจัดการและการเจริญปัญญา

จำนวน ๕ คาบ

สาระสำคัญ

พระพุทธศาสนานับความสอดคล้องสัมพันธ์ของปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธ คือต้องเรียนรู้หลักคำสอนและลงมือปฏิบัติตามที่เรียนรู้ จึงจะได้รับผล

การบริหารจิตโดยธัมมานุสสติ สังฆานุสสติ และการฝึกเจริญปัญญา มิใช่เพียงการระลึกถึงความดี คนดี และคิดถูกทางเท่านั้น หากยังต้องปฏิบัติตนตามนั้นด้วย

จุดประสงค์

๑. อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธได้
๒. ตระหนักในคุณค่าของความดีและคนดี นำเอามาเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตได้
๓. ใช้วิธีคิดถูกทางแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันได้

เนื้อหาสาระ

๑. ความสัมพันธ์ระหว่างปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธ
 - ปริยัติ คือ การศึกษาเล่าเรียนพระพุทธวจนะ หรือวิชาการที่เป็นประโยชน์อื่น ๆ
 - ปฏิบัติ คือ การเอาความรู้นั้นมาใช้ในการดำรงชีวิต หรือปฏิบัติตนได้ตามที่เรียนรู้
 - ปฏิเวธ คือ ผลอันเกิดจากการปฏิบัตินั้น

ทฤษฎีที่ปฏิบัติไม่ได้ หรือปฏิบัติแล้วไม่เกิดผลก็เป็นเพียงความเพ้อฝัน การปฏิบัติโดยไม่มีทฤษฎีชี้แนวทางก็อาจผิดพลาด หรือ ออกนอกทางได้ ผลสำเร็จจากการปฏิบัตินั้นก็ไม่ได้ เพราะฉะนั้น ปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธ จึงสัมพันธ์กัน

ปริยัติ เปรียบด้วยแผนที่ ปฏิบัติ เปรียบด้วยการเดินตามแผนที่ ปฏิเวธ เปรียบด้วยการบรรลุจุดหมายปลายทาง

๒. ธัมมานุสสติ ระลึกถึงธรรมหรือความดี โดย
 - ระลึกถึงความดี
 - ระลึกถึงคนที่มีความดีนั้น ๆ
 - ระลึกถึงความดีในตน (รวมถึงข้อบกพร่องที่ต้องแก้ไขให้ดีขึ้น)

๓. สังฆานุสสติ ระลึกถึงพระสงฆ์หรือคนดี โดย
 - ระลึกถึงคุณธรรมที่ทำให้พระสงฆ์เป็นคนดี (เช่น การปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ)
 - ระลึกถึงผลที่พระสงฆ์ได้รับจากการเป็นคนดี (เช่น เป็นผู้ควรต้อนรับ)
 - ระลึกถึงว่าตนได้ดำเนินตามแบบอย่างคนดีนั้นมากน้อยเพียงใดหรือไม่
๔. ปถมนสิกการ คิดถูกทาง
 - คิดเป็นทาง คือ มองเห็นทางตลอดสายตั้งแต่ต้นจนจบ
 - คิดถูกทาง คือ เป็นเหตุเป็นผลในตัว และคิดไปในทางที่ดีงาม
 - คิดได้หลายทาง คือ มองเห็นแง่มุมทางออกหลาย ๆ ทาง

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

๑. ครูและนักเรียนทบทวนความหมายของปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธ ยกตัวอย่างกิจกรรมหรือเหตุการณ์ที่ประสบความสำเร็จหรือล้มเหลว แล้วนำมาสรุปให้เห็นความสัมพันธ์ของปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธ ครูช่วยแนะนำเพิ่มเติมในกรณีที่ไม่ตรงประเด็น
๒. นักเรียนยกตัวอย่างบุคคลที่นักเรียนเห็นว่า เป็นคนดีอย่างน้อย ๑ คน บอกเหตุผลแล้วสรุปประเด็นลงในหลักธัมมานุสสติและสังฆานุสสติ
๓. นักเรียนเลือกคุณธรรมที่เห็นว่าจำเป็นต่อการดำรงชีวิตของตนเอง เขียนบรรยายแสดงเหตุผลส่งครู
๔. ครูให้นักเรียนเล่นเกมใช้กระบวนการคิด แล้วให้นักเรียนช่วยกันสรุปลงในหลักปถมนสิกการ

สื่อการเรียนรู้การสอน

๑. หนังสือเรียนพระพุทธศาสนา ส ๐๔๔
๒. หนังสืออ่านเพิ่มเติม เช่น
 - หลักพระพุทธศาสนา โดย สมเด็จพระญาณสังวร มหามกุฏราชวิทยาลัย
 - คู่มือบำเพ็ญกรรมฐาน โดย พระศรีวิสุทธิกวี มหามกุฏราชวิทยาลัย
 - หลักธรรมสำหรับพัฒนาจิต โดย พระศรีวิสุทธิกวี มหามกุฏราชวิทยาลัย
 - พุทธธรรมฉบับปรับปรุงขยายความ คณะธรรมจริย กทม.
 - หลักการฝึกสมาธิเบื้องต้น โดย สมเด็จพระญาณสังวร อมรินทร์พรินดังกฤพ กทม.
 - ส่องสว่างกลางใจเล่ม ๒ พระราชธรรมนิเทศ มหามกุฏราชวิทยาลัย
 - ความเข้าใจเรื่องพระพุทธศาสนา โดย สมเด็จพระญาณสังวร มุนินิธิแผ่นดินธรรม

- คิดเป็นตามนัยแห่งพุทธธรรม โดย สุนน อมรวิวัฒน์ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- วิสุทธิมรรคแปล เล่ม ๑ โดย สมเด็จพระพุทธสาคร อมรินทร์พรินตังกรูฟ กทม.
- วิธีคิด ๑๐ ประการตามนัยพระพุทธศาสนา โดย พระเทพเวที สำนักพิมพ์ปัญญา กทม.
- กำลังความคิด โดย หลวงวิจิตรวาทการ บริษัทมีเดียโฟกัส กทม.
- ศิลปะการเสริมสร้างพลังความคิดสร้างสรรค์ แปลโดย มนูญ ตนะวัฒนา บริษัทสามัคคีสาส์น
- กุศโลบาย โดย หลวงวิจิตรวาทการ บริษัทมีเดียโฟกัส กทม.

การวัดและประเมินผล

๑. สังเกตพฤติกรรมของนักเรียนในเรื่อง
 - การสรุปความคิดรวบยอดในเรื่องที่เรียนได้ตรงประเด็น
 - การแสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผล
 - ความสนใจในการเล่นเกม
 - การเอาใจใส่ต่อการเรียน
๒. สอบวัดความรู้ความเข้าใจในบทเรียนโดยใช้แบบทดสอบ แบบฝึกหัดหรือคำถาม

กิจกรรมเสนอแนะ

๑. ดูวีดิทัศน์เกี่ยวกับการปฏิบัติสมาธิภาวนา หรือประวัติของอาจารย์สอนวิปัสสนา
๒. เชิญวิทยากรหรือพระอาจารย์ด้านปฏิบัติสมาธิภาวนามาบรรยาย คุณค่าของการทำจิตภาวนาและฝึกหัดการทำสมาธิ
๓. จัดนิทรรศการประวัติและผลงานของอาจารย์สายวิปัสสนากรรมฐาน
๔. ส่งเสริมให้นักเรียนไปร่วมกิจกรรมของวัดหรือสถาบันต่าง ๆ ในโอกาสที่มีกิจกรรมเกี่ยวกับการทำสมาธิภาวนา

ଶି ୦୯୭୦

๓ ๐๔๑๐ พระพุทธศาสนา

๒ คาบ/สัปดาห์/ภาค

๑ หน่วยการเรียนรู้

จุดประสงค์

เพื่อให้ผู้เรียน

๑. วิเคราะห์สาระสำคัญและองค์ประกอบของพระพุทธศาสนา
๒. ศรัทธาและสำนึกในคุณของพระรัตนตรัย
๓. น้อมนำหลักธรรมมาปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคม
๔. ปฏิบัติหน้าที่ชาวพุทธได้ถูกต้องเหมาะสม

เรื่อง/คาบ	สาระสำคัญ	จุดประสงค์
๑. ประวัติและความสำคัญของพระพุทธศาสนา (๔ คาบ)	พระพุทธศาสนาสอนให้บุคคลพัฒนาตนเองเพื่อผลคืออิสรภาพที่แท้จริงบนพื้นฐานแห่งศรัทธาและปัญญาที่ถูกต้อง	๑. อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างศรัทธาและปัญญา พร้อมทั้งยกตัวอย่างประกอบได้ ๒. เสนอแนวทางการพัฒนาตนโดยอาศัยศรัทธาและปัญญาเป็นพื้นฐานได้ ๓. วิเคราะห์เหตุแห่งความเสื่อมและความเจริญที่กำลังเกิดขึ้นในสังคมได้ ๔. เรียงลำดับการยกระดับตนเอง วิเคราะห์ขั้นตอนและเป้าหมายของการฝึกฝนอบรมตนเองได้
๒. พุทธประวัติ ประวัติพุทธสาวก พุทธสาวิกและชาวพุทธตัวอย่าง (๕ คาบ)	๑. สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงมีพระคุณอันยิ่งใหญ่ สรุปลงเป็นพระพุทธรูป ๓ ได้แก่ พระปัญญาคุณ พระวิสุทธิคุณ และพระกรุณาคุณ ๒. พุทธสาวก พุทธสาวิกาและชาวพุทธตัวอย่างต่างมีคุณลักษณะเฉพาะตัวอันเป็นประโยชน์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและเป็นบุคคลตัวอย่างแก่พุทธศาสนิกชน เช่น พระมหากัสสปะ พระปฎาจาราเถรีและหมอชีวกโกมารภัจจ์	๑. วิเคราะห์พระพุทธรูปทั้ง ๓ ประการ พร้อมทั้งยกตัวอย่างประกอบได้ ๒. เล่าประวัติและความสำคัญของพระมหากัสสปะ พระปฎาจาราเถรีและหมอชีวกโกมารภัจจ์ได้ ๓. วิเคราะห์คุณธรรมของพระมหากัสสปะ พระปฎาจาราเถรีและหมอชีวกโกมารภัจจ์ โดยสามารถยกตัวอย่างและนำคุณธรรมไปประยุกต์ใช้ได้

เรื่อง/คาบ	สาระสำคัญ	จุดประสงค์
๓. พุทธธรรมเพื่อชีวิตและสังคม (๘ คาบ)	การกระทำหรือพฤติกรรมของมนุษย์ย่อมเป็นไปตามกฎแห่งความเปลี่ยนแปลง ดังนั้นเมื่อต้องการผลดีก็ต้องทำเงื่อนไขให้ดี เริ่มตั้งแต่การทำหน้าที่เบื้องต้นของตนให้ถูกต้องตามสถานภาพ	๑. รู้และเข้าใจกฎแห่งกรรมและไตรลักษณ์ ๒. วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างกฎแห่งกรรม ไตรลักษณ์และการปฏิบัติตนตามสถานภาพพร้อมทั้งยกตัวอย่างได้ ๓. นำหลักพุทธธรรมไปพัฒนาตนเองและสังคมได้
๔. พระสงฆ์และการปฏิบัติที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์ (๒ คาบ)	พระสงฆ์ เป็นชุมชนตัวอย่าง เป็นแหล่งปลูกฝังคุณธรรมความดีของชาวโลก พระสงฆ์ จึงมีบทบาทในการอนุรักษ์ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมศิลปวัฒนธรรม ชาวพุทธพึงให้การสนับสนุนและปฏิบัติต่อพระสงฆ์อย่างเหมาะสม	๑. อธิบายบทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและศิลปวัฒนธรรมได้ ๒. ปฏิบัติตนให้สอดคล้องและเหมาะสมกับบทบาทของพระสงฆ์
๕. หน้าที่ชาวพุทธ (๒ คาบ)	หน้าที่ประการสำคัญของพุทธศาสนิกชน คือการศึกษาพระธรรมซึ่งเป็นหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าให้เข้าใจอย่างแจ่มแจ้ง	๑. บอกความหมายของธรรมและธรรมที่ควรศึกษาได้ ๒. วิเคราะห์วิธีการศึกษาพระธรรมและนำไปปฏิบัติจริงได้
๖. พระไตรปิฎก พุทธศาสนสุภาษิต ภาษบาลีและคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนา (๗ คาบ)	พระไตรปิฎกมีเนื้อหามาก แบ่งเป็น ๓ หมวด คือ หมวดว่าด้วยระเบียบวินัย รวมถึงพิธีกรรมทางพุทธศาสนา หมวดว่าด้วยหลักธรรมทั่วไปและหมวดว่าด้วยหลักธรรมที่เป็นวิชาการล้วน ๆ พระไตรปิฎกมีข้อความน่ารู้และพุทธศาสนสุภาษิต ตลอดจนคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนาที่เขียนไว้เป็นภาษาบาลี ชาวพุทธพึงศึกษาให้เข้าใจและประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน	๑. อ่านคำบาลีในเมตตานิสังสสูตรได้ ๒. บอกสาระสังเขปของพระไตรปิฎกได้ ๓. อธิบายความหมายพุทธศาสนสุภาษิตและข้อความน่ารู้จากพระไตรปิฎกได้ ๔. รู้และเข้าใจคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนาและนำไปใช้ได้ถูกต้องเหมาะสม
๗. การบริหารจัดการและการเจริญปัญญา (๕ คาบ)	ศีลคือความประพฤติดีทางกายและวาจา เป็นอารมณ์แห่งจิตใจและเป็นพื้นฐานแห่งการพัฒนาตน คนที่มีศีลย่อมมีจิตสงบ มีความคิดถูกวิธี ทำให้เกิดปัญญารู้แจ้งเห็นจริงในที่สุด	๑. บอกความหมายของศีลและผลของศีลพร้อมทั้งยกตัวอย่างได้ ๒. ประยุกต์วิธีระลึกถึงศีลในรูปแบบการวิพากษ์ตนเองได้ ๓. ใช้วิธีคิดถูกวิธี แก้ปัญหาชีวิตประจำวันได้
๘. มรณาทชาวพุทธศาสนพิธี และวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา (๓ คาบ)	เหมือน ส ๐๔๘	เหมือน ส ๐๔๘

ศ ๐๔๑๐ พระพุทธศาสนา

เรื่อง ประวัติและความสำคัญของพระพุทธศาสนา

จำนวน ๔ คาบ

สาระสำคัญ

พระพุทธศาสนาสอนให้บุคคลพัฒนาตนเองเพื่อผลคืออิสรภาพที่แท้จริงบนพื้นฐานแห่งศรัทธา และปัญญาที่ถูกต้อง

จุดประสงค์

๑. อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างศรัทธาและปัญญา พร้อมทั้งยกตัวอย่างประกอบได้
๒. เสนอแนวทางการพัฒนาตนโดยอาศัยศรัทธาและปัญญาเป็นพื้นฐานได้
๓. วิเคราะห์เหตุแห่งความเสื่อมและความเจริญที่กำลังเกิดขึ้นในสังคมได้
๔. เรียงลำดับการยกระดับตนเอง วิเคราะห์ขั้นตอนและเป้าหมายของการฝึกฝนอบรมตนเองได้

เนื้อหาสาระ

๑. ศรัทธาที่ถูกต้องเป็นสื่อนำไปสู่การพัฒนาปัญญา แบ่งออกเป็น ๓ ประการ ดังนี้
 - เชื่อมั่นในศักยภาพในการเข้าถึงอิสรภาพที่แท้จริงของมนุษย์ (ตถาคตโพธิสัทธา)
 - เชื่อมั่นในกฎการกระทำและผลของการกระทำ (กัมมสัทธา วิปากสัทธา)
 - เชื่อมั่นว่ามนุษย์ต้องรับผิดชอบต่อการกระทำและผลของการกระทำนั้น (กัมมัสสกตาสัทธา)
๒. ปัญญาที่ถูกต้องคือความรู้ที่มีลักษณะ
 - รู้จักเหตุแห่งความเสื่อม (อปายโกศล)
 - รู้จักเหตุแห่งความเจริญ (อวยโกศล)
 - รู้จักวิธีการละเหตุแห่งความเสื่อมและสร้างเหตุแห่งความเจริญ (อุปายโกศล)
๓. การฝึกอบรมตน พึ่งตนเองและมุ่งอิสรภาพ
 - การฝึกฝนตนคือ “การยกระดับตนเอง” จากต่ำไปหาสูง
 - อัมมมัลกุตฺตม
 - พาลปุณฺณ
 - กัลยาณปุณฺณ

อริยบุคคล

- ขั้นตอนการฝึก

ฝึกฝนทางด้านศีล คือการควบคุมพฤติกรรมให้ละเว้นจากการทำชั่ว

ฝึกฝนทางด้านจิต คือคุณภาพจิต สมรรถภาพจิตและสุขภาพจิต

ฝึกฝนทางด้านปัญญา คือคิดเป็น แก้ปัญหาเป็น (เข้าใจโลกและชีวิต)

- เป้าหมายการฝึกฝน คือ ลด ละ โสภ โกรธ หลง (อิสรภาพ)

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

๑. ครูสนทนาซักถามนักเรียนเกี่ยวกับกิจกรรม บำเพ็ญประโยชน์ในสังคมปัจจุบันเพื่อนำมาอภิปรายเชิงวิเคราะห์ถึงปัจจัยและเหตุผล ในการทำกิจกรรมนั้น ๆ สรุปลำดับขั้นตอนของการทำกิจกรรมตามหลักศรัทธาและปัญญาที่ถูกต้อง

๒. นักเรียนเขียนแผนภูมิ แสดงความสัมพันธ์ของศรัทธาและปัญญา พร้อมทั้งอธิบายด้วยการยกตัวอย่างประกอบในเรื่องการพัฒนาตน

๓. นักเรียนแบ่งกลุ่ม เลือกกิจกรรมตัวอย่างที่จะทำร่วมกัน วางแผนการดำเนินงาน บอกลำดับขั้นตอนในการใช้ศรัทธาและปัญญา และเขียนสรุปเป็นรายงาน

๔. ครูและนักเรียนยกกรณีตัวอย่างความเปลี่ยนแปลงในสังคม อภิปรายเชิงวิเคราะห์ถึงความเสื่อมหรือผลเสีย และความเจริญหรือผลดี รวมทั้งเสนอแนวทางเลือกที่เหมาะสม

๕. นำกิจกรรมข้อ ๓ มาปฏิบัติแล้วประเมินผลเพื่อปรับปรุงแก้ไข

๖. ครูแสดงแผนภูมิการยกระดับจิตใจของตนเองจากต่ำไปหาสูง พร้อมทั้งยกตัวอย่างประกอบ

๗. นักเรียนสำรวจตนเองและบอกขั้นตอนฝึกฝนพัฒนาตนเองต่อกลุ่มและนำไปปฏิบัติ

สื่อการเรียนรู้การสอน

๑. ภาพ แผนภูมิ วิดีทัศน์และเทปคำบรรยาย

๒. หนังสือเรียน ส ๐๔๑๐

๓. หนังสืออ่านเพิ่มเติม เช่น

- พัฒนาตน โดยพระราชวรมนูญ มูลนิธิโกมลคีมทอง กทม. บริษัทเกล็ดไทย

- หลักการศึกษาในพระพุทธศาสนา โดยพระเทพเวที โครงการตำราและเอกสารทาง

วิชาการ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- เครื่องวัดความเจริญของชาวพุทธ โดยพระเทพเวที มูลนิธิพุทธธรรม กทม.

- หลักพระพุทธศาสนา โดยสมเด็จพระญาณสังวร มหามกุฏราชวิทยาลัย วัดบวรนิเวศ

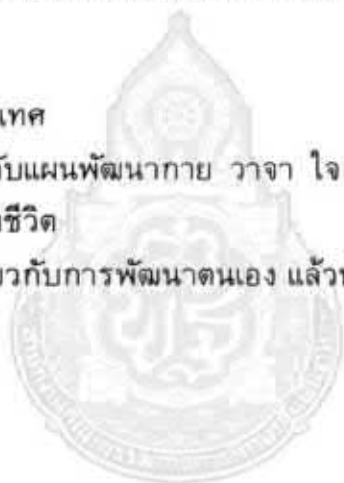
- ความเข้าใจเรื่องพระพุทธศาสนา (ตอนว่าด้วยไตรสิกขา) โดยสมเด็จพระญาณสังวร มุนินิธิแผ่นดินธรรม กทม.

การวัดและประเมินผล

๑. สังเกตความรู้สึก เจตคติของนักเรียนต่อกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ในสังคมปัจจุบัน
๒. สังเกตพฤติกรรมการทำงานกลุ่ม เช่น
 - การให้ความร่วมมือ
 - การวิเคราะห์และสรุปการทำงาน
 - กระบวนการกลุ่ม
๓. สอบถามผลของการสำรวจตนเอง และขั้นตอนในการพัฒนาตนเอง

กิจกรรมเสนอแนะ

๑. นำผลงานมาจัดป้ายนิเทศ
๒. จัดนิทรรศการเกี่ยวกับแผนพัฒนากาย วาจา ใจ ตามแนวไตรสิกขา
๓. จัดค่ายพัฒนาคุณภาพชีวิต
๔. รวบรวมบทเพลง เกี่ยวกับการพัฒนาตนเอง แล้วนำมาเผยแพร่ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น บทความ จัดป้ายนิเทศ

ส ๐๔๑๐ พระพุทธศาสนา

เรื่อง พุทธประวัติ ประวัติพุทธสาวก พุทธสาวิกา และชาวพุทธตัวอย่าง

จำนวน ๕ คาบ

สาระสำคัญ

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงมีพระคุณอันยิ่งใหญ่ สรุปรูปเป็นพระพุทธรูป ๓ ได้แก่ พระปัญญาคุณ พระวิสุทธิคุณ และพระกรุณาคุณ

พุทธสาวก พุทธสาวิกา และชาวพุทธตัวอย่าง ต่างมีคุณลักษณะเฉพาะตัวอันเป็นประโยชน์ ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และเป็นบุคคลตัวอย่างแก่พุทธศาสนิกชน เช่น พระมหากัสสปะ พระปฏาจาราเถรี และหมอชีวกโกมารภัจจ์

จุดประสงค์

๑. วิเคราะห์พระพุทธรูปทั้ง ๓ ประการ พร้อมทั้งยกตัวอย่างประกอบได้
๒. เล่าประวัติและความสำคัญของ พระมหากัสสปะ พระปฏาจาราเถรี และหมอชีวกโกมารภัจจ์ ได้
๓. วิเคราะห์คุณธรรมของพระมหากัสสปะ พระปฏาจาราเถรี และหมอชีวกโกมารภัจจ์ โดยสามารถยกตัวอย่างและนำคุณธรรมไปประยุกต์ใช้ได้

เนื้อหาสาระ

๑. พระพุทธเจ้าทรงมีพระคุณ โดยสรุป ๓ ประการดังนี้คือ
 - พระปัญญาคุณ
 - ทรงสนพระทัยแสวงหาความรู้
 - ทรงเป็นผู้ตรัสรู้ด้วยพระองค์เอง
 - พระวิสุทธิคุณ
 - ทรงปราศจากกิเลสเรื่องเศร้าหมองทั้งปวง
 - ทรงมีความบริสุทธิ์อย่างแท้จริง ทั้งทางกาย วาจา และใจ
 - พระกรุณาคุณ
 - ทรงหาทางช่วยเหลือนสรรพสัตว์ให้พ้นจากความทุกข์
 - ทรงมีพระกรุณาต่อคนทุกประเภทโดยไม่เลือกชั้นวรรณะ

๒. ประวัติพุทธสาวก พุทธสาวิกา และชาวพุทธตัวอย่าง

- พระมหากัสสปะ

ประวัติและผลงานที่สำคัญ

คุณธรรม

- พระปฎาจารย์เถรี

ประวัติและผลงานที่สำคัญ

คุณธรรม

- หมอชีวกโกมารภัจจ์

ประวัติและผลงานที่สำคัญ

คุณธรรม

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

๑. นักเรียนสวดสรรเสริญพระพุทธคุณ แปลความหมายโดยมีสื่อประกอบแล้วครูและนักเรียนช่วยกันสรุปเป็นแผนภูมิ

๒. นักเรียนช่วยกันยกตัวอย่างพุทธจริยา แล้ววิเคราะห์ความหมายเชื่อมโยงกับพระพุทธคุณ

๓. ครูอธิบายเพิ่มเติมโดยใช้สื่อประกอบ และสรุปสาระสำคัญ

๓. นักเรียนแบ่งเป็นกลุ่ม มอบหมายงานล่วงหน้าให้แต่ละกลุ่มศึกษาประวัติและผลงานในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพุทธสาวก พุทธสาวิกา และชาวพุทธตัวอย่าง ๓ ท่าน ได้แก่

- พระมหากัสสปะ

- พระปฎาจารย์เถรี

- หมอชีวกโกมารภัจจ์

๔. นักเรียนแต่ละกลุ่มออกมาเสนอรายงาน

๕. นักเรียนช่วยกันวิเคราะห์คุณธรรมของ พระมหากัสสปะ พระปฎาจารย์เถรี และ หมอชีวกโกมารภัจจ์ แล้วครูอธิบายโดยแสดงแผนภูมิพร้อมทั้งยกตัวอย่างเพิ่มเติม

๖. ครูยกตัวอย่างข่าวเหตุการณ์ในปัจจุบันให้นักเรียนร่วมกันอภิปรายและเสนอการนำคุณธรรมจากบทเรียนไปแก้ปัญหา

สื่อการเรียนรู้การสอน

๑. ภาพ สมุดภาพ ภาพเคลื่อนไหว หรือวีดิทัศน์ เกี่ยวกับพุทธประวัติ
๒. ข่าวเหตุการณ์ปัจจุบัน
๓. หนังสือเรียน ส ๐๔๑๐ และหนังสืออ่านเพิ่มเติม เช่น
 - ประวัติพระสาวก เล่ม ๒ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ
 - ประวัติอุบาสก กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ
 - ชีวิตตัวอย่างหมอชิวโกมารภักดิ์ โดยเสฐียรพงษ์ วรรณปก ธรรมสภา กทม.
 - พุทธประวัติ เล่ม ๑ โดย สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระวชิรญาณวโรรส
 - บทบาทพระบรมครู โดย พันเอกปิ่น มุกกันต์ มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย
 - นวทัศน์แห่งพุทธประวัติ โดย นิธิพัฒน์ ซาลิจันทร์ บริษัทสยามแผ่นดินทอง
 - พุทธศาสนา ทศนะและวิจารณ์ โดย เสฐียรพงษ์ วรรณปก ธรรมสภา กทม.
 - พุทธจริยวัตร โดย เสฐียรพงษ์ วรรณปก ธรรมสภา กทม.
 - หนังสือวิชาพระปริยัติธรรมชั้นมัธยมศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ

การวัดและประเมินผล

๑. สังเกตพฤติกรรมของนักเรียนในด้านต่อไปนี้
 - แสดงความคิดเห็นและการวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล
 - การยกตัวอย่างการนำคุณธรรมจากบทเรียนไปแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน
 - ความสนใจและการมีส่วนร่วมต่อกิจกรรมการเรียนการสอน
๒. ประเมินผลจากการตอบคำถามหรือแบบฝึกหัดหลังจากจบบทเรียนแล้ว

กิจกรรมเสนอแนะ

๑. แนะนำให้นักเรียนไปศึกษาและทำรายงานเรื่อง จิตรกรรมฝาผนังของวัดในท้องถิ่น ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นภาพพุทธประวัติ ชาดก และเรื่องราวในพระพุทธศาสนา
๒. เชิญวิทยากรมาบรรยายเรื่อง พระพุทธคุณ หรือประวัติของพระมหากัสสปะ พระปฎาจารย์ และหมอชิวโกมารภักดิ์ ตามโอกาสอันควร
๓. จัดมุมหนังสือ รวบรวมหนังสือบทสวดสรรเสริญพระรัตนตรัย ประวัติพุทธสาวก พุทธสาวิกา และชาวพุทธตัวอย่าง
๔. จัดนิทรรศการประวัติ ผลงาน และคุณธรรมของ พระมหากัสสปะ พระปฎาจารย์ และหมอชิวโกมารภักดิ์

ส ๐๔๑๐ พระพุทธศาสนา

เรื่อง พุทธธรรมเพื่อชีวิตและสังคม

จำนวน ๘ คาบ

สาระสำคัญ

การกระทำหรือพฤติกรรมของมนุษย์ย่อมเป็นไปตามกฎแห่งความเปลี่ยนแปลง ดังนั้น เมื่อต้องการผลดีก็ต้องทำเงื่อนไขให้ดี เริ่มตั้งแต่การทำหน้าที่ของตนให้ถูกต้องตามสถานภาพ

จุดประสงค์

๑. รู้และเข้าใจกฎแห่งกรรมและไตรลักษณ์
๒. วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างกฎแห่งกรรม ไตรลักษณ์และการปฏิบัติตนตามสถานภาพ พร้อมทั้งยกตัวอย่างได้
๓. นำหลักพุทธธรรมไปพัฒนาตนเองและสังคมได้

เนื้อหาสาระ

๑. กฎแห่งกรรมและไตรลักษณ์
 - กรรมหมายถึงการกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา เมื่ออยากได้ดีก็ต้องทำเงื่อนไขให้ดี นั่นคือ ทำดีก็ได้ผลดี ทำชั่วก็ได้ผลชั่ว
 - ไตรลักษณ์คืออนิจจตา ทุกขตา อนัตตตา เป็นกฎของการเปลี่ยนแปลง ไม่แน่นอน หลักพุทธธรรมทั้ง ๒ นี้ เน้นให้เห็นว่า ทุกอย่างเป็นไปตามเหตุปัจจัย ความสำเร็จ หรือล้มเหลว เป็นไปตามผลของการกระทำของตนเอง ซึ่งทุกคนต้องรับผิดชอบ เมื่อต้องการผลในทางใดต้องสร้างเหตุปัจจัยให้เป็นไปเพื่อผลนั้น
๒. ธรรมอันเป็นมงคล
 - เลี้ยงดูบิดามารดา
 - เลี้ยงดูบุตร
 - เลี้ยงดูภริยา
 - สงเคราะห์ญาติ

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

๑. แบ่งกลุ่มศึกษาค้นคว้า และทำกิจกรรมดังนี้

- ศึกษาหัวข้อธรรมที่ได้รับมอบหมายจากแหล่งความรู้ที่ครูแนะนำ ตีความ ทำความเข้าใจ และศึกษาเฉพาะกรณี เพื่อรายงาน

- รายงานหน้าชั้นโดยใช้ภาพ ช่าง เหตุการณ์ประกอบ รวมทั้งเสนอแนวความคิดเห็นของกลุ่มเพื่อนำสู่การอภิปราย

- นักเรียนร่วมกันอภิปรายจากแนวคิดที่กลุ่มเสนอ และโยงเข้าสู่เหตุการณ์หรือข่าวที่พบเห็นในชีวิตประจำวันหรือประสบการณ์ตรงของนักเรียน ประโยชน์และแนวทางนำหลักกฎแห่งกรรมและไตรลักษณ์ รวมทั้งธรรมอันเป็นมงคลไปใช้ในการดำเนินชีวิต

๒. จัดกิจกรรมต่อเนื่องโดย

- นักเรียนฝึกพิจารณาตนเอง โดยใช้แบบสำรวจตนเองหรือแบบประเมินตนเอง เกี่ยวกับหลักกฎแห่งกรรมและไตรลักษณ์ รวมทั้งธรรมอันเป็นมงคล

- นักเรียนวิเคราะห์การกระทำหรือพฤติกรรมของตนเอง หาสาเหตุ และวางแผนเพื่อแก้ไขปรับปรุงตนเอง

- นักเรียนดำเนินตามแผน บันทึกผลที่ได้รับส่งครูทุกสัปดาห์ ตลอดภาคเรียน

๓. นำกิจกรรมการปวารณามาประยุกต์ คือการยินยอมให้เพื่อนว่ากล่าวตักเตือนกันได้ด้วยเมตตา เพื่อลดทิฐิมานะและอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข โดย

- ครูชี้แจงสาระประโยชน์ของปวารณาให้นักเรียนเข้าใจและเห็นคุณค่า

- นักเรียนทำกิจกรรมวิธีใดวิธีหนึ่ง ดังนี้

บอกข้อบกพร่องของตนเอง และให้คำมั่นสัญญาว่าจะแก้ไขปรับปรุงตน หรือ บอกข้อบกพร่องของกันและกัน ต่างก็พร้อมใจยอมรับและจะแก้ไขด้วยความเต็มใจ

หมายเหตุ กิจกรรมที่เสนอแนะนี้ ครูพึงพิจารณาเลือกจัดตามความเหมาะสมกับคาบเวลาและ ผู้เรียน โดยมุ่งส่งเสริมให้นักเรียนนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้จริง จนเป็นนิสัย

สื่อการเรียนรู้การสอน

๑. หนังสือเรียนวิชาพระพุทธศาสนา ส ๐๔๑๐

๒. ภาพ ช่าง กรณีตัวอย่าง บุคคลตัวอย่างจากหนังสือพิมพ์หรือจากแหล่งอื่น ๆ

๓. หนังสืออ่านเพิ่มเติม เช่น

- กรรมตามนัยแห่งพุทธธรรม โดยพระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต)

- คู่มือมนุษย์ โดยพุทธทาสภิกขุ

- กฎแห่งกรรม โดย ท. เลียงพิบูลย์
- มงคลชีวิต ฉบับธรรมทายาท
- มงคลชีวิต โดย พ.อ.ปิ่น มุทุกันต์
- สูตรสำเร็จแห่งชีวิต โดย เสฐียรพงษ์ วรรณปก

การวัดและประเมินผล

๑. สังเกตพฤติกรรมของนักเรียนในการทำงานกลุ่ม
 - ความรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมาย
 - ความกล้าแสดงความคิดเห็น
 - การควบคุมอารมณ์
 - การสรุปประเด็นต่าง ๆ ตรงกับผู้อื่น
 - การให้ความร่วมมือ
 - การรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น
 - การตัดสินใจแก้ไขปัญหาด้วยปัญญา
๒. ประเมินการค้นคว้าและเสนอผลงาน
 - ความตั้งใจในการศึกษาค้นคว้า
 - ความเหมาะสมของหัวข้อและประเด็นที่เสนอ
 - การแสดงความคิดเห็นรวบยอดในรายงาน
 - การใช้สื่อประกอบได้เหมาะสมน่าสนใจ
 - การวางแผนปฏิบัติมีความเหมาะสมกับวัยและฐานะ
๓. สอบวัดความรู้ ความเข้าใจ เจตคติและพฤติกรรมของนักเรียนตามบทเรียน

กิจกรรมเสนอแนะ

๑. คู่มือทัศน์เรื่อง กฎแห่งกรรม นำสู่การอภิปรายเชิงวิเคราะห์ ให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ
ยิ่งขึ้น
๒. จัดกิจกรรมได้ว่าที่ในญาติเกี่ยวกับผลของการกระทำดี กระทำชั่ว
๓. จัดนิทรรศการและกิจกรรมในวันพ่อ วันแม่
๔. แสดงบทบาทสมมติ แบ่งกลุ่มอภิปราย ตัวแทนกลุ่มรายงานหน้าชั้น ช่วยกันสรุป
๕. ฟังเทปธรรมและสรุปสาระสำคัญ

ส ๐๔๑๐ พระพุทธศาสนา

เรื่อง พระสงฆ์และการปฏิบัติตนที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์

จำนวน ๒ คาบ

สาระสำคัญ

พระสงฆ์เป็นชุมชนตัวอย่าง เป็นแหล่งปลูกฝังคุณธรรม ความดีของชาวโลก พระสงฆ์จึงมีบทบาทในการอนุรักษ์ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ศิลปวัฒนธรรมที่ชาวพุทธพึงให้การสนับสนุน และปฏิบัติต่อพระสงฆ์อย่างเหมาะสม

จุดประสงค์

๑. อธิบายบทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและศิลปวัฒนธรรมได้
๒. ปฏิบัติตนให้สอดคล้องและเหมาะสมกับบทบาทของพระสงฆ์

เนื้อหาสาระ

๑. วิถีชีวิตของพระสงฆ์ที่เกื้อกูลต่อสิ่งแวดล้อมและอนุรักษ์ธรรมชาติ
 - การมีชีวิตรอยู่อย่างเรียบง่าย
 - วินัยบัญญัติเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ
 - หลักคำสอนเกี่ยวกับการอนุรักษ์
๒. ศิลปวัฒนธรรมอันเนื่องในพระพุทธศาสนาและบทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์วัฒนธรรมนั้น
 - สถาปัตยกรรม
 - ประติมากรรม
 - วรณกรรม
 - โบราณสถานและโบราณวัตถุ
 - จิตรกรรม
 - มัณฑนศิลป์
 - ขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่น

๓. การปฏิบัติตนต่อพระสงฆ์

- กายกรรม

มีสัมมาคารวะ ให้การเคารพ ไม่ลบหลู่ ดุหมิ่น บำรุงท่านด้วยปัจจัย ๔ ช่วยในกิจการงานของสงฆ์และด้วยความปรารถนาดีเท่าที่จะกระทำได้ ต้อนรับท่านด้วยความเคารพเต็มใจ อำนวยความสะดวกแก่ท่าน

- วจีกรรม

พูดถึงพระสงฆ์ด้วยความปรารถนาดี ไม่แสดงวาจาหยาบกระด้างดุหมิ่นท่าน

- มโนกรรม

คิดเกี่ยวกับพระสงฆ์ด้วยความปรารถนาดี

- ประพฤติตนอยู่ในศีลธรรมตามที่พระสงฆ์ชี้แนะ

- รักษาขนบธรรมเนียมประเพณี

- รักษาสมบัติของสงฆ์

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

๑. ศึกษากรณีตัวอย่างพระสงฆ์ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ธรรมชาติ และศิลปวัฒนธรรม ในแง่แรงดลใจ วิธีการและประโยชน์ที่ประชาชนได้รับ แล้วนำมาอภิปรายเชิงวิเคราะห์และสรุป หรือ

นักเรียนสังเกตสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ เช่น ต้นไม้ วังปลา สวนนก วังค้างคาว โบสถ์ วิหาร เจดีย์ ปรารักษ์ ภูมิ ที่มีคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม แล้วนำมาอภิปรายเชิงวิเคราะห์และสรุป

๒. นักเรียนแบ่งกลุ่มค้นคว้าจากตำรา เอกสาร ข่าว แล้วนำมาอภิปรายปัญหาและเสนอแนวทางให้การสนับสนุนและปฏิบัติต่อพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและศิลปวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา

๓. แบ่งกลุ่มวางแผนกำหนดขั้นตอนดำเนินงานเกี่ยวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เสนอครู

สื่อการเรียนรู้การสอน

๑. หนังสือเรียนวิชาพระพุทธศาสนา ส ๐๔๑๐ และหนังสืออ่านเพิ่มเติม

๒. ภาพ ภาพเคลื่อนไหว วิดีทัศน์ แบบจำลองและของจริง

๓. การจัดสภาพแวดล้อมที่สอดคล้องกับสาระเนื้อหา

การวัดและประเมินผล

๑. ประเมินความคิดรวบยอดของผู้เรียนเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและศิลปวัฒนธรรมในสภาพสังคมปัจจุบัน
๒. ประเมินพฤติกรรมของผู้เรียน ระหว่างเรียน
 - การร่วมอภิปรายแสดงความคิดเห็น
 - การแสดงเหตุและผลที่เหมาะสม
 - การยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น
๓. ตรวจผลงานของกลุ่ม

กิจกรรมเสนอแนะ

๑. จัดให้นักเรียนมีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมในการอนุรักษ์ธรรมชาติและพัฒนาสีงแวดล้อมกับวัดหรือสถานศาสนา เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ และความผูกพัน
๒. จัดนิทรรศการเกี่ยวกับคุณความดีของพระสงฆ์ ผู้มีบทบาทในการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดลอม ศิลปวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา
๓. จัดกิจกรรมตอบปัญหา โดยเน้นกิจกรรมกลุ่ม
๔. สัมภาษณ์วิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของพระสงฆ์กับสิ่งแวดลอมในอดีต ปัจจุบันและบทบาทของพระสงฆ์ในสังคมไทย แล้วนำมาอภิปรายในชั้นเรียน
๕. พานักเรียนออกไปศึกษาเกี่ยวกับสิ่งแวดลอมที่อยู่ในความดูแลของพระสงฆ์ แล้วนำข้อมูลมาอภิปราย ทั้งในแง่คุณค่า ปัญหาและแนวทางแก้ไข

ส ๐๔๑๐ พระพุทธศาสนา

เรื่อง หน้าที่ชาวพุทธ

จำนวน ๒ คาบ

สาระสำคัญ

หน้าที่ประการสำคัญของพุทธศาสนิกชน คือ การศึกษาพระธรรมซึ่งเป็นหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าให้เข้าใจอย่างแจ่มแจ้ง

จุดประสงค์

๑. บอกความหมายของธรรมและธรรมที่ควรศึกษาได้
๒. วิเคราะห์วิธีการศึกษาพระธรรมและนำไปปฏิบัติจริงได้

เนื้อหาสาระ

๑. ความหมายของพระธรรม
๒. ธรรมที่ควรศึกษา เช่น อริยสัจ ๔ ไตรลักษณ์ ไตรสิกขา มรรคมิ้องค์ ๘
๓. วิธีการศึกษาพระธรรมศึกษาตามหลักพหุสูตร
 - ฟังให้มาก อ่านให้มาก รวบรวมข้อมูลให้มาก
 - จับประเด็นหลักให้ได้ และจดบันทึกสาระสำคัญกันลืม
 - ท่องจำให้คล่อง
 - คิดและสร้างภาพชัดเจนในใจได้
 - ลงมือปฏิบัติและนำไปประยุกต์ใช้ได้

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

๑. นักเรียนศึกษาความหมายของธรรมในแง่ต่าง ๆ พิจารณาความหมายของธรรมที่นำไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน
๒. นักเรียนอภิปรายเสนอวิธีการศึกษาธรรม เพื่อให้เกิดความแจ่มแจ้ง แล้วพิจารณาสรุปลงในหลักพหุสูตร ๕
๓. ให้นักเรียนเลือกธรรม ที่มั่นใจมาเป็นหัวข้อ แล้วใช้หลักพหุสูตร ๕ ศึกษาแล้วเขียนรายงานตามลำดับขั้นตอนส่งครู
๔. ครูและนักเรียนสรุปสาระสำคัญ หน้าที่ชาวพุทธในการศึกษาพระธรรม

สื่อการเรียนการสอน

๑. หนังสือเรียนวิชาพระพุทธศาสนา ส ๐๔๑๐ และหนังสืออ่านเพิ่มเติม เช่น
 - บทบาทของบรมครู โดย พ.อ.ปิ่น มุทุกันต์
 - แนวทางการสอนธรรม โดย พ.อ.ปิ่น มุทุกันต์
 - เทคนิคการสอนของพระพุทธเจ้า โดย พระเทพเวที
๒. เอกสารเกี่ยวกับพุทธประวัติในแง่การเทศนาสั่งสอนธรรม
๓. วิดีทัศน์เกี่ยวกับการเทศนาสั่งสอนธรรม ที่แสดงถึงคุณสมบัติที่ดีของผู้ถ่ายทอดชี้แจง

การวัดและประเมินผล

๑. สังเกตพฤติกรรมนักเรียนจาก
 - การตอบคำถามได้ถูกต้อง
 - การร่วมอภิปราย โดยมีความกล้าในการแสดงความคิดเห็น
 - การแสดงเหตุผลประกอบการวิเคราะห์ได้เหมาะสม
๒. สังเกตจากทักษะในการถ่ายทอด ชี้แจงหัวข้อธรรม ของนักเรียน โดยพิจารณาจากภาษาที่ใช้ การเรียงลำดับเนื้อหา ความสามารถในการถ่ายทอดความคิดและความถูกต้องของเนื้อหาที่นำมาถ่ายทอดชี้แจง

กิจกรรมเสนอแนะ

๑. ครูให้นักเรียนเลือกหัวข้อธรรม หรือพุทธศาสนสุภาษิต ที่นักเรียนสนใจ แล้ววางแผนว่า ถ้านักเรียนต้องไปชี้แจงเรื่องดังกล่าว ให้พ่อแม่เข้าใจ นักเรียนจะใช้วิธีการอย่างไร แล้วให้นักเรียนนำไปปฏิบัติจริงกับพ่อแม่ และขอให้พ่อแม่เขียนแสดงความคิดเห็นกลับมาให้ครูทราบ
๒. ให้นักเรียนเลือกหัวข้อธรรม แล้วนำมาถ่ายทอดก่อนเข้าเรียน โดยใช้เวลาประมาณ ๕-๑๐ นาที
๓. จัดอภิปราย ไตร่ทวน ยอวาทีหรือปาฐกถา หัวข้อธรรมต่าง ๆ ในโอกาสที่เหมาะสม
๔. ประกวดร้องเพลงธรรมะ โดยให้ความสำคัญกับสาระในเนื้อเพลง

ส ๐๔๑๐ พระพุทธศาสนา

เรื่อง พระไตรปิฎก พุทธศาสนสุภาษิต ภาษาบาลีและคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนา

จำนวน ๗ คาบ

สาระสำคัญ

พระไตรปิฎกมีเนื้อหามาก แบ่งเป็น ๓ หมวด คือ หมวดว่าด้วยระเบียบวินัยรวมถึงพิธีกรรมทางพุทธศาสนา หมวดว่าด้วยหลักธรรมทั่วไป และหมวดว่าด้วยหลักธรรมที่เป็นวิชาการล้วน ๆ พระไตรปิฎกมีข้อความน่ารู้และพุทธศาสนสุภาษิต ตลอดจนคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนาที่เขียนไว้เป็นภาษาบาลี ชาวพุทธพึงศึกษาให้เข้าใจและประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

จุดประสงค์

๑. อ่านคำบาลีในเมตตานิสังสสูตรได้
๒. บอกสาระสังเขปของพระไตรปิฎกได้
๓. อธิบายความหมายพุทธศาสนสุภาษิตและข้อความน่ารู้จากพระไตรปิฎกได้
๔. รู้และเข้าใจคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนาและนำไปใช้ได้ถูกต้องเหมาะสม

เนื้อหาสาระ

๑. การอ่านคำบาลีในเมตตานิสังสสูตร หรือบทอื่น ๆ
๒. สาระสังเขปพระไตรปิฎก แบ่งเป็น ๓ หมวดคือ
 - พระวินัยปิฎก คือ หมวดว่าด้วยระเบียบวินัยสงฆ์ รวมถึงพิธีกรรมทางพุทธศาสนา
 - พระสุตตันตปิฎก คือ หมวดว่าด้วยคำสอนที่ทรงแสดงแก่บุคคลต่าง ๆ ที่กล่าวถึงกาลเวลา สถานที่ บุคคลที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนเนื้อหาคำสอน
 - พระอภิธรรมปิฎก คือ หมวดว่าด้วยข้อธรรมล้วน ๆ ไม่มีการกล่าวถึงกาลเวลา สถานที่ บุคคลและเหตุการณ์
๓. ข้อความน่ารู้จากพระไตรปิฎกที่เลือกมาศึกษา ในเรื่องความหมายและการนำไปใช้โดยเน้นศรัทธาที่ถูกต้องและหิริโอตตัปปะ เช่น
 - หลักความเชื่อชาวพุทธ
 - ความจนทางโลกกับความจนทางธรรม
๔. การอ่านและความหมายของพุทธศาสนสุภาษิตที่เน้นความพากเพียร เช่น
 - กยิรา เจ กยิรา เถน
 - ถ้าจะทำก็ควรทำให้จริง

- วิริเยน ทุกขมจเจติ
คนจะล่วงทุกข์ได้เพราะความเพียร
- นาลโส วินฺทเต สุขํ
คนเกียจคร้านย่อมไม่พบความสุข

๕. คำศัพท์ทางพระพุทธศาสนาในเรื่องความหมายและการนำไปใช้ได้ถูกต้อง เช่น

- ฉันทะ
- ตัณหา

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

๑. ครูสาธิตการอ่านคำบาลีในเมตตานิสังสสูตร นักเรียนฝึกอ่านพร้อมกันหรือจับคู่กันติชม แก้ไข ครูชี้แนะข้อบกพร่องและให้นักเรียนฝึกจนคล่อง ครูอาจเลือกคำบาลีบทอื่นหรือให้นักเรียน ยกพุทธศาสนสุภาษิตขึ้นมาฝึกอ่านเพิ่มเติม

๒. ครูเตรียมใบความรู้พร้อมเอกสารประกอบ ๓ เรื่อง พระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก และ พระอภิธรรมปิฎก ให้นักเรียนแบ่งเป็น ๓ กลุ่ม ศึกษาในระบบฐาน จินตรบ ทุกฐาน ใช้เวลาฐานละ ๑๕ นาที โดยแต่ละกลุ่ม

- อ่านใบความรู้
- ศึกษาเอกสารเพิ่มเติม
- อภิปรายตามประเด็น
- สรุปสาระสำคัญ

๓. นักเรียนรวม ๓ กลุ่มย่อย อภิปรายร่วมกันและสรุปสาระสำคัญของพระไตรปิฎก แต่ละหมวด

๔. นักเรียนแบ่งกลุ่ม เลือกข้อความน่ารู้ ๑ เรื่อง และพุทธศาสนสุภาษิต ๑ บท จากรายการที่ครูเตรียมไว้ให้ แต่ละกลุ่ม

- ฝึกอ่าน
- ตีความ
- อภิปรายความหมายและเหตุผล
- เสนอแนะการประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน
- สรุปเป็นรายงานต่อชั้นเรียน

๕. นักเรียนทั้งชั้นร่วมกันอภิปราย สรุปสาระสำคัญและช่วยกันเสนอข้อความน่ารู้อื่น ๆ และพุทธศาสนสุภาษิตบทอื่นที่นักเรียนชอบ และสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ช่วยกัน ตีความอธิบายความหมายและประโยชน์ ครูให้ความรู้เพิ่มเติม

๖. ครูนำคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนา เช่น ฉันทะและตณหา ให้นักเรียนอ่านและอธิบายความหมาย รวมทั้งการนำไปใช้ ครูสรุปความหมายและการใช้ที่ถูกต้อง แล้วให้นักเรียนช่วยกันรวบรวมคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนาที่พบเห็นในชีวิตประจำวัน นำมาฝึกอ่าน ตีความหมายและการใช้ครูชี้แนะปัญหาที่ใช้ผิดและประโยชน์ในการใช้ถูกต้องของคำศัพท์นั้น แล้วมอบหมายให้นักเรียนรวบรวมจัดทำเป็นเล่มเผยแพร่ต่อไป

สื่อการเรียนการสอน

๑. ใบความรู้ ๓ ชุด เกี่ยวกับพระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก และพระอภิธรรมปิฎก
๒. เอกสารเกี่ยวกับพระไตรปิฎก เช่น
 - พระไตรปิฎกฉบับประชาชน โดย สุชีพ ปุญญานุภาพ มหามกุฏราชวิทยาลัย
 - พระไตรปิฎกวิเคราะห์ โดย เสฐียรพงษ์ วรรณปก ธรรมสภา กทม.
 - เพลงรักจากพระไตรปิฎก โดย เสฐียรพงษ์ วรรณปก ธรรมสภา กทม.
 - พระไตรปิฎกฉบับสาระ โดย ธรรมรักษา โรงพิมพ์รุ่งแสง กทม.
 - พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์ โดย พระเทพเวที มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย
 - พุทธศาสนสุภาษิต โดย เสฐียรพงษ์ วรรณปก ธรรมสภา กทม.
 - พุทธศาสนสุภาษิต เล่ม ๑-๒-๓ คณะกรรมการกองตำรา มหามกุฏราชวิทยาลัย
 - อมฤตพจนา โดย พระเทพเวที มูลนิธิพุทธธรรม กทม.
 - คติธรรมจากพระพุทธศาสนสุภาษิตเล่ม ๑ โดย คมสัน สังฆมณี กรมการศาสนา
 - พระพุทธศาสนาจากพระโอษฐ์ โดย แสง จันทรังม บรรณาการ กทม.

การวัดและประเมินผล

๑. สังเกตพฤติกรรมของนักเรียน
 - การให้เหตุผลในการอภิปราย
 - ความกล้าในการแสดงความคิดเห็น
 - ความร่วมมือในกลุ่ม
 - ความกระตือรือร้นในการศึกษาค้นคว้า
 - การสรุปสาระสำคัญได้ถูกต้อง ครบถ้วนและตรงจุดประสงค์
 - การควบคุมอารมณ์
 - การรับฟังความคิดเห็นผู้อื่น

๒. สอบวัดความรู้ ความเข้าใจ เจตคติและการปฏิบัติโดยใช้แบบทดสอบ แบบสอบถาม หรือใช้คำถาม

๓. ตรวจผลงาน

กิจกรรมเสนอแนะ

๑. มอบหมายนักเรียนช่วยกันคัดพุทธศาสนสุภาษิตหรือข้อควรรู้จากพระไตรปิฎก นำมาจัดสวนแห่งพุทธธรรม

๒. จัดประกวดเรียงความหรืออภิปรายในหัวข้อพุทธศาสนสุภาษิตที่ข้าพเจ้าประทับใจ

๓. รวบรวมสุภาษิตวาทีของปราชญ์หรืออื่น ๆ ที่ตรงกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา แล้วนำมาจัดป้ายนิเทศ เสียงตามสาย มุมพุทธธรรมหรือเผยแพร่ในวารสารโรงเรียน

๔. จัดกิจกรรมประเภทได้ว่าที่ ยอว่าที่ โดยนำพุทธศาสนสุภาษิตมาเป็นหัวข้อหรือประเด็น

ใบความรู้เรื่องพระไตรปิฎก

พระวินัยปิฎก

พระวินัยปิฎก เป็นคัมภีร์หนึ่งในพระไตรปิฎก บรรจุเรื่องราวเกี่ยวกับวินัยหรือศีล ๒๒๗ ข้อของพระภิกษุ และศีล ๓๑๑ ข้อของภิกษุณี ตลอดถึงพิธีกรรมทางศาสนา เช่น การบรรพชา อุปสมบท การรับกฐิน อุโบสถสังฆกรรม เป็นต้น

พระวินัยปิฎกแบ่งเป็น ๓ หมวดใหญ่คือ

๑. **สุตตวิภังค์** ว่าด้วยศีลของภิกษุและภิกษุณี มี ๒ คัมภีร์คือ มหาวิภังค์ และภิกษุณีวิภังค์
๒. **ขันธกะ** ว่าด้วยบทบัญญัติต่าง ๆ เกี่ยวกับสังฆกรรม พิธีกรรม ความเป็นอยู่ของสงฆ์ วัตรปฏิบัติ มารยาท และความประพฤติดังกล่าวไปเพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยและความน่าเลื่อมใสของสงฆ์ มี ๒ วรรคคือ มหาวรรค และจุลวรรค

๓. **ปริวาร** ว่าด้วยบทสรุปความหรือ “คู่มือ” แห่งพระวินัยปิฎกทั้งหมด อธิบายโดยวิธีตั้งคำถามและคำตอบ เพื่อให้เข้าใจง่าย

เนื้อหาของพระวินัยปิฎกโดยส่วนรวมแล้ว เป็นเรื่องเกี่ยวกับศีล ข้อบัญญัติที่พระภิกษุแต่ละรูปจะต้องรักษาอย่างเคร่งครัด พิธีกรรมที่พึงปฏิบัติเช่นอุโบสถสังฆกรรม (คือการประชุมฟังสวดทบทวนศีล ๒๒๗ ข้อ ทุกกึ่งเดือน) ตลอดถึงวัตร หรือมารยาทที่ควรประพฤติเพื่อความเหมาะสม ความงามน่าเลื่อมใสแก่ผู้พบเห็น

พระภิกษุผู้ละเมิดศีลแต่ละข้อ มีความผิดเรียกว่า **“อาบัติ”** ถ้าเป็นศีลสำคัญเรียกว่า **“ปาราชิก”** ๔ ข้อ (ห้ามเสพเมถุน, ห้ามลักทรัพย์, ห้ามฆ่ามนุษย์, ห้ามอวดคุณวิเศษที่ตนไม่มี เช่นอวดว่าเป็นพระอรหันต์) จะขาดจากความเป็นพระทันที ไม่ว่าจะมีผู้โจทก์หรือไม่ก็ตาม ถ้าละเมิดศีลสำคัญรองลงมาก็พ้นผิดได้ด้วยการ **“อยู่กรรม”** (คือยอมรับการลงโทษชดใช้ตามคำสั่งของสงฆ์) ถ้าละเมิดศีลเล็กน้อยจากนี้ พ้นผิดได้ด้วยการ **“ปลงอาบัติ”** (คือสารภาพผิดและให้คำมั่นจะไม่ทำเช่นนั้นอีก)

วินัยหรือศีลของพระสงฆ์ต่างจากกฎหมายของทางบ้านเมืองคือ กฎหมายของทางบ้านเมืองมักจะตราเป็นข้อห้ามข้อบังคับล่วงหน้าพร้อมกันทีเดียว แต่วินัยหรือศีลของพระสงฆ์ พระพุทธองค์จะบัญญัติหลังจากมีการกระทำอันไม่เหมาะสมเกิดขึ้นแล้ว มีขั้นตอนย่อ ๆ ดังนี้

- (๑) มีการกระทำที่ไม่สมควรแก่สมณะเกิดขึ้น ประชาชนตำหนิตติเตียนกันทั่วไป
- (๒) พระพุทธเจ้าตรัสเรียกภิกษุผู้ต้นกรรมมาสอบถามซักไซ้จนเรอรับเป็นสัจย์จริง
- (๓) ตรัสเรียกประชุมสงฆ์ ดำเนินการกระทำเช่นนั้น แล้วทรงบัญญัติห้ามมิให้ทำเช่นนั้นอีก

ในคราวต่อไป

(๔) สำหรับภิกษุผู้กระทำความผิด ไม่ปรับความผิด (ดูจากกฎหมายไม่มีโทษย้อนหลัง) แต่ให้ถือเป็น “อาทิกัมมิกะ” (ต้นเหตุ, เป็นตัวอย่างในทางไม่ดีที่ไม่ควรเอาอย่าง)

(๕) ในกรณีที่มณฑปบุญใดบางข้อตึงเกินไป หรือหย่อนเกินไป ทรงปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม

พระสูตรตันตปิฎก

พระสูตรตันตปิฎก หรือเรียกสั้น ๆ ว่า “พระสูตร” เป็นคัมภีร์หนึ่งในพระไตรปิฎก ว่าด้วยคำสอนที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่บุคคลต่างชั้นวรรณะ ต่างวาระโอกาส และต่างสถานที่ (รวมถึงคำสอนของพระสาวกสำคัญบางรูปด้วย)

พระสูตรแบ่งเป็น ๕ นิกาย (๕ หมวด) คือ

๑. **ทิมนิกาย** ประมวลพระสูตรที่มีเนื้อหายาว ๆ แบ่งเป็น ๓ วรรค

๒. **มัชฌิมนิกาย** ประมวลพระสูตรที่มีความยาวขนาดกลาง แบ่งเป็น ๓ หมวดใหญ่ ๆ เรียกว่า “ปัณณาสกั”

๓. **สังยุตตนิกาย** ประมวลสูตรที่มีเนื้อหาเดียวกันไว้หมวดเดียวกัน เรียกว่า “สังยุตต์” เช่นเรื่องเกี่ยวกับสัจจะ รวมไว้ที่เดียวกันเรียกว่า “สัจจสังยุตต์” มีทั้งหมด ๕๖ สังยุตต์

๔. **อังกุตรนิกาย** ประมวลหมวดหัวข้อธรรม จากหมวดที่ ๑ เป็นต้นไป เรียกว่า “นิบาต” รวมทั้งหมด ๑๑ นิบาต

๕. **บุตทกนิกาย** ประมวลเรื่องเบ็ดเตล็ดต่าง ๆ นอกเหนือจาก ๔ นิกายข้างต้น

ลักษณะเฉพาะของพระสูตรตันตปิฎกหรือพระสูตรมีดังนี้

๑. กล่าวถึงบุคคล สถานที่ และกาลเวลาที่ทรงแสดงธรรมเรื่องนั้น ๆ

๒. กล่าวถึงสาเหตุที่ทรงแสดงธรรมเรื่องนั้น ๆ และผลของการแสดงธรรมว่าหลังจากผู้ฟังได้ฟังธรรมจบแล้วได้ “บรรลु” ธรรมระดับใด

๓. ผู้ฟังมีทุกเพศทุกวัย ทุกชั้นวรรณะ ทุกระดับพื้นฐานความรู้

๔. ธรรมะที่ทรงสอนบุคคลนั้น ๆ ทรงเลือกให้เหมาะแก่พื้นฐานความรู้ความเข้าใจของเขา เช่นทรงสอนเด็ก ทรงสอนชาวนา ก็ทรงสอนเรื่องง่าย ๆ ที่เขาเข้าใจได้ทันที

๕. วิธีสอนก็ทรงเลือกให้เหมาะแก่บุคคลนั้น ๆ เพราะฉะนั้นวิธีสอนจึงมีหลากหลาย น่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง

๖. พระสูตรส่วนมากจะเป็นการสอนเป็นรายบุคคลมากกว่าบรรยายแก่ผู้ฟังจำนวนมาก แม้บางครั้งพระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมแก่บริษัทจำนวนมาก แต่ก็ทรงมุ่งสอนบุคคลในเป้าหมายให้บรรลุธรรม

๗. วิธีสอนมีทั้งแบบสนทนา แบบบรรยาย แบบถาม-ตอบ (โดยทรงถามให้ผู้ฟังตอบ แล้วทรงถามต่อไปเรื่อย ๆ เพื่อให้ผู้ฟังเข้าใจยิ่ง ๆ ขึ้น หรือทรงถามเองตอบเอง เพื่อให้ผู้ฟังคิดตาม และทำความเข้าใจตามไปด้วย)

๘. พระสูตรมีทั้งคำร้อยแก้วล้วน ร้อยกรองล้วน และร้อยแก้วผสมร้อยกรอง

๙. เนื่องจากพระสูตรได้กล่าวถึงบุคคล สถานที่ กาลเวลาด้วย จึงทำให้ผู้ศึกษาพระสูตร ได้เรียนรู้ความเป็นอยู่และเป็นไปของสังคมสมัยพุทธกาลด้วย

พระอภิธรรมปิฎก

พระอภิธรรมปิฎก หรือเรียกสั้น ๆ ว่า “พระอภิธรรม” เป็นคัมภีร์หนึ่งในพระไตรปิฎก ว่าด้วยหลักธรรมล้วน ๆ ที่เรียบเรียงเป็นวิชาการ เป็นขั้นเป็นตอน ไม่มีพูดถึงบุคคล สถานที่ และเหตุการณ์

พระอภิธรรมปิฎกมี ๗ คัมภีร์ คือ

๑. **ธัมมสังคณี** รวบรวมหัวข้อธรรมต่าง ๆ เป็นหมวดหมู่ เช่น กุศลธรรม (ธรรมฝ่ายดี) อกุศลธรรม (ธรรมฝ่ายชั่ว) อภัยกตธรรม (ธรรมเป็นกลาง ๆ)

๒. **วิภังค์** วิเคราะห์แยกแยะข้อธรรมนั้น ๆ โดยละเอียดพิสดาร เช่นอกุศลธรรมคืออะไร มีเท่าใด เป็นต้น

๓. **ธาคูกถา** จัดหมวดหมู่ธรรมอีกรูปแบบหนึ่ง เช่นธรรมต่าง ๆ เข้ากันได้ไหม

๔. **บุคคลบัญญัติ** บัญญัติเรียกบุคคลตามคุณธรรมที่มี เช่นเรียกว่า “โสดาบัน” เพราะอะไร เป็นต้น

๕. **กถาวัตถุ** ถามตอบว่าด้วยทรรคนะใดถูกทรรคนะใดผิด

๖. **อมก** แสดงธรรมเป็นคู่ ๆ โดยวิธีถามตอบ

๗. **ปฏฐาน** พูดถึงเงื่อนไขทางธรรม ว่าธรรมใดเป็นเงื่อนไขต่อธรรมใด

พระอภิธรรมมีลักษณะเฉพาะดังต่อไปนี้

๑. พระอภิธรรมปิฎกพูดถึง “ปรมาตมธรรม” คือแก่นแท้ของธรรมชาติ ไม่พูดถึงสัตว์ บุคคล ตัวตน เราเขา พูดถึง “นามธรรม” ล้วน ๆ ต่างจากพระสูตร คือพระสูตรจะพูดถึงบุคคล สถานที่ และเหตุการณ์ พูดอีกนัยหนึ่ง พระสูตรอธิบาย “คน” เช่นคนดี คนชั่ว เป็นอย่างไร คนดีควรคบ คนชั่วไม่ควรคบ เป็นต้น อภิธรรมจะพูดถึง “ความ” เช่น ความดี ความชั่ว คืออะไร ความดีควรเจริญ ความชั่วควรละเสีย เป็นต้น

๒. ธรรมะในพระอภิธรรม ก็นำเอามาจากพระสูตรนั่นเอง แต่นำมาจัดระบบและอธิบายใหม่ ในแง่วิชาการล้วน ๆ พูดง่าย ๆ ก็ว่า พระสูตรว่าด้วยธรรมที่นำมาให้คนใช้ เช่นสอนว่า มีฉันทิฐิ (ความเห็นผิด) มีโทษอย่างไร ควรละมีฉันทิฐิเสีย คนเราควรมีศรัทธาในอะไรบ้างชีวิตจึงจะก้าวหน้า

ดังนี้เป็นต้น แต่พระอภิธรรมว่าด้วยธรรมในตำราของนักวิชาการ เช่นพูดถึงมัจฉาทิฐีคืออะไร เกิดขึ้นได้อย่างไรเป็นต้น

๓. พระอภิธรรมเป็นหลักวิชาที่ลึกซึ้ง ครอบคลุม ครอบคลุม ครอบคลุม ต่างจากพระสูตร เนื้อหาสาระของธรรมที่ทรงอธิบายในพระสูตร มักเป็นเพียงความหมายในแง่ใดแง่หนึ่งหรือบางส่วน เท่าที่คนฟังจะเข้าใจได้และได้รับผลสำหรับคราวนั้น ๆ เพราะฉะนั้นการศึกษากฎธรรมจึงเป็นการฝึกฝนวิธีคิด วิธีวิเคราะห์แยกแยะตามแนวแห่งเหตุผลเพื่อให้เกิดปัญญาแท้จริง

ส ๐๔๑๐ พระพุทธศาสนา

เรื่อง การบริหารจัดการและการเจริญปัญญา

จำนวน ๕ คาบ

สาระสำคัญ

ศีล คือ ความประพฤติดีงามทางกายและวาจา เป็นอาภรณ์แห่งจิตใจและเป็นพื้นฐานแห่งการพัฒนาตน คนที่มีศีลย่อมมีจิตสงบ มีความคิดถูกวิธี ทำให้เกิดปัญญารู้แจ้งเห็นจริงในที่สุด

จุดประสงค์

๑. บอกความหมายของศีลและผลดีของศีลพร้อมยกตัวอย่างได้
๒. ประยุกต์วิธีระลึกถึงศีลในรูปแบบการวิพากษ์ตนเองได้
๓. ใช้วิธีคิดถูกวิธีแก้ปัญหาชีวิตประจำวันได้

เนื้อหาสาระ

๑. สีลานุสสติ การระลึกถึงศีลเนื่อง ๆ

- ศีลและผลดีของศีล
- วิธีระลึกถึงศีล

ระลึกถึงศีล เช่น ศีลดีมีประโยชน์แก่ตนเองและสังคมอย่างไร

ระลึกถึงคนมีศีล เช่น นึกถึงคนดีมีศีลธรรมที่ได้รับการยกย่องในสังคม

ระลึกถึงศีลในตนเอง เช่น วิพากษ์ตัวเองว่ามีความประพฤติส่วนไหนบกพร่อง

ควรปรับปรุง และส่วนไหนที่ดีอยู่แล้ว ควรพัฒนายิ่งขึ้น

๒. อุปายมณสิการ คิดถูกวิธี โดย

- มีวิธีคิดที่ถูก คือ

ถูกกับเรื่องหรือถูกกับสถานการณ์

สำเร็จผลตามที่คิด คือ คิดออกมาและทำตามที่ได้คิดแล้วสำเร็จผล

- มีวิธีคิดเป็นกุศลหรือดีงาม คือ เป็นกุศลทั้งระบบความคิดและผลของความคิดเช่น การคิดทำระเบิด ถึงจะเป็นการคิดดีอย่างไรก็ไม่นับว่าเป็นกุศล

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

๑. ครูใช้คำถาม “ถ้าพูดถึงศีล นักเรียนนึกถึงอะไร” ให้นักเรียนคิดและเขียนลงในกระดาษใช้เวลา ๕ นาที ครูสุ่มเลือกนักเรียน ๒-๓ คน อ่านที่ตนเองเขียน พร้อมทั้งแสดงความรู้สึก ครูและนักเรียนร่วมกันอภิปรายและสรุปความหมายและผลของศีล

๒. ยกกรณีตัวอย่างจากนิทานชาดกหรือพุทธประวัติ หรือใช้ประเด็นปัญหาแล้วให้นักเรียนช่วยกันคิดวิธีการหลากหลาย ครูและนักเรียนช่วยกันสรุปลงในหลักอุปายมณสิกการและช่วยกันยกตัวอย่างการประยุกต์ใช้กับชีวิตประจำวันเพิ่มเติม

สื่อการเรียนรู้การสอน

๑. หนังสือเรียนวิชาพระพุทธศาสนา ส ๐๔๑๐

๒. หนังสืออ่านเพิ่มเติม เช่น

- หลักพระพุทธศาสนา โดย สมเด็จพระญาณสังวร มหามกุฏราชวิทยาลัย
- คู่มือบำเพ็ญกรรมฐาน โดย พระศรีวิสุทธิกวี มหามกุฏราชวิทยาลัย
- หลักธรรมสำหรับพัฒนาจิต โดย พระศรีวิสุทธิกวี มหามกุฏราชวิทยาลัย
- พุทธธรรมฉบับปรับปรุงขยายความ คณะธรรมกรรม กทม.
- หลักการฝึกสมาธิเบื้องต้น โดย สมเด็จพระญาณสังวร อมรินทร์พรินต์ติ้งกรุ๊ป กทม.
- ส่องสว่างกลางใจเล่ม ๒ โดยพระราชธรรมนิเทศ มหามกุฏราชวิทยาลัย
- ความเข้าใจเรื่องพระพุทธศาสนา โดย สมเด็จพระญาณสังวร มูลนิธิแผ่นดินธรรม

กม.

- คิดเป็นตามนัยแห่งพุทธธรรม โดย สุมณ อมรวิวัฒน์ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- วิสุทธิมรรคแปล เล่ม ๑ โดย สมเด็จพระพุทธาจารย์ อมรินทร์พรินต์ติ้งกรุ๊ป กทม.
- วิธีคิด ๑๐ ประการตามนัยพระพุทธศาสนา โดย พระเทพเวที สำนักพิมพ์ปัญญา กทม.
- กำลังความคิด โดย หลวงวิจิตรวาทการ บริษัทมีเดียไฟกัซ กทม.
- ศิลปะการเสริมสร้างพลังงานความคิดสร้างสรรค์ แปลโดย มนูญ ดนระวัฒนา บริษัทสามัคคีสาส์น

- กุศโลบาย โดย หลวงวิจิตรวาทการ บริษัทมีเดียไฟกัซ กทม.

การวัดและประเมินผล

๑. สังเกตพฤติกรรมของนักเรียน จาก
 - การตอบคำถามและการเขียนแสดงความคิดเห็นว่า ตรงประเด็น ถูกต้องและมีเหตุผล
 - ความกล้าแสดงความคิดเห็น
 - ความเอาใจใส่การเรียนรู้
 - การยกตัวอย่างในชีวิตประจำวันได้เหมาะสม
 - การสรุปความคิดรวบยอดได้ตรงประเด็น

ฯลฯ

๒. สอบวัดความรู้และความเข้าใจในบทเรียน โดยใช้คำถามหรือข้อทดสอบ

กิจกรรมเสนอแนะ

๑. ดูวีดิทัศน์เกี่ยวกับการปฏิบัติสมาธิภาวนา หรือประวัติของอาจารย์สอนวิปัสสนา
๒. เชิญวิทยากรหรือพระอาจารย์ด้านปฏิบัติสมาธิภาวนามาบรรยาย คุณค่าของการทำจิตภาวนา และฝึกหัดการทำสมาธิ
๓. จัดนิทรรศการประวัติและผลงานของอาจารย์สายวิปัสสนากรรมฐาน
๔. ส่งเสริมให้นักเรียนไปร่วมกิจกรรมของวัดหรือสถาบันต่าง ๆ ในโอกาสที่มีกิจกรรมเกี่ยวกับการทำสมาธิภาวนา

ଶି ୦୯୭୭

ส ๐๔๑๑ พระพุทธศาสนา

๒ คาบ/สัปดาห์/ภาค

๑ หน่วยการเรียนรู้

จุดประสงค์

เพื่อให้ผู้เรียน

๑. มีทักษะในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ
๒. ปฏิบัติตนได้อย่างถูกต้องตามหลักพุทธธรรม เพื่อพัฒนาตนเองและสังคม
๓. ศรัทธายึดมั่นในการเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี
๔. ปฏิบัติหน้าที่ชาวพุทธได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

เรื่อง/คาบ	สาระสำคัญ	จุดประสงค์
๑. ประวัติและความสำคัญของพระพุทธศาสนา (๕ คาบ)	พระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์มีหลักการและจุดมุ่งหมาย เพื่อรู้ความจริงและเข้าใจปรากฏการณ์ธรรมชาติเหมือนกัน	๑. วิเคราะห์หลักความเชื่อตามหลักการทางพระพุทธศาสนาและหลักการทางวิทยาศาสตร์ได้ ๒. เปรียบเทียบหลักการแสวงหาความจริงของพระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์ได้ ๓. อธิบายความสอดคล้องและความแตกต่างระหว่างพระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์ได้
๒. พุทธประวัติ ประวัติพุทธสาวก พุทธสาวิกาและชาวพุทธตัวอย่าง (๕ คาบ)	๑. พระพุทธเจ้าทรงบำเพ็ญพุทธจริยาเพื่อประโยชน์แก่ชาวโลกทั้งมวล นอกเหนือจากทรงบำเพ็ญประโยชน์ต่อพระญาติ ๒. พุทธสาวก พุทธสาวิกาและชาวพุทธตัวอย่าง ต่างมีคุณลักษณะเฉพาะตัวอันเป็นประโยชน์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและเป็นบุคคลตัวอย่างแก่พุทธศาสนิกชน เช่น พระอุบาลี พระธัมมทินนาเถรี และพระเจ้าปเสนทิโกศล	๑. วิเคราะห์พุทธจริยา ในด้านโลกัตถจริยาและญาติัตถจริยาได้ ๒. ตระหนักในพระคุณของพระพุทธเจ้าและนำพุทธจริยามาเป็นแบบอย่างได้ ๓. เล่าประวัติและวิเคราะห์ความสำคัญต่อพระพุทธศาสนาของพระอุบาลี พระธัมมทินนาเถรี และพระเจ้าปเสนทิโกศลได้ ๔. วิเคราะห์คุณธรรมของพระอุบาลี พระธัมมทินนาเถรีและพระเจ้าปเสนทิโกศล พร้อมทั้งยกตัวอย่างการนำคุณธรรมไปประยุกต์ใช้ได้

เรื่อง/คาบ	สาระสำคัญ	จุดประสงค์
๓. พุทธธรรมเพื่อชีวิต และสังคม (๘ คาบ)	พระพุทธศาสนาสอนให้รู้เท่าทันโลกให้มอง- เห็นความเป็นธรรมชาติของโลกธรรม ว่าได้ มาเสียไปเป็นอย่งนั้นเอง ควรเลือกกระทำ หน้าที่การทำงานที่ถูกต้องดีงามเป็นประโยชน์ ต่อตนเองและผู้อื่น และรู้คุณค่าของบุคคล สัตว์ สิ่งของที่มีประโยชน์	๑. รู้วิธีสร้างความมั่งคั่งให้ตระกูลและรู้ เท่าทันโลกธรรม ๒. วิเคราะห์โลกธรรม พร้อมทั้งยกตัว- อย่างได้ ๓. ตระหนักในคุณค่าของบุคคล สัตว์ สิ่ง- ของที่มีประโยชน์ต่อตนเองและสังคม ๔. นำหลักธรรมมาพัฒนาตนเองและสังคม
๔. พระสงฆ์และการ ปฏิบัติที่เหมาะสม ต่อพระสงฆ์ (๒ คาบ)	พระสงฆ์เป็นชุมชนตัวอย่างเป็นแหล่งปลูกฝัง คุณธรรมความดีของชาวโลก พระสงฆ์ จึงมีบทบาทในการพัฒนาคุณภาพชีวิตควร ที่ชาวพุทธพึงให้การสนับสนุนและปฏิบัติ ต่อพระสงฆ์อย่างเหมาะสม	๑. บอกบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนา คุณภาพชีวิตของพุทธศาสนิกชนได้ ๒. ปฏิบัติตนต่อพระสงฆ์ได้ถูกต้องเหมาะสม
๕. หน้าที่ชาวพุทธ (๒ คาบ)	การสร้าง ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับศีล สมาธิ ปัญญา เป็นการปฏิบัติธรรมเพื่อให้ เกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิต	๑. วิเคราะห์เปรียบเทียบวิธีการปฏิบัติธรรม ด้วยปัญญากับวิธีการปฏิบัติธรรมด้วย ความมกมายได้ ๒. ตระหนักในคุณค่าของการปฏิบัติธรรม ตามหลักไตรสิกขาและนำไปปฏิบัติจริง
๖. พระไตรปิฎก พุทธ ศาสนสุภาษิต ภา- ษาบาลีและคำศัพท์ ทางพระพุทธศาสนา (๗ คาบ)	๑. ทักษะเกี่ยวกับพระไตรปิฎกนั้นอาจมอง ได้หลายแง่ เช่น การแสดง (เทศนา) การฝึกฝนอบรม (สิกขา) มีหลักคำสอน ที่นำรู้ นำศึกษา พุทธศาสนสุภาษิตและ คำศัพท์ทางพระพุทธศาสนาที่เขียนด้วย ภาษาบาลี ชาวพุทธพึงศึกษา เพื่อเป็น บันไดก้าวไปสู่ความเข้าใจพระพุท ทธศาสนาอย่างแท้จริง	๑. อ่านคำบาลีในมงคลสูตรได้ ๒. บอกสาระสำคัญของพระไตรปิฎกใน แง่เทศนา ๓ และสิกขา ๓ ได้ ๓. อธิบายความหมายพุทธศาสนสุภาษิต และข้อความนำรู้จากพระไตรปิฎกได้ ๔. รู้และเข้าใจคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนา และนำไปใช้ได้ถูกต้องเหมาะสม

เรื่อง/คาบ	สาระสำคัญ	จุดประสงค์
๗. การบริหารจัดการและการเจริญปัญญา (๔ คาบ)	พระพุทธศาสนาสอนให้รู้จักสละทั้งวัตถุ สิ่งของและกิเลสออกจากจิตใจ ให้รู้จักอย่า ชั่วกลัวบาป ตลอดจนรู้จักคิดให้ถูกวิธี เพื่อ พัฒนาตน	๑. อธิบายความหมายของจาคานุสสติและ เทวदानุสสติได้ถูกต้อง ๒. บอกความแตกต่างและความสัมพันธ์ ระหว่างทิริกับโอตตปปะได้ ๓. ประยุกต์หลักจากานุสสติและเทวदानุสสติ มาวิพากษ์ตนเองและเสนอแนะแนวทาง ปรับปรุงตนเองได้ ๔. ใช้วิธีคิดที่ถูกต้องเพื่อแก้ปัญหาชีวิตประ- จำวันได้
๘. มรยาทชาวพุทธ ศาสนพิธี และวัน สำคัญทางพระพุทธ- ศาสนา (๓ คาบ)	ดู ส ๐๔๘	ดู ส ๐๔๘

๘ ๐๔๑๑ พระพุทธศาสนา

เรื่อง ประวัติและความสำคัญของพระพุทธศาสนา

จำนวน ๕ คาบ

สาระสำคัญ

พระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์มีหลักการและจุดมุ่งหมายเพื่อรู้ความจริงและเข้าใจปรากฏการณ์ธรรมชาติเหมือนกัน

จุดประสงค์

๑. วิเคราะห์หลักความเชื่อตามหลักการทางพระพุทธศาสนาและหลักวิทยาศาสตร์ได้
๒. เปรียบเทียบหลักการแสวงหาความจริงของพระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์ได้
๓. อธิบายความสอดคล้องและความแตกต่างระหว่างพระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์ได้

เนื้อหาสาระ

๑. หลักพระพุทธศาสนากับหลักวิทยาศาสตร์มีความสอดคล้องและความแตกต่าง ดังนี้
 - ความสอดคล้องกัน**
 - เชื่อในหลักเหตุผล
 - ยอมรับความรู้ที่ได้มาจากการทดลองพิสูจน์ด้วยประสบการณ์
 - ความแตกต่างกัน**
 - วิทยาศาสตร์ยอมรับความจริงในขอบเขตของโลกกายภาพผ่านทางประสาทสัมผัสทั้ง ๕ เท่านั้น แต่พระพุทธรศาสนายอมรับความจริงทั้งในขอบเขตของโลกกายภาพและความจริงในโลกแห่งจิตด้วย
 - วิทยาศาสตร์มุ่งเน้นด้านวัตถุ ขณะที่พระพุทธรศาสนาเน้นการพัฒนาทางด้านวัตถุและจิตใจควบคู่กัน
 - วิทยาศาสตร์มุ่งแก้ปัญหาทางกายภาพ แต่ทางพระพุทธรศาสนาเน้นแก้ปัญหาทางจริยธรรม
 - ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ยังไม่สิ้นสุดในตัวเอง แต่พระพุทธรศาสนาจบสิ้นในตัวเองและการติดตามแนววิทยาศาสตร์เป็นเพียงวิธีคิดอย่างหนึ่งในพระพุทธรศาสนา

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

๑. นักเรียนแบ่งกลุ่มศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับหลักความเชื่อและหลักการแสวงหาความจริงทางพระพุทธศาสนาและทางวิทยาศาสตร์ อภิปรายเปรียบเทียบให้เห็นความสอดคล้องและความแตกต่าง สรุปสาระสำคัญตามประเด็น

๒. ผู้แทนกลุ่มรายงานหน้าชั้น และครูนักเรียนทั้งชั้นร่วมอภิปรายเพิ่มเติม

๓. ครูหยิบยกกรณีตัวอย่างปัญหาที่พบในชีวิตประจำวัน ให้นักเรียนช่วยกันคิดแก้ปัญหาโดยใช้ข้อมูลที่ได้ศึกษาในข้อ ๑ ให้เห็นวิธีการแสวงหาความจริง ตามหลักพระพุทธศาสนาและหลักวิทยาศาสตร์

๔. ครูช่วยสรุปให้นักเรียนเข้าใจความสอดคล้องและความแตกต่างของหลักพระพุทธศาสนาและหลักวิทยาศาสตร์ยิ่งขึ้น โดยเชื่อมโยงให้เห็นกระบวนการแก้ปัญหาที่นำไปใช้ในชีวิตประจำวัน

สื่อการเรียนรู้การสอน

๑. กรณีตัวอย่างจากหนังสือพิมพ์ หรือจากประสบการณ์ของนักเรียน และครู

๒. หนังสือเรียนวิชาพระพุทธศาสนา ส ๐๔๑๑ และหนังสืออ่านเพิ่มเติม เช่น

- พระพุทธศาสนาในฐานะเป็นรากฐานของวิทยาศาสตร์ โดยพระเทพเวที มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดมหาธาตุ

- พระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์ โดย สมภาร พรหมตา มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดมหาธาตุ

- ความเกี่ยวข้องระหว่างพระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์ และอเทวนิยม โดย ดักลาส เบ็นส์ มหามกุฏราชวิทยาลัย วัดบวรนิเวศ

- พระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์ โดย ประจวบ โกลธวัช มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

- สวนทางนิพพาน ตอนพระพุทธศาสนามีใช้วิทยาศาสตร์ โดย เสฐียรพงษ์ วรรณปก ธรรมสภา กทม.

- นานาทศนะต่อหัวใจของพระพุทธศาสนา โดย สุมน อมรวิวัฒน์ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การวัดและประเมินผล

๑. สังเกตพฤติกรรมการทำงานกลุ่มและการรายงาน

- ความเอาใจใส่กระตือรือร้นในการค้นคว้า

- การแสดงความคิดเห็นในการอภิปรายได้ถูกต้อง ตรงประเด็น ชัดเจน

- การสรุปสาระสำคัญได้ครอบคลุมตรงประเด็น

- การรายงานได้ชัดเจน ครอบคลุม
 ฯลฯ

๒. สังเกตการให้เหตุผลในการแก้ปัญหาตามประเด็นและการเสนอแนวทางการนำไปใช้
ในชีวิตประจำวัน

- ๓. สอบวัดความรู้ ความคิด เจตคติและพฤติกรรมตามบทเรียน

กิจกรรมเสนอแนะ

๑. จัดแข่งขันกิจกรรมแก้ปัญหาตามสถานการณ์สมมุติโดยใช้หลักทางพระพุทธศาสนา
และหลักวิทยาศาสตร์

- ๒. จัดประกวดตอบปัญหาชิงรางวัล

ส ๐๔๑๑ พระพุทธศาสนา

เรื่อง พุทธประวัติ ประวัติพุทธสาวก พุทธสาวิกา และชาวพุทธตัวอย่าง
จำนวน ๕ คาบ

สาระสำคัญ

พระพุทธเจ้าทรงบำเพ็ญพุทธจริยา เพื่อประโยชน์แก่ชาวโลกทั้งมวล นอกเหนือจากทรงบำเพ็ญประโยชน์ต่อพระญาติ

พุทธสาวก พุทธสาวิกา และชาวพุทธตัวอย่าง ต่างมีคุณลักษณะเฉพาะตัวอันเป็นประโยชน์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และเป็นบุคคลตัวอย่างแก่พุทธศาสนิกชน เช่น พระอุบาลี พระธัมมทินนาเถรี และพระเจ้าปเสนทิโกศล

จุดประสงค์

๑. วิเคราะห์พุทธจริยาในด้านโลกัตถจริยาและญาคัตถจริยาได้
๒. ตระหนักในพระคุณของพระพุทธเจ้าและนำพุทธจริยามาเป็นแบบอย่างได้
๓. เล่าประวัติและวิเคราะห์ความสำคัญต่อพระพุทธศาสนาของ พระอุบาลี พระธัมมทินนาเถรี และพระเจ้าปเสนทิโกศล ได้
๔. วิเคราะห์คุณธรรมของ พระอุบาลี พระธัมมทินนาเถรี และพระเจ้าปเสนทิโกศล พร้อมทั้งยกตัวอย่างการนำคุณธรรมไปประยุกต์ใช้

เนื้อหาสาระ

๑. พุทธจริยา
 - โลกัตถจริยา
 - ญาคัตถจริยา
๒. ประวัติพุทธสาวก พุทธสาวิกา และชาวพุทธตัวอย่าง
 - พระอุบาลี
 - ประวัติและผลงานที่สำคัญ
 - คุณธรรม
 - พระธัมมทินนาเถรี
 - ประวัติและผลงานที่สำคัญ
 - คุณธรรม

- พระเจ้าปเสนทิโกศล
ประวัติและผลงานที่สำคัญ
คุณธรรม

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

๑. ครูนำตัวอย่างเหตุการณ์พุทธประวัติที่แสดงพุทธจริยาต่อชาวโลกบางตอน ให้นักเรียนช่วยกันอภิปรายแสดงความเห็น แล้วสรุปโดยแสดงพุทธกิจ ๕ ประการ ครูอธิบาย พร้อมทั้งยกตัวอย่างเพิ่มเติม
๒. แสดงภาพ ภาพเคลื่อนไหว หรือวีดิทัศน์เกี่ยวกับการแสดงธรรมเทศนาโปรดพระพุทธบิดาและพระญาติ แล้วให้นักเรียนช่วยกันวิเคราะห์พุทธกิจต่อพระญาติเป็นข้อ ๆ พร้อมทั้งยกตัวอย่างประกอบ
๓. นักเรียนช่วยกันอภิปรายถึงพุทธจริยาและน้ำพระทัยอันเป็นแบบอย่างที่ดีของพระพุทธเจ้า แล้วเสนอแนวคิดในการนำพุทธจริยามาปรับใช้กับตนเอง
๔. นักเรียนแบ่งกลุ่มศึกษาประวัติและความสำคัญของพระอุบาลี พระธัมมทินนาเถรี และพระเจ้าปเสนทิโกศล ในบทเรียน แล้วรายงานต่อชั้นเรียน
๕. นักเรียนร่วมกันอภิปรายเชิงวิเคราะห์คุณธรรมของพระอุบาลี พระธัมมทินนาเถรี พระเจ้าปเสนทิโกศล แล้วช่วยกันสรุป
๖. ร่วมกันเสนอแนวคิดในการนำคุณธรรมจากบทเรียนไปแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบัน
๗. นักเรียนช่วยกันเสนอแนะพร้อมทั้งยกตัวอย่างการนำคุณธรรมจากบทเรียนไปปรับใช้กับตนเอง

สื่อการเรียนรู้การสอน

๑. ภาพ สมุดภาพ ภาพเคลื่อนไหว หรือวีดิทัศน์ เกี่ยวกับพุทธประวัติ
๒. แผนภูมิ พระพุทธคุณ ๓ แผนภูมิเปรียบเทียบคุณธรรมของพระอุบาลี พระธัมมทินนาเถรี และพระเจ้าปเสนทิโกศล
๓. ข่าวเหตุการณ์ปัจจุบัน
๔. หนังสือเรียนวิชาพระพุทธศาสนา ส ๐๔๑๑ และหนังสืออ่านเพิ่มเติม เช่น
 - ประวัติพระสาวก กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ
 - ประวัติภิกษุณี และประวัติอุบาสิกา กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ
 - ประวัติอุบาสก กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ
 - พุทธประวัติ เล่ม ๑ โดย สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระวชิรญาณวโรรส

- บทบาทพระบรมครู โดย พันเอกปิ่น มุกทุกันต์ มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย
- นวทัศน์แห่งพุทธประวัติ โดย นิธิพัฒน์ ชาลีจันทร์ บริษัทสยามแผ่นดินทอง
- พุทธศาสนา ทศนะและวิจารณ์ โดย เสฐียรพงษ์ วรรณปก
- พุทธจริยวัตร โดย เสฐียรพงษ์ วรรณปก
- หนังสือวิชาพระปริยัติธรรมชั้นมัธยมศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ

การวัดและประเมินผล

๑. สังเกตพฤติกรรมของนักเรียนในด้านต่อไปนี้
 - แสดงความคิดเห็นและการวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล
 - การยกตัวอย่างการนำคุณธรรมจากบทเรียนไปแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน
 - ความสนใจและการมีส่วนร่วมต่อกิจกรรมการเรียนรู้การสอน
๒. ประเมินผลจากการตอบคำถามหรือแบบฝึกหัดหลังจากจบบทเรียนแล้ว

กิจกรรมเสนอแนะ

๑. แนะนำให้นักเรียนไปศึกษาและทำรายงานเรื่อง จิตรกรรมฝาผนังของวัดในท้องถิ่น ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นภาพพุทธประวัติ ชาดก และเรื่องราวในพระพุทธศาสนา
๒. เชิญวิทยากรมาบรรยายเรื่อง พระพุทธคุณ หรือประวัติของพระอุบาลี พระธัมมทินนาเถรี และพระเจ้าปเสนทิโกศล ตามโอกาสอันควร
๓. จัดมุมหนังสือ รวบรวมหนังสือบทสวดสรรเสริญพระรัตนตรัย ประวัติพุทธสาวก พุทธสาวิกา และชาวพุทธตัวอย่าง
๔. จัดนิทรรศการประวัติ ผลงาน และคุณธรรมของ พระอุบาลี พระธัมมทินนาเถรี และพระเจ้าปเสนทิโกศล

ปี ๐๔๑๑ พระพุทธศาสนา

เรื่อง พุทธธรรมเพื่อชีวิตและสังคม

จำนวน ๘ คาบ

สาระสำคัญ

พระพุทธศาสนาสอนให้รู้เท่าทันโลก ให้มองเห็นความเป็นธรรมดาของโลภธรรม ว่าได้มาเสียไป เป็นอย่างนั้นเอง ควรเลือกกระทำหน้าที่การงานที่ถูกต้องดีงาม เป็นประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น และรู้คุณค่าของบุคคล สัตว์ สิ่งของที่มีประโยชน์

จุดประสงค์

๑. รู้วิธีการสร้างความมั่งคั่งให้ตระกูลและรู้เท่าทันโลภธรรม
๒. วิเคราะห์โลภธรรมพร้อมทั้งยกตัวอย่างได้
๓. ตระหนักในคุณค่าของบุคคล สัตว์ สิ่งของที่มีประโยชน์ต่อตนเองและสังคม
๔. นำหลักธรรมมาพัฒนาตนเองและสังคม

เนื้อหาสาระ

๑. กุลจักริวัฏฐิติธรรม ๔ และโลภธรรม ๘
 - กุลจักริวัฏฐิติธรรม ๔ คือ ของหายรู้จักหา ของชำระรู้จักซ่อมแซม รู้จักประมาณ การกินการใช้ ตั้งผู้มีศีลธรรมเป็นพ่อบ้านแม่เรือน
 - โลภธรรม ๘ ได้แก่
 - ฝ่ายพอใจ (อิฏฐารมณ) มี ๔ คือ ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข
 - ฝ่ายไม่พอใจ (อนิฏฐารมณ) มี ๔ คือ เสื่อมลาภ เสื่อมยศ นินทา ทุกข์
๒. ธรรมอันเป็นมงคล
 - ความกตัญญู
 - ทำการงานที่ไม่มีโทษ แต่เป็นประโยชน์เกื้อกูล

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

๑. แบ่งกลุ่มศึกษาค้นคว้า และทำกิจกรรมดังนี้ :-
 - ศึกษาหัวข้อธรรม ที่ได้รับมอบหมาย จากแหล่งความรู้ที่ครูแนะนำ ดีความ ทำความเข้าใจ และศึกษาเฉพาะกรณี เพื่อรายงาน

- รายงานโดยใช้ภาพ ข่าว เหตุการณ์ บุคคลตัวอย่างที่เกี่ยวกับหัวข้อประกอบ พร้อมทั้งเสนอแนวคิดเห็นของกลุ่ม เพื่อนำสู่การอภิปราย

- นักเรียนทั้งชั้นร่วมกันอภิปรายหรือวิจารณ์จากแนวคิดที่กลุ่มเสนอ โดยโยงเข้าสู่เหตุการณ์หรือข่าวที่พบเห็นในชีวิตประจำวัน หรือประสบการณ์ตรงของนักเรียน พร้อมทั้งช่วยกันสรุป ความรู้ ความเข้าใจ ประโยชน์และแนวทางนำหลัก กุลจิรัฐจิตธรรม ๔ โลกธรรม ๘ และธรรมอันเป็นมงคลไปใช้ในชีวิตประจำวัน

๒. จัดกิจกรรมต่อเนื่องโดย :-

- ให้นักเรียนฝึกพิจารณาตนเอง ตามหัวข้อธรรมในบทเรียน เช่น เมื่อประสบกับ ลาก ยศ สรรเสริญ สุข หรือเสื่อมลาภ เสื่อมยศ นินทา ทุกข์ การดูแลรักษาสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ การรู้จักประมาณการกินการใช้ โดยใช้แบบสำรวจตนเองหรือแบบประเมินตนเอง

- ให้นักเรียนวิเคราะห์การกระทำของตนเอง หาสาเหตุและวางแผนเพื่อแก้ไขปรับปรุงตนเอง

- ให้นักเรียนดำเนินการตามแผน บันทึกผลที่ได้รับส่งครูทุกสัปดาห์ตลอดภาคเรียน

๓. นำกิจกรรมการปวารณามาประยุกต์ คือ การยินยอมให้เพื่อนว่ากล่าวตักเตือนกันได้ ด้วยเมตตา เพื่อลดทิฐิมานะและอยู่ร่วมกันด้วยความสุข โดย

- ครูชี้แนะสาระประโยชน์ของการปวารณาให้นักเรียนเข้าใจและเห็นคุณค่า

- นักเรียนทำกิจกรรมวิธีใดวิธีหนึ่ง ดังนี้ :-

บอกข้อบกพร่องของตนเองและให้คำมั่นสัญญาว่าจะแก้ไขปรับปรุงตนเอง หรือ บอกข้อบกพร่องของกันและกัน ต่างก็พร้อมใจยอมรับและจะแก้ไขด้วยความเต็มใจ

หมายเหตุ กิจกรรม ๓ ข้อ ที่เสนอแนะไว้นั้น ครูพึงพิจารณาเลือกจัดตามความเหมาะสมกับ คาบเวลาและผู้เรียน โดยมุ่งส่งเสริมให้นักเรียนนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน ได้จริงจนเป็นนิสัย

สื่อการเรียนการสอน

๑. ภาพ ข่าวจากหนังสือพิมพ์

๒. หนังสือเรียนวิชาพระพุทธศาสนา ส ๐๔๑๑ และหนังสืออ่านเพิ่มเติม เช่น

- หนังสือมงคลชีวิต ฉบับธรรมทายาท

- มงคลชีวิต ของ พ.อ.ปิ่น มุกขนัด

- เทป บทเพลง บทร้อยกรอง ที่สอดคล้องกับบทเรียน

- หนังสือภาพปริศนาธรรม พร้อมคำกลอน โดย พุทธทาสภิกขุ

- แบบสำรวจตนเองหรือแบบประเมินตนเอง

การวัดและประเมินผล

๑. สังเกตพฤติกรรมจากการทำงานกลุ่ม เช่น :-
 - ความรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมาย
 - ความกล้าแสดงความคิดเห็น
 - การควบคุมอารมณ์
 - การสรุปประเด็นต่าง ๆ ได้ตรงกับผู้อื่น
๒. ประเมินการค้นคว้าและเสนอผลงาน เช่น
 - ความตั้งใจในการศึกษาค้นคว้า
 - ความเหมาะสมของหัวข้อและประเด็นที่เสนอ
 - การแสดงความคิดรวบยอดในรายงาน
 - การใช้สื่อประกอบได้เหมาะสม น่าสนใจและสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่องที่น่าเสนอ
 - การวางแผนปฏิบัติตามความเหมาะสมกับวัยและฐานะ
๓. สอบวัดความรู้ความเข้าใจ เจตคติและพฤติกรรมของนักเรียนตามบทเรียน

กิจกรรมเสนอแนะ

๑. จัดอภิปราย นิทรรศการเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่มีบุญคุณต่อมนุษย์
๒. เชิญวิทยากรบรรยาย
๓. ดูวีดิทัศน์
๔. ฟังเทปธรรม แล้วสรุปใจความสำคัญ

ส ๐๔๑๑ พระพุทธศาสนา

เรื่อง พระสงฆ์และการปฏิบัติตนที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์

จำนวน ๒ คาบ

สาระสำคัญ

พระสงฆ์เป็นชุมชนตัวอย่าง เป็นแหล่งปลูกฝังคุณธรรมความดีของชาวโลก พระสงฆ์จึงมีบทบาทในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ควรที่ชาวพุทธพึงให้การสนับสนุนและปฏิบัติต่อพระสงฆ์อย่างเหมาะสม

จุดประสงค์

๑. บอกบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของพุทธศาสนิกชนได้
๒. ปฏิบัติตนต่อพระสงฆ์ได้ถูกต้องเหมาะสม

เนื้อหาสาระ

๑. พระสงฆ์เป็นผู้ชี้แนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตแก่ชาวโลกในแง่
 - การพัฒนาคุณภาพจิต
 - การพัฒนาคุณภาพทางกาย ในด้านสุขภาพอนามัย เศรษฐกิจ และสังคม
๒. การปฏิบัติตนต่อพระสงฆ์
 - กายกรรม ให้การมีสัมมาคารวะ ให้การเคารพ ไม่ลบหลู่ ดุหมั่น บำรุงท่านด้วยปัจจัย ๔ ช่วยในกิจการงานของสงฆ์และด้วยปรารภนาดีเท่าที่จะกระทำได้ ต้อนรับท่านด้วยความเคารพเต็มใจ อำนวยความสะดวกแก่ท่าน
 - วจีกรรม ด้วยการพูดถึงพระสงฆ์ด้วยเจตคติและถ้อยคำที่ดี ไม่แสดงวาจาหยาบกระด้างหรือลบหลู่ดูหมิ่นท่าน
 - มโนกรรม คิดเกี่ยวกับท่านด้วยความปรารภนาดี
 - ประพฤติตนอยู่ในศีลธรรมตามที่พระสงฆ์ชี้แนะ
 - รักษาขนบธรรมเนียมประเพณี
 - รักษาสมบัติของสงฆ์

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

๑. นักเรียนแบ่งกลุ่มรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ที่ช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในด้านต่าง ๆ จากเหตุการณ์จริง ข่าวนในหนังสือพิมพ์ อภิปรายเหตุผล แรงบันดาลใจ วิธีการที่ใช้และประโยชน์ที่ประชาชนได้รับ รวมทั้งผลกระทบในส่วนรวม สรุปทำรายงาน

๒. ผู้แทนกลุ่มนำเสนอต่อชั้นเรียน ครูและนักเรียนร่วมอภิปรายและสรุปสาระสำคัญ รวมทั้งเสนอแนะข้อพึงปฏิบัติที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์ ในการส่งเสริมบทบาทด้านพัฒนาคุณภาพชีวิตดังกล่าว

๓. ครูแนะนำให้เพื่อนนักเรียนนำความรู้ไปปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวัน

สื่อการเรียนรู้การสอน

๑. ภาพ ภาพเคลื่อนไหว เอกสาร บทความ หนังสือ เกี่ยวกับกิจกรรมที่พระสงฆ์มีบทบาทอยู่ในสังคม

๒. หนังสือสร้างตัวสร้างฐานะตามหลักพุทธศาสตร์ประยุกต์ โดยละเอียด ศิลาน้อย สำนักพิมพ์ดอกหญ้า

๓. ทำเนียบพระสงฆ์นักพัฒนาภาคอีสาน สถาบันวิจัยพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น

๔. วิดีทัศน์เกี่ยวกับวัดยกกระบัตร จังหวัดสมุทรสาคร

๕. วิดีทัศน์หรือหนังสือเกี่ยวกับพระสงฆ์ที่เป็นนักพัฒนาทั้งทางกายและทางจิต มีบทบาทเป็นผู้นำในการพัฒนาสังคม เช่น ครูบาศรีวิชัย พระเทพเวที พุทธทาสภิกขุ ปัญญานันทภิกขุ พระพยอม กัลยาโณ หลวงพ่อจรัญ หลวงพ่อพุทธ หลวงพ่อเกษม เขมโก

ฯลฯ

การวัดและประเมินผล

๑. สังเกตพฤติกรรมของนักเรียนดังนี้

- การร่วมอภิปรายในห้องเรียน
- ความรู้สึกของนักเรียนต่อบทบาท/หน้าที่ของพระสงฆ์ในสภาพสังคมปัจจุบัน
- ความรู้สึกของนักเรียนในการปฏิบัติตนต่อพระสงฆ์ในฐานะบุคคลตัวอย่าง

๒. สังเกตการอภิปรายของนักเรียนตามประเด็นต่อไปนี้

- การแสดงเหตุผลประกอบการอภิปราย
- ความกล้าในการแสดงความคิดเห็น
- การสรุปแนวปฏิบัติตนที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์

กิจกรรมเสนอแนะ

๑. แนะนำแนวทางให้นักเรียนศึกษาจริยวัตรในด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตและการบริการสังคมของพระสงฆ์เพิ่มเติมจากที่เรียนในชั้นเรียน

๒. นำแบบอย่างการปฏิบัติตนต่อพระสงฆ์ที่ถูกต้องจากภาพ ภาพเคลื่อนไหว วิดีทัศน์ ให้นักเรียนทดลองปฏิบัติ

๓. จัดค่ายจริยธรรม ให้นักเรียนมีโอกาสดำเนินการประสบการณ์ตรง

๔. จัดนิทรรศการเกี่ยวกับเทคนิคและวิธีการศึกษาของพระสงฆ์ผู้ปฏิบัติดี

๕. จัดกิจกรรมตอบปัญหาเกี่ยวกับพระสงฆ์และการปฏิบัติต่อพระสงฆ์ เน้นกิจกรรมเป็นกลุ่ม

๖. จัดกิจกรรมการประกวดการปฏิบัติที่ถูกต้องต่อพระสงฆ์

๗. ให้นักเรียนอภิปรายบทบาทของประชาชนในการสนับสนุนพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต

๘. จัดกิจกรรมบรรยาย สาธิต โดยผู้ทรงคุณวุฒิตามโอกาสอันควรในแต่ละภาคเรียน

๙. ให้นักเรียนศึกษาประวัติพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำทางการศึกษา หรือพระสงฆ์ที่เป็นแบบอย่างในการศึกษาและเผยแพร่แนะนำสั่งสอนให้แก่สังคม แล้วเผยแพร่ โดยการจัดนิทรรศการ ออกรายการข่าววิทยุโรงเรียน จัดอภิปราย หรืออื่น ๆ

ส ๐๔๑๑ พระพุทธศาสนา

เรื่อง หน้าที่ชาวพุทธ

จำนวน ๒ คาบ

สาระสำคัญ

การสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับ ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นการปฏิบัติธรรมเพื่อให้เกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิต

จุดประสงค์

๑. วิเคราะห์เปรียบเทียบวิธีการปฏิบัติธรรมด้วยปัญญากับวิธีการปฏิบัติธรรมด้วยความมกมายได้
๒. ตระหนักในคุณค่าของการปฏิบัติธรรมตามหลักไตรสิกขาและนำไปปฏิบัติจริง

เนื้อหาสาระ

๑. ความหมายของการปฏิบัติธรรม
๒. หลักการและเป้าหมายของการปฏิบัติธรรม
๓. การปฏิบัติธรรมตามหลักไตรสิกขา
 - ศีล
 - สมาธิ
 - ปัญญา
๔. ประโยชน์ของการปฏิบัติธรรม

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

๑. ให้นักเรียนช่วยกันยกตัวอย่างพฤติกรรมหรือให้ดูวีดิทัศน์ หรือเล่าประสบการณ์ หรืออ่านเอกสารที่ครูกำหนดให้เกี่ยวกับการปฏิบัติธรรมของคนในสังคม
๒. นักเรียนแบ่งกลุ่มอภิปรายเชิงวิเคราะห์เปรียบเทียบถึงวิธีการปฏิบัติธรรมด้วยปัญญากับวิธีการปฏิบัติธรรมด้วยความมกมาย โดยนำหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญามาเป็นเกณฑ์
๓. ผู้แทนกลุ่มรายงานต่อชั้นเรียน แล้วครูและนักเรียนทั้งชั้นช่วยกันสรุป
๔. ครูและนักเรียนบอกประโยชน์ของการปฏิบัติธรรมและการนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน

สื่อการเรียนการสอน

๑. หนังสือเรียนพระพุทธศาสนาและหนังสืออ่านเพิ่มเติม เช่น
 - การสอนโดยการสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ ของ สุมณ อมรวิวัฒน์ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 - การสอนตามแนวพุทธ โดย สุมณ อมรวิวัฒน์ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 - การปฏิบัติธรรมให้ถูกทาง โดย พระเทพเวที มูลนิธิพุทธธรรม กทม.
 - การศึกษาและปฏิบัติธรรม โดย วศิน อินทสระ สำนักพิมพ์สติ กทม.
๒. วิดีทัศน์เกี่ยวกับการปฏิบัติธรรม

การวัดและประเมินผล

๑. สังเกตพฤติกรรมนักเรียนจาก
 - การตอบคำถามได้ถูกต้อง
 - การร่วมอภิปรายโดยมีความกล้าในการแสดงความคิดเห็น
 - การแสดงผลประกอบการอธิบายได้เหมาะสม
๒. ตรวจรายงาน โดยสังเกต
 - ความถูกต้องครบถ้วนสมบูรณ์
 - การใช้ภาษาสำนวน
๓. สอบวัดความรู้ความเข้าใจโดยใช้ข้อทดสอบหรือคำถาม

กิจกรรมเสนอแนะ

๑. นักเรียนเลือกหัวข้อธรรมที่สนใจจะศึกษา เช่น ไตรสิกขา ไตรลักษณ์ แล้วให้นักเรียนศึกษาตามวิธีการศึกษาพระธรรมให้ครบขั้นตอน ให้นักเรียนบันทึกทั้งสาระธรรมที่ตนเองศึกษา และวิธีการศึกษาที่ตนเองลงมือปฏิบัติจริง แล้วนำมารายงานให้ครูทราบ พร้อมทั้งส่งบันทึกประกอบ
๒. นำหลักพุทธ ๕ ไปศึกษาหัวข้อธรรมต่าง ๆ ตามที่นักเรียนสนใจ

ส ๐๔๑๑ พระพุทธศาสนา

เรื่อง พระไตรปิฎก พุทธศาสนสุภาษิต ภาษาบาลีและคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนา
จำนวน ๗ คาบ

สาระสำคัญ

ทักษะเกี่ยวกับพระไตรปิฎกนั้นอาจมองได้หลายแง่ เช่น การแสดง (เทศนา) การฝึกฝนอบรม (สิกขา) มีหลักคำสอนที่น่ารู้ น่าศึกษา พุทธศาสนสุภาษิตและคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนาที่เขียนด้วยภาษาบาลี ชาวพุทธพึงศึกษาเพื่อเป็นบันไดก้าวไปสู่ความเข้าใจพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง

จุดประสงค์

๑. อ่านคำบาลีในมงคลสูตรได้
๒. บอกสาระสำคัญของพระไตรปิฎกในแง่เทศนา ๓ และสิกขา ๓ ได้
๓. อธิบายความหมายพุทธศาสนสุภาษิตและข้อความน่ารู้จากพระไตรปิฎกได้
๔. รู้และเข้าใจคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนาและนำไปใช้ได้ถูกต้องเหมาะสม

เนื้อหาสาระ

๑. การอ่านคำบาลีในมงคลสูตร หรือบทอื่น ๆ

๒. พระไตรปิฎกในแง่

- เทศนา ๓ คือ

พระวินัยปิฎก เรียก “อาณาเทศนา” (แสดงโดยวางเป็นคำสั่ง)

พระสุตตันตปิฎก เรียก “โวหารเทศนา” (แสดงโดยอธิบายให้เข้าใจหลายนัย)

พระอภิธรรมปิฎก เรียก “ปรมัตถเทศนา” (แสดงเนื้อหาธรรมล้วน ๆ)

- สิกขา ๓ คือ

พระวินัยปิฎก เรียก “อธิศีลสิกขา” (ฝึกอบรมเรื่องศีลอย่างยิ่ง)

พระสุตตันตปิฎก เรียก “อธิจิตตสิกขา” (ฝึกอบรมเรื่องจิตอย่างยิ่ง)

พระอภิธรรมปิฎก เรียก “อธิปัญญาสิกขา” (ฝึกอบรมเรื่องปัญญาอย่างยิ่ง)

๓. ข้อความน่ารู้จากพระไตรปิฎกที่เลือกมาศึกษาในเรื่องความหมายและการนำไปใช้

โดยเน้นการมองกว้างด้วยปัญญา และการรู้จักแสวงหาความสุขที่แท้จริง เช่น

- มองอะไรแคบย่อมเข้าใจไม่ถ่องแท้

- ระดับความสุข ๑๐ ชั้น

๔. การอ่านและความหมายของพุทธศาสนสุภาษิตที่เน้นความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เช่น
 - อตฺตตฺตตฺตปญฺญา อสุจํ มนุสฺสา
คนเห็นแก่ประโยชน์ตนเป็นคนสกปรก
 - เนกาสิ ลภเต สุขํ
กินคนเดียวย่อมไม่ได้ความสุข
 - ททํ มิตฺตานํ คนฺถติ
ผู้ให้ย่อมผูกมิตรไว้ได้
๕. คำศัพท์ทางพระพุทธศาสนาในเรื่องความหมายและการนำไปใช้ได้ถูกต้อง เช่น
 - เวทนา
 - รูป
 - นาม

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

๑. ครูสาธิตการอ่านคำบาลีในมงคลสูตร ให้นักเรียนฝึกอ่านพร้อมกัน หรือจับคู่ฝึกครูชี้แนะเพิ่มเติมและให้นักเรียนนำไปฝึกอ่านจนคล่อง ครูเลือกคำบาลีบทอื่นๆ หรือให้นักเรียนยกพุทธศาสนสุภาษิตขึ้นมาฝึกอ่านเพิ่มเติม

๒. นักเรียนแบ่งกลุ่ม-ศึกษาใบความรู้เกี่ยวกับพระวินัยปิฎก อภิปรายเป้าหมายและขั้นตอนของการบัญญัติพระวินัย แล้วช่วยกันสรุปลงสาระอาณาทศนากับอธิศีลสิกขา พร้อมทั้งยกตัวอย่างประกอบ

๓. นักเรียนกลุ่มเดิม ศึกษาใบความรู้เรื่องพระสุตตันตปิฎกและอภิธรรมปิฎก ที่มีเนื้อหาสาระอย่างเดียวกัน อภิปรายเปรียบเทียบลักษณะและเป้าหมาย การฝึกอบรมตนจากพระสูตรดังกล่าว แล้วสรุปประเด็นสำคัญ ครูสรุปและให้ความรู้เพิ่มเติม ทั้ง ๓ กิจกรรม

๔. นักเรียนแบ่งกลุ่ม เลือกข้อความน่ารู้ ๑ เรื่อง และพุทธศาสนสุภาษิต ๑ บท จากรายการที่ครูเตรียมไว้ แต่ละกลุ่ม

- ฝึกอ่าน
- ตีความ
- อภิปรายความหมายและเหตุผล
- เสนอแนะการประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน
- สรุปเป็นรายงานต่อชั้นเรียน

๕. นักเรียนและครูช่วยกันอภิปราย สรุปสาระสำคัญและช่วยกันเสนอข้อความน่ารู้และพุทธศาสนสุภาษิตบทอื่นๆ ที่นักเรียนชอบและสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ช่วยกันตีความ

อภิปรายความหมายและประโยชน์ ครูให้ความรู้เพิ่มเติม

๖. ครูนำคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนา เช่น เวทนา รูป นาม ให้นักเรียนอ่านและอธิบายความหมาย รวมทั้งการนำไปใช้ ครูสรุปความหมายและการใช้ที่ถูกต้อง แล้วให้นักเรียนช่วยกันรวบรวมคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนาที่พบเห็นในชีวิตประจำวัน นำมาฝึกอ่านตีความหมายและการใช้ ครูชี้แนะปัญหาที่ขัดแย้งและประโยชน์ในการใช้ถูกต้องของคำศัพท์นั้น แล้วมอบหมายให้นักเรียนทำเอกสารรวมเป็นเล่ม

สื่อการเรียนการสอน

๑. ใบความรู้เกี่ยวกับพระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก และพระอภิธรรมปิฎก ที่เน้นเทศนา ๓ และสิกขา ๓

๒. หนังสือเรียนวิชาพระพุทธศาสนา ส ๐๔๑๑

๓. เอกสารและหนังสืออ่านเพิ่มเติม เช่น

- พระไตรปิฎกฉบับประชาชน โดย สุชีพ ปุญญานุภาพ มหามกุฏราชวิทยาลัย
- พระไตรปิฎกวิเคราะห์ โดย เสฐียรพงษ์ วรรณปก ธรรมสภา กทม.
- เพลงรักจากพระไตรปิฎก โดย เสฐียรพงษ์ วรรณปก ธรรมสภา กทม.
- พระไตรปิฎกฉบับสาระ โดย ธรรมรักษา โรงพิมพ์รุ่งแสง กทม.
- พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์ โดย พระเทพเวที มหาลุพาลงกรณ์-

ราชวิทยาลัย

- พุทธศาสนสุภาษิต โดย เสฐียรพงษ์ วรรณปก ธรรมสภา กทม.
- พุทธศาสนสุภาษิต เล่ม ๑-๒-๓ คณะกรรมการกองตำรา มหามกุฏราชวิทยาลัย
- อมฤตพจนา โดย พระเทพเวที มูลนิธิพุทธธรรม กทม.
- คติธรรมจากพระพุทธศาสนสุภาษิต เล่ม ๑ โดย คมสัน สังฆมณี กรมการศาสนา
- ชีงโคร่งสร้างพระไตรปิฎก โดย วินัย อ.ศิวกุล อติธรรมมูลนิธิ วัดพระเชตุพน กทม.

๔. วิกิทัศน์ “สายธารธรรม” บริษัทปรารถนาโปรดักชันส์ กทม.

การวัดและประเมินผล

๑. สังเกตพฤติกรรมของนักเรียน

- การให้เหตุผลในการอภิปราย
- ความกล้าในการแสดงความคิดเห็น
- การสรุปสาระสำคัญได้ครบถ้วนและตรงตามจุดประสงค์
- การยอมรับฟังความคิดเห็นผู้อื่น

๒. ตรวจผลงาน

๓. สอบวัดความรู้ ความเข้าใจ เจตคติ และการปฏิบัติ โดยใช้แบบทดสอบหรือคำถาม

กิจกรรมเสนอแนะ

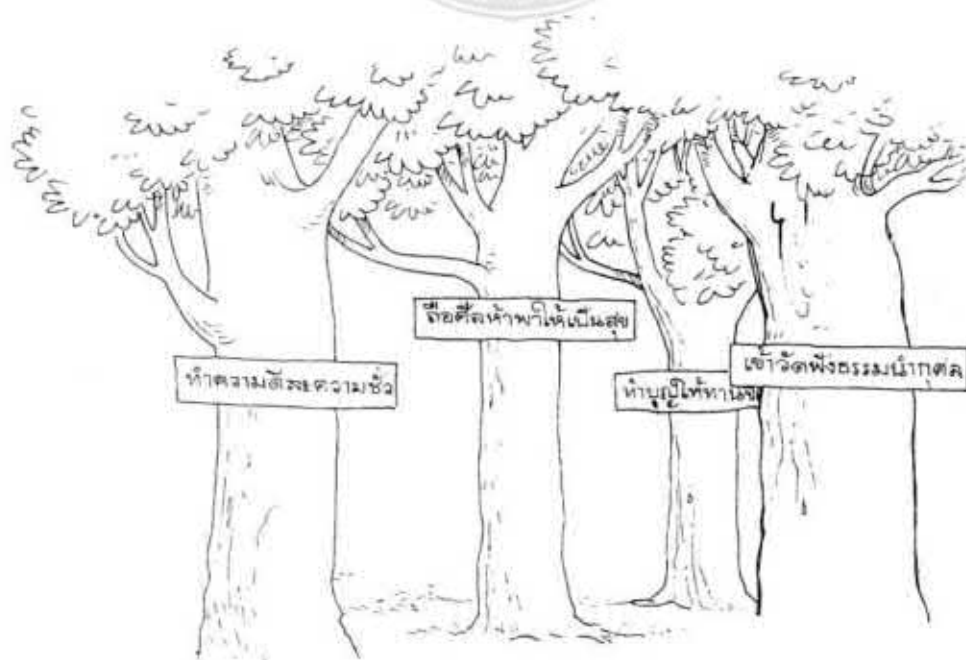
๑. จัดสวนแห่งคุณธรรม โดยนักเรียนร่วมกันคัดพุทธศาสนสุภาษิต หรือข้อความนำรู้จากพระไตรปิฎก แล้วนำไปติดไว้ที่ต้นไม้ หรือสถานที่ที่เตรียมไว้

๒. ประกวดเรียงความ หรืออภิปรายในหัวข้อ “พุทธศาสนสุภาษิตที่ข้าพเจ้าประทับใจ”

๓. เทียบคำสุภาษิต วาตะของปราชญ์หรืออื่น ๆ ที่ตรงกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา แล้วรวบรวม เผยแพร่

๔. จัดกิจกรรมประเภทได้วาที ยอวาที โดยนำพุทธศาสนสุภาษิตมาเป็นหัวข้อในการดำเนินกิจกรรม

๕. นักเรียนเลือกอ่านพระไตรปิฎก นำมาตีความ เผยแพร่ เสียงตามสาย การเขียนบทความลงในหนังสือสิ่งพิมพ์ของโรงเรียน วิทยุโรงเรียน

ใบความรู้เรื่อง พระวินัยปิฎก (เน้นเทศนา และสิกขา)

พระวินัยปิฎก เป็นคัมภีร์หนึ่งในพระไตรปิฎก บรรจุเรื่องราวเกี่ยวกับศีลของภิกษุสงฆ์ และภิกษุณีสงฆ์ ตลอดถึงพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาต่าง ๆ (ดูรายละเอียดใบความรู้ใน ส ๐๔๑๐)

พระวินัยปิฎกเรียกว่า **อาณาทศนา** คือเป็นคำเทศน์หรือแสดงโดยวิธีวางเป็นคำสั่ง คือ พระพุทธเจ้าจะทรงวางเป็นข้อห้ามข้อบังคับ สิ่งมิให้ทำอย่างนั้นอย่างนี้ ถ้าใครฝ่าฝืนไม่กระทำตาม ก็ปรับเป็นผิด เรียกว่า “อาบัติ”

เรื่องที่ทรงสั่งห้ามมิให้กระทำมีตั้งแต่เรื่องใหญ่ที่สุด ซึ่งเมื่อละเมิดเข้าแล้วจะขาดจากความเป็นพระ คือถูกจับสึกจากพระทันที แม้ไม่มีใครจับสึกถึงจะครองเพศบรรพชิตอยู่ก็ไม่นับว่าเป็นพระอีกต่อไป ความผิดเพราะละเมิดข้อห้ามที่สำคัญที่สุดนี้เรียกว่า “อาบัติปาราชิก”

ข้อห้ามอย่างหนักรองลงมาเรียกว่า “สังฆาทิเสส” ใครละเมิดเข้าแล้ว ไม่ถึงกับขาดจากความเป็นพระแต่ต้องอยู่ “ปริวาส” (หรือ อยู่กรรม) จึงจะพ้นได้

ข้อห้ามอย่างเบา ถ้าใครฝ่าฝืนแล้ว เพียง “แสดงอาบัติ” (คือสารภาพต่อหน้าภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง ปฏิญาณว่าจะไม่ทำผิดเช่นนั้นอีก) ก็พ้นจากความผิด

พระวินัยปิฎกทั้งหมดจึงเป็นคำสั่งที่พระภิกษุพึงปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด ดุจดังกฎหมายที่พลเมืองดีจะพึงปฏิบัติตามฉะนั้น

อีกนัยหนึ่ง พระวินัยปิฎกเรียกว่า **อธิศีลสิกขา** หมายความว่า เป็นระบบฝึกฝนศีลอย่างยัง การระมัดระวังตนไม่ละเมิดคำสั่งของพระพุทธเจ้าพูดอีกนัยหนึ่งก็คือการรักษาศีลนั่นเอง เพราะฉะนั้น พระวินัยปิฎกจึงเป็นระบบฝึกฝนอบรมตนให้มีศีลสมบูรณ์ คือ

- ฝึกอบรมศีลในพระปาติโมกข์ คือศีล ๒๒๗ ข้อที่ทรงบัญญัติไว้
- ฝึกอบรมศีลเกี่ยวกับอาชีพของพระ คือเมื่อบวชเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนาแล้ว ต้องบิณฑบาตเลี้ยงชีพเท่านั้น ไม่อาศัยผ้าเหลืองหากินโดยการหลอกลวงชาวบ้าน
- ฝึกอบรมศีลเกี่ยวกับการบริโภคอาหาร คือให้พิจารณาก่อนบริโภค ให้บริโภคอาหารเพื่อให้มีกำลังบำเพ็ญธรรมเท่านั้น ไม่บริโภคเพราะความอยาก ความติดในรสอาหาร
- ฝึกอบรมศีลทางการแสดงออก คือระมัดระวังการแสดงออกทางตาหูจมูกลิ้นกายใจ สงบสำรวม ทำตนให้น่าเลื่อมใสน่ากราบนมัสการของชาวบ้าน

จะเห็นได้ว่าพระวินัยปิฎก ล้วนว่าด้วยเรื่องการฝึกฝนอบรมศีลในด้านต่าง ๆ ทั้งนี้

ใบความรู้เรื่อง พระสูตรตันตปิฎกและพระอภิธรรมปิฎก (เน้นเทศนาและสิกขา)

พระสูตรตันตปิฎก หรือ “พระสูตร” เป็นคัมภีร์หนึ่งในพระไตรปิฎก เน้นคำสอนที่เกี่ยวกับบุคคล สถานที่เวลาและเหตุการณ์เป็นสำคัญ คือเน้นว่าพระสูตรนี้สอนใคร ที่ไหน เมื่อใด มีเนื้อหาว่าอย่างไร หลังจากทรงสอนแล้วผู้รับฟังได้รับผลอย่างไร ลักษณะเฉพาะของพระสูตรอื่นๆ ดูรายละเอียดใบความรู้ใน ส ๐๔๑๐ ประกอบ

พระสูตรตันตปิฎก เรียกว่า “โวหารเทศนา” (เทศน์สอนโดยโวหาร) หมายความว่าพระพุทธเจ้าทรงใช้โวหารถ้อยคำอธิบายโดยนัยต่าง ๆ เพื่อให้ผู้ฟังเข้าใจง่าย ถ้อยคำอธิบายนี้ไม่เข้าใจก็ทรงยกเบี่ยงอธิบายโดยนัยอื่น บางครั้งก็ทรงอุปมาอุปไมยหรือยกตัวอย่างเพื่อให้แจ่มแจ้ง

พระสูตรตันตปิฎกเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “อริจิตตสิกขา” (ฝึกฝนอบรมจิตอย่างยิ่ง) หมายความว่าในขณะที่เทศน์สอนให้ผู้ฟังเข้าใจเรื่องราวต่าง ๆ อย่างแจ่มแจ้งนั้น เท่ากับเป็นการช่วยให้เขามีจิตศรัทธา แน่วแน่มั่นคงในการปฏิบัติตนตามหลักอริยมรรคมีองค์ ๘ เป็นการฝึกฝนอบรมจิตของเขาให้พัฒนาขึ้น ๆ ขึ้นไป

พระอภิธรรมปิฎก หรือพระอภิธรรม” เรียก “ปรมัตถเทศนา” (เทศน์สอนแก่นแท้ของสิ่งทั้งหลาย) และเรียกว่า “อริบัญญัติสิกขา” (อบรมปัญญาอย่างยิ่ง) หมายความว่า ในพระอภิธรรมนี้ไม่มีการยกบุคคล สถานที่ กาลเวลาหรือเหตุการณ์ขึ้นมาพูด อธิบายแต่เนื้อหาธรรมะที่ลึกซึ้งอันเป็นนามธรรมล้วน ๆ ลักษณะเฉพาะของอภิธรรมปิฎก ดูรายละเอียดในใบความรู้ของ ส ๐๔๑๐ ประกอบ

ต่อไปนี้จะยกตัวอย่าง ๑ เรื่อง ซึ่งสามารถอธิบายในแง่ โวหารเทศนา และอริจิตตสิกขา และในแง่ปรมัตถเทศนาและอริจิตตสิกขาก็ได้ เพื่อให้ครูและนักเรียนช่วยกันอภิปราย

มีจอมปลวกหนึ่ง กลางคืนพันคว้น กลางวันลุกเป็นไฟ พราหมณ์บอกลูกศิษย์ชื่อสุเมธให้เอาจอบขุด สุเมธขุดลงไปพบลิ้มสลัก พราหมณ์บอกให้เอาทิ้งไป ขุดต่อไปอีกพบอึ่งอ่าง ทางสองแพร่ง หม้อกรองน้ำดำง เต่า เขียงหันเนื้อ ชันเนื้อ ตามลำดับ พราหมณ์บอกให้ลูกศิษย์นำออกแต่ละอย่างตามลำดับ จนสุดท้ายขุดไปพบพญานาคหรืองูใหญ่ พราหมณ์บอกว่าอย่าไปทำอะไรมัน ให้ปฏิบัติต่อมันให้ถูกต้องเหมาะสม

มีผู้นำปริศนาธรรมนี้ไปทูลถามพระพุทธเจ้า พระองค์ตรัสอธิบายว่า **จอมปลวก** คือร่างกายของเรานี้เอง **กลางคืนพันคว้นกลางวันลุกเป็นไฟ** หมายถึงตกกลางคืนคนเราก็นอนคิดวางแผนว่าพรุ่งนี้จะทำอะไรเพื่อความอยู่รอด ถึงกลางวันก็ทำงานตามที่วางแผนไว้อาบเหงื่อต่างน้ำ ดูจากร่างกายจะลุกเป็นไฟ **พราหมณ์** หมายถึงผู้รู้แจ้งในสัจจะแห่งชีวิตคือพระพุทธเจ้าและสาวกอรหันต์ทั้งหลาย

สุเมธ หมายถึงผู้ปฏิบัติธรรมเพื่อความรู้แจ้ง **จอบ** หมายถึงปัญญา **การบุด** หมายถึงความเพียร **ลิ้มรส** หมายถึงอวิชา (ความไม่รู้ตามเป็นจริง) **อึ้งอ่าง** หมายถึงโทสะ **ทางสองแพร่ง** หมายถึง วิจิกิจฉา (ความลังเลสงสัย) **หม้อน้ำค่าง** หมายถึงนิรณ ๕ (ความโกรธ พยาบาท ความหดหู่ เชื่องซึม ความฟุ้งซ่านรำคาญใจ ความลังเลสงสัย) **เบื้องหันเนื้อ** หมายถึง รูปเสียงกลิ่นรสสัมผัส ความคิดคำนึง **ปั้นเนื้อ** หมายถึง ความเพิลิตเพิลินยนิติในรูปเสียงเป็นต้น **งูใหญ่** หมายถึง พระอรหันต์

หมายเหตุสำหรับครู ในการอภิปรายให้ยกประเด็นดังต่อไปนี้

๑. ตัวอย่างนี้ เป็นโวหารเทศนาอย่างไร (สอนโดยการเล่าเรื่อง ยกอุปมาอุปไมยเปรียบเทียบ...)
๒. เป็นอธิจิตตสิกขาอย่างไร (มุ่งสอนให้ฝึกหัดอบรมจิต ผู้ฟังตั้งใจฟัง เมื่อรู้และเข้าใจ ก็มีจิตศรัทธาเลื่อมใส จิตใจก็สงบ กระตือรือร้นอยากจะพัฒนาจิตตนเองเพื่อให้เป็นอย่างสุเมธ...)

๓. เป็นปรมัตตเทศนา และอธิปัญญาสิกขาอย่างไร (เรื่องนี้เป็น การอธิบายแบบพระสูตร ก็จริง แต่ถ้ามองในแง่การสอนธรรม พระพุทธเจ้าทรงต้องการสอนธรรมล้วน ๆ ไม่มีบุคคลสถานที่ และเหตุการณ์ นั่นคือทรงแสดงวิธีฝึกฝนอบรมตน หรือสอนหลักปฏิบัติเพื่อบรรลุธรรมขั้นสูง คือ

(๑) การปฏิบัติเพื่อบรรลุเป้าหมายสูงสุดของชีวิต จะต้อง มี ปัญญา และความเพียร เป็นองค์ประกอบหลัก

(๒) สิ่งทีฟังละตามลำดับก็คือ อวิชา (ความไม่รู้แจ้งตามเป็นจริง) โทสะ (ความโกรธ ความขัดเคือง) วิจิกิจฉา (ความลังเลสงสัย จับจด) นิรณ ๕ (ความโกรธ ความพยาบาท ความหดหู่เชื่องซึม ความฟุ้งซ่านรำคาญใจ ความลังเลสงสัย) และความเพิลิตเพิลินในรูปรสกลิ่น เสียงสัมผัสและความคิดคำนึงต่าง ๆ

(๓) ในการปฏิบัติตามขั้นตอนดังกล่าว ผู้ปฏิบัติย่อมได้ความรู้และประสบการณ์ตามลำดับ เท่ากับได้ฝึกฝนอบรมปัญญาให้พัฒนายิ่ง ๆ ขึ้นไป เพราะไม่ว่าจะทำอะไรย่อมต้องมีปัญญากำกับทุกขั้นตอนตั้งแต่ต้นจนกระทั่งสุดท้าย

(๔) คำสอนในเรื่องนี้ สามารถนำไปประยุกต์กับการทำงานในชีวิตประจำวันได้ เช่น การเล่าเรียนของนักเรียน การจะเล่าเรียนสำเร็จและเป็นไปด้วยดีจะต้องอาศัย ความเพียร กับปัญญา เป็นองค์ประกอบหลัก พยายามละเว้นสิ่งยั่วชวนต่าง ๆ อันชักจูงให้ไขว่ไขว

ส ๐๔๑๑ พระพุทธศาสนา

เรื่อง การบริหารจัดการและการเจริญปัญญา

จำนวน ๔ คาบ

สาระสำคัญ

พระพุทธศาสนาสอนให้รู้จักสละทั้งวัตถุสิ่งของและกิเลสออกจากจิตใจ ให้รู้จักอย่าชั่วกลัวบาป ตลอดจนรู้จักคิดให้ถูกวิธี เพื่อพัฒนาตน

จุดประสงค์

๑. อธิบายความหมายของจาคานุสสติและเทวดานุสสติได้ถูกต้อง
๒. บอกความแตกต่างและความสัมพันธ์ระหว่างหิริกับโอตตปปะได้
๓. ประยุกต์หลักจาคานุสสติและเทวดานุสสติมาวิพากษ์ตนเองและเสนอแนะแนวทางปรับปรุงตนเองได้
๔. ใช้วิธีคิดที่ถูกต้อง เพื่อแก้ปัญหาชีวิตประจำวันได้

เนื้อหาสาระ

๑. จาคานุสสติ และ เทวดานุสสติ วิธีระลึกถึงจาคะและระลึกถึงเทวดา
 - ระลึกถึงจาคะ และคุณธรรมที่ทำให้เป็นเทวดา คือ หิริ โอตตปปะ
 - ระลึกถึงคนผู้มีจาคะ หรือเทวดา (ทั้งเทวดาจริงและเทวดาบนดิน)
 - ระลึกถึงจาคะและหิริโอตตปปะในตนเอง เช่น การวิพากษ์ตนเองว่ามีคุณธรรมเหล่านั้นมากน้อยเพียงใด
๒. อุปายมโนการ คิดถูกวิธี โดย
 - มีวิธีคิดที่ถูกต้อง คือ
 - ถูกกับเรื่องหรือถูกกับสถานการณ์
 - สำเร็จผลตามที่คิด คือ คิดออกมาและทำตามที่คิดแล้วสำเร็จผล
 - มีวิธีคิดเป็นกุศลหรือดีงาม คือ เป็นกุศลทั้งระบบความคิดและผลของความคิด

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

๑. นักเรียนช่วยกันหาพฤติกรรมการทำงานหรือบำเพ็ญประโยชน์ของบุคคลในสังคม อภิปรายเชิงวิเคราะห์ ทั้งในแง่กุศลและอกุศล แล้วสรุปเป็นหลักจกานุสสติ

๒. นักเรียนอภิปรายคุณลักษณะของเทวดาตามความคิดเห็นของนักเรียน และช่วยกันสรุปหลักเทวดานุสสติ

๓. นักเรียนเขียนคุณลักษณะที่ดีของตน พร้อมทั้งยกตัวอย่างพฤติกรรม และคุณลักษณะที่บกพร่อง พร้อมแนวทางแก้ไข โดยให้แสดงปณิธานแน่วแน่จะปรับปรุงแก้ไขด้วยวิธีการที่เลือกแล้ว ทำเป็นรายงานส่งครู ตามระยะเวลาที่ครูและนักเรียนร่วมกันกำหนด

สื่อการเรียนรู้การสอน

๑. หนังสือเรียนวิชาพระพุทธศาสนา ส ๐๔๑๑

๒. หนังสืออ่านเพิ่มเติม เช่น

- หลักพระพุทธศาสนา โดย สมเด็จพระญาณสังวร มหามกุฏราชวิทยาลัย
- คู่มือบำเพ็ญกรรมฐาน โดย พระศรีวิสุทธิกวี มหามกุฏราชวิทยาลัย
- หลักธรรมสำหรับพัฒนาจิต โดย พระศรีวิสุทธิกวี มหามกุฏราชวิทยาลัย
- พุทธธรรมฉบับปรับปรุงขยายความ คณะธรรมยุต กทม.
- หลักการฝึกสมาธิเบื้องต้น โดย สมเด็จพระญาณสังวร อมรินทร์พรินต์ติ้งกรุ๊ป กทม.
- ส่องสว่างกลางใจเล่ม ๒ โดย พระราชธรรมนิเทศ มหามกุฏราชวิทยาลัย
- ความเข้าใจเรื่องพระพุทธศาสนา โดย สมเด็จพระญาณสังวร มุนินิธิแผ่นดินธรรม

กม.

- คิดเป็นตามนัยแห่งพุทธธรรม โดย สุมน อมรวิวัฒน์ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- วิสุทธิมรรคแปล เล่ม ๑ โดย สมเด็จพระพุทธปาพจนจารย์ อมรินทร์พรินต์ติ้งกรุ๊ป กทม.
- วิธีคิด ๑๐ ประการตามนัยพระพุทธศาสนา โดย พระเทพเวที สำนักพิมพ์ปัญญา

กม.

- กำลังความคิด โดย หลวงวิจิตรวาทการ บริษัทมีเดียโฟกัส กทม.
- ศิลปะการเสริมสร้างพลังความคิดสร้างสรรค์ แปลโดย มนูญ ดนนะวัฒนา บริษัท

สามัคคีสาส์น

- กุศโลบาย โดย หลวงวิจิตรวาทการ บริษัทมีเดียโฟกัส กทม.
- หนังสือ วิดีทัศน์ โอวาทสี่ของเหลียวฟาน

การวัดและประเมินผล

๑. สังเกตพฤติกรรมของนักเรียนจาก

- การแสดงความคิดเห็นในการอภิปรายอย่างมีเหตุผล
- การตอบคำถามได้ถูกต้องชัดเจน
- การสรุปประเด็น
- การแสดงความคิดเห็นด้วยการเขียนได้ครอบคลุม ชัดเจน ตรงประเด็น ฯลฯ

๒. สอบวัดความรู้ ความเข้าใจ และเจตคติ และการนำไปปฏิบัติ โดยการซักถาม หรือแบบสอบถาม หรือแบบฝึกหัด

กิจกรรมเสนอแนะ

๑. คู่มือทัศน์เกี่ยวกับการปฏิบัติสมาธิภาวนา หรือประวัติของอาจารย์สอนวิปัสสนา

๒. เชิญวิทยากร หรือพระอาจารย์ด้านปฏิบัติสมาธิภาวนามาบรรยาย คุณค่าของการทำจิตภาวนา และฝึกการทำสมาธิ

๓. จัดนิทรรศการประวัติและผลงานของอาจารย์สายวิปัสสนากรรมฐาน

๔. ส่งเสริมให้นักเรียนไปร่วมกิจกรรมของวัด หรือสถาบันต่าง ๆ ในโอกาสที่มีกิจกรรมเกี่ยวกับการทำสมาธิภาวนา

๕. ให้นักเรียนเขียนบันทึกประจำวันส่งครูเป็นรายสัปดาห์หรือรายเดือน

ଶି ଠର୍ତ୍ତ

จุดประสงค์

เพื่อให้ผู้เรียน

๑. เกิดทักษะในการคิดแก้ปัญหา
๒. ซาบซึ้งในคุณของพระรัตนตรัยและหลักพุทธธรรม
๓. น้อมนำหลักธรรมมาปฏิบัติเพื่อพัฒนาตนเองและสังคม
๔. ศรัทธายึดมั่นในการเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี
๕. ปฏิบัติหน้าที่ชาวพุทธได้ถูกต้องเหมาะสม

เรื่อง/คาบ	สาระสำคัญ	จุดประสงค์
๑. ประวัติและความสำคัญของพระพุทธศาสนา (๕ คาบ)	การศึกษาตามหลักพระพุทธศาสนา คือ การฝึกฝนอบรมตนที่เน้นความเข้าใจในความสัมพันธ์ของเหตุ ปัจจัยและวิธีการแก้ปัญหาโดยการใช้ปัญญา	๑. บอกกระบวนการฝึกฝนอบรมตนตามหลักพุทธศาสนาได้ ๒. อธิบายกระบวนการแก้ปัญหาโดยใช้หลักอริยสัจ พร้อมทั้งยกตัวอย่างได้ ๓. นำหลักและกระบวนการแก้ปัญหาไปใช้ในชีวิตประจำวันได้
๒. พุทธประวัติ ประวัติพุทธสาวก พุทธสาวิกและชาวพุทธตัวอย่าง (๕ คาบ)	๑. พระพุทธเจ้าทรงมีพระคุณอันยิ่งใหญ่ ทรงเป็นพระอรหันต์ ผู้ดุษฎีด้วยพระองค์เองและทรงพระกรุณาสั่งสอนให้ผู้อื่นรู้ตามด้วย ๒. พุทธสาวก พุทธสาวิกและชาวพุทธตัวอย่าง ต่างมีคุณลักษณะเฉพาะอันเป็นคุณประโยชน์ต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและเป็นบุคคลตัวอย่างแก่พุทธศาสนิกชน เช่น พระมหากัจจายนะ พระภัททากัจจายนะ และนางขุชชุตตรา	๑. บอกความหมายและวิเคราะห์คุณค่าของพระพุทธรูป ๔ ได้ ๒. เล่าประวัติและวิเคราะห์ความสำคัญของพระมหากัจจายนะ พระภัททากัจจายนะ และนางขุชชุตตราได้ ๓. วิเคราะห์คุณธรรมของพระมหากัจจายนะ พระภัททากัจจายนะ และนางขุชชุตตรา และนำคุณธรรมไปปรับใช้กับตนเองได้
๓. พุทธธรรมเพื่อชีวิตและสังคม (๔ คาบ)	หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เน้นการฝึกฝนพัฒนาตน สร้างความเจริญดีงามและความมั่นคงทางจิตใจเพื่อประโยชน์สุขแก่ตนและสังคม	๑. รู้และเข้าใจหลักพุทธธรรมในการพัฒนาตนและสังคมให้มีความสุข ๒. เห็นคุณค่าของหลักอคติ ๔ และทศพิธราชธรรมและนำไปใช้ในด้านกรปกครองทุกระดับได้ ๓. นำหลักอคติ ๔ ทศพิธราชธรรมและธรรมอันเป็นมงคลไปประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้

เรื่อง/คาบ	สาระสำคัญ	จุดประสงค์
๔. พระสงฆ์และการปฏิบัติที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์ (๒ คาบ)	พระสงฆ์เป็นชุมชนตัวอย่าง เป็นแหล่งปลูกฝังคุณธรรมความดีของชาวโลก พระสงฆ์จึงมีบทบาทในการพัฒนาสังคม ควรที่ชาวพุทธพึงให้การสนับสนุนและปฏิบัติต่อพระสงฆ์อย่างเหมาะสม	๑. บอกบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคมได้ ๒. ปฏิบัติตนต่อพระสงฆ์ได้ถูกต้องเหมาะสม
๕. หน้าที่ชาวพุทธ (๒ คาบ)	ชาวพุทธมีหน้าที่ถ่ายทอดชี้แจงให้ผู้อื่นเข้าใจพระพุทธศาสนาได้ถูกต้อง	๑. บอกคุณสมบัติของผู้ถ่ายทอด ชี้แจงพระพุทธศาสนาได้ ๒. ชี้แจงหัวข้อธรรมต่อผู้อื่นได้
๖. พระไตรปิฎก พุทธศาสนสุภาษิต ภาษาบาลีและคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนา (๗ คาบ)	สาระในพระไตรปิฎกมีหลายลักษณะ เช่น การแถลง(กถา) การสั่งสอน (ศาสน์) มีหลักคำสอนที่น่ารู้ นำศึกษา พุทธศาสนสุภาษิตและคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนา ที่เขียนด้วยภาษาบาลีชาวพุทธพึงศึกษาเพื่อเป็นบันไดก้าวไปสู่ความเข้าใจพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง	๑. อ่านคำบาลีในกรณียเมตตสูตรได้ ๒. บอกสาระสำคัญของพระไตรปิฎกในแง่กถา ๓ และศาสน์ ๓ ได้ ๓. อธิบายความหมายพุทธศาสนสุภาษิต และข้อความนำรู้จากพระไตรปิฎกได้ ๔. รู้และเข้าใจคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนา และนำไปใช้ได้ถูกต้องเหมาะสม
๗. การบริหารจัดการและการเจริญปัญญา (๓ คาบ)	ความสงบแห่งจิตกับปัญญา รู้แจ้งเกื้อกูลกัน และสัมพันธ์กัน คนที่มีจิตใจสงบเป็นสมาธิ จะคิดอะไรก็คิดได้รวดเร็วและถูกต้อง จะศึกษาอะไรก็เข้าใจได้ดี แม้กระทั่งการคิดถึงร่างกายของตนและคนอื่น ไม่ว่าในแง่บวกหรือลบ ล้วนสามารถปลูกเร้าคุณธรรม คือ คิดไปในทางสร้างสรรค์ความดีทั้งนั้น	๑. อธิบายความหมายความสัมพันธ์และประโยชน์ของสมาธิและวิปัสสนาได้ถูกต้อง ๒. ผูกจิตที่สงบและใช้จิตที่สงบนั้นเป็นพื้นฐานของปัญญาได้ ๓. บอกวิธีการสร้างความคิดปลูกเร้าคุณธรรมจากหลักกายคตาสติได้
๘. มรรยาทชาวพุทธ ศาสนพิธี และวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา (๓ คาบ)	เหมือน ส ๐๔๘	เหมือน ส ๐๔๘

ส ๐๔๑๒ พระพุทธศาสนา

เรื่อง ประวัติและความสำคัญของพระพุทธศาสนา

จำนวน ๕ คาบ

สาระสำคัญ

การศึกษาตามหลักพระพุทธศาสนา คือการฝึกฝนอบรมตนที่เน้นความเข้าใจในความสัมพันธ์ของเหตุ ปัจจัยและวิธีการแก้ปัญหาโดยการใชปัญญา

จุดประสงค์

๑. บอกกระบวนการฝึกฝนอบรมตนตามหลักพุทธศาสนาได้
๒. อธิบายกระบวนการแก้ปัญหา โดยใช้หลักอริยสัจ พร้อมทั้งยกตัวอย่างได้
๓. นำหลักและกระบวนการแก้ปัญหาไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

เนื้อหาสาระ

๑. การศึกษาในพระพุทธศาสนา หมายถึงการฝึกฝนอบรมตนให้งอกงามทั้ง ๔ ด้านคือ
 - ความงอกงามทางกาย (กายภาวนา) หมายถึงความมีพลานามัยสมบูรณ์ ความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่ถูกต้อง
 - ความงอกงามทางศีล (ศีลภาวนา) หมายถึง พฤติกรรมที่ไม่เบียดเบียนตนและผู้อื่น
 - ความงอกงามทางจิต (จิตตภาวนา) หมายถึง คุณภาพจิต สมรรถภาพจิต และสุขภาพจิต
 - ความงอกงามทางปัญญา (ปัญญาภาวนา) หมายถึงความเข้าใจโลกและชีวิต
๒. การศึกษาทางพระพุทธศาสนาเน้นการรู้จักคิด (โยนิโสมนสิการ) เพื่อให้เกิดสัมมาทิฐิ คือ การคิดตามหลักเหตุผลและวิธีแก้ปัญหา (อริยสัจ ๔)
๓. เป้าหมายของการศึกษาในทางพระพุทธศาสนา คือ
 - ความสำเร็จในชีวิตทางโลกและความมั่นคงทางเศรษฐกิจ (ทิฐฐัมมิกัตตะ)
 - ความงอกงามทางคุณธรรม (สัมปรายิกัตตะ)
 - ความเข้าใจแก่นแท้ของโลกและชีวิต (ปรมัตตะ)

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

๑. ครูใช้ภาพ เหตุการณ์ วิดีทัศน์หรือใบความรู้เกี่ยวกับการฝึกฝนอบรมตนด้วยวิธีต่าง ๆ
 - ให้นักเรียนสังเกตกิจกรรม พฤติกรรม วิธีการฝึกอบรมแล้วบันทึกไว้

- ครูใช้คำถามกระตุ้นให้นักเรียนคิดและตอบตามที่ได้สังเกต โดยใช้ให้เห็นว่าเป็นการศึกษาพัฒนาตนเองใน ๔ ด้าน อย่างไรบ้าง

- นักเรียนกับครูช่วยกันสรุปความหมายของการศึกษาตามแนวพระพุทธศาสนา

๒. นักเรียนแบ่งกลุ่ม เลือกกรณีตัวอย่างปัญหาจากเหตุการณ์ที่นักเรียนพบหรือจากข่าวหนังสือพิมพ์ กลุ่มละ ๑ ปัญหา ซึ่งอาจเป็นปัญหาเกี่ยวกับการเรียนของนักเรียน ปัญหาครอบครัว ปัญหาสังคม และให้กลุ่มคิดหาวิธีการแก้ปัญหา

- ครูใช้แผนภูมิอธิบาย โดยเน้นความสัมพันธ์ของเหตุ ปัจจัยและกระบวนการแก้ปัญหาตามหลักอริยสัจ

- นักเรียนระดมความคิด หาสาเหตุของปัญหา ผลกระทบที่เกิดจากปัญหาและตั้งเป้าหมายที่จะแก้ปัญหานั้น ๆ แล้วช่วยกันคิดหาทางเลือกปฏิบัติต่างๆ ข้อดี ข้อเสียของแต่ละทางเลือก ประเมินทางเลือกแต่ละทางและเลือกทางแก้ปัญหาคือดีที่สุด โดยใช้หลักเหตุผลประกอบ

- เสนอทางเลือกและแนวปฏิบัติ ในการแก้ปัญหา โดยอาจทำเป็นแผนภูมิและอธิบายแนวโน้มที่จะเกิดขึ้นไว้ด้วย

- ผู้แทนกลุ่มรายงานหน้าชั้น นักเรียนและครูร่วมกันอภิปราย และสรุปแนวทางแก้ไขแต่ละปัญหา

- ครูให้ความรู้เพิ่มเติม เรื่อง กระบวนการแก้ปัญหาตามหลักอริยสัจ

๓. นักเรียนและครูร่วมกันอภิปราย สรุปการศึกษาด้วยการฝึกฝนอบรมตนตามหลักพระพุทธศาสนา และเสนอแนวทางการนำกระบวนการแก้ปัญหาไปใช้ในชีวิตประจำวัน

สื่อการเรียนการสอน

๑. ภาพ เหตุการณ์ ข่าวจากหนังสือพิมพ์

๒. แผนภูมิแสดงกระบวนการแก้ปัญหาตามหลักอริยสัจ

๓. หนังสือเรียนวิชาพระพุทธศาสนาและหนังสืออ่านเพิ่มเติม เช่น

- ทางสายกลางของการศึกษา โดยพระเทพเวที คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

- วิธีฝึกตามหลักพุทธธรรม โดยพระเทพเวที สำนักพิมพ์ปัญญา กทม.

- การพัฒนาตน โดยพระเทพเวที มูลนิธิโกมล คีมทอง กทม.

- หลักคำสอนสำคัญในพระพุทธศาสนา โดยวศิน อินทสระ มหามกุฏราชวิทยาลัย

- คิดเป็นตามนัยแห่งพุทธธรรม โดยสุมน อมรวิวัฒน์ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- การสอนโดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ โดยสุมน อมรวิวัฒน์ โครงการตำรา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- อริยสัจคืออะไร โดยสุชีโว ภิกขุ มหามกุฏราชวิทยาลัย
- หลักการศึกษาในพระพุทธศาสนา โดยพระเทพเวที คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- นานาทศนะต่อหัวใจพระพุทธศาสนา โดยสุมน อมรวิวัฒน์ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การวัดและประเมินผล

๑. สังเกตพฤติกรรมของนักเรียน
 - การตอบคำถามได้ตรงประเด็น ชัดเจน ครบถ้วน
 - การสรุปความได้ถูกต้อง ครบถ้วน
 - การให้ความร่วมมือในกิจกรรมกลุ่ม
 - การแสดงความคิดเห็น เสนอประเด็นต่าง ๆ อย่างมีเหตุและผลเพียงพอ
 - ฯลฯ
๒. ตรวจสอบผลงานว่าครบถ้วน ถูกต้อง ชัดเจนเพียงใด
 - บันทึก
 - การเสนอแผนภูมิ
 - การเสนอแนะแนวทางการนำกระบวนการแก้ปัญหาไปใช้ในชีวิตประจำวัน
๓. สอบวัดความรู้ ความคิด เจตคติและพฤติกรรมของนักเรียนตามบทเรียน

กิจกรรมเสนอแนะ

๑. กรุณามอบหมายให้นักเรียนเขียนบันทึกส่วนตัว เมื่อประสบกับปัญหาว่าได้แก้ปัญหาอย่างไร ด้วยวิธีใด ส่งครู
๒. เชิญบุคคลผู้ประสบความสำเร็จในชีวิตเป็นวิทยากรพิเศษ เล่าวิธีการฝึกฝนอบรมและแก้ปัญหาชีวิต
๓. จัดกิจกรรมโต้วาทีหรือแข่งขันการตอบปัญหาเกี่ยวกับการแก้ปัญหาชีวิตด้วยกระบวนการอริยสัจ

ถึ ๐๔๑๒ พระพุทธศาสนา

เรื่อง พุทธประวัติ ประวัติพุทธสาวก พุทธสาวิกา และชาวพุทธตัวอย่าง

จำนวน ๕ คาบ

สาระสำคัญ

พระพุทธเจ้าทรงมีพระคุณอันยิ่งใหญ่ ทรงเป็นพระอรหันต์ผู้ตรัสรู้ชอบด้วยพระองค์เอง และทรงพระกรุณาสั่งสอนให้ผู้อื่นรู้ตามด้วย

พุทธสาวก พุทธสาวิกา และชาวพุทธตัวอย่างต่างมีคุณลักษณะเฉพาะ อันเป็นคุณประโยชน์ต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และเป็นบุคคลตัวอย่างแก่พุทธศาสนิกชน เช่น พระมหากัจจายนะ พระภัททากัจจายนเถรี และนางขุชชุตตรา

จุดประสงค์

๑. บอกความหมายและวิเคราะห์คุณค่าของพระพุทธรูป ๕ ได้
๒. เล่าประวัติและวิเคราะห์ความสำคัญของพระมหากัจจายนะ พระภัททากัจจายนเถรี และนางขุชชุตตราได้
๓. วิเคราะห์คุณธรรมของ พระมหากัจจายนะ พระภัททากัจจายนเถรีและนางขุชชุตตรา และนำคุณธรรมไปปรับใช้กับตนเองได้

เนื้อหาสาระ

๑. ความหมายของพระพุทธรูป ๕

อรหัน	ทรงเป็นผู้บริสุทธิ์ปราศจากกิเลส
สมุทตมพุทฺโธ	เป็นผู้ตรัสรู้โดยชอบด้วยพระองค์เอง
วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน	เป็นผู้พร้อมด้วยความรู้และความประพฤดี
สุคโต	เป็นผู้เสด็จไปดี
โลกวิทู	เป็นผู้แจ้งโลก
อนุตฺตโร ปุริสทมฺมสารถิ	เป็นผู้ฝึกคนที่ควรฝึกอย่างยอดเยี่ยม
สตฺถา เทวมนุสฺสานิ	เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย
พุทฺโธ	เป็นผู้ตื่นแล้ว
ภควา	เป็นผู้มีโชค ผู้จำแนกธรรม

๒. ประวัติพุทธสาวก พุทธสาวิกา และชาวพุทธตัวอย่าง

- พระมหากัจจายนะ
ประวัติและผลงานที่สำคัญ
คุณธรรม
- พระภัททากัจจानาเถรี
ประวัติและผลงานที่สำคัญ
คุณธรรม
- นางขุชชุตตรา
ประวัติและผลงานที่สำคัญ
คุณธรรม

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

๑. ให้นักเรียนสวดสรรเสริญพระพุทธรูป ช่วยกันบอกคำแปลและวิเคราะห์คุณค่าของพระพุทธรูป ๔ ให้นักเรียนดูภาพ สมุดภาพ ภาพเคลื่อนไหว หรือวีดิทัศน์เกี่ยวกับพุทธจริยา แล้วให้นักเรียนสรุปพุทธคุณ ๔ ลงในพระพุทธรูป ๓
๒. นักเรียนแบ่งกลุ่ม มอบหมายงานล่วงหน้าให้แต่ละกลุ่มศึกษาประวัติของพระมหากัจจายนะ พระภัททากัจจानาเถรี และนางขุชชุตตรา แล้วให้แต่ละกลุ่มออกมาเสนอรายงานในชั้นเรียน
๓. ร่วมกันอภิปรายคุณธรรมของพระมหากัจจายนะ พระภัททากัจจानาเถรีและนางขุชชุตตรา แล้วเขียนสรุปเป็นข้อ ๆ
๔. ยกตัวอย่างพฤติกรรมของบุคคล หรือข่าว เหตุการณ์ปัจจุบันที่เป็นปัญหา แล้วให้นักเรียนช่วยกันแสดงความคิดเห็นว่าเกิดจากสาเหตุใด และน่าจะนำคุณธรรมจากบทเรียนไปช่วยแก้ไขได้อย่างไร

สื่อการเรียนรู้การสอน

๑. ภาพ สมุดภาพ ภาพเคลื่อนไหว หรือวีดิทัศน์ เกี่ยวกับพุทธประวัติและประวัติของพระสาวก
๒. แผนภูมิบทสรรเสริญพระพุทธรูป ๔
๓. ข่าวบุคคล หรือข่าวเหตุการณ์ปัจจุบันที่เป็นตัวอย่างประกอบบทเรียน

การวัดและประเมินผล

๑. สังเกตพฤติกรรมของนักเรียนในด้านต่อไปนี้

- การแสดงความคิดเห็นและการวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล
- การยกตัวอย่างบุคคล ปัญหาทางสังคม และการนำคุณธรรมจากบทเรียนไปแก้

ปัญหาในชีวิตประจำวัน

- ความสนใจและการมีส่วนร่วมต่อกิจกรรมการเรียนการสอน

๒. ประเมินจากการตอบคำถาม หรือแบบฝึกหัดหลังจากจบบทเรียนแล้ว

กิจกรรมเสนอแนะ

๑. จัดประกวดเรียงความหรือบทร้อยกรองเพื่อสวดดีพระพุทธรูปในหัวข้อที่กำหนด ตัวอย่าง เช่น “พระพุทธรูป” “พระพุทธรูปเจ้าของชาวโลก”

๒. เชิญวิทยากรมาบรรยายประวัติของ พระมหากัจจายนะ พระภิกษวกัจจายนเถรี หรือนางชูชชุตตราตามโอกาสอันควร

๓. จัดแสดงนิทรรศการ ประวัติ ผลงานและคุณธรรมของพระมหากัจจายนะ พระภิกษวกัจจายนเถรี และนางชูชชุตตรา

๔. จัดป้ายนิเทศ ยกย่องบุคคลในโรงเรียน หรือบุคคลอื่น ๆ ที่ประพฤติดีงามเป็นตัวอย่าง ที่ควรยกย่องในสังคมไทย

ส ๐๔๑๒ พระพุทธศาสนา
เรื่อง พุทธธรรมเพื่อชีวิตและสังคม
จำนวน ๕ คาบ

สาระสำคัญ

หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เน้นการฝึกฝนพัฒนาตน สร้างความเจริญดีงาม และความมั่นคงทางจิตใจ เพื่อประโยชน์สุขแก่ตนและสังคม

จุดประสงค์

๑. รู้และเข้าใจหลักพุทธธรรมในการพัฒนาตนและสังคมให้มีความสุข
๒. เห็นคุณค่าของหลักอคติ ๔ และทศพิธราชธรรม และนำไปใช้ในการปกครองทุกระดับได้
๓. นำหลักอคติ ๔ ทศพิธราชธรรมและธรรมอันเป็นมงคล ไปประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้

เนื้อหาสาระ

๑. อคติ ๔ และทศพิธราชธรรม
 - เน้นการให้ผู้เรียนยึดความถูกต้องชอบธรรมเป็นหลัก ไม่ลำเอียง เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ ไม่เบียดเบียน ซื่อตรง อ่อนโยน อุตุน พากเพียร
๒. ธรรมอันเป็นมงคล
 - ความไม่ประมาท
 - ความเคารพ
 - ความอ่อนน้อมถ่อมตน
 - ความสันโดษ
 - ความอดทน

กิจกรรมการเรียนรู้

๑. แบ่งกลุ่มศึกษาค้นคว้าและทำกิจกรรมดังนี้
 - ศึกษาหัวข้อธรรมที่ได้รับมอบหมายจากแหล่งความรู้ที่ครูแนะนำ ดีความ ทำความเข้าใจและศึกษาเฉพาะกรณีเพื่อรายงาน

- รายงานโดยใช้ภาพ ข่าว เหตุการณ์ บุคคลตัวอย่างที่เกี่ยวกับหัวข้อประกอบ พร้อมทั้งเสนอแนวคิดเห็นของกลุ่ม เพื่อนำสู่การอภิปราย

- นักเรียนทั้งชั้นร่วมกันอภิปรายหรือวิจารณ์จากแนวคิดที่กลุ่มเสนอ โดยโยงเข้าสู่ เหตุการณ์ หรือข่าวที่พบเห็นในชีวิตประจำวันหรือประสบการณ์ตรงของนักเรียน พร้อมทั้ง ช่วยกันสรุป ความรู้ ความเข้าใจ ประโยชน์และแนวทางนำหลักอคติ ๔ ทศพิชราชธรรมและธรรม อันเป็นมงคลไปใช้ในชีวิตประจำวัน

๒. จัดกิจกรรมต่อเนื่อง โดย :-

- ให้นักเรียนฝึกพิจารณาตนเอง ตามหัวข้อธรรมในบทเรียน เช่น ความอ่อนน้อม ถ่อมตน ไม่เบียดเบียน ไม่ประมาท อดทน ไม่โกรธ สันโดษ พากเพียร ไม่ลำเอียง เป็นต้น โดยใช้แบบสำรวจตนเอง หรือแบบประเมินตนเอง

- นักเรียนวิเคราะห์การกระทำของตนเอง หาสาเหตุ จุดดี จุดบกพร่องและวางแผน เพื่อแก้ไขพัฒนาตนเอง

- นักเรียนดำเนินการตามแผน บันทึกผลที่ได้รับส่งครูทุกสัปดาห์ตลอดภาคเรียน

๓. นำกิจกรรมการปวารณามาประยุกต์ คือการยินยอมให้เพื่อนว่ากล่าวตักเตือนกันได้ ด้วยเมตตา เพื่อลดทิฐิมานะและอยู่ร่วมกันด้วยความสุข โดย

- ครูชี้นำสาระประโยชน์ของการปวารณาให้นักเรียนเข้าใจและเห็นคุณค่า

- นักเรียนทำกิจกรรม วิธีใดวิธีหนึ่งดังนี้

บอกข้อบกพร่องของตนเองและให้คำมั่นสัญญาว่าจะแก้ไขปรับปรุงตนเอง หรือ บอกข้อบกพร่องของกันและกัน ต่างก็พร้อมใจยอมรับและจะแก้ไขด้วยความเต็มใจ

หมายเหตุ กิจกรรมทั้ง ๓ ข้อที่เสนอแนะไว้นี้ ครูพึงพิจารณาเลือกจัดตามความเหมาะสมกับ คาบเวลาและผู้เรียนโดยมุ่งส่งเสริมให้นักเรียนนำความรู้ไปปฏิบัติได้จริงในชีวิตประจำวัน จนเป็นนิสัย

สื่อการเรียนการสอน

๑. ภาพ ข่าว จากหนังสือพิมพ์

๒. หนังสือเรียนวิชาพระพุทธศาสนา ส ๐๔๑๒

๓. หนังสืออ่านเพิ่มเติม เช่น

- หนังสือมงคลชีวิต ฉบับธรรมทายาท

- มงคลชีวิต ของ พ.อ.ปิ่น มุกทุกันต์

๔. เทป บทเพลง บทร่ายกรองที่สอดคล้องกับบทเรียน

๕. แบบสำรวจตนเองหรือแบบประเมินตนเอง

การวัดและประเมินผล

๑. สังเกตพฤติกรรมของนักเรียนในการทำงานกลุ่ม เช่น
 - ความรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมาย
 - ความกล้าแสดงความคิดเห็น
 - การควบคุมอารมณ์
 - การสรุปประเด็นต่าง ๆ ได้ตรงกับผู้อื่น
 - การให้ความร่วมมือ
 - การยอมรับฟังความคิดเห็นผู้อื่น
 - การใช้สติและปัญญาในการแก้ปัญหา
 - ฯลฯ
๒. ประเมินการค้นคว้าและเสนอผลงาน เช่น
 - ความตั้งใจในการศึกษาค้นคว้า
 - ความเหมาะสมของหัวข้อและประเด็นที่เสนอ
 - การแสดงความคิดรวบยอดในรายงาน
 - การใช้สื่อประกอบได้เหมาะสมน่าสนใจและสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่องที่น่าเสนอ
 - การวางแผนปฏิบัติมีความเหมาะสมกับวัยและฐานะ
๓. สอบวัดความรู้ ความเข้าใจ เจตคติและพฤติกรรมของนักเรียนตามบทเรียน

กิจกรรมเสนอแนะ

๑. นักเรียนแสดงบทบาทสมมุติ ตามบทที่คิดขึ้นเองหรือครูแจกให้ล่วงหน้าแล้วแบ่งกลุ่มอภิปรายตามประเด็น กลุ่มส่งตัวแทนรายงานหน้าชั้น ครูนักเรียนร่วมกันสรุป
๒. จัดกิจกรรมได้ว่าที่ ประกวดบทความ
๓. ดุสไลด์ วิดีทัศน์ เช่น วิทยาการพิเศษบรรยาย
๔. ฟังเทปธรรมและสรุปสาระสำคัญ
๕. จัดป้ายนิเทศเกี่ยวกับบุคคลที่ควรยกย่อง
๖. จัดให้มีการประชุมอภิปรายหาแนวทางการแก้ไขปัญหาของห้องเรียน เป็นกิจกรรมที่นักเรียนดำเนินการเองตั้งแต่เสนอปัญหา หาสาเหตุ คิดหาทางเลือก สรุป โดยครูเป็นผู้สังเกตการณ์และให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

ส ๐๔๑๒ พระพุทธศาสนา

เรื่อง พระสงฆ์และการปฏิบัติตนที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์

จำนวน ๒ คาบ

สาระสำคัญ

พระสงฆ์เป็นชุมชนตัวอย่าง เป็นแหล่งปลูกฝังคุณธรรมความดีของชาวโลก พระสงฆ์จึงมีบทบาทในการพัฒนาสังคม ควรที่ชาวพุทธพึงให้การสนับสนุนและปฏิบัติต่อพระสงฆ์อย่างเหมาะสม

จุดประสงค์

๑. บอกบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคมได้
๒. ปฏิบัติตนต่อพระสงฆ์ได้ถูกต้องเหมาะสม

เนื้อหาสาระ

๑. พระสงฆ์เป็นผู้ชี้หลักและแนวทางในการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข
๒. พระสงฆ์เป็นแหล่งที่พึ่งทางใจ ผ่อนคลายปัญหาสังคมได้
๓. พระสงฆ์เป็นผู้นำ และ/หรือให้การสนับสนุนในกิจกรรมหรือการสร้างสรรค์ทางกายภาพและวัตถุให้แก่สังคม
 - เป็นศูนย์รวมของบุคคลต่างระดับชั้น
 - พัฒนาคุณภาพชีวิต เช่น การศึกษา การสาธารณสุข การฝึกอาชีพ
 - สงเคราะห์แก่ผู้มีทุกข์ เช่น บำบัดรักษาผู้ติดสารเสพติด รักษาโรค เลี้ยงเด็กกำพร้า
 - สร้างถาวรวัตถุ เช่น ถนนหนทาง สาธารณสมบัติ

กิจกรรมการเรียนรู้

๑. นักเรียนอภิปรายบทบาทของพระสงฆ์ในการเผยแผ่คุณธรรมในการสร้างระเบียบสังคมในแง่ต่าง ๆ สรุปแยกประเภท
๒. นักเรียนรวบรวมบทบาทของพระสงฆ์ในฐานะเป็นผู้นำสร้างสรรค์ ปฏิบัติ หรือส่งเสริมกิจกรรมทางกายภาพอันเป็นประโยชน์ต่อสังคม จัดทำสมุดภาพ อภิปรายถึงคุณประโยชน์ที่สังคมได้รับ สรุปประเด็น
๓. นักเรียนเสนอแนวทางที่ควรปฏิบัติต่อพระสงฆ์ในฐานะเป็นผู้มีบทบาทในการพัฒนาสังคม

สื่อการเรียนการสอน

๑. ภาพ ภาพเคลื่อนไหว เอกสาร บทความ หนังสือเกี่ยวกับกิจกรรมและบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม
๒. วิดีทัศน์เกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม

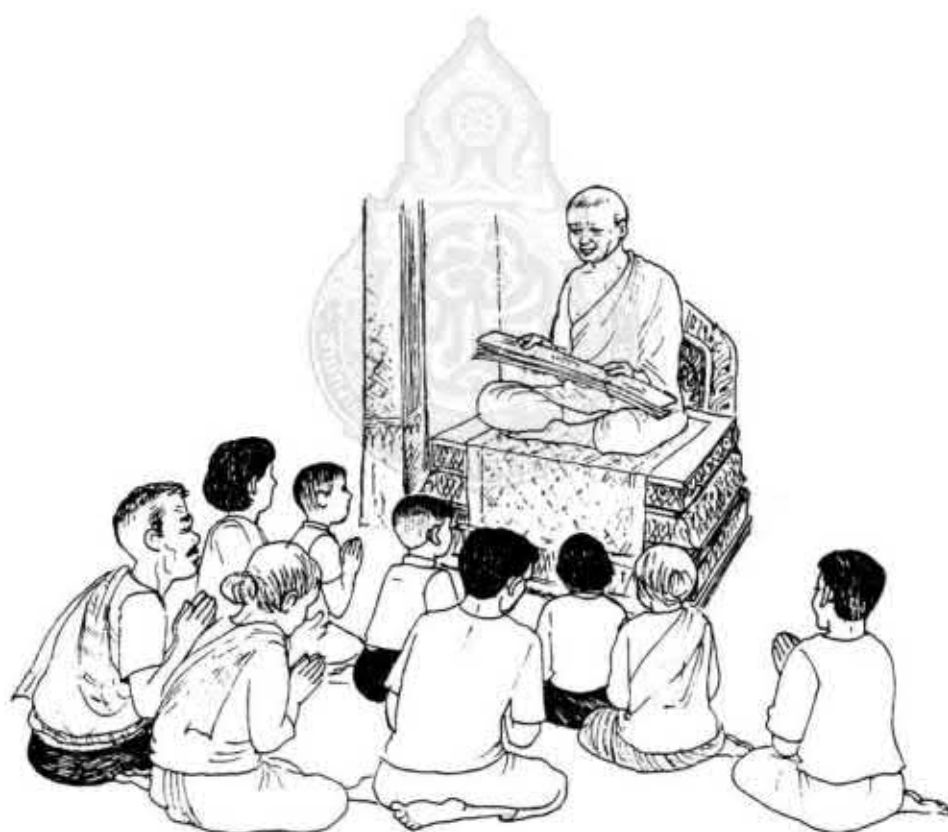
การวัดและประเมินผล

๑. สังเกตพฤติกรรมของนักเรียนดังนี้
 - การร่วมอภิปรายในห้องเรียน
 - ความรู้สึกของนักเรียนต่อบทบาท และหน้าที่ของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม
 - ความรู้สึกของนักเรียนในการปฏิบัติตนต่อพระสงฆ์ในฐานะบุคคลตัวอย่าง
๒. สังเกตการอภิปรายของนักเรียนตามประเด็นต่อไปนี้
 - การแสดงเหตุผลประกอบการอภิปราย
 - ความกล้าในการแสดงความคิดเห็น
 - การสรุปแนวปฏิบัติตนที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์
๓. ตรวจสอบผลงานนักเรียนในการจัดทำสมุดภาพ
 - ความถูกต้องของเนื้อหาสาระ
 - ความทันสมัย
 - ความสวยงาม

กิจกรรมเสนอแนะ

๑. แนะนำแนวทางให้นักเรียนศึกษาจริยวัตรในด้านการศึกษาและการบริการสังคมของพระสงฆ์เพิ่มเติมจากที่เรียนในชั้นเรียน
๒. นำแบบอย่างการปฏิบัติตนต่อพระสงฆ์ที่ถูกต้องจากภาพ ภาพเคลื่อนไหว วิดีทัศน์ ให้นักเรียนทดลองปฏิบัติ
๓. จัดค่ายจริยธรรมให้นักเรียนมีโอกาสดำเนินการรับประสบการณ์ตรง
๔. จัดกิจกรรมตอบปัญหาเกี่ยวกับพระสงฆ์และการปฏิบัติต่อพระสงฆ์ เน้นกิจกรรมเป็นกลุ่ม
๕. จัดกิจกรรมการประกวดการปฏิบัติที่ถูกต้องและเหมาะสมต่อพระสงฆ์
๖. ให้นักเรียนอภิปรายบทบาทของประชาชนในการสนับสนุนพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม
๗. จัดกิจกรรมบรรยาย สาธิต โดยนิมนต์พระสงฆ์หรือผู้ทรงคุณวุฒิตามโอกาสอันควรในแต่ละภาคเรียน

๘. ให้นักเรียนศึกษาประวัติพระสงฆ์ที่เป็นแบบอย่างในการศึกษาและเผยแพร่แนะนำสั่งสอนให้แก่สังคม แล้วนำมาเสนอให้คนส่วนรวมได้ทราบโดยการจัดนิทรรศการ เขียนบทความลงวารสารโรงเรียนหรือเสียงตามสาย

ส ๐๔๑๒ พระพุทธศาสนา

เรื่อง หน้าที่ชาวพุทธ

จำนวน ๒ คาบ

สาระสำคัญ

ชาวพุทธมีหน้าที่ถ่ายทอด ชี้แจง ให้ผู้อื่นเข้าใจพระพุทธศาสนาได้ถูกต้อง

จุดประสงค์

๑. บอกคุณสมบัติของผู้ถ่ายทอด ชี้แจง พระพุทธศาสนาได้
๒. ชี้แจงหัวข้อธรรมต่อผู้อื่นได้

เนื้อหาสาระ

ชาวพุทธที่ทำหน้าที่ถ่ายทอด ชี้แจง พระพุทธศาสนา พึงมีคุณสมบัติ ดังนี้

- มีความรู้ความเข้าใจเรื่องที่จะถ่ายทอดชี้แจงอย่างถูกต้อง
- เลือกเนื้อหาที่จะถ่ายทอดได้เหมาะสม
- เลือกเทคนิค วิธีการถ่ายทอดได้เหมาะสมกับเนื้อหาและผู้ฟัง
- เลือกสื่อประกอบการถ่ายทอดได้เหมาะสมกับเนื้อหาและผู้ฟัง
- มีคุณธรรมของผู้ถ่ายทอด (กัลยาณมิตรธรรม ๗)

กิจกรรมการเรียนรู้

๑. ครูและนักเรียนช่วยกันวิเคราะห์ คุณลักษณะการถ่ายทอดชี้แจงธรรมของพระพุทธเจ้า และสรุปเป็นหลักการ
๒. ครูและนักเรียนยกตัวอย่างพระภิกษุหรือบุคคลร่วมสมัยที่มีความสามารถในการถ่ายทอด ชี้แจง พระพุทธศาสนา แล้วช่วยกันวิเคราะห์พร้อมกับสรุปถึงคุณสมบัติที่ดีของผู้ถ่ายทอดชี้แจง พระพุทธศาสนา
๓. นักเรียนแบ่งกลุ่มเลือกหัวข้อธรรมที่ตนเองสนใจ แล้วถ่ายทอดชี้แจงให้เพื่อน ๆ ในกลุ่ม

สื่อการเรียนรู้

๑. หนังสือเรียนวิชาพระพุทธศาสนา ส ๐๔๑๒ และหนังสืออ่านเพิ่มเติม เช่น
 - ปฏิบัติธรรมให้ถูกต้อง โดยพระเทพเวที
 - การศึกษาและปฏิบัติธรรม โดยวศิน อินทสระ

- สัมมาทิฐิ โดยพระเทพเวที
- ๒. วิถีทัศน์เกี่ยวกับการปฏิบัติธรรม
- ๓. ขวจากหนังสือพิมพ์

การวัดและประเมินผล

๑. สังเกตพฤติกรรมของนักเรียนจาก
 - การตอบคำถามได้ถูกต้อง
 - การร่วมอภิปรายกลุ่มโดยมีความกล้าในการแสดงความคิดเห็น
 - การแสดงเหตุผลประกอบการวิเคราะห์ได้เหมาะสม

๒. สังเกตความตระหนักในคุณค่าของการฝึกฝนพัฒนาตนตามหลักไตรสิกขา และนำไปปฏิบัติจริงโดยดูจากความสนใจ ความตั้งใจในการรับฟังการวิเคราะห์ของคนอื่น การยอมรับความเชื่อมั่นในการปฏิบัติธรรม และความสนใจกระตือรือร้นที่จะไปปฏิบัติธรรมในโอกาสที่ครูพาไป

กิจกรรมเสนอแนะ

๑. ครูจัดค่ายจริยธรรม ให้นักเรียนไปปฏิบัติธรรม เช่น ในภาคฤดูร้อน
๒. ครูพานักเรียนปฏิบัติธรรมในวาระสำคัญทางศาสนาหรือในโอกาสที่เหมาะสม

ส ๐๔๑๒ พระพุทธศาสนา

เรื่อง พระไตรปิฎก พุทธศาสนสุภาษิต ภาษาบาลีและคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนา
จำนวน ๗ คาบ

สาระสำคัญ

สาระในพระไตรปิฎกมีหลายลักษณะ เช่น การแต่ง (กถา) การสั่งสอน (ศาสน์) มีหลักคำสอนที่นำรู้ นำศึกษา พุทธศาสนสุภาษิตและคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนาที่เขียนด้วยภาษาบาลี ชาวพุทธพึงศึกษาเพื่อเป็นบันไดก้าวไปสู่ความเข้าใจพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง

จุดประสงค์

๑. อ่านคำบาลีในกรณียเมตตสูตรได้
๒. บอกสาระสำคัญของพระไตรปิฎกในแง่กถา ๓ และศาสน์ ๓ ได้
๓. อธิบายความหมายพุทธศาสนสุภาษิตและข้อความนำรู้จากพระไตรปิฎกได้
๔. รู้และเข้าใจคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนาและนำไปใช้ได้ถูกต้องเหมาะสม

เนื้อหาสาระ

๑. การอ่านคำบาลีในกรณียเมตตสูตร หรือบทอื่น ๆ
๒. พระไตรปิฎกในแง่
 - กถา ๓ คือ
 - พระวินัยปิฎก เรียก “สังวรราสังวรกถา”
(แต่งเรื่อง สรรวมระวัง)
 - พระสุตตันตปิฎก เรียก “กัฐินิเวรณกถา”
(แต่งเรื่อง ละความเห็นผิด)
 - พระอภิธรรมปิฎก เรียก “นามรูปปริจเฉทกถา”
(แต่งเรื่อง นามธรรมและรูปธรรม)
 - ศาสน์ ๓ คือ
 - พระวินัยปิฎก เรียก “ยถาปราชศาสน์” (สั่งสอนตามความผิด)
 - พระสุตตันตปิฎก เรียก “ยถานุโลมศาสน์” (สั่งสอนอนุโลมตามอัธยาศัยผู้ฟัง)
 - พระอภิธรรมปิฎก เรียก “ยถาธัมมศาสน์” (สั่งสอนตามเนื้อหาธรรมล้วน ๆ)

๓. ข้อความนำรู้จากพระไตรปิฎกที่เลือกมาศึกษาในเรื่องความหมายและการนำไปใช้โดยเน้น
 - แก่นพระศาสนา
 - การอยู่ด้วยปัญญาต่างจากอยู่ด้วยการยึดมั่น
๔. การอ่านและความหมายของพุทธศาสนสุภาษิตที่เน้นการมีชีวิตอยู่ด้วยปัญญา เช่น
 - ปัญญาชีวี ชีวิตมาหุ เสฏฐี
 - ปราชญ์ว่ามีชีวิตอยู่ด้วยปัญญาประเสริฐสุด
 - สุตสฺสํ ลภเต ปัญญํ
 - ฟังด้วยดีย่อมได้ปัญญา
 - ปัญฺหาว ธเนน เสยฺโย
 - ปัญญาประเสริฐกว่าทรัพย์
๕. คำศัพท์ทางพระพุทธศาสนาในเรื่องความหมายและการนำไปใช้ได้ถูกต้อง เช่น
 - บารมี
 - วิญญาณ

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

๑. ครูสาธิตการอ่านคำบาลีในกรณีเมตตสูตร ให้นักเรียนฝึกอ่านพร้อมกันหรืออ่านเป็นกลุ่มหรือจับคู่กัน ครูติชมแก้ไขและชี้แนะ ให้นักเรียนฝึกจนคล่อง ครูเลือกคำบาลีบทอื่นหรือให้นักเรียนเสนอพุทธสุภาษิตที่นักเรียนชอบ มาฝึกอ่านเพิ่มเติม
๒. ครูเตรียมใบความรู้เป็นกรณีตัวอย่างเกี่ยวกับพระไตรปิฎก ๓ หมวด
 - พระวินัยปิฎก
 - พระสุตตันตปิฎก
 - พระอภิธรรมปิฎก
๓. ให้นักเรียนแบ่งเป็น ๓ กลุ่ม ศึกษาในระบบฐานจนครบทุกกลุ่ม ใช้เวลาฐานละ ๑๕ นาที โดยแต่ละกลุ่ม
 - อ่านใบความรู้
 - ศึกษาเอกสารเพิ่มเติม
 - อภิปรายเชิงวิเคราะห์สาระสำคัญ เช่น เป้าหมาย ขั้นตอน
 - สรุปลงในกตา ๓ และศาสน์ ๓ จำแนกตามหมวด ดังนี้

หมวดพระวินัยปิฎก สรุปลงใน

 - สังวรราชวรกตา (แถลงเรื่องสำรวมระวัง) และ
 - ยถาปราชศาสน์ (สั่งสอนตามความผิด)

หมวดพระสุตตันตปิฎก สรุปลงใน

- ทิฐิวินิเวรณกถา (แถลงเรื่องละความเห็นผิด)
- ยถาอนุโลมศาสน์ (สั่งสอนอนุโลมตามอริยาสัยผู้ฟัง)

หมวดพระอภิธรรมปิฎก สรุปลงใน

- นามรูปปริจเฉทกถา (แถลงเรื่องนามธรรมและรูปธรรม)
- ยถาธัมมศาสน์ (สั่งสอนตามเนื้อหาธรรมล้วน ๆ)

๔. ครูและนักเรียนช่วยกันสรุปบทเรียน และให้นักเรียนอภิปรายเปรียบเทียบลักษณะของปิฎกทั้ง ๓ รวมถึงเป้าหมายการฝึกอบรมตนจากพระสูตรดังกล่าว และสรุปสาระสำคัญรวบยอด

๕. นักเรียนแบ่งกลุ่มเลือกข้อความน่ารู้ ๑ เรื่อง และพุทธศาสนสุภาษิต ๑ บท จากรายการที่ครูเตรียมไว้ ให้แต่ละกลุ่ม

- ฝึกอ่าน
- ตีความ
- อภิปรายความหมายและเหตุผล
- เสนอแนะการประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน
- สรุปเป็นรายงานต่อชั้นเรียน

๖. นักเรียนทั้งชั้นร่วมกันอภิปรายและสรุปสาระสำคัญ และช่วยกันเสนอข้อความน่ารู้อื่น ๆ รวมทั้งพุทธศาสนสุภาษิตที่นักเรียนชอบและสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ช่วยกันตีความอธิบายความหมายและประโยชน์ ครูให้ความรู้เพิ่มเติม

๗. ครูนำคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนา เช่น บารมี วิญญูญาณ ให้นักเรียนฝึกอ่าน อธิบายความหมายและการนำไปใช้ ครูสรุปความหมายและการนำไปใช้ที่ถูกต้อง แล้วให้นักเรียนรวบรวมคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนาที่พบเห็นในชีวิตประจำวันนำมาฝึกอ่าน ตีความหมายและการใช้ ครูชี้แนะปัญหาที่ใช้ผิดและประโยชน์ของการใช้ที่ถูกต้อง แล้วมอบหมายให้นักเรียนรวบรวมจัดทำเป็นเล่ม เผยแพร่ต่อไป

สื่อการเรียนรู้การสอน

๑. ใบความรู้ ๓ ชุด
๒. หนังสือเรียนวิชาพระพุทธศาสนา ส ๐๔๑๒
๓. หนังสืออ่านเพิ่มเติม เช่น

- พระไตรปิฎกฉบับประชาชน โดย สุชีพ ปุญญานุภาพ มหามกุฏราชวิทยาลัย
- พระไตรปิฎกวิเคราะห โดย เสฐียรพงษ์ วรรณปก ธรรมสภา กทม.
- เพลงรักจากพระไตรปิฎก โดย เสฐียรพงษ์ วรรณปก ธรรมสภา กทม.

- พระไตรปิฎกฉบับสาระ โดย ธรรมรักษา โรงพิมพ์รุ่งแสง กทม.
 - พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์ โดย พระเทพเวที มหาจุฬาลงกรณ์-
ราชวิทยาลัย
 - พุทธศาสนสุภาษิต โดย เสฐียรพงษ์ วรรณปก ธรรมสภา กทม.
 - พุทธศาสนสุภาษิต เล่ม ๑-๒-๓ คณะกรรมการกองตำรา มหามกุฏราชวิทยาลัย
 - อมฤตพจนา โดย พระเทพเวที มูลนิธิพุทธธรรม กทม.
 - คติธรรมจากพระพุทธานุศาสนสุภาษิต เล่ม ๑ โดยคมสัน สังฆมณี กรมการศาสนา
๔. วิถีทัศน์ชุด “สายธารธรรม” บริษัทปรารณาโปรดักชั่นส์ กทม.

การวัดและประเมินผล

๑. สังเกตพฤติกรรมของนักเรียน
 - การให้เหตุผลในการอภิปราย
 - ความกล้าในการแสดงออก
 - การสรุปสาระสำคัญได้ถูกต้อง ครบถ้วนและตรงจุดประสงค์
 - การร่วมมือกับกลุ่ม
 - การยอมรับฟังความเห็นผู้อื่น
๒. ตรวจผลงาน
๓. สอบวัดความรู้ความเข้าใจในบทเรียนโดยใช้คำถาม หรือแบบทดสอบ

กิจกรรมเสนอแนะ

๑. จัดสวนแห่งคุณธรรม โดยนักเรียนร่วมกันคัดพุทธศาสนสุภาษิตหรือข้อควรรู้จากพระไตรปิฎก แล้วนำไปติดไว้ที่ต้นไม้หรือสถานที่ที่เตรียมไว้
๒. ประกวดเรียงความ หรืออภิปรายในหัวข้อ “พุทธศาสนสุภาษิตที่ข้าพเจ้าประทับใจ”
๓. เทียบคำสุภาษิต วาตะของปราชญ์ หรืออื่น ๆ ที่ตรงกับหลักธรรมในพระพุทธานุศาสนแล้วรวบรวม และ/หรือเผยแพร่
๔. จัดกิจกรรมประเภทได้วาที ยอวาที โดยนำพุทธศาสนสุภาษิตมาเป็นหัวข้อในการดำเนินกิจกรรม
๕. นักเรียนเลือกอ่านพระไตรปิฎก ดีความ แล้วแสดงออกให้เพื่อนร่วมชั้นเรียน หรือเพื่อนร่วมโรงเรียนได้รู้ เช่น การเขียนบทความลงในหนังสือสิ่งพิมพ์ของโรงเรียน วิทยุโรงเรียน

ใบความรู้เรื่องพระวินัยปิฎก (เน้นกถา และศาสน์)

พระวินัยปิฎก เป็นคัมภีร์หนึ่งในพระไตรปิฎก บรรจุเรื่องราวเกี่ยวกับศีลของภิกษุสงฆ์ และภิกษุณีสงฆ์ ตลอดถึงพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา (ดูรายละเอียดในใบความรู้ ส ๐๔๑๐)

พระวินัยปิฎก เรียกว่า “สังวราสังวรกถา” (แถลงเรื่องความสำรวมน้อยใหญ่) หมายความว่า ในพระวินัยปิฎกนี้ เน้นให้สำรวมระวังทางกาย วาจา เพื่อให้ปฏิบัติตนเป็นที่น่าเลื่อมใสศรัทธาของผู้พบเห็น หรือเน้นเรื่องศีลนั่นเอง คือ

- พระภิกษุพึงระมัดระวังไม่ให้ผิดศีลที่ทรงบัญญัติไว้ ๒๒๗ ข้อ
- พึงระมัดระวังการแสดงออกทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ จะเคลื่อนไหวอริยาบถ ทั้งสี่ต้องเป็นไปด้วยความระมัดระวัง
- พึงระมัดระวังในอาชีวะ กล่าวคืออาชีวะของพระภิกษุคือการบิณฑบาตเลี้ยงชีพ อาศัยปัจจัยสี่ที่ชาวบ้านถวายเพื่อยังชีพเท่านั้น มิใช่อาศัยผ้าเหลืองหากินเป็นการสร้างความมัวหมองแก่พระศาสนา
- พึงระมัดระวังในการบริโภคปัจจัยสี่ คือให้พิจารณาก่อนบริโภคว่า เราบริโภคปัจจัยสี่เพื่อให้มีกำลังประพฤติธรรมและเผยแผ่พระศาสนา มิใช่เพื่อความหุรหุราฟุ่มเฟือย หรือเพื่อความอยู่ดีกินดี

พระวินัยปิฎกเรียกว่า “ยถาปราชศาสน์” (สอนตามความผิด) คือในพระวินัยปิฎกนี้ พระพุทธเจ้าจะทรงสอนหลังจากเกิดการกระทำที่ไม่เหมาะสมขึ้นแล้ว แล้วทรงบัญญัติข้อห้ามมิให้กระทำอย่างนั้นอีกในอนาคต

ยกตัวอย่างเช่นเรื่องการลักขโมย เดิมที่ยังไม่ทรงบัญญัติเป็นข้อห้ามชัดเจน เพียงกล่าวเป็นหลักการกว้าง ๆ ว่า ผู้สละบ้านเรือนมาบวชแล้วไม่พึงทำเรื่องสี่ประการคือ เสพเมถุน ถือเอาสิ่งของที่เขาไม่ให้ ชำนาญุญญ์ อาวดคุณวิเศษที่ไม่มีในตน เมื่อเกิดกรณีพระภิกษุรูปหนึ่งไปเอาไม้หลวงมาสร้างกุฏิ พระพุทธเจ้าทรงทราบเรื่องจึงดำหนิโทษ เรียกประชุมสงฆ์ ทรงสอนว่าไม่พึงกระทำอย่างนี้เป็นอันขาด แล้วทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ต่อไปนี้ห้ามพระภิกษุถือนำสิ่งของที่เขาไม่ให้มีราคาตั้งแต่ห้ามาสก (ประมาณหนึ่งบาท) ขึ้นไป

เมื่อทรงบัญญัติเป็นข้อห้ามแล้ว ภายหลังเกิดมีพระภิกษุไปถือนำของ ๆ ชาวบ้านอีก พระพุทธเจ้าตรัสเรียกมาสอบสวน เมื่อภิกษุรูปนั้นแย้งว่า พระองค์ทรงห้ามถือนำของที่เขาไม่ให้ ในป่าเท่านั้น ขอบ้านน่าจะถือนำได้ ก็ทรงบัญญัติเพิ่มเติมว่า ต่อไปนี้ไม่ว่าของใครจะอยู่ในบ้าน หรือในป่า ห้ามภิกษุถือนำมาเป็นของตนโดยไม่ได้รับอนุญาตเป็นอันขาด

จะเห็นได้ว่า พระวินัยหรือศีลของพระสงฆ์คล้ายกฎหมายบ้านเมือง ต่างแต่กฎหมายตราเป็นข้อห้ามล่วงหน้า ส่วนศีลทรงบัญญัติหลังจากมีการกระทำอันไม่เหมาะสมเกิดขึ้นแล้ว

ใบความรู้เรื่องพระสุตตันตปิฎก (เน้นกตา และศาสน์)

พระสุตตันตปิฎก หรือพระสูตร เป็นคัมภีร์หนึ่งในพระไตรปิฎก เน้นการสอนที่มีบุคคล สถานที่ เวลา และเหตุการณ์เป็นหลัก โดยพูดถึงว่าพระสูตรนั้น ๆ แสดงแก่ใคร ที่ไหน เมื่อใด เมื่อแสดงจบแล้วมีผลแก่ผู้รับฟังอย่างไร

พระสุตตันตปิฎกเรียกว่า **ทิสฺสวินเวฐนกตา** (เปลื้องความเห็นผิด) หมายความว่าเรื่องราวต่าง ๆ ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงนั้นเพื่อปลดเปลื้องความเห็นผิดของคนทั้งหลายทั้งนั้นทำให้ผู้รับคำสอนได้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้องในที่สุด

ยกตัวอย่างเช่นครั้งหนึ่งมีพราหมณ์คนหนึ่งมาชวนพระพุทธเจ้าไปอาบน้ำล้างบาปที่แม่น้ำศักดิ์สิทธิ์ พระองค์ตรัสว่า “ความบริสุทธิ์มิได้มีเพราะการอาบน้ำภายนอก แต่บริสุทธิ์ได้ด้วยการอาบน้ำภายในพระธรรมวินัยของพระองค์” เมื่อพราหมณ์ยังไม่เข้าใจ พระองค์ก็ทรงยกอุปมาอธิบายว่า ถ้าอาบน้ำแล้วคนบริสุทธิ์จากบาป คนก็สู้กุ้ง หอย ปู ปลา ไม่ได้ เพราะสัตว์เหล่านั้นอยู่ในน้ำตลอดเวลา เพราะฉะนั้นการอาบน้ำภายนอกไม่ทำให้คนบริสุทธิ์ได้ แต่การอาบน้ำภายในคือ รักษาศีล ฝึกอบรมสมาธิ และพัฒนาปัญญาเท่านั้น จึงจะทำให้คนบริสุทธิ์คือพ้นจากความทุกข์ที่แท้จริง

พระสุตตันตปิฎกเรียกว่า **อธานุโลมศาสน์** (เทศน์สอนอนุโลมตามอัธยาศัยคนฟัง) หมายความว่าพระพุทธเจ้าทรงดูคนฟังก่อนว่ามีอัธยาศัย มีแนวโน้ม มีความถนัด มีภูมิหลังอย่างไร แล้วจึงเลือกเรื่องที่สั่งสอนให้เหมาะสม อย่างเช่นทรงสอนชาวฉวนผู้มีความถนัดและประสบการณ์เกี่ยวกับการทำนา พระองค์ก็ตรัสสอนว่า พระองค์ทรงเป็นชาวฉวนเหมือนกัน เมื่อเขาถามว่า โคทำนาอยู่ที่ไหน ที่นาทำนาอยู่ที่ไหน พระองค์ตรัสตอบว่า วิธีทำนาของพระองค์ไม่เหมือนชาวฉวนทั่วไป

“ในการทำนาของเราตถาคตนั้น ศรีทธา (ความเชื่อมั่นในทางที่ถูกต้อง) เป็นเมล็ดพันธุ์ ความเพียรพยายามเป็นฝน ปัญญา (ความรู้ทั่วถึง) เป็นแอกและไถ หิริ เป็นงอนไถ ใจ เป็นเชือก สติ เป็นผาลและปะจุก

การทำนาชนิดนี้จะต้องมี การสํารวมกาย วาจา ฐึ้จักประมาณในการกิน มีสัจจะ มีความสงบเสงี่ยม มีความบากบั่นไม่ทอดถอย เป็นองค์ประกอบอีกด้วย ผู้ทำนาอย่างนี้จะได้ข้าวอมตะ (คือพ้นจากทุกข์ทั้งปวง) เมื่อทำได้ผลแล้วเป็นอันแล้วไปเลย ไม่ต้องมาทำซ้ำซากเหมือนชาวฉวนทั่วไป”

ชาวฉวนผู้มีประสบการณ์ในการทำนาอยู่แล้ว เมื่อได้ฟังพระพุทธองค์ทรงยกเรื่องการทำนามาพูดก็สนใจ ยิ่งได้ยินว่ามีการทำนาแบบใหม่ต่างจากที่เคยทำอยู่ก็ยิ่งเพิ่มความสนใจขึ้น ฟังไปคิดไป ก็ได้รับความรู้ความเข้าใจยิ่งขึ้น

พระสุตตันตปิฎก แสดงตามอัธยาศัยของผู้ฟังดังอธิบายมาด้วยประการฉะนี้

ไขความรู้เรื่องพระอภิธรรมปิฎก (เน้นกถา และศาสน์)

พระอภิธรรมปิฎก หรือ “**พระอภิธรรม**” เป็นคัมภีร์หนึ่งในพระไตรปิฎก คำสอนไม่พูดถึงบุคคล สถานที่ กาลเวลา และเหตุการณ์ แต่เน้นคำสอนที่เป็นนามธรรมล้วน ๆ คือแทนที่จะพูดว่า บุคคลผู้มีความโกรธ ย่อมสามารถทำผิดได้โดยไม่ยั้งคิด ย่อมสามารถฆ่าได้แม้กระทั่งบิดามารดา หรือผู้มีพระคุณ ก็จะอธิบายว่า ลักษณะความโกรธคืออะไร ประกอบด้วยเจตสิก (คุณสมบัติของจิต) ที่เป็นฝ่ายชั่วอะไรบ้าง ความโกรธเมื่อจะเกิดขึ้นมีขั้นตอนการเกิดขึ้นอย่างไรบ้าง วิธีจะให้ดับไปจะต้องทำอย่างไรบ้าง การอธิบายความโกรธในแง่หลักวิชา ไม่กล่าวถึงบุคคลและสถานที่ อย่างนี้เป็นลักษณะของพระอภิธรรมปิฎก

พระอภิธรรมปิฎกเรียกว่า “**นามรูปปริจเจทกถา**” (แถลงเรื่องนามและรูป) และเรียกว่า “**ยถาธัมมศาสน์**” (เทศน์สอนเนื้อหาธรรมะล้วน ๆ) หมายความว่า ในอภิธรรมปิฎกนี้ แทนที่จะพูดถึงบุคคลตัวตนเราเขา ก็พูดในแง่นามธรรมล้วน ๆ ว่า ที่เรียกว่าคนนั้น ความจริงก็คือ สิ่ง ๕ สิ่ง รวมกันตราบติดมันยังคุมกันอยู่ ทำงานร่วมกันอยู่ ตรานั้นคนก็ยังมียอยู่ แต่มีอยู่อย่างสมมติ (คือสมมติว่าเป็นคน) เท่านั้นเอง ดังคำอธิบายต่อไปนี้

ที่สมมติกันว่า “**คน**” นั้น คือส่วน ๕ ส่วนประชุมกันเข้า (เบญจขันธ์) ส่วน ๕ ส่วนนี้ คือ

๑. **รูป** ได้แก่ร่างกายและคุณสมบัติของร่างกาย อันประกอบด้วย ดิน น้ำ ไฟ ลม **ดิน** หมายถึงส่วนที่ข้นแข็ง กินเนื้อที่ **น้ำ** หมายถึงส่วนที่เหลว ดูดซึม ชุ่มซบ เกาะยึด **ไฟ** หมายถึงส่วนที่เป็นความร้อนหรืออุณหภูมิ เผาไหม้ **ลม** หมายถึง ส่วนที่เคลื่อนไหว

๒. **วิญญาณ** ได้แก่ส่วนที่รับรู้ผ่านประสาทสัมผัส เช่นรับรู้ผ่านตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ พูด่าง ๆ วิญญาณคือ การเห็น การได้ยิน การลิ้มรส การสัมผัส การคิด

๓. **เวทนา** ได้แก่ความรู้สึกชอบใจ ไม่ชอบใจ เฉย ๆ จากการได้เห็น ได้ยิน ได้ลิ้มรส

๔. **สัญญา** ได้แก่การจำได้ แยกแยะได้ เช่นเห็นสิ่งหนึ่งเคลื่อนไหวต่อหน้า บอกได้ว่าเป็นสุนัขเดินมาเป็นต้น

๕. **สังขาร** ได้แก่การคิดปรุงแต่งต่าง ๆ ทั้งด้านดีและด้านไม่ดี เช่นเห็นสุนัขเดินมา เกิดความคิดว่าสุนัขจะมากัด จึงคว้าก้อนอิฐปาสุนัขเป็นต้น

ทั้ง ๕ ส่วนนี้ ส่วนที่หนึ่งเรียกว่า **รูป** (ส่วนที่เป็นรูปธรรม) อีก ๔ ส่วนที่เหลือ (วิญญาณ เวทนา สัญญา สังขาร) เป็น **นาม** (ส่วนที่เป็นนามธรรม มองไม่เห็นจับต้องไม่ได้) ทั้ง ๒ ส่วน ตราบติดที่ยังคุมกันอยู่ ทำงานร่วมกันอยู่ ตรานั้น “**คน**” ก็มีอยู่ เมื่อสิ่งทั้ง ๒ ดับสลายไปแล้ว “**คน**” ก็หมดไป เพราะฉะนั้นที่เราเห็นว่าเป็น “**คน**” ชื่อนั้นชื่อนี้ เป็นเพียงสมมติเท่านั้น พระอภิธรรมปิฎก อธิบายเรื่องลึกซึ้งอย่างนี้ จึงเรียกว่า นามรูปปริจเจทกถา และ ยถาธัมมศาสน์

ส ๐๔๑๒ พระพุทธศาสนา

เรื่อง การบริหารจิตและการเจริญปัญญา

จำนวน ๓ คาบ

สาระสำคัญ

ความสงบแห่งจิตกับปัญญา รู้แจ้งเกื้อกูลกันและสัมพันธ์กัน คนที่มีจิตใจสงบเป็นสมาธิ จะคิดอะไรก็คิดได้รวดเร็วและถูกต้อง จะศึกษาอะไรก็เข้าใจได้ดี แม้กระทั่งการคิดถึงร่างกายของตนและคนอื่น ไม่ว่าในแง่บวกหรือแง่ลบ ล้วนสามารถปลูกเร้าคุณธรรม คือ คิดไปในทางสร้างสรรค์ ความดีทั้งนั้น

จุดประสงค์

๑. อธิบายความหมาย ความสัมพันธ์และประโยชน์ของสมถะและวิปัสสนาได้ถูกต้อง
๒. ฝึกจิตที่สงบและใช้จิตที่สงบนั้นเป็นพื้นฐานของปัญญาได้
๓. บอกวิธีการสร้างความคิดปลูกเร้าคุณธรรมจากหลักกายคตาสติได้

เนื้อหาสาระ

๑. สมถะและวิปัสสนา
 - ความหมาย
 - ความสัมพันธ์
 - ประโยชน์
๒. กายคตาสติ (สติพิจารณากาย) และอุปปาทมนสิการ (คิดปลูกเร้าคุณธรรมหรือคิดสร้างสรรค์)
 - ขอบเขตของการพิจารณา ครอบคลุมถึงกายตนเอง และกายคนอื่น สัตว์อื่นด้วย
 - วิธีพิจารณา พิจารณาทั้งในแง่บวกและแง่ลบ (ดูด้านความงาม ความน่ารัก และด้านปฏิกุล น่าเกลียด)
 - เป้าหมายการพิจารณา เพื่อให้เกิดอุปปาทมนสิการ

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

๑. ให้นักเรียนสังเกตลมหายใจ โดย
 - หายใจเข้า-ออก ยาวที่สุดประมาณ ๕ นาที และหายใจสั้นที่สุดประมาณ ๕ นาที โดยไม่กลั้นใจ

- สังเกตเปรียบเทียบการหายใจทั้ง ๒ ครั้ง ในแง่ทางกายและความรู้สึก
- หายใจตามปกติในท่าที่สบายที่สุด ประมาณ ๕ ครั้ง บอกความรู้สึกเปรียบเทียบกับ การฝึกครั้งที่แล้ว

๒. ครูและนักเรียนร่วมกันอภิปรายผลการปฏิบัติ แล้วสรุปความหมายของสมณะ ครูเชื่อมโยงให้เห็นความสัมพันธ์ของสมณะกับวิปัสสนา และช่วยกันบอกประโยชน์ที่ได้รับ ครูเพิ่มเติมให้สมบูรณ์ พร้อมทั้งมอบหมายให้นักเรียนนำไปฝึกปฏิบัติ

๓. ครูใช้ภาพหรือสิ่งที่มีชีวิต เช่น หญิงสาวสวยกับโครงกระดูกคนหรือสัตว์ ให้นักเรียน สังเกตพิจารณาความเปลี่ยนแปลงและความเสื่อม รวมทั้งให้นักเรียนพิจารณาร่างกายตนเอง ให้เห็น ความเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา แล้วช่วยกันสรุปเข้าในหลักของอุปาทมณสิกการ อันเป็นการคิด สร้างสรรค์ปลูกเร้าคุณธรรมและบันทึกสรุป

๔. ครูแนะนำการนำไปใช้ในชีวิตประจำวันให้เกิดผลดีแก่ตนเอง

สื่อการเรียนการสอน

๑. หนังสือเรียนพระพุทธศาสนา ส ๐๔๑๒

๒. หนังสืออ่านเพิ่มเติม เช่น

- หลักพระพุทธศาสนา โดย สมเด็จพระญาณสังวร มหามกุฏราชวิทยาลัย
- คู่มือบำเพ็ญกรรมฐาน โดย พระศรีวิสุทธิกวี มหามกุฏราชวิทยาลัย
- หลักธรรมสำหรับพัฒนาจิต โดย พระศรีวิสุทธิกวี มหามกุฏราชวิทยาลัย
- พุทธธรรมฉบับปรับปรุงขยายความ คณะธรรมกรรม กทม.
- หลักการฝึกสมาธิเบื้องต้น โดย สมเด็จพระญาณสังวร อมรินทร์พรินต์ติ้งกรุ๊ป กทม.
- ส่องสว่างกลางใจเล่ม ๖ พระราชธรรมนิเทศ มหามกุฏราชวิทยาลัย
- ความเข้าใจเรื่องพระพุทธศาสนา โดย สมเด็จพระญาณสังวร มุนินิธิแผ่ดินธรรม

กม.

- คิดเป็นตามนัยแห่งพุทธธรรม โดย สุมน อมรวิวัฒน์ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- วิสุทธิมรรคแปล เล่ม ๑ โดย สมเด็จพระพุทธาจารย์ อมรินทร์พรินต์ติ้งกรุ๊ป กทม.
- วิธีคิดตามหลักพุทธธรรม โดย พระเทพเวที สำนักพิมพ์ปัญญา กทม.
- กำลังความคิด โดย หลวงวิจิตรวาทการ บริษัทมีเดียไฟกัส กทม.
- ศิลปะการเสริมสร้างพลังความคิดสร้างสรรค์ แปลโดย มนูญ ตนะวัฒนา บริษัท

สามัคคีสาส์น

- กุศโลบาย โดย หลวงวิจิตรวาทการ บริษัทมีเดียไฟกัส กทม.
- ภาพปริศนาธรรม

การวัดและประเมินผล

๑. สังเกตพฤติกรรมนักเรียนจาก
 - การแสดงความคิดเห็น
 - การเอาใจใส่ในการเรียน
 - การฝึกปฏิบัติ ความร่วมมือ
๒. สอบวัดความรู้ความเข้าใจ ความรู้สึกและการนำไปปฏิบัติ โดยคำถาม หรือแบบทดสอบ

กิจกรรมเสนอแนะ

๑. คู่มือทัศน์เกี่ยวกับการปฏิบัติสมาธิภาวนาหรือประวัติของอาจารย์สอนวิปัสสนา
๒. เชิญวิทยากรหรือพระอาจารย์ด้านปฏิบัติสมาธิภาวนามาบรรยาย คุณค่าของการทำจิตภาวนา และฝึกหัดการทำสมาธิ
๓. จัดนิทรรศการประวัติและผลงานของอาจารย์สายวิปัสสนากรรมฐาน
๔. ส่งเสริมให้นักเรียนไปร่วมกิจกรรมของวัดหรือสถาบันต่าง ๆ ในโอกาสที่มีกิจกรรมเกี่ยวกับการทำสมาธิภาวนา
๕. แนะนำให้นักเรียนฝึกสมาธิทุกอิริยาบถ

ଶି ଠଉଁଣ

ส ๐๔๑๓ พระพุทธศาสนา

๒ คาบ/สัปดาห์/ภาค

๑ หน่วยการเรียนรู้

จุดประสงค์

เพื่อให้ผู้เรียน

๑. เกิดทักษะในการคิดแก้ปัญหา
๒. ซาบซึ้งในคุณของพระรัตนตรัยและหลักพุทธธรรม
๓. น้อมนำหลักธรรมมาปฏิบัติเพื่อพัฒนาตนเองและสังคม
๔. ศรัทธายึดมั่นในการเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี
๕. ปฏิบัติหน้าที่ชาวพุทธได้ถูกต้องเหมาะสม

เรื่อง/คาบ	สาระสำคัญ	จุดประสงค์
๑. ประวัติและความสำคัญของพระพุทธศาสนา (๕ คาบ)	พระพุทธศาสนาสอนคนไม่ให้ประมาทและมุ่งสร้างประโยชน์สุขแก่บุคคลและสังคม	๑. วิเคราะห์พฤติกรรมที่แสดงถึงความประมาทและไม่ประมาท พร้อมทั้งยกตัวอย่างได้ ๒. อธิบายโทษของความประมาท และประโยชน์ของความไม่ประมาทได้ ๓. นำหลักธรรมที่ส่งเสริมความไม่ประมาทมาใช้ในการชีวิตประจำวันได้
๒. พุทธประวัติ ประวัติพุทธสาวก พุทธสาวิกและชาวพุทธตัวอย่าง (๕ คาบ)	๑. พุทธัตถจริยา คือ การบำเพ็ญประโยชน์แก่ชาวโลกในฐานะที่ทรงเป็นพระพุทธรเจ้า เพื่อสร้างประโยชน์สุขแก่มวลมนุษย์ ๒. พุทธสาวก พุทธสาวิกาและชาวพุทธตัวอย่าง ต่างมีคุณลักษณะเฉพาะอันเป็นคุณประโยชน์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และเป็นบุคคลตัวอย่างแก่พุทธศาสนิกชน เช่น พระนาคเสน พระภัททาภุณทะลเกสึเถรี และพระเจ้ามหามาม	๑. บอกความหมายและความสำคัญของพุทธัตถจริยาได้ ๒. วิเคราะห์พุทธกิจและพุทธจริยาจากเรื่องราวที่ศึกษามา และจัดประเภทตามพุทธัตถจริยาได้ ๓. เล่าประวัติและความสำคัญของพระนาคเสน พระภัททาภุณทะลเกสึเถรี และพระเจ้ามหามามได้ ๔. วิเคราะห์คุณธรรมของพระนาคเสน พระภัททาภุณทะลเกสึเถรี และพระเจ้ามหามาม พร้อมยกตัวอย่าง การนำคุณธรรมไปปรับใช้กับตนเองได้ ๕. อภิปรายบทบาทของพุทธสาวกและชาวพุทธตัวอย่างที่มีต่อการเผยแผ่และความมั่นคงของพระพุทธศาสนาได้

เรื่อง/คาบ	สาระสำคัญ	จุดประสงค์
๓. พุทธธรรมเพื่อชีวิตและสังคม (๕ คาบ)	หลักธรรมในพุทธศาสนาสอนให้บุคคลใช้ปัญญาในการแก้ไขปัญหาวีชีวิต โดยไม่ต้องพึ่งพาศาสนาสังคักศีลธรรมหรืออ่อนน้อมร้องขอเป็นผู้ที่เสียสละ จริใจ มีจิตสงบไม่หวั่นไหว พร้อมรับฟังสิ่งที่ถูกต้องดีงามและดำเนินตามแบบอย่างที่ดี	๑. รู้และเข้าใจหลักพุทธธรรมในการดำเนินชีวิตให้มีความมั่นคง ๒. วิเคราะห์และประยุกต์หลักการแก้ปัญหา แก้ปัญหาวีชีวิตได้ ๓. เห็นคุณค่าและนำหลักธรรมไปประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวัน
๔. พระสงฆ์และการปฏิบัติที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์ (๒ คาบ)	พระสงฆ์เป็นผู้ที่มีคุณค่าต่อพุทธศาสนิกชนในฐานะเป็นชุมชนตัวอย่าง เป็นแหล่งปลูกฝังคุณธรรม ความดีของชาวโลก และชี้แนะแนวทางดำเนินชีวิตที่ดีแก่สังคม จึงควรได้รับการปฏิบัติด้วยความเคารพ คณะสงฆ์ไทยมีการกำหนดบทบาทหน้าที่และมีระบบการปกครองเป็นของตนเอง	๑. บอกโครงสร้างการปกครองของคณะสงฆ์ไทยและเขียนเป็นแผนภูมิได้ ๒. บอกบทบาทหน้าที่ของคณะสงฆ์ไทยได้
๕. หน้าที่ชาวพุทธ (๒ คาบ)	การปกป้องพระพุทธศาสนาที่ถูกต้องคืออุปถัมภ์พระพุทธศาสนา ชี้แจงเมื่อมีคนเข้าใจผิด รับผิดชอบที่เกิดขึ้น และสร้างบุคลากรสืบทอดพระพุทธศาสนา	๑. บอกบทบาทหน้าที่ในการปกป้องพระพุทธศาสนาและสามารถปฏิบัติหน้าที่ของตนเองได้จริงในฐานะพุทธศาสนิกชน ๒. บอกวิธีการปกป้องพระพุทธศาสนาจากกรณีตัวอย่างได้
๖. พระไตรปิฎก พุทธศาสนสุภาษิต ภาษาบาลีและคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนา (๗ คาบ)	พระพุทธศาสนาได้วางหลักเกณฑ์สำหรับตัดสินใจว่าอะไรถูก อะไรเป็นคำสอนและอะไรไม่ใช่คำสอนของพระพุทธเจ้า ในกรณีที่ไม่ใช่พุทธบัญญัติไว้ชัดเจน ให้ใช้หลักตัดสินพระธรรมวินัย ๘ ประการเป็นเกณฑ์ ในพระไตรปิฎกมีหลักคำสอนที่นำรู้ นำศึกษา มีพุทธศาสนสุภาษิตและคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนาที่เขียนด้วยภาษาบาลีชาวพุทธควรศึกษาเพื่อเป็นแนวทางไปสู่ความเข้าใจ พระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง	๑. อ่านคำบาลีในขมมังกลอุฎฐคาถาได้ ๒. บอกหลักตัดสินพระธรรมวินัยได้ ๓. อธิบายความหมายพุทธศาสนสุภาษิตและข้อความนำรู้จากพระไตรปิฎกได้ ๔. รู้และเข้าใจคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนาและนำไปใช้ได้ถูกต้องเหมาะสม

เรื่อง/คาบ	สาระสำคัญ	จุดประสงค์
๗. การบริหารจัดการและ การเจริญปัญญา (๔ คาบ)	การกำหนดลมหายใจเข้าออกทุกขณะทำให้ ชาวพุทธเข้าใจความจริงแห่งชีวิตว่าไม่ แน่นอน เกิดตายอยู่ตลอดเวลา (ในแง่ นามธรรม) และพร้อมจะตายจริง ๆ (ในแง่ รูปธรรม) เมื่อใดก็ได้ เมื่อคิดได้เช่นนี้ ทำให้สงบเยือกเย็นเข้าใจธรรมชาติแห่ง ชีวิตต้องแท้และสร้างสรรค์ความดีงาม ด้วยความไม่ประมาท	๑. บอกความหมายและความสัมพันธ์ของ อานาปานสติ มรณัสสติ อุปสมานุส- สติและอุปปาทมนสิการได้ ๒. ฝึกจิตให้สงบและใช้จิตที่สงบนั้นเป็น พื้นฐานของปัญญาได้ ๓. บอกวิธีการสร้างรูปแบบการคิดแบบ อุปปาทมนสิการจากปรากฏการณ์ ต่าง ๆ ได้
๘. มรณาทชาวพุทธ ศาสนพิธีและวัน สำคัญทางพระพุทธ- ศาสนา (๓ คาบ)	ดู ส ๐๔๘	ดู ส ๐๔๘

ส ๐๔๑๓ พระพุทธศาสนา

เรื่อง ประวัติและความสำคัญของพระพุทธศาสนา

จำนวน ๕ คาบ

สาระสำคัญ

พระพุทธศาสนา สอนคนไม่ให้ประมาทและมุ่งสร้างประโยชน์สุขแก่บุคคลและสังคม

จุดประสงค์

๑. วิเคราะห์พฤติกรรมที่แสดงถึงความประมาทและไม่ประมาท พร้อมทั้งยกตัวอย่างได้
๒. อธิบายโทษของความประมาทและประโยชน์ของความไม่ประมาทได้
๓. นำหลักธรรมที่ส่งเสริมความไม่ประมาทมาใช้ในชีวิตประจำวันได้

เนื้อหาสาระ

๑. ความหมายของความไม่ประมาท
 - ความไม่ขาดสติ ก่อนทำ ก่อนพูดและก่อนคิด
 - ความไม่เลินเล่อ ไม่ดูดาบ
 - การรู้จักยับยั้งชั่งใจตนเองในการละชั่วและตั้งใจทำดี
๒. การทำประโยชน์ต่อตนเองและสังคม
 - รับผิดชอบหน้าที่ของตนให้ดีที่สุด (ทศ ๖)
 - ประพฤติเกื้อกูลสังคม (สังคหวัตถุ ๔)

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

๑. แสดงภาพข่าว สถิติเกี่ยวกับความเสียหายที่เกิดจากความประมาท ให้นักเรียนอภิปรายและแสดงความคิดเห็น แล้วสรุป
๒. ให้นักเรียนยกตัวอย่างพฤติกรรมที่แสดงความเป็นผู้ประมาท และผู้ที่ไม่ประมาทแล้วครูสรุปพร้อมทั้งอธิบายเพิ่มเติม
๓. ร่วมกันอภิปรายโทษของความประมาทและประโยชน์ของความไม่ประมาท แล้วสรุปคุณค่าของความไม่ประมาท โดยเน้นในด้านการศึกษาเล่าเรียนและการป้องกันอุบัติเหตุเป็นหลัก
๔. แสดงแผนภูมิหลักธรรมที่ส่งเสริมความไม่ประมาท โดยทบทวนความรู้เกี่ยวกับหลักทศกและสังคหวัตถุสี่ แล้วให้นักเรียนอภิปรายถึงประโยชน์ต่อตนเองและสังคม
๕. ครูสรุปความสำคัญของความไม่ประมาท พร้อมทั้งเน้น ปัจจัยโอวาทของพระพุทธองค์

สื่อการเรียนการสอน

๑. ภาพ ข่าวอุบัติเหตุ จากหนังสือพิมพ์
๒. ภาพนิ่ง วิดีทัศน์แสดงผลเกิดจากความประมาท
๓. หนังสือเรียนวิชาพระพุทธศาสนาและหนังสืออ่านเพิ่มเติม เช่น
 - ไตรลักษณ์ (ตอนว่าด้วยคุณค่าด้านการทำกิจหรือคุณค่าเพื่อความไม่ประมาท) โดยพระเทพเวที โครงการศึกษา พระพุทธศาสนาภาคพิเศษ ฝ่ายวิชาการมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 - สูตรสำเร็จแห่งชีวิต (ตอนว่าด้วยความไม่ประมาทในธรรม) โดยเสฐียรพงษ์ วรรณปก ธรรมสภา กทม.
 - มงคลยодชีวิตเล่ม ๒ (ตอนว่าด้วยความไม่ประมาทในธรรม) โดย สมเด็จพระมหาธีรวงศ์ องค์การค้ำของคุรุสภา
 - มงคลชีวิต ภาค ๓ (ตอนว่าด้วยความไม่ประมาทในธรรม) โดย พ.อ. ปิ่น มุทุกันต์ คลังวิทยา กทม.
 - การศึกษาและปฏิบัติธรรม โดย วศิน อินทสระ รุ่งแสงการพิมพ์ กทม.
 - ธรรมบุญชีวิต โดย พระเทพเวที มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 - ส่องสว่างกลางใจเล่ม ๒ โดยพระราชธรรมนิเทศ ศูนย์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย

การวัดและประเมินผล

๑. สังเกตพฤติกรรมของนักเรียนจาก
 - การตอบคำถามถูกต้องตรงประเด็น
 - การอภิปรายแสดงความคิดเห็นด้วยเหตุและผล
 - การยกตัวอย่างได้ถูกต้องและชัดเจน
๒. สอบวัดความรู้ ความคิด เจตคติและพฤติกรรมตามบทเรียน

กิจกรรมเสนอแนะ

๑. จัดกิจกรรมการแข่งขันเพื่อแสดงให้เห็นถึงความไม่ประมาท เป็นการฝึกฝนความมีสติ
๒. ให้นักเรียนเขียนเรียงความเกี่ยวกับประโยชน์ของการมีสติและผลเสียของความประมาทที่มีต่อตนเอง ครอบครัวและชุมชน
๓. ให้นักเรียนฝึกสติเป็นนิสัย

ส ๐๔๑๓ พระพุทธศาสนา

เรื่อง พุทธประวัติ ประวัติพุทธสาวก พุทธสาวิกาและชาวพุทธตัวอย่าง

จำนวน ๕ คาบ

สาระสำคัญ

พุทธัตถจริยา คือ การบำเพ็ญประโยชน์แก่ชาวโลกในฐานะที่ทรงเป็นพระพุทธรเจ้า เพื่อสร้างประโยชน์สุขแก่มวลมนุษย์

พุทธสาวก พุทธสาวิกา และชาวพุทธตัวอย่าง ต่างมีคุณลักษณะเฉพาะอันเป็นคุณประโยชน์ ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และเป็นบุคคลตัวอย่างแก่พุทธศาสนิกชน เช่น พระนาคเสน พระภัททา-
กุนทลเกสีเถรี และพระเจ้ามหานาม

จุดประสงค์

๑. บอกความหมายและความสำคัญของพุทธัตถจริยาได้
๒. วิเคราะห์พุทธกิจและพุทธจริยาจากเรื่องราวที่ศึกษามา และจัดประเภทตามพุทธัตถจริยาได้
๓. เล่าประวัติและความสำคัญของพระนาคเสน พระภัททา-กุนทลเกสีเถรี และพระเจ้ามหานามได้
๔. วิเคราะห์คุณธรรมของ พระนาคเสน พระภัททา-กุนทลเกสีเถรี และพระเจ้ามหานาม พร้อมยกตัวอย่างการนำคุณธรรมไปปรับใช้กับตนเองได้
๕. อภิปรายบทบาทของพุทธสาวกและชาวพุทธตัวอย่างที่มีต่อการเผยแผ่และความมั่นคงของพระพุทธศาสนาได้

เนื้อหาสาระ

๑. พุทธัตถจริยา หมายถึงการทำประโยชน์แก่ชาวโลกของพระพุทธรองค์ในฐานะเป็นพระพุทธรเจ้า ได้แก่

- ทรงขนสรพัสตว์ข้ามห้วงทุกข์
- ทรงสร้างพื้นฐานแห่งกุศลธรรม
- ทรงช่วยปิดทางอบาย คือ ป้องกันมิให้บุคคลไปสู่ความเสื่อม
- ทรงบัญญัติพระวินัยเพื่อความดำรงมั่นแห่งพระศาสนา

๒. ประวัติพุทธสาวก พุทธสาวิกา และชาวพุทธตัวอย่าง

- พระนาคเสน

ประวัติและผลงานที่สำคัญ

คุณธรรม

- พระภัททาคุณชลเกสีเถรี
ประวัติและผลงานที่สำคัญ
คุณธรรม
- พระเจ้ามหานาม
ประวัติและผลงานที่สำคัญ
คุณธรรม

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

๑. ทบทวนความรู้เกี่ยวกับพุทธกิจและพุทธจริยา โดยใช้แผนที่พุทธประวัติแล้วให้นักเรียนบอกความหมายของพุทธัตถจริยา
๒. ครูนำอภิปรายคุณลักษณะพิเศษของพระพุทธเจ้า
๓. ครูยกตัวอย่างพุทธจริยาหลาย ๆ ด้าน แล้วให้นักเรียนจัดประเภทของพุทธัตถจริยา
๔. ครูและนักเรียนช่วยกันสรุปความสำคัญของพุทธัตถจริยา
๕. อ่านข้อความบางตอนจากหนังสือ มลีนทปัญหา ให้นักเรียนแสดงความคิดเห็นและสังเกตความสามารถของพระนาคเสน แล้วกล่าวถึงที่มาของหนังสือเล่มดังกล่าว พร้อมทั้งประวัติของพระนาคเสน
๖. ให้นักเรียนศึกษาประวัติและบทบาทต่อพระศาสนาของพระภัททาคุณชลเกสีเถรีโดยเน้นคุณธรรมที่ได้รับจากการศึกษาประวัติเป็นสำคัญ
๗. แสดงแผนภูมิเรียงลำดับราชวงศ์ศากยะพอสังเขป เพื่อให้ทราบพระประวัติของพระมหานามที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้า แล้วอธิบายประกอบการซักถามบทบาทของพระมหานามต่อพระพุทธศาสนา
๘. ให้นักเรียนช่วยกันวิเคราะห์คุณธรรมของพระนาคเสน พระภัททาคุณชลเกสีเถรีและพระเจ้ามหานาม
๙. ครูยกตัวอย่างข่าวหรือปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบัน แล้วให้นักเรียนแสดงความคิดเห็นในการแก้ไข โดยนำหลักธรรมจากบทเรียนไปปรับใช้
๑๐. ให้นักเรียนร่วมกันอภิปรายบทบาทและความสำคัญของ พุทธสาวก พุทธสาวิกา และชาวพุทธตัวอย่างที่มีต่อการเผยแผ่และจรโลงพระพุทธศาสนา

สื่อการเรียนรู้การสอน

๑. แผนภูมิแสดงพุทธัตถจริยาและแผนภูมิเรียงลำดับราชวงศ์ศากยะ
๒. ภาพ สมุดภาพ ภาพนิ่ง หรือวีดิทัศน์เกี่ยวกับพุทธประวัติ

๓. หนังสือเรื่องมิลินทปัญหา
๔. ข่าวดเหตุการณ์ปัจจุบัน
๕. หนังสือเรียนวิชาพระพุทธศาสนา และหนังสืออ่านเพิ่มเติม เช่น
 - ประวัติพระสาวก กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ
 - ประวัติภิกษุณี กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ
 - ประวัติอุบาสก กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ
 - พุทธประวัติ เล่ม ๑ โดย สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระวชิรญาณวโรรส
 - บทบาทพระบรมครู โดย พันเอกปิ่น มุกกันต์ มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย
 - นวทัศน์แห่งพุทธประวัติ โดย นิธิพัฒน์ ชาลีจันทร์ บริษัทสยามแผ่นดินทอง
 - พุทธศาสนา ทศนะและวิจารณ์ โดย เสฐียรพงษ์ วรรณปก
 - พุทธจริยาวัตร โดย เสฐียรพงษ์ วรรณปก
 - หนังสือวิชาพระปริยัติธรรม ชั้นมัธยมศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ
 - แนวการสอนธรรม หลักสูตรนักธรรมชั้นตรี โดย พันเอกปิ่น มุกกันต์

การวัดและประเมินผล

๑. สังเกตพฤติกรรมของนักเรียน จาก
 - การแสดงความคิดเห็นและการวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล
 - การยกตัวอย่างการนำคุณธรรมจากบทเรียนไปแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน
 - ความสนใจและการมีส่วนร่วมต่อกิจกรรมการเรียนการสอน
๒. ประเมินผลจากการตอบคำถามหรือแบบฝึกหัดหลังจากจบบทเรียนแล้ว

กิจกรรมเสนอแนะ

๑. แต่งตั้งนักเรียนให้เป็นกรรมการจัดการประกวดการตอบปัญหาธรรมในโรงเรียน โดยครูเป็นที่ปรึกษา
๒. ส่งเสริมให้นักเรียนเขียนบทละครและแสดงละครธรรมะ โดยมีเค้าโครงเรื่องจากพุทธสาวก พุทธสาวิกา หรือชาวพุทธตัวอย่าง
๓. จัดทำป้ายนิเทศแสดงประวัติและผลงานของบุคคลที่ทำประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติ
๔. ส่งเสริมการจัดตั้งกลุ่มนักเรียนเพื่อบำเพ็ญประโยชน์ต่อโรงเรียนและชุมชนในท้องถิ่น เช่น ช่วยรักษาความสะอาด ช่วยปลูกและดูแลต้นไม้ ฯลฯ

ส ๐๔๑๓ พระพุทธศาสนา
เรื่อง พุทธธรรมเพื่อชีวิตและสังคม
จำนวน ๕ คาบ

สาระสำคัญ

หลักธรรมในพุทธศาสนาสอนให้บุคคลใช้ปัญญาในการแก้ไขปัญหาชีวิตโดยไม่ต้องพึ่งพาอาศัยสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรืออ้อนวอนร้องขอ เป็นผู้ที่เสียสละ จริ่งใจ มีจิตสงบ ไม่หวั่นไหว พร้อมรับฟังสิ่งที่ถูกต้องดีงาม และดำเนินตามแบบอย่างที่ดี

จุดประสงค์

๑. รู้และเข้าใจ หลักพุทธธรรมในการดำเนินชีวิตให้มีความมั่นคง
๒. วิเคราะห์และประยุกต์หลักการใช้ปัญญาแก้ปัญหาชีวิตได้
๓. เห็นคุณค่าและนำหลักธรรมไปประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวัน

เนื้อหาสาระ

๑. อริชฐานธรรม ๔ และสรุปคำสอนพระพุทธศาสนาลงในอริยสัจ
 - เน้นให้ผู้เรียนมีความใฝ่รู้ พร้อมทั้งจะรับฟังสิ่งที่ถูกต้องดีงาม และดำเนินตามแบบอย่างที่ดี มีความเสียสละ จริ่งใจ มีจิตสงบ ไม่หวั่นไหว และสามารถใช้ปัญญาแก้ปัญหาชีวิต
๒. ธรรมอันเป็นมงคล
 - ความเป็นผู้ว่าง่าย
 - การพบปะสมณะ
 - การฟังธรรมตามกาล
 - การสนทนาธรรม
 - จิตไม่หวั่นไหว

กิจกรรมการเรียนรู้

๑. แบ่งกลุ่มศึกษาค้นคว้าและทำกิจกรรมดังนี้
 - ศึกษาหัวข้อธรรมที่ได้รับมอบหมายจากแหล่งความรู้ที่ครูแนะนำ ดีความ ทำความเข้าใจและศึกษาเฉพาะกรณีเพื่อรายงาน
 - รายงานโดยใช้ภาพ ข่าว เหตุการณ์ บุคคลตัวอย่างที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อประกอบพร้อมทั้งเสนอแนวคิดเห็นของกลุ่ม เพื่อนำสู่การอภิปราย

- นักเรียนทั้งชั้นร่วมกันอภิปรายหรือวิจารณ์จากแนวคิดที่กลุ่มเสนอ โดยโยงเข้าสู่เหตุการณ์หรือข่าวที่พบในชีวิตประจำวัน หรือประสบการณ์ตรงของนักเรียน พร้อมทั้งช่วยกันสรุปความรู้ความเข้าใจ ประโยชน์และแนวทางนำหลักอริยฐานธรรม ๔ อริยสัจและธรรมอันเป็นมงคลนี้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน

๒. จัดกิจกรรมต่อเนื่อง โดย:-

- ให้นักเรียนฝึกพิจารณาตนเองตามหัวข้อธรรมในบทเรียน เช่น ความเสียสละ ความจริงใจ มีจิตใจสงบไม่หวั่นไหว การรับฟังสิ่งที่ถูกต้องดีงาม การใช้ปัญญาแก้ไขปัญหาวีชีวิต โดยใช้แบบสำรวจตนเองหรือแบบประเมินตนเอง

- นักเรียนวิเคราะห์การกระทำของตนเอง หาสาเหตุและวางแผนเพื่อแก้ไขปรับปรุงตนเอง

- นักเรียนดำเนินการตามแผน บันทึกผลที่ได้รับส่งครูทุกสัปดาห์ตลอดภาคเรียน

๓. นำกิจกรรมการปวารณามาประยุกต์ คือการยินยอมให้เพื่อนว่ากล่าวตักเตือนกันได้ด้วยเมตตา เพื่อลดทิฐิมานะและอยู่ร่วมกันด้วยความสุข โดย

- ครูอธิบายสาระประโยชน์ของการปวารณาให้นักเรียนเข้าใจและเห็นคุณค่า

- นักเรียนทำกิจกรรม วิธีใดวิธีหนึ่งดังนี้

บอกข้อบกพร่องของตนเองและให้คำมั่นสัญญาว่าจะแก้ไขปรับปรุงตนเอง หรือบอกข้อบกพร่องของกันและกัน ต่างก็พร้อมใจยอมรับและจะแก้ไขด้วยความเต็มใจ

หมายเหตุ กิจกรรมทั้ง ๓ ข้อที่เสนอแนะไว้นี้ ครูพึงพิจารณาเลือกจัดตามความเหมาะสมกับคาบเวลาและผู้เรียน โดยมุ่งส่งเสริมให้นักเรียนนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้จริง

สื่อการเรียนการสอน

๑. ภาพ ข่าว จากหนังสือพิมพ์

๒. หนังสือเรียนวิชาพระพุทธศาสนา และหนังสืออ่านเพิ่มเติม เช่น

- หนังสือมงคลชีวิต ฉบับธรรมทายาท

- มงคลชีวิต ของ พ.อ. ปิ่น มุกคุกันต์

๓. เทป บทเพลง บทร้อยกรองที่สอดคล้องกับบทเรียน

๔. แบบสำรวจตนเองหรือแบบประเมินตนเอง

การวัดและประเมินผล

๑. สังเกตพฤติกรรมของนักเรียนในการทำงานกลุ่ม เช่น
 - ความรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมาย
 - ความกล้าแสดงความคิดเห็น
 - การควบคุมอารมณ์
 - การสรุปประเด็นต่าง ๆ ได้ตรงกับผู้อื่น
 - การให้ความร่วมมือ
 - การยอมรับฟังความคิดเห็นผู้อื่น
๒. ประเมินการค้นคว้าและเสนอผลงาน เช่น
 - ความตั้งใจในการศึกษาค้นคว้า
 - ความเหมาะสมของหัวข้อและประเด็นที่เสนอ
 - การแสดงความคิดรวบยอดในรายงาน
 - การใช้สื่อประกอบได้เหมาะสม น่าสนใจ และสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่องที่นำเสนอ
 - การวางแผนปฏิบัติมีความเหมาะสมกับวัยและฐานะ
๓. สอบวัดความรู้ความเข้าใจ เจตคติและพฤติกรรมของนักเรียนตามบทเรียน

กิจกรรมเสนอแนะ

๑. ดูสไลด์ วีดิทัศน์ เชิญวิทยากรบรรยาย
๒. ฟังเทปธรรม และสรุปสาระสำคัญ
๓. เขียนบันทึกเกี่ยวกับการพบปัญหาส่วนตัว พร้อมทั้งวิธีการแก้ไขปัญหานั้น รวมทั้งเขียนวิจารณ์ว่าถูกต้องตามหลักเกณฑ์หรือไม่ อย่างไร

๓ ๐๔๑๓ พระพุทธศาสนา

เรื่อง พระสงฆ์และการปฏิบัติหน้าที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์

จำนวน ๒ คาบ

สาระสำคัญ

พระสงฆ์เป็นผู้มีคุณแก่พุทธศาสนิกชนในฐานะเป็นชุมชนตัวอย่าง เป็นแหล่งปลูกฝังคุณธรรมความดีของชาวโลก และชี้แนวทางดำเนินชีวิตที่ดีแก่สังคม จึงควรได้รับการปฏิบัติด้วยความเคารพ คณะสงฆ์ไทยมีการกำหนดหน้าที่บทบาทและมีระบบการปกครองเป็นของตนเอง

จุดประสงค์

๑. บอกโครงสร้างการปกครองของคณะสงฆ์ไทยและเขียนเป็นแผนภูมิได้
๒. บอกบทบาทหน้าที่ของคณะสงฆ์ไทยได้

เนื้อหาสาระ

๑. ประวัติการปกครองของคณะสงฆ์ไทยโดยสังเขป
๒. โครงสร้างการปกครองของคณะสงฆ์ไทยตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช ๒๕๐๕

๓. บทบาท หน้าที่ ของคณะสงฆ์ไทย

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

๑. นักเรียนแบ่งกลุ่มศึกษาใบความรู้ที่ครูเตรียมให้ หรือจากหนังสือเรียนหรือเอกสารเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของการปกครองของคณะสงฆ์ไทย รวมทั้งศึกษาพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ อภิปรายและสรุปสาระสำคัญเป็นรายงานและแผนภูมิ

๒. ผู้แทนกลุ่มรายงานต่อชั้นเรียน ครูและนักเรียนร่วมกันอภิปรายและสรุป โดยใช้แผนภูมิประกอบ

๓. ช่วยกันยกกรณีตัวอย่างเหตุการณ์จริงจากข่าวหนังสือพิมพ์ที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของคณะสงฆ์ไทย ซึ่งมีมหาเถรสมาคมเข้าไปเกี่ยวข้องด้วย แล้วนำมาอภิปรายและสรุปให้เข้าใจถึงบทบาทและหน้าที่ของคณะสงฆ์ไทย

สื่อการเรียนการสอน

๑. หนังสือเรียนวิชาพระพุทธศาสนา และหนังสืออ่านเพิ่มเติม เช่น

- หนังสือพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช ๒๕๐๕ โรงพิมพ์เลื่องเชียงจงเจริญ

กทม.

- ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ไทย โดย พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต)

มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย

๒. กรณีตัวอย่างจากหนังสือพิมพ์ นิตยสารหรืออื่น ๆ

การวัดและประเมินผล

๑. สังเกตพฤติกรรมของนักเรียนดังนี้

- การร่วมอภิปรายในกลุ่มและการให้ความร่วมมือ
- การแสดงความรู้สึกรักของนักเรียนต่อบทบาท/หน้าที่ของคณะสงฆ์ไทย
- ความสามารถในการรายงาน

๒. สังเกตการอภิปรายของนักเรียนตามประเด็นต่อไปนี้

- การแสดงเหตุผลประกอบการอภิปราย
- ความกล้าในการแสดงความคิดเห็น
- การสรุปแนวปฏิบัติตนที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์

กิจกรรมเสนอแนะ

๑. รวบรวมกิจกรรมเกี่ยวกับการปกครองของคณะสงฆ์ไทย ทำเป็นสมุดรายงาน

๒. ติดตามเหตุการณ์เกี่ยวกับพระสงฆ์เป็นรายกรณี รวบรวมจัดทำเป็นสมุดภาพตามลำดับเหตุการณ์

๓. จัดอภิปราย/นิทรรศการ โดยนิมนต์พระมาเป็นวิทยากร

ส ๐๔๑๓ พระพุทธศาสนา

เรื่อง หน้าที่ชาวพุทธ

จำนวน ๒ คาบ

สาระสำคัญ

การปกป้องพระพุทธศาสนาที่ถูกต้อง คือ อุปถัมภ์พระพุทธศาสนา ชี้แจงเมื่อมีคนเข้าใจผิด รับผิดชอบต่อภัยที่เกิดขึ้น และสร้างบุคลากรสืบทอดพระพุทธศาสนา

จุดประสงค์

๑. บอกบทบาทหน้าที่ในการปกป้องพระพุทธศาสนา และสามารถปฏิบัติหน้าที่ของตนเอง ได้จริงในฐานะพุทธศาสนิกชน
๒. บอกวิธีการปกป้องพระพุทธศาสนาจากกรณีตัวอย่างได้

เนื้อหาสาระ

ชาวพุทธมีหน้าที่ปกป้องพระพุทธศาสนาด้วย

- ให้การอุปถัมภ์
- ชี้แจงเมื่อมีคนเข้าใจผิด
- รับผิดชอบต่อภัยที่เกิดขึ้น เมื่อมีภัยจากภายใน เช่น จากพุทธบริษัท ๔ เอง หรือ ภัยจากภายนอก เช่น จากบุคคลในศาสนาอื่น
- สร้างบุคลากรสืบทอดพระพุทธศาสนา

กิจกรรมการเรียนรู้

๑. ให้นักเรียนรวบรวมตัวอย่างพฤติกรรมของการทำลายพระพุทธศาสนาแล้วนำมา วิเคราะห์สาเหตุและผลกระทำ
๒. นักเรียนแบ่งกลุ่มวิเคราะห์วิธีการปกป้องพระพุทธศาสนาจากกรณีสถานการณ์ที่ครู แจกให้ และนำวิธีการดังกล่าวมาเสนอต่อกลุ่มใหญ่ (ทั้งชั้นเรียน) ครูและนักเรียนอภิปรายสรุป ร่วมกัน

สื่อการเรียนรู้

๑. หนังสือเรียนวิชาพระพุทธศาสนา ส ๐๔๑๓
๒. ข่าวจากหนังสือพิมพ์ วารสาร หรือเอกสารสถานการณ์ที่ครูนำมาให้นักเรียนศึกษา วิเคราะห์

การวัดและประเมินผล

๑. สังเกตพฤติกรรมนักเรียนจาก

- การตอบคำถามได้ถูกต้อง
- การร่วมอภิปรายกลุ่ม โดยมีความกล้าในการแสดงความคิดเห็น
- การแสดงเหตุผลประกอบการวิเคราะห์ได้เหมาะสม
- การเสนอรายงานหน้าชั้นของนักเรียน

๒. สอบวัดความรู้ความเข้าใจ เจตคติ และพฤติกรรมโดยการสอบถาม หรือใช้ข้อทดสอบ หรือแบบสอบถาม

กิจกรรมเสนอแนะ

ครูให้นักเรียนศึกษาค้นหาข้อมูลจากแหล่งข่าว จากสื่อมวลชน ศึกษาพฤติกรรมที่เกิดผลในทางบ่อนทำลายพระพุทธศาสนา หรือการทำให้พระพุทธศาสนาเสื่อมเสีย แล้วให้นักเรียนเสนอแนะวิธีการป้องกัน

ส ๐๔๑๓ พระพุทธศาสนา

เรื่อง พระไตรปิฎก พุทธศาสนสุภาษิต ภาษาบาลีและคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนา

จำนวน ๗ คาบ

สาระสำคัญ

พระพุทธศาสนาได้วางหลักเกณฑ์สำหรับตัดสินว่าอะไรถูก อะไรเป็นคำสอนและอะไรไม่ใช่คำสอนของพระพุทธเจ้า ในกรณีที่ไม่มีพุทธบัญญัติไว้ชัดเจน ให้ใช้หลักตัดสินพระธรรมวินัย ๘ ประการ เป็นเกณฑ์

ในพระไตรปิฎกมีหลักคำสอนที่น่ารู้ น่าศึกษา มีพุทธศาสนสุภาษิตและคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนาที่เขียนด้วยภาษาบาลี ชาวพุทธควรศึกษา เพื่อเป็นแนวทางไปสู่ความเข้าใจพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง

จุดประสงค์

๑. อ่านคำบาลีในขมมังคลอฎฐคาถาได้
๒. บอกหลักตัดสินพระธรรมวินัยได้
๓. อธิบายความหมายพุทธศาสนสุภาษิตและข้อความน่ารู้จากพระไตรปิฎกได้
๔. รู้และเข้าใจคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนาและนำไปใช้ได้ถูกต้องเหมาะสม

เนื้อหาสาระ

๑. การอ่านคำบาลีใน ขมมังคลอฎฐคาถา
๒. หลักตัดสินพระธรรมวินัย ๘ ประการ คือคำสอนที่ไม่เป็นไปเพื่อ
 - สร้างความกำหนัดยินดี
 - ผูกมัดไว้กับความทุกข์
 - พอกพูนกิเลส
 - เกิดความอยาก
 - ความไม่สันโดษ ไม่รู้จักพอ
 - เกิดความเกียจคร้าน
 - พลุกพล่านร้อนรน (ความไม่สงบ)
 - อยู่ยาก กินยาก (เลี้ยงยาก)

๓. ข้อความนำรู้จากพระไตรปิฎกที่เลือกมาศึกษาในเรื่องความหมายและการนำไปใช้ โดยเน้นให้ละคนเลวและละสิ่งที่ไม่จำเป็นแก่ชีวิต เช่น

- ทรรคนะว่าด้วยคนเลว
- พุทธศาสนาไม่สอนสิ่งที่ไม่จำเป็น

๔. การอ่านและความหมายของพุทธศาสนสุภาษิตที่เน้นความเสียสละ เช่น

- จเช ธนํ อญฺควรสุส เหตุ
อญฺคํ จเช ชีวิตํ รกฺขมาโน
อญฺคํ ธนํ ชีวิตญฺจาปี สพฺพํ
จเช นโร ฐมฺมมนุสฺสฺสรนฺโต
พึงสละทรัพย์เพื่อรักษาอวัยวะ
พึงสละอวัยวะเพื่อรักษาชีวิต
พึงสละทรัพย์ อวัยวะและชีวิต
เพื่อรักษาธรรม (ความถูกต้อง)
- ฐมฺโม หเว รกฺขติ ฐมฺมจารี
ธรรมะย่อมรักษาผู้ประพฤติธรรม

๕. คำศัพท์ทางพระพุทธศาสนาในเรื่องความหมายและการนำไปใช้ได้ถูกต้อง เช่น

- สังเวช
- วิเวก
- อุเบกขา

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

๑. ครูสาธิตการอ่านคำบาลีในขมมังคลอัฐฐคาถา ให้นักเรียนฝึกอ่านพร้อมกัน หรือจับคู่ ครูชี้แนะปรับปรุงแก้ไข และให้นักเรียนฝึกอ่านจนคล่อง แล้วครูเลือกคำบาลีจากบทอื่น ๆ หรือ พุทธสุภาษิต ให้นักเรียนฝึกอ่านเพิ่มเติมและตีความหมาย

๒. ครูอธิบายหลักตัดสินพระธรรมวินัย แล้วยกเหตุการณ์ปัจจุบันเป็นตัวอย่าง ให้นักเรียน ช่วยกันวิเคราะห์ว่าเป็นไปตามหลักตัดสินพระธรรมวินัยหรือไม่ พร้อมให้เหตุผล

๓. จากตัวอย่างข้อ ๒ นักเรียนช่วยกันวิเคราะห์ว่า พฤติกรรมใดจัดเข้าในข่ายโลภะ โทสะ และโมหะ ให้เหตุผลประกอบ ครูสรุปให้เข้าหลักตัดสินพระธรรมวินัย ๔ ประการ

๔. นักเรียนแบ่งกลุ่มเลือกข้อความนำรู้ ๑ เรื่อง และพุทธศาสนสุภาษิต ๑ บท จาก รายการที่ครูเตรียมไว้ให้ แต่ละกลุ่ม

- ฝึกอ่าน

- ดีความ
- อภิปรายความหมายและเหตุผล
- เสนอแนะการประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน
- สรุปเป็นรายงานต่อชั้นเรียน

๕. นักเรียนและครูร่วมกันอภิปราย สรุปสาระสำคัญและช่วยกันเสนอข้อความนำรู้และพุทธศาสนสุภาษิตบทอื่น ๆ ที่นักเรียนชอบและสามารถนำไปใช้ในชีวิตรประจำวันได้ ช่วยกันตีความ อภิปรายความหมายและประโยชน์ ครูให้ความรู้เพิ่มเติม

๖. ครูนำคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนา เช่น สังเวช วิเวก อุเบกขา ให้นักเรียนอ่านและอธิบายความหมาย รวมทั้งการนำไปใช้ ครูสรุปความหมายและการใช้ที่ถูกต้อง แล้วให้นักเรียนช่วยกันรวบรวมคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนาที่พบเห็นในชีวิตประจำวันนำมาฝึกอ่าน ดีความหมายและการใช้ ครูชี้แนะปัญหาที่ใช้ผิดและประโยชน์ในการใช้ถูกต้องของคำศัพท์นั้น แล้วมอบหมายให้นักเรียนทำสรุปรวมเป็นเล่ม เผยแพร่ต่อไป

สื่อการเรียนการสอน

๑. หนังสือเรียนวิชาพระพุทธศาสนา ส ๐๔๑๓

๒. หนังสืออ่านเพิ่มเติม เช่น

- พระไตรปิฎกฉบับประชาชน โดย สุชีพ ปุญญานุภาพ มหามกุฏราชวิทยาลัย
- พระไตรปิฎกวิเคราะห โดย เสฐียรพงษ์ วรรณปก ธรรมสภา กทม.
- เพลงรักจากพระไตรปิฎก โดย เสฐียรพงษ์ วรรณปก ธรรมสภา กทม.
- พระไตรปิฎกฉบับสาระ โดย ธรรมรักษา โรงพิมพ์รุ่งแสง กทม.
- พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์ โดย พระเทพเวที มหาจุฬาลงกรณ์

ราชวิทยาลัย

- พุทธศาสนสุภาษิต โดย เสฐียรพงษ์ วรรณปก ธรรมสภา กทม.
- พุทธศาสนสุภาษิตเล่ม ๑-๒-๓ คณะกรรมการกองตำรา มหามกุฏราชวิทยาลัย
- อมฤตพจนา โดย พระเทพเวที มูลนิธิพุทธธรรม กทม.
- คติธรรมจากพระพุทธศาสนสุภาษิต เล่ม ๑ โดย คมสัน สังฆมณี กรมการศาสนา

๓. วิถีทัศน์ชุด “สายธารธรรม” บริษัท ประวราณาโปรดักชั่นส์ กทม.

การวัดและประเมินผล

๑. สังเกตพฤติกรรมของนักเรียน ในเรื่อง
 - การให้เหตุผลประกอบการอภิปรายและวิเคราะห์
 - การให้ความร่วมมือในกลุ่ม
 - การสรุปสาระสำคัญได้ตรงประเด็น
๒. ตรวจผลงาน
๓. สอบวัดความรู้ ความเข้าใจ เจตคติและการปฏิบัติโดยใช้แบบทดสอบหรือคำถาม

กิจกรรมเสนอแนะ

๑. จัดสวนแห่งคุณธรรม โดยนักเรียนร่วมกันคัดพุทธศาสนสุภาษิตหรือข้อควรรู้จากพระไตรปิฎก แล้วนำไปติดไว้ที่ต้นไม้หรือสถานที่ที่เตรียมไว้
๒. ประกวดเรียงความ หรืออภิปรายในหัวข้อ “พุทธศาสนสุภาษิตที่ข้าพเจ้าประทับใจ”
๓. เทียบคำสุภาษิต วาทะของปราชญ์หรืออื่น ๆ ที่ตรงกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา แล้วรวบรวม และ/หรือ เผยแพร่
๔. จัดกิจกรรมประเภทได้วาที ยอวาที โดยนำพุทธศาสนสุภาษิตมาเป็นหัวข้อในการดำเนินกิจกรรม
๕. นักเรียนเลือกอ่านพระไตรปิฎก ดีความ เผยแพร่ในลักษณะต่าง ๆ เช่น การเขียนบทความวาดภาพลงในหนังสือสิ่งพิมพ์ของโรงเรียน วิทยุโรงเรียนหรือเสียงตามสาย

๘ ๐๔๑๓ พระพุทธศาสนา

เรื่อง การบริหารจัดการและการเจริญปัญญา

จำนวน ๔ คาบ

สาระสำคัญ

การกำหนดลมหายใจเข้าออกทุกขณะ ทำให้ชาวพุทธเข้าใจความจริงแห่งชีวิตว่าไม่แน่นอน เกิดตายอยู่ตลอดเวลา (ในแง่นามธรรม) และพร้อมจะตายจริง ๆ (ในแง่รูปธรรม) เมื่อใดก็ได้ เมื่อคิดได้เช่นนี้ ทำให้จิตสงบเยือกเย็น เข้าใจธรรมชาติแห่งชีวิตต้องแท้ และสร้างสรรค์ความดีงาม ด้วยความไม่ประมาท

จุดประสงค์

๑. บอกความหมายและความสัมพันธ์ของอานาปานสติ มรณัสสติ อุปสมานุสสติและอุปาทมนสิการได้
๒. ฝึกจิตให้สงบและใช้จิตที่สงบนั้นเป็นพื้นฐานของปัญญาได้
๓. บอกวิธีการสร้างรูปแบบการคิดแบบอุปาทมนสิการจากปรากฏการณ์ต่าง ๆ ได้

เนื้อหาสาระ

อานาปานสติ มรณัสสติ อุปสมานุสสติ อุปาทมนสิการ เน้น “สาระ” ดังนี้

- อานาปานสติ การกำหนดลมหายใจเข้าออกทุกขณะ
- ลมหายใจเข้าออก คือ ชีวิตและความตาย
- ถ้าหายใจเข้าไม่ออกก็ตาย หายใจออกไม่เข้าก็ตาย
- มรณัสสติ วิเคราะห์ความเกิดดับ และความตาย
- ความตายมี ๒ ลักษณะ คือ ตายปิด (ปฏิจันตมรณะ) คือ ตายทุกขณะ (ในแง่นามธรรม) กับตายเปิด (อัปปฏิจันตมรณะ) คือ ร่างกายแตกดับ (ในแง่รูปธรรม)
- การนึกถึงลมหายใจ นึกถึงความตาย ทำให้เกิดอุปมะ (ความสงบ)
- การนึกถึงเรื่องราวข้างต้นทำให้เกิดอุปาทมนสิการ (คือการคิดสร้างสรรค์ปลูกเร้าคุณธรรม)

กิจกรรมการเรียนรู้

๑. ให้นักเรียนกำหนดลมหายใจเข้าออก ครูแนะนำให้สังเกตความเปลี่ยนแปลงทางกายและทางจิต ความต่อเนื่องและจุดเปลี่ยนช่วงของลมหายใจ สรุบบันทึกไว้

๒. นักเรียนอภิปรายความหมายของการเกิดและการตายตามนัยต่าง ๆ ทั้งทางกายและทางจิต โดยนำลมหายใจเข้ามาเปรียบเทียบกับกาเกิดการตาย ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม การปรากฏ การเปลี่ยนแปลง และการเสื่อมของสรรพสิ่งในโลก ครูอธิบายเพิ่มเติมและสรุปความสัมพันธ์ของอานาปานสติ มรณัสสติ อุปสมานุสสติ และอุปปาทมนสิการ

๓. ครูแนะนำให้นักเรียนนำไปฝึกปฏิบัติในชีวิตประจำวัน

สื่อการเรียนการสอน

๑. หนังสือเรียนวิชาพระพุทธศาสนา ส ๐๔๑๓

๒. หนังสืออ่านเพิ่มเติม เช่น

- หลักพระพุทธศาสนา โดย สมเด็จพระญาณสังวร มหามกุฏราชวิทยาลัย
- คู่มือบำเพ็ญกรรมฐาน โดย พระศรีวิสุทธิกวี มหามกุฏราชวิทยาลัย
- หลักธรรมสำหรับพัฒนาจิต โดยพระศรีวิสุทธิกวี มหามกุฏราชวิทยาลัย
- พุทธธรรมฉบับปรับปรุงขยายความ คณะธรรมกรรม กทม.
- หลักการฝึกสมาธิเบื้องต้น โดย สมเด็จพระญาณสังวร อมรินทร์พรินดีกรัฟ กทม.
- ส่องสว่างกลางใจเล่ม ๒ พระราชธรรมนิเทศ มหามกุฏราชวิทยาลัย
- ความเข้าใจเรื่องพระพุทธศาสนา โดย สมเด็จพระญาณสังวร มุนินิธินันดินธรรม กทม.
- คิดเป็นตามนัยแห่งพุทธธรรม โดย สุมน อมรวิวัฒน์ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์

มหาวิทยาลัย

- วิสุทธิมรรคแปล เล่ม ๑ โดย สมเด็จพระพุทธาจารย์ อมรินทร์พรินดีกรัฟ กทม.
- วิชิต ๑๐ ประการตามนัยพระพุทธศาสนา โดย พระเทพเวที สำนักพิมพ์ปัญญา กทม.
- กำลังความคิด โดย หลวงวิจิตรวาทการ บริษัทมีเดียโฟกัส กทม.
- ศิลปะการเสริมสร้างพลังความคิดสร้างสรรค์ แปลโดย มนูญ ดนะวัฒนา บริษัท

สามัคคีสาส์น

- กุศโลบาย โดย หลวงวิจิตรวาทการ บริษัทมีเดียโฟกัส กทม.

การวัดและประเมินผล

๑. สังเกตพฤติกรรมของนักเรียนจาก

- การปฏิบัติได้ถูกต้อง
- การเอาใจใส่
- การแสดงความคิดเห็น
- การให้ความร่วมมือ

๒. สอบวัดความรู้ ความเข้าใจ เจตคติ และการปฏิบัติ โดยใช้คำถามและข้อทดสอบ

กิจกรรมเสนอแนะ

๑. ดูวีดิทัศน์เกี่ยวกับการปฏิบัติสมาธิภาวนาหรือประวัติของอาจารย์สอนวิปัสสนา
๒. เชิญวิทยากรหรือพระอาจารย์ด้านปฏิบัติสมาธิภาวนามาบรรยาย คุณค่าของการทำจิตภาวนา และฝึกหัดการทำสมาธิ
๓. จัดนิทรรศการประวัติและผลงานของอาจารย์สายวิปัสสนากรรมฐาน
๔. ส่งเสริมให้นักเรียนไปร่วมกิจกรรมของวัดหรือสถาบันต่าง ๆ ในโอกาสที่มีกิจกรรมเกี่ยวกับการทำสมาธิภาวนา
๕. แนะนำนักเรียนฝึกในชีวิตประจำวันอย่างสม่ำเสมอ

ตอนที่ ๔ สื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการ

การปรับปรุงหลักสูตรวิชาพระพุทธศาสนา ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มวิชาสังคมศึกษาในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช ๒๕๒๔ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓) ในครั้งนี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการเรียนของนักเรียนและการสอนของครูในอันที่จะทำให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาสาระของพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง และนำไปประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวันให้เป็นพลเมืองดีของชาติ ฉะนั้น ในการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ครูผู้สอนและนักเรียนจะต้องพิจารณาเลือกสื่อการเรียนการสอน แหล่งวิทยาการและวิทยากรมาช่วยในการเรียนการสอนให้เหมาะสม จึงจะช่วยให้การเรียนการสอนบรรลุตามจุดประสงค์ของหลักสูตร

หลักการและนโยบายเกี่ยวกับสื่อการเรียนการสอน

เมื่อมีการประกาศใช้หลักสูตรฉบับปรับปรุงในปีการศึกษา ๒๕๓๓ นั้น กระทรวงศึกษาธิการ ได้พิจารณาเห็นว่าสื่อการเรียนการสอนเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างหนึ่งซึ่งจะช่วยให้การเรียนการสอนเป็นไปตามเจตนารมณ์ของหลักสูตร ซึ่งเน้นทักษะกระบวนการต่าง ๆ เช่น กระบวนการเรียนรู้ กระบวนการคิด กระบวนการแก้ปัญหา จึงกำหนดนโยบายการใช้และการพัฒนาสื่อการเรียนการสอน ไว้ว่า “กระทรวงศึกษาธิการจะสนับสนุนให้มีการใช้สื่อการเรียนการสอนอย่างแพร่หลาย และให้มีการพัฒนาสื่อการเรียนการสอนทุกประเภทและทุกรูปแบบอย่างต่อเนื่อง” และเพื่อให้เกิดผลตามนโยบายดังกล่าว กระทรวงศึกษาธิการจึงได้กำหนดแนวทางการใช้และการพัฒนาสื่อการเรียนการสอน ดังนี้

๑. ส่งเสริมให้มีการใช้สื่อการเรียนการสอนอย่างหลากหลายในแต่ละกลุ่มประสบการณ์ สำหรับระดับประถมศึกษา หรือแต่ละรายวิชาสำหรับระดับมัธยมศึกษา เพื่อนำไปสู่การเกิดกระบวนการต่าง ๆ ตามที่หลักสูตรต้องการ

๒. หนังสือที่กระทรวงศึกษาธิการประกาศให้ใช้ในโรงเรียนได้ตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช ๒๕๒๑ หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช ๒๕๒๑ และหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช ๒๕๒๔ โรงเรียนยังคงใช้ประกอบการเรียนการสอนตามหลักสูตรฉบับปรับปรุง พุทธศักราช ๒๕๓๓ ได้ โดยพิจารณาจากคำอธิบายกลุ่มประสบการณ์ต่าง ๆ ตามหลักสูตรประถมศึกษาหรือคำอธิบายรายวิชาตามหลักสูตรมัธยมศึกษา

๓. กำหนดให้โรงเรียนจัดหาหนังสือเรียนสำหรับแต่ละกลุ่มประสบการณ์หรือแต่ละรายวิชาไว้ประจำห้องเรียน ตามบัญชีรายชื่อที่กระทรวงศึกษาธิการประกาศให้ใช้ได้ ในกรณีที่มีหนังสือเรียนหลายสำนวน ให้โรงเรียนจัดหาไว้ให้มากที่สุด

๔. ส่งเสริมให้หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคมีส่วนร่วมในการจัดทำหนังสือเรียนและ/หรือคู่มือตามหลักสูตรระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลายทุกรายวิชา แต่กระทรวงศึกษาธิการสงวนเฉพาะการจัดทำหนังสือเรียน คู่มือและแบบฝึกหัดในระดับประถมศึกษาไว้เพื่อประโยชน์ในการจัดการศึกษาและความเป็นเอกภาพทางการศึกษา

๕. ส่งเสริมให้หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคมีส่วนร่วมในการจัดทำหนังสือเสริมประสบการณ์ และอุปกรณ์การเรียนการสอนทุกระดับชั้น ทุกกลุ่มประสบการณ์และทุกรายวิชา

๖. ให้กรมวิชาการจัดทำและปรับปรุงสื่อการเรียนการสอน เพื่อใช้ประกอบการเรียนการสอนตามหลักสูตรตามความจำเป็น

สื่อการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา

ในการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ครูผู้สอนควรจะให้ความสำคัญเกี่ยวกับสื่อการเรียนการสอนที่จะนำมาใช้ โดยจะต้องพิจารณาเลือกให้เหมาะสมสอดคล้องกับเนื้อหาสาระและกิจกรรมการเรียนการสอน และผู้เรียน นอกจากนี้ครูผู้สอนควรจะนำสื่อประเภทต่าง ๆ มาใช้อย่างหลากหลาย

สื่อการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลายมีอยู่หลายประเภทด้วยกัน มีทั้งสื่อการเรียนการสอนที่จัดทำตามหลักสูตรเดิม และสื่อการเรียนการสอนที่จัดทำขึ้นตามหลักสูตรฉบับปรับปรุง ซึ่งอาจจำแนกได้เป็น ๒ ประเภทใหญ่ ๆ คือ สื่อการเรียนการสอนประเภทสิ่งพิมพ์ และสื่อการเรียนการสอนประเภทโสตทัศนวัสดุ

๑. สื่อการเรียนการสอนประเภทสิ่งพิมพ์

สื่อการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาประเภทสิ่งพิมพ์ จำแนกออกเป็น ๔ ประเภทย่อย คือ หนังสือเรียน หนังสืออ่านเพิ่มเติมและหนังสือส่งเสริมการอ่าน หนังสืออุเทศ และคู่มือครู

สื่อสิ่งพิมพ์แต่ละประเภทสำหรับวิชาพระพุทธศาสนา มีดังนี้

๑.๑ หนังสือเรียน

หนังสือเรียนวิชาพระพุทธศาสนาที่ครูผู้สอนสามารถนำมาใช้ประกอบการเรียนการสอนตามหลักสูตรฉบับปรับปรุง แบ่งได้ออกเป็น ๒ กลุ่ม คือ

๑.๑.๑ หนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษาที่เคยอนุญาตให้ใช้ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช ๒๕๒๔ ได้แก่

- หนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษา ส ๐๔๘ ส ๐๔๙ พระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔
- หนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษา ส ๐๔๑๐ ส ๐๔๑๑ พระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕
- หนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษา ส ๐๔๑๒ ส ๐๔๑๓ พระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖

หนังสือเรียนดังกล่าวมีหลายสำนวน ที่ได้รับอนุญาตให้ใช้ในโรงเรียนแล้ว คือ ฉบับของกระทรวงศึกษาธิการ สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช และสำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์ หนังสือเรียนเหล่านี้ ครูและนักเรียนนำมาใช้ประกอบการเรียนการสอนตามหลักสูตร ฉบับปรับปรุงได้ โดยจะต้องเลือกเนื้อหาสาระและปรับกิจกรรมให้สอดคล้องกับคำอธิบายรายวิชา

๑.๑.๒ หนังสือเรียนพระพุทธศาสนาที่จัดทำขึ้นใหม่และกระทรวงศึกษาธิการ อนุญาตให้ใช้ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช ๒๕๒๔ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓) คือ

- หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส ๐๔๘ พระพุทธศาสนา ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย
- หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส ๐๔๙ พระพุทธศาสนา ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย
- หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส ๐๔๑๐ พระพุทธศาสนา ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย
- หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส ๐๔๑๑ พระพุทธศาสนา ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย
- หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส ๐๔๑๒ พระพุทธศาสนา ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย
- หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส ๐๔๑๓ พระพุทธศาสนา ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

หนังสือเรียนวิชาพระพุทธศาสนา นี้ นอกจากฉบับของกระทรวงศึกษาธิการซึ่งมอบให้ องค์การค้ำของคุรุสภาจัดพิมพ์จำหน่ายแล้ว ยังมีหนังสือเรียนฉบับของสำนักพิมพ์เอกชนหลายสำนวน ซึ่งหนังสือเรียนดังกล่าวสำนักพิมพ์ต่าง ๆ ได้จัดทำและเสนอให้กระทรวงศึกษาธิการตรวจพิจารณา เพื่ออนุญาตให้ใช้ในโรงเรียน ซึ่งในระยะแรกที่ประกาศใช้หลักสูตร กระทรวงศึกษาธิการจะทยอย อนุญาตตามลำดับที่สำนักพิมพ์จัดทำต้นฉบับเสร็จ โรงเรียนจะต้องพิจารณาเลือกให้นักเรียนใช้

เฉพาะหนังสือเรียนฉบับที่ได้รับอนุญาตให้ใช้ในโรงเรียนแล้วเท่านั้น สำนักพิมพ์เอกชนที่จัดทำหนังสือเรียนพระพุทธศาสนามีหลายแห่ง เช่น สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์ สำนักพิมพ์ประสานมิตร สำนักพิมพ์นิยมวิทยา และสำนักพิมพ์ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ

๑.๒ หนังสืออ่านเพิ่มเติมและหนังสือส่งเสริมการอ่าน

เป็นหนังสือสำหรับให้นักเรียนศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม ครูและนักเรียนอาจพิจารณาจากหนังสือทั่ว ๆ ไปที่มีเนื้อหาสาระสอดคล้องกับหลักสูตรเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือหลายเรื่อง มีความถูกต้องตามหลักวิชา มีความยากง่ายเหมาะสมกับระดับชั้น ภาษาถูกต้องชัดเจนสละสลวย และเนื้อหาไม่ลบหลู่สถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ไม่ขัดต่อหลักการปกครองระบอบประชาธิปไตย ไม่ขัดต่อหลักศีลธรรม และความมั่นคงของชาติ ซึ่งหากครูพิจารณาเห็นว่าหนังสือเล่มใดมีลักษณะเป็นไปตามเกณฑ์ดังกล่าวก็สามารถนำมาให้นักเรียนใช้ศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมได้ นอกจากนี้กระทรวงศึกษาธิการยังได้จัดทำหนังสืออ่านเพิ่มเติมและหนังสือส่งเสริมการอ่านที่มีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา จำนวน ๒๓ เล่ม ซึ่งแต่ละเล่มมีเนื้อหาสาระโดยสังเขปดังนี้

ชื่อหนังสือ	เนื้อหาสาระ
หนังสืออ่านเพิ่มเติม	
๑. ประทีปแห่งชมพูทวีป	พุทธประวัติ
๒. พระเจ้าอโศกมหาราช	พระราชประวัติ และพระราชกรณียกิจเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา
๓. ประวัติพระสาวก เล่ม ๑	ของพระเจ้าอโศกมหาราช ประวัติการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
๔. ประวัติพระสาวก เล่ม ๒	ประวัติพระสาวก ๓ รูป ๑. พระอัญญาโกณฑัญญะ ๒. พระ-
๕. ประวัติพระภิกษุณี	ปุณณะมันตานีบุตร ๓. พระอานนท์
	ประวัติพระสาวก ๕ รูป คือ ๑. พระสารีบุตร ๒. พระ-
	โมคคัลลานะ ๓. พระมหากัสสปะ ๔. พระมหากัจจายนะ
	๕. พระโมฆะราช
	ประวัติพระภิกษุณี ๗ รูป ๑. พระมหาปชาบดีโคตมีเถรี
	๒. พระเขมาเถรี ๓. พระอุบลวรรณาเถรี ๔. พระปฐาจาราเถรี
	๕. พระธรรมทินนาเถรี ๖. พระพิมพ์ายโสธราเถรี ๗. พระ-
	ภัททาคุณทลเกสีเถรี

ชื่อหนังสือ	เนื้อหาสาระ
๖. ประวัติอุบาสก	ประวัติอุบาสก ๗ คน ๑. พระเจ้าพิมพิสาร ๒. อนาถบิณฑิกเศรษฐี ๓. ฉัตตปาณิ ๔. หมอชีวกโกมารภัจจ์ ๕. พระเจ้าสุทโธทนะ ๖. พระเจ้ามหายานามะ ๗. กุมภโฆสกเศรษฐี
๗. ประวัติอุบาสิกา	ประวัติอุบาสิกา ๗ คน ๑. นางวิสาขา ๒. เจ้าหญิงมัลลิกา ๓. พระนางสามาวดี ๔. นางขุชชุตตรา ๕. นางอุตตรา ๖. นางสิริมา ๗. นางจุฬสุกัททา
๘. วัดของเรา	ประวัติการสร้างวัดตั้งแต่สมัยพุทธกาล ประเภทของวัดหน้าที่และบทบาทของพระสงฆ์ในสังคม
๙. ความรู้เรื่องชาดก	ประวัติความเป็นมาของชาดก ประเภทความสำคัญและประโยชน์ของชาดก
๑๐. วินัยที่ได้ศึกษาดีแล้ว	เรื่องเกี่ยวกับกุศลกรรมบถ ๑๐
๑๑. ครูอารี	นิยายอธิบายคุณธรรม ความซื่อสัตย์
หนังสือส่งเสริมการอ่าน	
๑๒. แม่	ความเรียงเกี่ยวกับพระคุณแม่
๑๓. ลิลิตสรวลเสริญพระพุทธคุณ	ร้อยกรองพระพุทธประวัติอย่างย่อ
๑๔. คนมีบาป	เรื่องสั้น กฎแห่งกรรม การทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว
๑๕. รำพึงวันฝนตก	การพิจารณาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อเป็นคติในการดำเนินชีวิต
๑๖. หมอบูญเอื้อ	นิยายให้ข้อคิด เรื่อง ความพยายาม ความมานะพากเพียร ความเมตตากรุณา การรู้จักคบมิตร
๑๗. จดหมายถึงลูก	ความขยันหมั่นเพียร การรู้จักประมาณตน การรู้จักวางตนอยู่ในสังคม การคบเพื่อน การรู้จักประหยัด อดออม ความเสียสละ ความกตัญญูกตเวที
๑๘. ลีลาชีวิต	ความกตัญญูกตเวที การทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ความเอื้อเฟื้อ ความเสียสละ
๑๙. หลักธรรมเพื่อความสำเร็จในชีวิต	อิทธิบาท ๔ (ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา)
๒๐. ธรรมะเพื่อครองใจคน	สังคหวัตถุ ๔ (ทาน ปิยวาจา สมานัตตา อตถจริยา)

ชื่อหนังสือ	เนื้อหาสาระ
๒๑. หนุมเรือกเลื้อ	อบายมุข ๖
๒๒. สัปปริสธรรม	สัปปริสธรรม ๗
๒๓. วัดกับชีวิตไทย	วัดกับศิลปวัฒนธรรม การดำเนินชีวิตเกี่ยวข้องกับวัดของคนไทย

๑.๓ หนังสืออุเทศ

ในการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ครูควรจัดเตรียมหนังสือไว้ให้นักเรียนได้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง

พระไตรปิฎก เช่น พระไตรปิฎกฉบับหลวงมีทั้งหมด ๔๕ เล่ม หรือพระไตรปิฎกที่ผู้รู้ได้เรียบเรียงให้ง่ายเหมาะสำหรับนักเรียนและครูใช้ค้นคว้า ซึ่งมีอยู่หลายสำนวน เช่น

- พระไตรปิฎกฉบับประชาชน เรียบเรียงโดย สุชีพ ปุณฺณานุภาพ มหามกุฏราชวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร
- พระไตรปิฎกฉบับสาระ เรียบเรียงโดยธรรมรักษา โรงพิมพ์รุ่งแสง กรุงเทพมหานคร
- พระไตรปิฎกวิเคราะห์ เรียบเรียงโดย เสฐียรพงษ์ วรรณปก ธรรมสภา กรุงเทพมหานคร

พจนานุกรมทางพระพุทธศาสนา เช่น

- พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์ โดย พระเทพเวที มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร
- พจนานุกรมพุทธศาสตร์ โดย สุชีพ ปุณฺณานุภาพ

หนังสือรวบรวมพุทธศาสนสุภาษิต เช่น

- พุทธศาสนสุภาษิต เล่ม ๑-๒-๓ คณะกรรมการ กรมตำรากรมมกุฏราชวิทยาลัย
- พุทธศาสนสุภาษิต โดย เสฐียรพงษ์ วรรณปก ธรรมสภา กรุงเทพมหานคร
- คติธรรมจากพระพุทธศาสนสุภาษิต เล่ม ๑ โดย คมสัน สังฆมณี กรมการศาสนา

หนังสืออื่นๆ ที่ให้ความรู้เกี่ยวกับหลักธรรม พุทธประวัติ ประวัติศาสนา ศาสนพิธี

เช่น

- พุทธประวัติ เล่ม ๑ โดย พุทธทาสภิกขุ มหามกุฏราชวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร
- พุทธประวัติ เล่ม ๑ โดย สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส มหามกุฏราชวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร

- พุทธธรรม โดย พระเทพเวที (ประยูร ปยุตโต)
- มงคลชีวิต โดย พ.อ.ปิ่น มุกภัตต์
- มงคลชีวิต ฉบับธรรมทายาท
- สูตรสำเร็จแห่งชีวิต โดย เสฐียรพงษ์ วรรณปก ธรรมสภา กรุงเทพมหานคร
- ศาสนพิธี เล่ม ๑-๒ กรมการศาสนา

๑.๔ คู่มือครู เช่น

- คู่มือหลักสูตรวิชาสังคมศึกษา พระพุทธศาสนา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ
- คู่มือหลักสูตรสังคมศึกษา พระพุทธศาสนา ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ

ครูควรศึกษาหนังสือคู่มือ หรือเอกสารที่เสนอแนะวิธีการสอนแล้วนำมาจัดทำเป็นแผนการสอน สำหรับใช้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียน

๒. สื่อการเรียนการสอนประเภทโสตทัศนวัสดุ

นอกจากสื่อการเรียนการสอนประเภทสิ่งพิมพ์ดังกล่าวแล้ว ยังมีสื่อการเรียนการสอน อีกประเภทหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการเรียนการสอนไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าสื่อการเรียนการสอน ประเภทแรก คือ สื่อการเรียนการสอนประเภทโสตทัศนูปกรณ์ ซึ่งได้แก่ วัสดุอุปกรณ์ประกอบการเรียนการสอน เช่น ภาพ ภาพพลิก แผนภูมิ สไลด์ ภาพยนตร์ วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ วีดิทัศน์ หุ่นจำลอง ของจริง เป็นต้น

บทบาทของครูในการเลือกและใช้สื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการ

เพื่อให้การเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาตามหลักสูตรฉบับปรับปรุงเป็นไปตาม จุดประสงค์ของหลักสูตร ครูผู้สอนจะต้องเตรียมการหรือวางแผนการเรียนการสอนไว้ให้ชัดเจนก่อน เช่น กำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้แต่ละเรื่องไว้ให้ชัดเจน เลือกใช้วิธีการเรียนการสอนใด ใช้ สื่อการเรียนการสอนอะไรบ้างมาประกอบ จะใช้วิธีการประเมินผลอย่างไร เป็นต้น หากครูผู้สอน ได้เตรียมการไว้ล่วงหน้าก็จะทำให้สะดวกในการจัดการเรียนการสอน และช่วยให้การเรียนการสอน เป็นไปตามขั้นตอน

การที่ครูจะพิจารณาเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนใด กำหนดให้นักเรียนไปค้นคว้าจาก แหล่งวิทยาการใด หรือจะมีวิทยาการที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะเรื่องมาให้ความรู้กับนักเรียนนั้น มีแนวทางในการปฏิบัติดังต่อไปนี้

๑. วิเคราะห์หลักสูตร

ก่อนที่จะสอนวิชาพระพุทธศาสนาครูจะต้องทำความเข้าใจแนวคิด/ปรัชญา จุดหมาย หลักการ โครงสร้างของหลักสูตรฉบับปรับปรุงให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ก่อน เพื่อจะได้เห็นทิศทางของหลักสูตรว่ามุ่งหวังอย่างไร นอกจากนี้ครูผู้สอนจะต้องศึกษาวิเคราะห์หลักสูตรแต่ละรายวิชาว่าแต่ละรายวิชามีจุดประสงค์และคำอธิบายรายวิชาอย่างไร มุ่งให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจ ทักษะ การปฏิบัติ เจตคติและค่านิยมอย่างไร มีขอบข่ายเพียงใด เพื่อจะได้กำหนดสื่อการเรียนการสอนที่จะใช้ได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

หากครูผู้สอนพิจารณาคำอธิบายรายวิชาพระพุทธศาสนาวิชาต่าง ๆ ก็พบว่าแต่ละรายวิชามีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เด็กเรียนมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาและหลักธรรม สามารถวิเคราะห์และตระหนักในคุณค่าของพระรัตนตรัยและหลักพุทธธรรม สามารถที่จะนำหลักธรรมมาปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคม ตลอดจนปฏิบัติหน้าที่ชาวพุทธได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

เมื่อพิจารณาเนื้อหาสาระหรือคำอธิบายรายวิชาแล้วจะพบว่าจำแนกออกได้เป็น ๒ ส่วน ที่มีลักษณะผสมกลมกลืนกัน คือ

ส่วนที่เป็นเนื้อหาสาระ ได้แก่ ความรู้ในเนื้อหาเกี่ยวกับพระรัตนตรัยและเรื่องที่เกี่ยวข้อง เช่น พระพุทธประวัติ หลักธรรม สถาบันสงฆ์ วัจนธรรมและประเพณีไทย

ส่วนที่เป็นภาคปฏิบัติ มุ่งให้ผู้เรียนรู้จักคิด รู้จักทำ รู้จักนำความรู้ในเนื้อหาเกี่ยวกับหลักธรรม ที่ได้เรียนมาไปใช้ในสถานการณ์ที่เป็นจริงของชีวิตและสภาพแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติ ทางวัตถุและทางสังคม โดยเน้นวิธีเรียนวิธีสอนที่ยกเอาเป้าหมายหรือปัญหาขึ้นตั้ง ให้ครูผู้สอนคอยช่วยกระตุ้น เร่ง ชี้แนะให้ผู้เรียนรู้จักมอง รู้จักแก้ปัญหา หรือรู้จักหาทางบรรลุผลที่มุ่งหมาย ด้วยการนำหลักธรรมที่ได้ศึกษาเป็นแนวในการคิดพิจารณา แก้ปัญหาหรือปฏิบัติให้บรรลุผลที่มุ่งหมายนั้น อันจะเป็นการฝึกความคิดพิจารณา ฝึกการสื่อสาร และหัดลงมือทำ ให้คิดเป็น หาความรู้และสื่อสารเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น

เมื่อครูผู้สอนมีความเข้าใจหลักสูตรอย่างถ่องแท้แล้ว ก็ย่อมสะดวกต่อการที่จะจัดการเรียนการสอนได้อย่างดี

๒. สำนักรวบรวมสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการ

หลังจากศึกษาวิเคราะห์หลักสูตรแล้ว ครูผู้สอนควรได้สำรวจและรวบรวมสื่อการเรียนการสอนประเภทต่าง ๆ เช่น หนังสือเรียนพระพุทธศาสนา ทั้งตามหลักสูตรเดิมและหลักสูตรฉบับปรับปรุงที่ได้รับอนุญาตให้ใช้ในโรงเรียน หนังสืออ่านเพิ่มเติม หนังสือส่งเสริมการอ่าน หนังสืออุเทศ คู่มือ และวัสดุอุปกรณ์ที่มีเนื้อหาสาระสอดคล้องกับจุดประสงค์ และคำอธิบายรายวิชา โดยอาจรวบรวมได้จากห้องสมุดต่าง ๆ ร้านจำหน่ายหนังสือผู้ทรงคุณวุฒิ นอกจากนี้จะต้องสำรวจ

และรวบรวมรายชื่อแหล่งวิทยาการที่นักเรียนจะสามารถไปใช้เป็นแหล่งศึกษาหาความรู้ รวมทั้งรวบรวมผู้ทรงคุณวุฒิทางพระพุทธศาสนาในท้องถิ่นที่คาดว่าจะสามารถให้ความรู้แก่นักเรียนได้ โดยพยายามรวบรวมให้ได้มากที่สุด

๓. วิเคราะห์สื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการ

เมื่อรวบรวมสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการเสร็จเรียบร้อยแล้ว ขั้นตอนต่อไปที่ครูผู้สอนจะต้องดำเนินการก็คือ การพิจารณาว่าสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยานั้นมีความถูกต้องเหมาะสมพอที่จะนำมาใช้ประกอบการเรียนการสอนหรือไม่ โดยมีแนวทางพิจารณา ดังนี้

แนวทางในการพิจารณาหนังสือเรียนและหนังสือประเภทอื่น

หนังสือเรียนที่จะนำมาใช้จะต้องเป็นฉบับที่กระทรวงศึกษาธิการอนุญาตให้ใช้ในโรงเรียนได้ ซึ่งมีด้วยกันหลายสำนวน ครูผู้สอนควรพิจารณาอย่างถี่ถ้วนเกี่ยวกับการนำเสนอเนื้อหา การเสนอกิจกรรมการเรียนการสอนซึ่งมีความหลากหลาย ฉะนั้นครูผู้สอนควรสำรวจและรวบรวมหนังสือเรียนให้ครบทุกสำนวน วิเคราะห์เปรียบเทียบ แล้วพิจารณาเลือกแต่ละเรื่องจากหนังสือเล่มต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับนักเรียนในห้องมากที่สุดมาใช้ในการประกอบการเรียนการสอน โดยใช้แนวทางในการพิจารณา ดังนี้

๑. ความสอดคล้องกับจุดประสงค์ของหลักสูตร

- มีเนื้อหาตามที่ปรากฏในคำอธิบายรายวิชา
- เนื้อหาส่งเสริมการพัฒนาทักษะ
- เนื้อหาส่งเสริมการพัฒนาเจตคติ และค่านิยม
- เนื้อหาส่งเสริมการนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน

๒. ความเหมาะสมของเนื้อหา

- เนื้อหาถูกต้องตามหลักวิชา
- เนื้อหาเหมาะสมกับกาลสมัย
- เนื้อหาเหมาะสมกับเวลาเรียน
- เนื้อหาเหมาะสมกับระดับของผู้เรียน ไม่ยากหรือง่ายจนเกินไป
- เนื้อหาไม่ขัดกับหลักศีลธรรม ไม่ขัดต่อความมั่นคงของชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์

๓. ความเหมาะสมในการเสนอเนื้อหา

- เรียงลำดับเนื้อหาดี ไม่สับสน
- อธิบายความชัดเจน เข้าใจง่าย
- มีตัวอย่างประกอบช่วยให้เกิดความเข้าใจได้ดี
- มีภาพประกอบช่วยให้เกิดความเข้าใจได้ดี

๔. การใช้ภาษา

- ถูกต้องเหมาะสมตามหลักภาษา
- กะทัดรัด ไม่เยิ่นเย้อ หรือวกวน
- ใช้ศัพท์ ประโยคไม่ซับซ้อน เหมาะกับวัยของผู้เรียน

๕. กิจกรรมเสนอแนะ

- มีกิจกรรมส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักคิดวิเคราะห์วิจารณ์
- มีกิจกรรมส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติ
- มีกิจกรรมส่งเสริมให้ผู้เรียนได้นำไปใช้ในชีวิตประจำวัน

นอกจากหนังสือเรียนที่ครูจะต้องพิจารณาเลือกใช้ตามแนวทางที่ได้กล่าวไว้แล้วยังมีหนังสือประเภทอื่นๆ ที่ครูจะต้องพิจารณานำมาใช้ประกอบการเรียนการสอนด้วย คือ หนังสืออ่านเพิ่มเติม หนังสือส่งเสริมการอ่าน และหนังสืออุเทศ ซึ่งหนังสือเหล่านี้มีทั้งหนังสือที่กระทรวงศึกษาธิการได้ตรวจพิจารณาและอนุญาตให้ใช้ในโรงเรียนได้ กับหนังสือที่ได้มีผู้จัดทำจัดพิมพ์เผยแพร่ ครูหรือโรงเรียนอาจพิจารณานำมาใช้ประกอบการเรียนการสอนได้ โดยมีแนวทางในการพิจารณาดังนี้

๑. เนื้อหาสอดคล้องกับคำอธิบายรายวิชา
๒. เนื้อหาถูกต้องตามหลักวิชา
๓. เนื้อหาเหมาะสมกับกาลสมัย
๔. การเสนอเนื้อหาเป็นไปตามลำดับขั้นการเรียนรู้
๕. เนื้อหาเหมาะสมกับวัยของผู้เรียน
๖. เนื้อหาไม่ลบหลู่สถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ไม่ขัดต่อหลักการปกครองระบอบประชาธิปไตย ไม่ขัดต่อหลักศีลธรรม และความมั่นคงของชาติ
๗. ใช้ภาษาได้ถูกต้อง เหมาะสมและชัดเจน

แนวทางในการพิจารณาแหล่งวิทยาการ

ในการที่ครูผู้สอนจะกำหนดแหล่งวิทยาการให้นักเรียนไปศึกษาค้นคว้าความรู้ทางพระพุทธศาสนา นั้น จะต้องพิจารณาถึงความเหมาะสมของสถานที่นั้นให้รอบคอบ ซึ่งอาจมีแนวทางในการพิจารณาดังนี้

๑. แหล่งวิทยาการนั้นเป็นแหล่งที่มีข้อมูลหรือหนังสือหรือเอกสาร หรือบุคคลที่จะให้ความรู้ทางพระพุทธศาสนาได้อย่างถูกต้อง สถานที่นั้น ๆ จะต้องไม่มีการสอนสอดแทรกแนวคิดอื่นที่จะมุ่งทำลายพระพุทธศาสนา
๒. แหล่งวิทยาการนั้นจะต้องมีความสะดวกในการเดินทางไปศึกษาค้นคว้า

๓. เจ้าของสถานที่มีความยินดีให้ใช้ ก่อนที่ครูผู้สอนจะกำหนดแหล่งวิทยาการใดให้นักเรียนไปค้นคว้าหาความรู้ทางพระพุทธศาสนา ครูผู้สอนจะต้องติดต่อขอความร่วมมือไปยังสถานที่นั้นให้เรียบร้อยเสียก่อน

การประเมินการใช้สื่อการเรียนการสอน

ในกระบวนการเรียนการสอนพระพุทธศาสนานั้น นอกจากครูจะต้องประเมินผลทั้งการเรียนของนักเรียนและการสอนของครูแล้ว การประเมินผลการใช้สื่อการเรียนการสอนก็เป็นเรื่องสำคัญที่ควรกระทำ เพื่อจะได้ทราบว่าสื่อที่นำมาใช้นั้นมีความเหมาะสมและช่วยส่งเสริมให้การเรียนการสอนบรรลุตามจุดประสงค์ของหลักสูตรหรือไม่เพียงใด โดยครูจะต้องสังเกตตลอดระยะเวลาที่จัดการเรียนการสอน มีการจดบันทึกผลการใช้สื่อการเรียนการสอนนั้น ๆ ไว้ เพื่อประโยชน์ในการปรับปรุงวิธีการจัดการเรียนการสอน และใช้เป็นข้อมูลในการคัดเลือกสื่อในโอกาสต่อไป รวมทั้งเพื่อปรับปรุงสื่อการเรียนการสอนด้วย การประเมินการใช้สื่อการเรียนการสอนมีแนวทางดังนี้

๑. สื่อการเรียนการสอนนั้นได้ให้ความคิดรวบยอดหรือสาระสำคัญเพียงใด
๒. สื่อการเรียนการสอนนั้นสะดวกต่อการจัดหา และการนำไปใช้เพียงใด
๓. สื่อการเรียนการสอนนั้น เอื้อประโยชน์ในการให้ข้อมูลพัฒนาความคิด ค่านิยม และคุณธรรมที่หลักสูตรต้องการเพียงใด
๔. สื่อการเรียนการสอนนั้น มีประสิทธิภาพในการใช้หรือไม่ จำเป็นต้องใช้สื่ออื่นช่วยมากน้อยเพียงใด
๕. สื่อการเรียนการสอนนั้นมีระบบการใช้เหมาะสมเป็นไปตามขั้นตอนหรือไม่

การประเมินการใช้สื่อการเรียนการสอนเป็นงานวิชาการที่สำคัญของครูผู้สอน อันจะมีประโยชน์ต่อการปรับปรุงรูปแบบและขั้นตอนการใช้สื่อการเรียนการสอน ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เนื้อหาสาระที่ถูกต้อง เป็นปัจจุบัน เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมมากยิ่งขึ้น

ตอนที่ ๕

การวัดและประเมินผลวิชาพระพุทธศาสนา

หลักการวัดและประเมินผล

การวัดและประเมินผลวิชาพระพุทธศาสนา เป็นกระบวนการที่ต้องเนื่องจากการเรียนการสอน ดังนั้นการวัดและประเมินผล จึงควรเป็นไปเพื่อพัฒนาผู้เรียนโดยครูผู้สอนจะต้องสังเกตและตรวจสอบพฤติกรรมของผู้เรียนอย่างใกล้ชิดและสม่ำเสมอ เพื่อศึกษาดูว่าผู้เรียนได้มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทิศทางที่พึงประสงค์หรือไม่ หากพบว่าผู้เรียนมีข้อบกพร่องหรือมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ไม่พึงประสงค์ก็สมควรซ่อมเสริมปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะและพฤติกรรมที่พึงประสงค์คล้อยกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ได้เรียนรู้ไป

โดยทั่วไปแล้วการวัดและประเมินผลในวิชาพระพุทธศาสนา จะต้องประเมินให้ครอบคลุมพฤติกรรมทั้ง ๓ ด้าน คือ **พุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย** รวมทั้งเน้นกระบวนการ นั่นก็คือ ครูผู้สอนจะต้องวัดและประเมินว่า นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจ มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์เกี่ยวกับเหตุการณ์เรื่องราว ตลอดจนหลักธรรมในพระพุทธศาสนา รวมทั้งนักเรียนจะต้องสามารถประเมินและตัดสินใจปัญหาที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรมจริยธรรมได้อย่างมีเหตุผลและในทางที่ถูกต้อง นอกจากนี้ครูผู้สอนจะต้องเน้นหนักการประเมินในด้านจิตพิสัยหรือทางด้านความรู้สึกของนักเรียน โดยสังเกตว่านักเรียนได้เห็นคุณค่า เกิดความศรัทธาในพระพุทธศาสนาและหลักธรรมต่าง ๆ จนสามารถวางแผนทางเพื่อนำมาประพฤติปฏิบัติ และได้ลงมือปฏิบัติอย่างจริงจังจนเกิดเป็นนิสัยด้วยความชื่นชมยินดี

อนึ่ง การที่นักเรียนมีการวางแผนเพื่อปฏิบัติอย่างเป็นขั้นตอนอย่างมีระบบระเบียบเพื่อพัฒนาตนเองให้สามารถประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่พึงงามได้นั้น ก็คือนักเรียนได้ปฏิบัติอย่างเป็นกระบวนการนั่นเอง ดังนั้นการประเมินผลที่เน้นกระบวนการในวิชาพระพุทธศาสนาก็คือการประเมินว่านักเรียนได้มีการวางแผนการปฏิบัติอย่างเป็นขั้นเป็นตอน เพื่อพัฒนาตนเองไปสู่การมีพฤติกรรมที่พึงงามตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา นั่นเอง นอกจากนี้ในการเรียนการสอนพระพุทธศาสนา ครูผู้สอนจะต้องดำเนินการจัดกิจกรรมต่าง ๆ โดยเน้นให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติจริง รวมทั้งปฏิบัติงานกลุ่มด้วย เพื่อให้เกิดความร่วมมือร่วมใจ ร่วมคิด ร่วมทำ อันนำไปสู่การพัฒนานิสัยความเสียสละ และความรับผิดชอบต่อส่วนร่วมอันก่อให้เกิดความสามัคคีขึ้นในหมู่คณะด้วย

ดังนั้นครูผู้สอนจึงควรมีการประเมินการปฏิบัติจริงและกระบวนการทำงานเป็นกลุ่ม ในขณะที่นักเรียนปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ทางพระพุทธศาสนา ทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียนด้วย

โดยเหตุที่การวัดและประเมินผลในวิชาพระพุทธศาสนา เน้นหนักทางด้านความรู้สึก การเห็นคุณค่าและศรัทธาในพระพุทธศาสนา รวมทั้งการประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มากกว่าการวัดเฉพาะทางด้านความรู้ ความคิด เพียงอย่างเดียว ดังนั้น การประเมินจึงควรเป็นการประเมินเพื่อดูความก้าวหน้าของนักเรียน และหากพบว่านักเรียน มีพัฒนาการทางด้านนี้น้อยก็ควรดำเนินการแก้ไข ซึ่งการประเมินความก้าวหน้าดังกล่าวนี้ จะเป็นการประเมินที่ต่อเนื่องกันตลอดภาคเรียน มิใช่เป็นการสอบเฉพาะกลางภาคหรือปลายภาคเท่านั้น

สำหรับวิธีการและเครื่องมือที่ใช้วัดและประเมินพฤติกรรมทั้ง ๓ ด้านนั้น ในด้านความรู้ ความคิด ครูผู้สอนอาจจะใช้วิธีการสอบวัดความรู้โดยใช้ข้อสอบหรือให้นักเรียนเขียนตอบ แล้วแต่กรณี ส่วนด้านความรู้สึกและการปฏิบัตินั้น ครูผู้สอนจำเป็นต้องใช้วิธีการหลาย ๆ วิธี เช่น การสังเกต สัมภาษณ์ ซึ่งควรต้องมีเครื่องมือแบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ แบบประเมินตนเอง รวมทั้ง แบบบันทึกการปฏิบัติตนของนักเรียนด้วย ซึ่งครูผู้สอนควรพิจารณาเลือกเครื่องมือและวิธีการวัด ให้เหมาะสมกับจุดประสงค์การเรียนรู้ตามพฤติกรรมแต่ละประเภทด้วย

การกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้

ก่อนที่ครูจะสอนวิชาพระพุทธศาสนา รายวิชาใดวิชาหนึ่ง จำเป็นต้องกำหนดจุดประสงค์ การเรียนรู้เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนได้เหมาะสม และตรงกับจุดประสงค์ ของรายวิชานั้น ๆ โดยให้ศึกษาคำอธิบายรายวิชาที่จะระบุถึงกิจกรรมที่นักเรียนทำ เช่น วิเคราะห์ ศึกษา ฝึกปฏิบัติ เนื้อหาที่นักเรียนต้องเรียนรู้ เช่น พุทธประวัติ... และกำหนดจุดประสงค์ที่ต้องการ ให้เกิดแก่ผู้เรียน เมื่อสิ้นสุดรายวิชานั้น ๆ ยกตัวอย่าง ส ๐๔๔ พระพุทธศาสนา หลักสูตรกำหนด จุดประสงค์ของรายวิชาไว้ดังนี้

เพื่อให้ผู้เรียน

๑. มีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา
๒. ตระหนักในคุณค่าของพระรัตนตรัยและหลักพุทธธรรม
๓. น้อมนำหลักธรรมมาปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคม
๔. ปฏิบัติหน้าที่ชาวพุทธได้ถูกต้องเหมาะสม

จากจุดประสงค์ดังกล่าว อาจแบ่งประเภทจุดประสงค์ได้เป็น ๓ ด้าน คือ

๑. ด้านพุทธิพิสัย หรือด้านความรู้ความคิด ได้แก่
 - มีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา
๒. ด้านจิตพิสัย หรือด้านความรู้สึก ได้แก่
 - ตระหนักในคุณค่าของพระรัตนตรัยและหลักพุทธธรรม

๓. ด้านทักษะนิสัย หรือด้านการปฏิบัติ ได้แก่

- น้อมนำหลักธรรมมาปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคม
- ปฏิบัติหน้าที่ชาวพุทธได้ถูกต้องเหมาะสม

การวิเคราะห์จุดประสงค์

ในการเรียนการสอนและการวัดและประเมินผลนั้น จำเป็นต้องวิเคราะห์จุดประสงค์ออกมาเป็นจุดประสงค์ย่อยหรือจุดประสงค์นำทาง ให้เป็นจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมเพื่อให้เห็นขั้นตอนในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ตลอดจนแนวทางที่จะวัดและประเมินผลชัดเจนยิ่งขึ้น และการวิเคราะห์จุดประสงค์ย่อยนั้น จะต้องพยายามวิเคราะห์ให้ได้จุดประสงค์นำทางที่สำคัญและจำเป็นเพื่อให้ครอบคลุมจุดประสงค์ปลายทาง ซึ่งวิธีการวิเคราะห์จุดประสงค์การเรียนรู้ให้เป็นจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมนั้นมีหลายวิธี เช่น การใช้วิธีวิเคราะห์วิธีการ การวิเคราะห์ขั้นตอนของงาน หรือการวิเคราะห์ตามขั้นตอนของกระบวนการที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอน เป็นต้น

ตัวอย่างการวิเคราะห์จุดประสงค์ย่อย

ก. จุดประสงค์ด้านความรู้ ความคิด

จุดประสงค์ : มีความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา

อาจวิเคราะห์เป็นจุดประสงค์ย่อย/จุดประสงค์นำทางได้ เช่น

- อธิบายสภาพสังคมชมพูทวีปก่อนพุทธกาล และวิธีการค้นหาคำตอบปัญหาชีวิตของคนในสมัยนั้นได้
- วิเคราะห์อิทธิพลของระบบวรรณะที่มีต่อวิถีชีวิตของคนในสังคมชมพูทวีป
- บอกความจำเป็นของการพัฒนาแนวคิดประชาธิปไตยในพระพุทธศาสนาได้

ข. จุดประสงค์ด้านความรู้สึกรู้สึก

จุดประสงค์ : ตระหนักในคุณค่าของพระรัตนตรัย และหลักพุทธธรรม

อาจวิเคราะห์เป็นจุดประสงค์ย่อย/จุดประสงค์นำทางได้ เช่น

- เห็นคุณค่าและความจำเป็นในการพัฒนาตนเอง โดยยึดการพัฒนาตนเองของพระพุทธเจ้าเป็นแบบอย่าง

ค. จุดประสงค์ด้านทักษะนิสัย หรือด้านการปฏิบัติ

จุดประสงค์ : ปฏิบัติหน้าที่ชาวพุทธได้ถูกต้องเหมาะสม

อาจวิเคราะห์เป็นจุดประสงค์ย่อย/จุดประสงค์นำทางได้ เช่น

- นำหลักการประชาธิปไตยของพระพุทธศาสนามาปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้

การวัดและประเมินผลที่สอดคล้องกับจุดประสงค์

ในการวัดและการประเมินผล ครูผู้สอนจะต้องเลือกวิธีการและเครื่องมือที่เหมาะสมและสอดคล้องกับจุดประสงค์ที่ต้องการวัด ซึ่งบางจุดประสงค์อาจต้องใช้วิธีการหลาย ๆ วิธีจึงจะสามารถทราบได้ว่านักเรียนมีความรู้ ความสามารถ หรือได้เปลี่ยนพฤติกรรมไปในแนวทางที่พึงประสงค์หรือไม่ นอกจากนี้ครูจำเป็นจะต้องวัดกระบวนการและกิจกรรมในระหว่างการเรียนรู้การสอน เช่น การทำงานกลุ่ม การอภิปราย การจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในโรงเรียน

วิธีการที่ใช้ในการวัดและประเมินผลมีหลายวิธีได้แก่ การทดสอบ การสังเกต สัมภาษณ์ และการให้นักเรียนได้ตรวจสอบประเมินตนเอง สำหรับเครื่องมือที่ใช้ในการวัดและประเมินนั้นมีหลายแบบ หลายชนิด เช่น แบบทดสอบ แบบสอบถาม แบบสำรวจรายการ การจัดอันดับคุณภาพ แบบเผชิญสถานการณ์ แบบประเมินตนเอง เป็นต้น

สำหรับวิชาพระพุทธศาสนานั้น ครูจะต้องพิจารณาเลือกใช้วิธีการและเครื่องมือให้เหมาะสมและสอดคล้องกับจุดประสงค์ที่ครอบคลุมพฤติกรรมด้านความรู้ ด้านความคิด ความรู้สึก และการปฏิบัติ รวมทั้งการวัดกระบวนการต่าง ๆ ด้วย

การวัดและประเมินผลจุดประสงค์ด้านความรู้ความคิด

ในการวัดและประเมินผลตามจุดประสงค์ด้านความรู้ความคิดนั้น ครูผู้สอนอาจใช้วิธีการทดสอบเพื่อดูว่านักเรียนเกิดพฤติกรรมที่กำหนดไว้หรือไม่ ซึ่งวิธีการทดสอบหรือตรวจสอบนี้ อาจจะได้หลายวิธี เช่น ในระหว่างการเรียนรู้การสอน อาจใช้วิธีการถาม-ตอบ ดูจากการอภิปราย แสดงความคิดเห็น การตรวจแบบฝึกหัด การเขียนรายงาน เป็นต้น ถ้าหากครูตรวจสอบแล้วพบว่านักเรียนยังไม่เข้าใจหรือไม่เกิดพฤติกรรมตามที่กำหนดไว้ ก็ดำเนินการปรับปรุงแก้ไขโดยการสอนซ่อมเสริมหรือให้นักเรียนศึกษาเพิ่มเติมเพื่อให้นักเรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจในเรื่องดังกล่าว

สำหรับการทดสอบกลางภาค หรือปลายภาค ครูอาจใช้แบบทดสอบซึ่งมีหลายแบบ เช่น แบบเขียนตอบ โดยอาจจะให้นักเรียนเติมข้อความสั้น ๆ หรือเขียนตอบแบบบรรยายความ และอาจใช้ข้อสอบแบบปรนัยที่จำกัดคำตอบให้นักเรียนเลือกตอบ ตัวอย่างเช่น

จุดประสงค์ย่อย : อธิบายความหมายพร้อมทั้งยกตัวอย่างเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนาได้

ตัวอย่างข้อสอบ : แดงเก็บกระเป๋าสตางค์ของดำซึ่งเป็นเพื่อนแต่ไม่ค่อยชอบกัน เวลานั้นดำกลับบ้านแล้วในวันนั้นแดงมีความจำเป็นต้องซื้อของอย่างหนึ่ง ปรากฏว่าเงินของตนไม่พอแต่ก็ไม่กล้าหยิบเงินของดำมาใช้ และแล้วแดงก็ได้เอาเงินมาคืนให้ดำในวันรุ่งขึ้น แสดงว่าแดงยึดถือคุณธรรมข้อใดสำคัญที่สุด

๑. มีความซื่อสัตย์ สุจริต
๒. มีความอดทน อดกลั้น
๓. มีความเมตตา กรุณา
๔. มีขันติ ไสรัจจะ

จุดประสงค์ย่อย : ระบุผลที่เกิดจากการปฏิบัติตามหลักธรรมได้

ตัวอย่างข้อสอบ : “นายโด่ง เป็นคนขี้อร่อยทุกสินค้าจากจังหวัดหนึ่งไปยังอีกจังหวัดหนึ่ง ต่อมามีคนมาว่าจ้างให้เขาขนอาหารสงครามไปส่งในจังหวัดนั้นด้วย และให้ค่าจ้างอย่างงาม นายโด่ง เห็นว่าตนเองกำลังต้องการเงินเพื่อไปจ่ายเป็นค่าเรียนของลูก จึงยอมทำงานและรับเงินค่าจ้างมาก่อน จำนวนหนึ่ง” ให้นักเรียนเขียนแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการกระทำของนายโด่ง และผลที่อาจจะเกิดขึ้นจากการกระทำครั้งนี้มาโดยสังเขป

การวัดและประเมินจุดประสงค์ด้านความรู้ลึก

ในการวัดและประเมินผลตามจุดประสงค์ในด้านนี้ เป็นการวัดความรู้สึก ซึ่งอยู่ภายในใจ ของบุคคล นับว่าเป็นการยากที่จะทราบผลที่แท้จริงได้ โดยทั่วไปมักจะใช้วิธีการวัด ๒ วิธี คือ

๑. วิธีการวัดโดยตรง เป็นการวัดโดยครูผู้สอนเป็นผู้สังเกตนักเรียนเองโดยตรง ซึ่ง อาจจะใช้วิธีการสังเกตพฤติกรรมต่าง ๆ ในขณะเรียน นอกห้องเรียน และสัมภาษณ์ พูดคุยกับ ผู้เรียนอย่างใกล้ชิด เพื่อศึกษาว่าผู้เรียนมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์หรือไม่ และพฤติกรรมนั้น ได้แสดงออกอย่างสม่ำเสมอเป็นไปอย่างเต็มใจ จริงใจมิได้เสแสร้ง เมื่อครูสังเกตพฤติกรรม การแสดงออกของนักเรียนแล้วอาจจะประเมินโดยวิธีการจัดอันดับคุณภาพ ตามระดับความรู้สึก ในการกระทำต่าง ๆ ตัวอย่างเช่น

จุดประสงค์ : การมีนิสัยรักการทำงาน อาจพิจารณาจัดอันดับคุณภาพ ดังนี้

- ระดับที่ ๑** เมื่อนักเรียนมีพฤติกรรมที่แสดงการรับรู้เรื่องราว ยอมรับเงื่อนไขในการปฏิบัติ คิดตามรับฟังเรื่องราวที่เกี่ยวข้อง หรือยอมปฏิบัติตามสั่ง
- ระดับที่ ๒** เมื่อนักเรียนมีพฤติกรรมที่แสดงการยอมรับ ตอบสนอง ชมเชยกิจกรรม หรืองาน หรือชื่นชมบุคคลที่เกี่ยวข้อง หรืออาสาเข้าร่วมในกิจกรรม แสดง อากาณินดีที่ได้ร่วมกิจกรรมหรือในงานที่ได้รับมอบหมายให้ทำ
- ระดับที่ ๓** เมื่อนักเรียนแสดงความชื่นชม ช่วยเหลือสนับสนุนการทำงาน กิจกรรมต่าง ๆ ปฏิบัติงานด้วยความเต็มใจ
- ระดับที่ ๔** ชื่นชมผลงาน พยายามทำงานให้สมบูรณ์ พัฒนางานให้ดียิ่งขึ้น
- ระดับที่ ๕** ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงพัฒนางาน มีความภูมิใจในผลงาน ชื่นชมยินดี ถ้าหาก ได้รับมอบหมายงานอื่น ๆ อีก เต็มใจและมีความสุขที่จะทำงานโดยสม่ำเสมอ

(คุณลักษณะอื่น ๆ ก็อาจจะพิจารณาจัดอันดับคุณภาพ โดยใช้แนวทางข้างต้นนี้)

เมื่อครูสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนแล้ว พบว่านักเรียนบางคนยังอยู่ในระดับที่ ๑ แสดงว่ายังมีระดับทางด้านความรู้สึกในทางต่ำ ซึ่งครูจะต้องพยายามกระตุ้นให้นักเรียนพัฒนาลักษณะนิสัยของตนเองให้มีความรู้สึกในระดับที่สูงขึ้นเรื่อย ๆ จนได้ปฏิบัติเป็นกิจนิสัยด้วยความชื่นชมยินดี

๒. วิธีการวัดโดยทางอ้อม เป็นการวัดโดยให้ผู้เรียนสะท้อนความรู้สึก ความคิดเห็น ความเชื่อ และสิ่งที่ตนเองชอบประพฤติดิปฏิบัติ โดยให้นักเรียนเขียนอธิบายความรู้สึกของนักเรียนต่อเหตุการณ์ เรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรม จริยธรรม หรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับศาสนา หรือแสดงความรู้สึกต่อข้อความต่าง ๆ ซึ่งเครื่องมือวัดที่ใช้สำหรับให้ผู้เรียนสะท้อนความรู้สึก หรือความคิดเห็นมีหลายแบบ เช่น แบบวัดเชิงสถานการณ์ และมาตรวัดแบบลิเคิร์ต เป็นต้น

แบบวัดเชิงสถานการณ์ เป็นแบบสอบถามที่กำหนดเรื่องราวหรือสถานการณ์สมมุติให้นักเรียนอ่านแล้วแสดงความรู้สึกเป็นคำพูด ! ข้อความ เรื่องราวสถานการณ์ดังกล่าว ตัวอย่างเช่น

นักเรียนคิดว่าแฉ่งจะพูดกับแยมว่าอย่างไร

คำตอบ.....

หมายเหตุ ในการตรวจคำตอบของนักเรียนนั้น อาจนำคำตอบมาจัดกลุ่มตามระดับคุณภาพ ความคิดเห็น หรือความรู้สึกที่มีต่อกิจกรรมทางศาสนา เป็น ๕ หรือ ๓ ระดับ เช่น ระดับต่ำมาก ต่ำ ปานกลาง สูง และสูงมาก หรือต่ำ ปานกลาง สูง เป็นต้น การจัดระดับความรู้สึกนี้ อาจใช้ระดับคุณภาพตามแนวคิดของทฤษฎีโดทฤษฎีหนึ่ง เช่น เหตุผลเชิงจริยธรรมของโคลเบอร์ก เป็นต้น

มาตรวัดแบบลิเคิร์ท เป็นแบบวัดที่มีข้อความต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะ
คุณธรรม ค่านิยมที่ต้องการวัด ซึ่งข้อความเหล่านั้นจะมีทั้งข้อความทั้งทางบวกและทางลบ แล้วให้
นักเรียนแสดงความคิดเห็นหรือความรู้สึกต่อข้อความเหล่านั้น ตัวอย่างเช่น

แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาต่อไปนี้ ไม่มีข้อความใดถูกหรือผิด โปรดตอบ
ตามความเป็นจริง โดยทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องทางขวามือ ให้ครบทุกข้อ

ข้อ	ข้อความ	เห็นด้วย อย่างมาก	เห็นด้วย ค่อนข้าง มาก	เห็นด้วย ปานกลาง	เห็นด้วย ค่อนข้าง น้อย	เห็นด้วย น้อยมาก
๑.	เข้าร่วมกิจกรรมศาสนาแล้วรู้สึกสบายใจ					
๒.	การได้ศึกษาพระพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้ง ย่อม เกิดผลดี					
๓.	การไปวัดฟังเทศน์ เหมาะสำหรับคนสูงอายุ					
๔.	พระพุทธศาสนาจำเป็นสำหรับคนไทยตั้งแต่เกิด จนตาย					
๕.	เวลาไปนั่งสมาธิน่าเบื่อ					
๖.	การได้สนทนาธรรมกับพระที่เทศน์เก่ง ๆ นั้น รู้สึกไม่เบื่อเลย					
๗.	คนที่เข้าวัดตั้งแต่วัยหนุ่มสาว มักเป็นคนมีปัญหา ครอบครัว					
๘.	ทุกคนควรเข้าร่วมกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนา					
	รวม					

๑. ข้อความทางบวก ข้อ ๑, ๒, ๔, ๖, ๘

๕ - มากที่สุด

๔ - มาก

๓ - ปานกลาง

๒ - น้อย

๑ - น้อยมาก

๒. ข้อความทางลบ ข้อ ๓, ๕, ๗

๑ - มากที่สุด

๒ - มาก

๓ - ปานกลาง

๔ - น้อย

๕ - น้อยมาก

เอาคะแนนทั้ง ๘ ข้อ รวมกันแล้วแบ่งช่วงคะแนนออกเป็นระดับคุณภาพ

- ๔๐ - ๕๐ แสดงว่า มีเจตคติในระดับสูงมาก
- ๓๐ - ๓๙ แสดงว่า มีเจตคติในระดับสูง
- ๒๐ - ๒๙ แสดงว่า มีเจตคติในระดับปานกลาง
- ๑๐ - ๑๙ แสดงว่า มีเจตคติในระดับน้อย
- ๐ - ๙ แสดงว่า มีเจตคติในระดับน้อยมาก

เมื่อนักเรียนตอบแบบสำรวจความคิดเห็นดังตัวอย่างข้างต้นแล้ว ครูตรวจให้คะแนนตามเฉลยแต่ละข้อ หลังจากนั้นให้นำคะแนนมาจัดเป็นกลุ่มตามช่วงคะแนน เพื่อจัดระดับคุณภาพตามความรู้สึก

การวัดและประเมินผลจุดประสงค์ด้านการปฏิบัติ

ในการวัดและประเมินผลตามจุดประสงค์ด้านการปฏิบัตินั้น ครูควรใช้วิธีการสังเกตการปฏิบัติต่าง ๆ ของนักเรียน ซึ่งเป็นวิธีการวัดโดยตรง แต่ถ้าหากไม่สามารถสังเกตการปฏิบัติได้โดยตรง อาจใช้วิธีการวัดทางอ้อม โดยการสัมภาษณ์ถึงการปฏิบัติของนักเรียน หรือให้นักเรียนเขียนเล่าวิธีการหรือขั้นตอนการปฏิบัติ ตลอดจนปัญหาอุปสรรคและวิธีการแก้ปัญหาที่นักเรียนได้ดำเนินการในขณะที่ปฏิบัติงานหรือกิจกรรมต่าง ๆ หากเป็นการปฏิบัติงานกลุ่ม อาจให้นักเรียนเล่าถึงบรรยากาศในการปฏิบัติงาน การเสนอความคิดเห็น รวมทั้งปัญหาอุปสรรค ตลอดจนวิธีการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในขณะที่ปฏิบัติงานด้วย จุดประสงค์ในด้านการปฏิบัตินี้มีหลายลักษณะ เช่น นักเรียนปฏิบัติตนตามมรรยาทชาวพุทธ ได้อย่างถูกต้อง ปฏิบัติตนต่อพระสงฆ์ได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม ตลอดจนสามารถนำหลักธรรมไปใช้เพื่อพัฒนาตนและสังคม เป็นต้น ดังนั้นการวัดและประเมินผลในด้านการปฏิบัติ จึงต้องเลือกเครื่องมือที่เหมาะสม ตัวอย่างเช่น การแสดงความเคารพตามมรรยาทชาวพุทธ ครูอาจทำเครื่องมือประกอบการประเมินผลการปฏิบัติดังตัวอย่าง

วิธีดำเนินการสอบ

๑. สอบเป็นรายบุคคล โดยกำหนดให้นักเรียนแสดงความเคารพผู้ที่สมมุติเป็นผู้อาวุโส และอีกคนหนึ่งคือนักเรียนที่อยู่ในวัยเดียวกัน
๒. ผู้ดำเนินการสอบชี้แจงให้ผู้เข้าสอบทราบว่า คนใดเป็นผู้อาวุโสและผู้ใดมีฐานะเสมอกัน แล้วให้นักเรียนแสดงความเคารพ
๓. ผู้ดำเนินการสอบกรอกแบบสำรวจรายการประกอบการจัดอันดับคุณภาพ

เลขที่	ชื่อ	การเห็นและการให้ข้อมูลได้	การประเมินผล แล้วยกมือให้ข้อมูลได้	ห่วงใยต่อความเคารพผู้อื่นได้	การเห็นและการให้ข้อเสนอแนะ	การประเมินผลและให้ข้อเสนอแนะ	ห่วงใยต่อความเคารพผู้อื่น	ผลการประเมิน
๑.								
๒.								
๓.								
๔.								

หมายเหตุ การประเมินแต่ละข้อ ให้คะแนนตามระดับคุณภาพ ดังนี้

ถ้าการปฏิบัติยังไม่ถูกต้อง ต้องปรับปรุงแก้ไข ให้ ๐

ถ้าการปฏิบัตินั้นพอใช้ ถูกต้อง ให้ ๑

ถ้าการปฏิบัตินั้นเรียบร้อยสวยงามเป็นไปอย่างต่อเนื่อง ให้ ๒

เกณฑ์การประเมิน ถ้าได้ ๑ ถือว่าผ่าน และคะแนนรวมตั้งแต่ ๑ ขึ้นไปถือว่าผ่าน

การประเมินการปฏิบัติงานกลุ่ม

ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนานั้น บางกิจกรรมเน้นกระบวนการกลุ่ม เพื่อให้ผู้เรียนมีความสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ เช่น ในการจัดกิจกรรมวันสำคัญทางศาสนา จัดนิทรรศการเรื่องราวเกี่ยวกับพุทธประวัติ พุทธสาวก พุทธสาวิกา เป็นต้น ในการปฏิบัติงานกลุ่มนั้น นักเรียนจะต้องเลือกประธานกลุ่ม มีเลขานุการกลุ่ม ซึ่งเป็นการฝึกการเป็นผู้นำ ผู้ตาม ตามแนวทางของประชาธิปไตย ฝึกการแสดงความคิดเห็นในกลุ่มรวมทั้งพัฒนานิสัยความรับผิดชอบ ภาระงานจะต้องร่วมประชุมเพื่อปรึกษาหารือในการวางแผนการดำเนินงานกำหนดขั้นตอนการดำเนินงาน และมอบหมายงานให้แต่ละคนไปปฏิบัติ ร่วมกันปรึกษาหารือในการแก้ไขปัญหา ประเมินผลการปฏิบัติงานและร่วมกันนำเสนอผลงานด้วยความภาคภูมิใจ

ในการประเมินการปฏิบัติงานกลุ่มนั้น ครูผู้สอนอาจใช้วิธีสังเกตการปฏิบัติงานเป็นระยะ ๆ และสัมภาษณ์ผู้ร่วมปฏิบัติงาน ดังตัวอย่างแบบสังเกตการปฏิบัติงานกลุ่ม

แบบสังเกตการปฏิบัติงานกลุ่ม

พหุศักรม กลุ่ม	การแสดงความ คิดเห็นอย่างมี เหตุผล	บรรยากาศในการ ทำงาน ร่วมคิด- ร่วมทำ	การลำดับขั้นตอน ของการปฏิบัติงาน ชัดเจน	แต่ละขั้นตอน แสดงวิธีดำเนินงาน ชัดเจน	ระบุรับผิดชอบ ในการปฏิบัติ	กำหนดวิธีประเมิน งานได้อย่าง เหมาะสม
กลุ่มที่ ๑ รายชื่อสมาชิก ๑. ๒.	๑	๑	๑	๑	๑	๑
	๒	๒	๒	๒	๒	๒
	๓	๓	๓	๓	๓	๓

หมายเหตุ การประเมินให้ประเมินเป็นกลุ่ม โดยมีเกณฑ์การให้ระดับคะแนน ดังนี้

ระดับ ๓ คุณภาพของงานหรือมีพฤติกรรมเป็นที่น่าสนใจมาก

ระดับ ๒ คุณภาพของงานหรือพฤติกรรมเป็นที่น่าสนใจปานกลาง

ระดับ ๑ คุณภาพของงานหรือมีพฤติกรรมควรได้รับการปรับปรุงแก้ไข

สำหรับการปฏิบัติที่เป็นกระบวนการ เช่นการประเมินการนำหลักธรรมไปใช้ในการดำเนินชีวิตเพื่อพัฒนาตนเองและสังคมนั้น ครูผู้สอนจะต้องดำเนินการให้ผู้เรียนเกิดความคิด เห็นความสำคัญที่จะพัฒนาตนเอง และดำเนินการตามขั้นตอนการปฏิบัติที่เป็นกระบวนการ โดยเริ่มจากนักเรียนเห็นความจำเป็นต้องปฏิบัติและการตั้งความคาดหวังว่าต้องการพัฒนาตนเองให้เป็นอย่างไร หาทางเลือก วางแผน กำหนดขั้นตอนการปฏิบัติ ลงมือปฏิบัติ ปรับปรุงแก้ไขและสรุปผลการกระทำด้วยความชื่นชม ซึ่งในการดำเนินการนี้จะต้องให้นักเรียนได้ปฏิบัติจริง การประเมินนั้นทำได้ทั้งทางตรงคือสังเกต และสัมภาษณ์นักเรียนถึงการปฏิบัติ ทางอ้อมก็คือให้นักเรียนเขียนเล่าถึงการปฏิบัติ ปัญหา อุปสรรค รวมทั้งให้นักเรียนประเมินตรวจสอบการปฏิบัติของตนเอง โดยการบันทึกพฤติกรรมและการปฏิบัติ เป็นต้น

ในการกระตุ้นให้นักเรียนพัฒนาตนเองนั้น ครูอาจจะตั้งคำถามต่าง ๆ เพื่อให้นักเรียนได้คิด และหาแนวทางเพื่อแก้ไขข้อบกพร่อง ตามขั้นตอนของกระบวนการปฏิบัติ เช่น

๑. นักเรียนคิดว่าตนเองมีข้อบกพร่องหรือมีความจำเป็นต้องปรับปรุงแก้ไขตนเองหรือไม่อย่างไร
 ๒. นักเรียนคิดว่าควรตั้งความคาดหวังเพื่อกำหนดเป้าหมายที่พัฒนาตนเองไว้หรือไม่อย่างไร
 ๓. นักเรียนต้องทำอะไรบ้างจึงจะสำเร็จตามที่ตั้งความคาดหวังไว้
 ๔. มีแนวทางปฏิบัติใดบ้างที่ช่วยให้ปฏิบัติได้ตามที่ตั้งความคาดหวังไว้
 ๕. แนวทางใดเหมาะสมที่สุดสำหรับตนเอง
 ๖. มีขั้นตอนการปฏิบัติอย่างไรบ้าง
 ๗. จะทำตามขั้นตอนนั้นเมื่อไร อย่างไร ต้องเตรียมอะไรบ้าง
 ๘. มีกำหนดการปฏิบัติงานและลงมือปฏิบัติตามที่กำหนดหรือยัง
 ๙. มีสิ่งที่ต้องปรับแก้หรือไม่ และทำอะไรจึงจะดีขึ้น
 ๑๐. สรุปผลที่เกิดขึ้นกับตัวนักเรียนเอง และเล่าความรู้สึกที่ได้จากการกระทำนี้
- และเมื่อนักเรียนได้มีการวางแผนเพื่อปฏิบัติในการพัฒนาตนเองแล้ว ครูอาจจะใช้เครื่องมือ

สำหรับประเมิน ๒ แบบคือ

(ก) **แบบประเมินพฤติกรรม** การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม โดยครูเป็นผู้ประเมิน ดังตัวอย่าง เช่น

ตัวอย่างแบบประเมินพฤติกรรมความซื่อสัตย์สุจริต

ความซื่อสัตย์สุจริต หมายถึง การประพฤติปฏิบัติอย่างเหมาะสม ตรงต่อความเป็นจริง ตรงไปตรงมา ทั้งกาย วาจา ใจ ทั้งต่อตนเอง ต่อหน้าที่การงานและต่อบุคคลอื่น พฤติกรรมที่เป็นตัวแทนที่อาจสังเกตได้ ได้แก่

- ๑) ซื่อตรงต่อเวลา ได้แก่ มาเรียนทันเวลา ส่งงานทันเวลา
- ๒) ซื่อตรงต่อหน้าที่การงาน ได้แก่ ทำงานครบถ้วน ไม่ลอกงานผู้อื่น ไม่หลีกเลียงหน้าที่
- ๓) ซื่อตรงต่อการให้สัญญา ได้แก่ ไม่พูดปด

แบบบันทึกการสังเกต

ชื่อ.....ครั้งที่.....วัน เดือน ปี ที่บันทึก.....

ลำดับ ที่	ชื่อ - สกุล	มาเรียนทันเวลา	ส่งงานทันเวลา	ทำงานครบถ้วน	ไม่ลอกงานผู้อื่น	ไม่หลีกเลี่ยงหน้าที่	เอาใจใส่การเรียน	ไม่พูดปด	ไม่ลักขโมย	หมายเหตุ
๑										
๒										
๓										
๔										
๕										
๖										
๗										
๘										
๙										
๑๐										
๑๑										
๑๒										

หมายเหตุ ให้ทำเครื่องหมาย ✓ เมื่อนักเรียนมีพฤติกรรมตามที่กำหนดโดยสม่ำเสมอ

ในการประเมินพฤติกรรมดังกล่าว ครูอาจให้นักเรียนแต่ละคนประเมินตนเอง และรายงานผลการปฏิบัติตนเอง และกำหนดเป้าหมายในการปรับแก้พฤติกรรมของตนเอง

(ข) แบบบันทึกการปฏิบัติงานของนักเรียน โดยนักเรียนเป็นผู้บันทึกเอง ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างแบบบันทึกการปฏิบัติงานเพื่อพัฒนาตนเองในด้านคุณธรรมจริยธรรม (ความซื่อสัตย์)

ชื่อ..... เลขที่..... ชั้น.....

พฤติกรรมที่ปฏิบัติ	ประจำเดือน										ผลที่ได้รับ	ความเห็นของครู	ความเห็นของผู้ปกครอง
	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐			
๑. ทำแบบฝึกหัดด้วยตนเองและส่งตามเวลาที่กำหนด	✓	✓	○	○	×	✓	△	○	✓	✓	×	✓	
๒. ปฏิบัติงานตามตารางเวลาทบทวนบทเรียน													

คำแนะนำ ๑. ให้นักเรียนเขียนพฤติกรรมที่จะปรับปรุงในช่อง “พฤติกรรมที่ปฏิบัติ”

๒. การบันทึก การเครื่องหมาย ✓ หมายถึงปฏิบัติตามแผน ก X หมายถึงไม่ปฏิบัติตามแผน ก O หมายถึง

ไม่มีกิจกรรมที่จะปฏิบัติในวันนั้น ก △ หมายถึงมีเหตุสุดวิสัยไม่สามารถปฏิบัติตาม

๓. นักเรียนบันทึกผลที่เกิดขึ้นทุกเดือนในช่อง “ผลที่ได้รับ”

๔. ครูบันทึกความเห็นและข้อเสนอแนะ เมื่อนักเรียนส่งแบบบันทึกให้แก่ครูในแต่ละเดือน

๕. ผู้ปกครองบันทึกความเห็นและข้อเสนอแนะเมื่อนักเรียนส่งแบบบันทึกให้แก่ผู้ปกครองในแต่ละเดือน

จากการประเมินตนเองของนักเรียนดังกล่าวนี้ เมื่อครูผู้สอนพบว่านักเรียนไม่สามารถปฏิบัติตามแผนที่กำหนดไว้ ครูก็ควรร่วมปรึกษาหารือเพื่อหาสาเหตุ ปัญหา และอุปสรรคนั้น เพื่อเสนอแนะให้นักเรียนได้ปรับปรุงแก้ไข ทั้งนี้ บรรยาการของการประเมินตนเองควรเป็นไปด้วยความสมัครใจ และมีความตั้งใจจริงของนักเรียนเอง การพัฒนาตนเองจึงจะประสบความสำเร็จ

ในการประเมินพฤติกรรมการปฏิบัติทางด้านคุณธรรมจริยธรรมนี้ ครูจะต้องพิจารณาจากเครื่องมือทั้ง ๒ แบบคือ ทั้งแบบที่ครูประเมิน และแบบที่นักเรียนประเมิน ทั้งนี้เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจน และเที่ยงตรงมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ครูผู้สอนควรสังเกตความรู้สึก รวมทั้งเหตุผลที่อยู่เบื้องหลังการประพฤติปฏิบัติในเรื่องนั้น ๆ ว่านักเรียนมีความเต็มใจ พอใจ มีความสุข นิยมยินดีที่จะทำ รวมทั้งเหตุผลของการกระทำเรื่องดังกล่าวนี้ เพื่อหวังผลรางวัล หรือเพื่อส่วนรวม เพื่ออุทิศดี โดยไม่หวังผลตอบแทน ถ้าหากพบว่านักเรียนปฏิบัติโดยมีเหตุผลเบื้องหลังการกระทำเพื่อหวังรางวัลเท่านั้น ครูผู้สอนก็ควรปรับปรุงแก้ไขให้นักเรียนมีพัฒนาการเหตุผลเชิงจริยธรรมในระดับที่สูงขึ้น

สำหรับการประเมินโดยภาพรวมเกี่ยวกับการนำหลักธรรมไปใช้ในการยึดถือปฏิบัตินั้น ครูผู้สอนอาจประเมินนักเรียนโดยแบ่งตามระดับคุณภาพ เช่น กลุ่มดีเลิศ กลุ่มปานกลาง กลุ่มต่ำ กลุ่มต่ำมาก ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในการปรับปรุงแก้ไขและพัฒนานักเรียนให้มีคุณภาพจริยธรรมที่ดีงามในระดับที่สูงขึ้น

กล่าวโดยสรุปการวัดและประเมินผลวิชาพระพุทธศาสนา มีหลักการดังนี้

๑. วัดและประเมินผลให้สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดขึ้น ซึ่งจะต้องครอบคลุมพฤติกรรม ๓ ด้าน คือ ด้านความรู้ความคิด ด้านความรู้สึก ด้านการปฏิบัติ และเน้นกระบวนการ
๒. ใช้วิธีการวัดและประเมินผลหลาย ๆ วิธี และใช้เครื่องมือวัดหลาย ๆ แบบ และให้เหมาะสมกับพฤติกรรมที่จะวัดและประเมิน
๓. สามารถวัดและประเมินผลได้ทั้งในระหว่างการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และเมื่อพบว่านักเรียนมีข้อบกพร่อง ก็ให้ดำเนินการแก้ไข
๔. การวัดและประเมินพฤติกรรมด้านคุณธรรม อาจประเมินได้จากพฤติกรรมที่เกิดขึ้นในห้องเรียน หรือนอกห้องเรียน และในกิจกรรมต่าง ๆ
๕. เน้นการวัดและประเมินผลด้านความรู้สึก และการปฏิบัติจริงด้วยการสังเกตพฤติกรรมมากกว่าการวัดด้านความรู้ความคิด ด้วยการตอบข้อสอบ

บรรณานุกรม

กองวิจัยทางการศึกษา, กรมวิชาการ รายงานการวิจัย การประเมินหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น
พุทธศักราช ๒๕๒๑ กลุ่มวิชาสังคมศึกษา : ศีลธรรม พระพุทธศาสนา จริยธรรม
และประวัติศาสตร์ไทย, โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๗.

กรมวิชาการ, กระทรวงศึกษาธิการ การวิจัยสังเคราะห์กระบวนการหลักสูตร หลักสูตรมัธยมศึกษา
ตอนต้น พุทธศักราช ๒๕๒๑ เอกสารวิชาการโครงการจัดปัจจัยด้านความพร้อม
ของหลักสูตร ลำดับที่ ๔ โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๒.

กรมวิชาการ, กระทรวงศึกษาธิการ การวิจัยสังเคราะห์กระบวนการหลักสูตร หลักสูตรมัธยมศึกษา
ตอนปลาย พุทธศักราช ๒๕๒๔ เอกสารวิชาการโครงการจัดปัจจัยด้านความพร้อม
ของหลักสูตร ลำดับที่ ๖ โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๒.

กรมวิชาการ, กระทรวงศึกษาธิการ แผนพัฒนาการศึกษา ศาสนาและการวัฒนธรรม ระยะที่ ๗
(พ.ศ. ๒๕๓๕ - ๒๕๓๙) ของกรมวิชาการ โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๓๔.

กระทรวงศึกษาธิการ, แผนพัฒนาจริยศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ โรงพิมพ์การศาสนา,
๒๕๒๗.

นางลักษณ์ จันทรแสนโรจน์ ปัญหาการเรียนการสอนพระพุทธศาสนาของครูผู้สอนและนักเรียน
ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในกรุงเทพมหานคร, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๒๙.

พัฒนา จันทนา และพรณี เอื้อตรงจิต การติดตามผลการประชุมปฏิบัติการวิชาสังคมศึกษา
ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น รายงานการวิจัย, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๒๗.

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต) ทางสายอิสรภาพของการศึกษาไทย, โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ-
ราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต) ทำไมคนไทยจึงเรียนพระพุทธศาสนา : ข้อพิจารณาเกี่ยวกับ
วิชาพระพุทธศาสนาและจริยศึกษาในหลักสูตรการศึกษาของชาติ มูลนิธิพุทธธรรม,
๒๕๓๓.

คณะผู้จัดทำ

ที่ปรึกษา

พระธรรมราชาโนัตถ

พระเทพเวที

พระราชธรรมนิเทศ

พระเมธีธรรมมาภรณ์

นางสุนน อมรวิวัฒน์

อธิบดีกรมวิชาการ

รองอธิบดีกรมวิชาการ

รองอธิบดีกรมวิชาการ

ผู้อำนวยการศูนย์พัฒนาหลักสูตร

ผู้เรียบเรียง

นางจิตรา ทองเกิด

นางศุภยาภรณ์ สุขพยัคฆ์

นางสุนน อมรวิวัฒน์

นายเดือน คำดี

นางอมรา รอดดารา

นางวณิ วัชรการ

นายสมประสงค์ น่วมบุญลือ

นางสาวอาภา จันทรสกุล

นายเสฐียรพงษ์ วรรณปก

นายสุระ ดามาพงษ์

นางจิตริยา ไชยศรีพรหม

คำนำ คำชี้แจง บทนำ และตอนที่ ๑

ตอนที่ ๒

ตอนที่ ๓ การจัดการเรียนการสอน

ตอนที่ ๓ แนวการสอน เรื่อง ประวัติและความสำคัญของพระพุทธศาสนา

ตอนที่ ๓ แนวการสอน เรื่อง พุทธประวัติ ประวัติพุทธสาวก พุทธสาวิก

และชาวพุทธตัวอย่าง

ตอนที่ ๓ แนวการสอน เรื่อง พุทธธรรมเพื่อชีวิตและสังคม

ตอนที่ ๓ แนวการสอน เรื่อง พระสงฆ์และการปฏิบัติตนที่เหมาะสม

ต่อพระสงฆ์และเรื่องมรยาทชาวพุทธ ศาสนพิธีและวันสำคัญทาง

พระพุทธศาสนา

ตอนที่ ๓ แนวการสอน เรื่อง หน้าที่ชาวพุทธ

ตอนที่ ๓ แนวการสอน เรื่อง พระไตรปิฎก พุทธศาสนสุภาษิต

ภาษาบาลีและคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนาและเรื่องการบริหารจิต

และการเจริญปัญญา

ตอนที่ ๔

ตอนที่ ๕

คณะบรรณาธิการแนวการสอน

นายเสฐียรพงษ์ วรรณปก
นางอมรา รอดดารา
นางวณิ วัชรากกร
นายสมประสงค์ น่วมบุญลือ
นายเดือน คำดี
นางสาวอาภา จันทรสกุล
นายสุระ ดามาพงษ์
นางจิตริยา ไชยศรีพรหม
นางจิตรา ทองเกิด
นางศัญญาภรณ์ สุขพยัคฆ์

ประธาน

เลขานุการ

ผู้ช่วยเลขานุการ

คณะผู้ตรวจชั้นสุดท้าย

นายเสฐียรพงษ์ วรรณปก
นางสุนน อมรวิวัฒน์
นายจำรัส ดวงธิดา
นางอำไพ สุจริตกุล

บรรณาธิการต้นฉบับ จัดทำรูปเล่มและพิสูจน์อักษร

นางจิตรา ทองเกิด
นางศัญญาภรณ์ สุขพยัคฆ์

ผู้พิมพ์ต้นฉบับ

หัวหน้างานบริหารทั่วไป
นางสาวพรทิพย์ ดินดี
นางสาวเพ็ญจันทร์ เลียงวัฒนกุล

ผู้ออกแบบปก

นายวิชัย เพชรตะคุ

พุทฺธํ สรณํ คจฺฉามิ
ธมฺมํ สรณํ คจฺฉามิ
สงฺฆํ สรณํ คจฺฉามิ